

Periodice
P/172

REVISTA ARHIVELOR

ARHIVISTICĂ – CRONOLOGIE – DIPLOMATICĂ
HERALDICĂ – GENEALOGIE – INSTITUȚIUNI
MINIATURISTICĂ – PALEOGRAFIE – SIGILOGRAFIE

PUBLICATĂ PRIN ÎNGRIJIREA

PROF. AURELIAN SACERDOȚEANU
DIRECTORUL GENERAL AL ARHIVELOR STATULUI

VII. 1.

BUCUREȘTI 1946

Revista Arhivelor apare în conformitate cu art. 14 din *Legea de organizare a Arhivelor Statului* din 1925: „Să se redacteze o revistă oficială a Arhivelor Statului, care va trata toate problemele în legătură cu organizarea și funcționarea acestei instituții și va cuprinde studii și cercetări din domeniul disciplinelor științifice ce au ca obiect de studiu documentele, pecețile și orice alt material de Arhivă”.

A fost înscrisă în registrul de periodice al Tribunalului Ilfov sub Nr. 471/1938.

Redacția și administrația sunt la Direcțiunea generală a Arhivelor Statului, str. Arhivelor Nr. 4, București, I.

Abonamentul este de 200.000 lei pentru două fascicule care alcătuiesc un volum. Prețul unei fascicule 120.000 lei.

Direcțiunea nu răspunde de părerile exprimate de către autorii studiilor publicate în revistă.

CUPRINSUL

	Pag.
I. Articole	I—III
A. SACERDOTEANU, <i>Transcrierea documentelor românești</i>	I—9
ȘTEFAN MĂTEȘ, <i>Cercetări și sentințe judecătorești privitoare la Români din finutul Cetății de Piatră (Chioara) în sec. al XVII-lea (1661)</i>	10—56
TEODOR BALAN, <i>Redobândirea unei autonomii</i>	57—73
ION MĂRCUS, <i>Ceva despre distrugerile de documente. Aspecte și sugestii</i>	74—84
CONSTANTIN A. STOIDE, <i>Noii documente brașovene</i>	85—111
II. Miscellanea	112—191
A. SACERDOTEANU, <i>Dare de seamă despre Arhivele Statului pe 1945 făcând către Consiliul de Perfecționare</i>	112—143
EM. GANE, <i>Arhiva și războiul</i>	143—147
BUJOR SURDU, <i>Două curți nobilitare din Transilvania în sec. al XVIII-lea: Roșia (comit. Alba) și Turvea (comit. Cluj)</i>	148—158
ELENA MUREȘAN-TRITEANU, <i>Din legăturile familiei nobile transilvane Petru Budai cu Tara Românească</i>	158—162
A. SACERDOTEANU, <i>Dependența Arhivelor</i>	162—164
EM. GANE, <i>Testatori filantropi ai orașului Buzău</i>	165—167
Pr. IOAN S. CONSTANTINESCU, <i>Câteva acte din Costești-Vâlcea</i>	167—177
A. S., <i>Nae Ionescu</i>	177
A. S., <i>Ștefan Gr. Berechet</i>	178
A. A., <i>Alexie Procopovici</i>	178—179
A. S., <i>Pompiliu Constantinescu</i>	179
A. S., <i>Pr. Haralambie Roventza</i>	179—180
A. S., <i>Dr. Nicolae Lupu</i>	180—181
TEODOR BALAN, <i>† Simeon Reli</i>	181—183

TRANȘCRIEREA DOCUMENTELOR ROMÂNEȘTI

Problema transcrierii textelor românești cirilice este una din cele mai grele din câte s'au pus științei românești. Rezolvarea ei a făcut-o fiecare om de știință cum a crezut de cuviință și nici un sistem preconizat de unul nu a satisfăcut exigențele altuia. Filologii au ajuns la concluzia că trebuie preferată transliterația mixtă. Cred că aceasta nu e posibilă pentru editarea sutelor de mii de documente românești. Nu e cazul să intrăm în amănunte de data acesta, când trebuie să ne fixăm asupra unui sistem practic, date fiind obligațiile noastre speciale ¹⁾.

Am crezut potrivit ca această chestiune să fie discutată și la Școala de Arhivistică deoarece, prin preocupările sale obișnuite, este cea mai în măsură să-și spună cuvântul. Dar dela 4 Dec. 1942 și până acum nu s'a putut hotărî nimic în această chestiune ²⁾. Până când va fi reluată desbaterea și până când se va ajunge la un consens, este necesar să reluăm discuția măcar în limitele preocupărilor noastre arhivistice. Cum am arătat cu alt prilej ³⁾ obligațiile arhivistului fiind multiple, el trebuie să se preocupe și de această chestiune.

Prin legea de organizare a Arhivelor Statului din 1925, organele lor „sunt obligate să păstreze copii autentice depe toate actele mai vechi de anul 1881, ce se vor prezenta spre traducere sau transcriere” (art. 7 al. IV). Este dela sine înțeles că atât aceste copii păstrate în depozit, cât și cele legalizate remise particularilor, trebuie să prezinte cea mai mare garanție de fidelitate și autenticitate. Pentru copia de depozit aceste obligații pot fi îndeplinite aproape cu siguranță; pentru copia particulară suntem siliți să ne abatem dela ele în oarecare mă-

1. Pentru informație trimit la discuția unui filolog, N. Drăganu, *Transcrierea textelor chirilice*, în *Hrisovul*, I (1941), p. 46—59, și la A. Sacerdoțeanu, *Ceva despre transcrierea documentelor românești*, în *Revista Arhivelor*, III, 2 (1939), p. 283—312.

2. Cf. *Hrisovul*, III (1943), p. 152.

3. A. Sacerdoțeanu, *Pregătirea Arhivistilor*, în *Hrisovul*, V (1945), p. 5—41.

sură. E de dorit ca această abatere să nu altereze întru nimic exactitatea.

Cea dintâi chestiune care ni se pune este modul cum să transcriem semnele grafice cirilice în semne corespunzătoare latinești. Se știe că alfabetul cirilic are un număr de semne aproape dublu decât cel latin. Pentru semnele clare nu este nicio dificultate: fiecare literă cirilică va fi transcrisă prin corespondentul ei latin. Sunt însă altele care au o oarecare valoare fonetică în slovenește și probabil una foarte redusă în românește. Cum le transcriem pe acestea? Această întrebare se pune cu atât mai mult cu cât nu știm cu precizie cum vorbeau, cum pronunțau cuvintele și sunetele înaintașii noștri și cum putem satisface cerințele actuale ale cetitorilor nepreveniți.

Din sistemele propuse până acum vom reproduce aici ultimele două de care a fost vorba mai sus: Sacerdoșeanu și Drăganu:

а (az)	= S : a — D : a, ia, în.
б (buchie)	= S : b — D : b, p.
в (vede)	= S : v — D : v, f, u, ă.
г (glagoli)	= S : g, gh (-e, -i) — D : g (<i>gh</i> înainte de <i>e</i> și <i>i</i> din ortografia noastră de acum), c, h.
гг	= S : ng, ngh (-e, -i) — D : ng (<i>ngh</i> înainte de <i>e</i> și <i>i</i>).
гх	= D : g, h ori gh.
д (dobru)	= S : d — D : d, t.
е (iest)	= S : e — D : e, ea, e, ie, i (cf. ш „și” etc.) și de prisos („svarabhakti”).
ж (juvete)	= S : j — D : j (ž).
з (dzialo)	= S : dz — D : dz (ḍ), z.
з (zemle)	= S : z — D : z, dz (ḍ).
и (ije) ī	= D : i, ī și de prisos („svarabhakti”).
й	= S : ĭ — D : ĭ, i.
и, ī, i	= S : i.
к (cam)	= S : c, ch (-e, -i) — D : c, ch sau k (înainte de <i>e</i> și <i>i</i>), k, č, g.
л (liude)	= S : l — D : l, r, u, ă.
лз, лб	= S : -lă, -lă, -l' — D : lă, ăl, ĭl (l).
м (mislete)	= S : m — D : m.
н (naș)	= S : n — D : n.
о (on), у (ot)	= S : o — D : o, u, oa sau o.
п (pocoi)	= S : p — D : p, b.
р (râță)	= S : r — D : r.

рѣ, рѣ	= S : âr, ăr, -ră, -rű — D : ră, ăr, îr, (r).
с (slovu)	= S : s — D : s.
т, т (tverdu)	= S : t — D : t, d.
ѣ (ier)	= S : â, -' -, -ű (i) — D : a ,î, ũ, o, e, a ori de prisos.
ѣ (ior)	= S : ă, -' -, -ű — D : ă, î, ũ, o, e, a ori de prisos.
ѣ, ѣ (ierî) și ѣѣ	= S : â, î, i — D : âi, îi, i, î.
ѣ (iet)	= S : é — D : ea, ia, e sau e (în transliterațiune e).
ѣ (ius)	= S : ă — D : i, ă, în, on, un, n, u, e, a, ia ori de prisos.
ю (iu)	= S : iu — D : iu, iű, i, u, ũ.
ѣ (iaco)	= S : ia — D : ia, ea, ia s. iia, ie, e.
ѣ (ie)	= S : ie — D : ie, ie, s. iie.
ѣ (ia)	= S : e, ia — D : ia, ie, ea, în, n, i, iu, iű, i.
ѣ (tita)	= S : th — D : th (ѣ), t, ft, f.
ѣ (ucu), ѣѣ	= D : u, ũ, iu.
ѣѣ	= D : ou și u.
ѣ, ѣѣ, ѣѣ, ѣѣ	= S : u.
ѣ (ypc, ѣѣ=у)	= S : i — D : i, u, ũ, iu, v.
ѣ (fertă)	= S : f — D : f, v.
ѣ (hîer)	= S : h (ch) — D : h și de prisos.
ѣ (psi)	= S : ps — D : ps, p.
ѣ (ți)	= S : ț — D : ț, č, ģ.
ѣ (șa)	= S : ș — D : ș (š).
ѣ (ștea)	= S : șt — D : șt (št).
ѣ (cerfu)	= S : č (-č) — D : č (c înainte de e și i).
ѣ (csi)	= S : x (cs) — D : x (cs).
ѣ (gea)	= S : g, ģ (-e, -i) — D : ģ (g înainte de e și i).
ѣ (în)	= S : î, n, in, im — D : în, î, n, un, e, ea, ia, ă, u, iu, iű, i ori de prisos.
ѣѣ	= S : ie, ia.
ѣѣѣ	= S : ia.

După cum se poate vedea filologul admite într'o mare măsură *interpretarea*. Istoricul cred că nu are nevoie de ea în aceeași măsură și, odată cu el, mulțimea cetitorilor specialiști sau amatori. De aceea, cred că propunerea mea, care se apropie de transliterație, poate fi de mai mult folos și mai ușor de reținut. În oarecare măsură ea permite și reconstituirea textului în cirilică.

O altă chestiune care se pune este apariția cuvintelor străine. În virtutea tradiției cancelariei în textele românești apar adeseori

și fragmente slovenesti, mai rar în alte limbi, de obicei la început și la sfârșit. Când sunt mai întinse în textul pentru păstrat în depozit e bine să fie transcrise fotografic, iar în copia legalizată se vor da în traducere precizându-se aceasta la observații, în josul paginei. Când sunt numai cuvinte izolate sau de circulație obișnuită (sudstvo, sinŭ, brat, etc.) se vor transcrie obișnuit și, dacă este cazul, se vor traduce sau explica în note numai în copia legalizată. Specialistul care folosește copia din depozit le va înțelege singur.

Textul actelor românești ne obligă singur să-l respectăm. În formulele juridice se păstrează formula mai veche de cancelarie, iar în textul obișnuit se dă limba curentă: sp. ex. în semnătură se va putea afla „Mitrea sin Dumitrașco”, iar în text „partea lui Mitrea feciorul lui Dumitrașco”.

Ceva mai grea apare descrierea actului. Dacă pentru copia particulară sunt de ajuns câteva indicații, care reies din rezumatul dela început sau din indicarea obișnuită a semnelor de validare, pentru copia de depozit sunt necesare mai multe amănunte. Între acestea trebuie să între descrierea actului pe scurt, a semnăturilor și a pecetilor în așa fel încât cercetătorul să poată avea toate elementele necesare unei comparații.

E posibil ca paleograful însărcinat cu facerea copiei să nu poată învinge toate dificultățile pe care le întâmpină. Pentru a duce la bun sfârșit însărcinarea el are însă mai multe căi de urmat. Se adresează mai întâi dicționarelor de abrevieri, glosarelor de texte contemporane, culegerilor de semnături facsimilate și lucrărilor respective de sfragistică. E drept că noi nu prea avem asemenea lucrări necesare dar, cu oarecare trudă, informațiile pot fi căpătate din lucrările speciale. E bine ca orice arhivă să-și întocmească și singură astfel de îndrumătoare manuscrise. Chiar semnăturile încălcite pot fi copiate cu hârtie de calc și clasate după nevoile ei. Cel mai profitabil lucru ar fi să se folosească fotografia. Dacă pe această cale paleograful nu ajunge totuși la rezultat, poate recurge la o discuție colegială. Când nici astfel nu-și vede lucrul împlinit trebuie să recurgă la ajutorul colaționarului respectiv, care prin deprindere îndelungată, trebuie să-l scoată din încurcătură.

Nu se poate stăruie în deajuns asupra sarcinei și răspunderii colaționarului. Trebuie să se știe că funcționarul de arhivă este socotit ca specialist neîntrecut în toate chestiunile paleografice. Nu numai cetitorul întâmplător din afară sau cercetătorul din arhivă recurge cu încredere la cunoștințele sale, dar însăși autoritatea juridică ia de perfectă orice lucrare a lui. Deci prin nimic nu trebuie știrbit acest

credit. Și la acest rezultat onorabil contribuie în cea mai mare măsură colaționatorul. El trebuie să urmărească lectura cu grijă, fără grabă, cu pasiune de specialist și cu răspundere morală de preot care oficiază într'un altar sacru. Orice text confuz trebuie judecat, orice cuvânt trebuie înțeles și orice semn grafic comparat.

E de atras atenția în mod deosebit asupra numelor. Dacă un cuvânt rău transcris poate produce o întrebare pentru înțelesul textului, un nume propriu greșit introduce în istorie localități și personaje inexistente. Și e de dorit ca astfel de erori să nu fie posibile tocmai prin arhiviști.

Cu puțină atenție și cu multă sârguință vom putea evita transcrierile neconforme cu textul.

În sfârșit, se mai pune arhivistului o problemă: liberează copii autentice de pe acte false prezentate de particulari sau chiar din arhivă, ori nu? Indiscutabil că el este cel mai în măsură să-și dea seama asupra autenticității actului sau nu. Dacă face copie de pe un astfel de act copia devine valabilă azi în justiție pentru o chestiune la ordinea zilei, iar mâine în istorie, spre cea mai mare încurcătură a istoricului. Deci logic ar fi să nu se elibereze copii autentice de pe astfel de acte, așa cum se prevede în unele legislații străine. La noi însă nu există o prevedere legală în acest sens și nu avem motiv legal de a respinge astfel de cazuri. Poate că în viitor vom putea înlătura această lipsă a legislației noastre.

Poate arhivistul să-și împlinească obligațiile amintite? Desigur că da. Pentru justificarea acestei afirmații dăm mai jos, în transcrierea noastră, un act în aparență ușor. A fost prezentat de un particular și la colaționare ne-am pus problemele de mai sus căutând să rezolvăm atât cerințele copiei de depozit cât și ale copiei particulare. Și iată cum.

Pentru depozit:

1626 (7135) Sept. 1, București. —
Zapisul prin care Mitrea Post. vinde lui Enache Vdtaful ocind, un vad de moard și rumânii în satul Arcești jud. Prahova, cu 21.000 bani gata.

† Eu Mitre post. fecorul Stan-
ciului log(o)fătul de Dragomi-
rești, mărturisescu cu acest za-
pis al meu, cum să se știe că am
vândut eu lu Enachi vatahul și
jupăneșei lui Nécșei ocnă den sat
de în Arcești ot sudstvo

Pentru particulari:

*Copie depe zapisul prin care Mitrea
Postelnicul vinde lui Enache Vdtaful o-
cind, un vad de moard și rumâni, în satul
Arcești jud. Prahova cu 21.000 bani gata.*

1626 Sept. 1.

† Eu Mitrea postelnicul, fe-
ciorul Stanciului logofătul de Dra-
gomirești, mărturisescu cu acest
zapis al meu, cum să se știe că
am vândut eu lu Enachi vata-
hul și jupăneșei lui Neacșei o-
cină den sat de în Arcești ot

Prah< ova > însă denparté mé
jumătate iar despre tot satul a
patra parte și de în câmpu și
den apă și de în pădure și de
în șazutul satului și despre tot
hotarul cât se va alége și cu 1

ARHIVELE STATULUI

DIRECȚIUNEA GENERALĂ

COPIE

Se va ține pentru a se face Moștenirea Statului
în Căminul Bădăcișilor anume, în vâd de moștenire și în vâd
în satul Prahovei, în 21.000 bani yala

De ast. 1626 în septembrie, etc. 4

Deputat original scris pe hârtie în limba română, cu litere latine

+ Cu Moștenirea postelnicului, feciorul Ștefanului loga-
paul de Dragomirești, moștenitorii au avut răpis al mien-
am, cu 20 alți cu care vândut au la Căminul bădăcișilor și pu-
gănești lui Bădăciș anume dea sat de în Căminul și satul
Prahova, însă den partea mea jumătatea iar despre tot satul
a patra parte și de în câmpu și den apă și de în pădure și
în șazutul satului și despre tot hotarul cât se va alége și
cu 1 vâd de moștenire și apă Prahovei și cu rumăni anume
Bădăciș și feciorul Goiei pre nume... 2 [cu feciorul lui Ra-
doslav anume] 3... 4 și Tudor cu feciorii lui și doi rumăni ce
au fost fugiți în Țara Ungurească anume Toader feciorul
lui Toader Čomag cu feciorii lui și Bădăciș fratele Bă-
dăciș cu feciorii lui, mea așchi doi rumăni ce sunt fugiți
în Țara Ungurească anume vor veni să fie iar cu în
Căminul bădăcișilor, dar să fie vor veni în Țara cu Moștenirea și
cu care vâd de moștenire sau să în care vâd de moștenire postelnic
Ștefan, care are în Țara Bădăcișilor

Si am vândut cu Moștenirea anume moștenirea și cu
rumăni ce s-au amos au de bunuri vor se moștenirea, facie de
mă și așchi lui Căminul bădăcișilor deșchi Bădăciș și apă de
mă sunt gata, ca să i fie în moștenirea și căminul în
vâd. Si am vândut cu Țara Bădăcișilor frăților anume

Observații: 1 Slavonește, înseamnă din județul

2 Loc alb în original.

3 Satul din paranteză este scris în original.

4 Scris în original.

sudstvo¹⁾ Prahova, însă den
partea mea jumătate iar despre
tot satul a patra parte și de în
câmpu și den apă și de în pădure
și de în șazutul satului și despre
tot hotarul cât se va alege și

cu care vâd de moștenire în sat în vâd
Si moștenirea au fost căminul anume în vâd de moștenire la
Căminul bădăcișilor anume Bădăciș anume : jupan Bădăciș
vel aga și Căminul bădăcișilor și Căminul bădăcișilor anume
Ștefan Bădăciș și Moștenirea anume și Ștefan Bădăciș
anume Moștenirea anume și Moștenirea anume
anume Moștenirea anume și Moștenirea anume

Ștefan Bădăciș anume în Bădăcișilor anume

Sept. 1 din vâd de moștenire 1555 (1626)²⁾

L. S. Cu Moștenirea postelnic

L. S. Jupanul vel aga Bădăciș

L. S. Căminul bădăcișilor

L. S. Căminul bădăcișilor

L. S. Căminul bădăcișilor

L. S. Cu Moștenirea anume

L. S. Cu Moștenirea anume

L. S. Moștenirea anume

Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului

Acastă copie, în fol. 1044, a fost în-
vâd după actul prezentat de D. L. Bădăciș
Ștefan pe lângă petiția lare-
pistră la Nr. 2511 din 1 X. 1895, a, co-
respondându-se de subsemnatul cu încredințarea pen-
tra conformitate.

ARHIVAR. J. - B. Bădăciș

Se adresează copia de față prin subscripția
noastră și prin ștampă alături de Arhivă Statului

DIRECTOR GENERAL

Observații: 1 Slavonește, înseamnă din județul
2 Loc alb în original. 3 Satul din paranteză este scris în original.
4 Scris în original.

recto

Model de copie legalizată la Arhivele Statului.

Zapisul dela 1 Sept. 1626.

va parte de moară în apa Prahovei
și cu rumăni anume Bădăciș și
feciorul Goiei pre nume... [și fe-
căorul lui Radoslav anume]... și
Tudor cu feciorii lui și doi ru-
măni ce au fost fugiți în Țara
Ungurească anume Toader feciorul
lui Toader Čomag cu feciorii lui
și Négul fratele Bădăciș cu fe-

verso

cu 1 vâd de moară în apa Pra-
hovei și cu rumăni anume Bă-
dicea și feciorul Goiei pre nume.²⁾
[și feciorul lui Radoslav anume]³⁾

1. Slavonește, înseamnă din județul.

2. Loc alb în original.

3. Textul din paranteze este șters în
original.

čorii lui, însă aceș(i) doi rumâni ce sânt fugiți în Țera Ungurească cându vor veni să fie iar ai lu Enachi vat., iar să nu vor veni în ț(er)ă eu Mitré să n'aibu vreo nevoie sau să-m čeră alți rumâni pentru dinșii, căce așa ne iaste tocméla.

Și am vândut eu Mitré ačast(ă) moșie și cu rumâni če scriu mai sus de bună voe a mé, fără de nič o silă lu Enachi vat. drept doaozeč și una de mie bani gata, ca să-i fie lui moșie și coconilor *în* vécu. Și am vândut cu știré tuturor fraților cari-mi sânt frați pre moșie *în* sat cu mine.

Și mărturie au fost cându am luat bani la tocméla noastră mulți boiari anume : jupan Négul vel ag(ă) i Costandin cupariul i Dumitrașco com<is> i Socol peh. i Mané cup(e)țu i Stoica peh. nepotul Mitrei post. i Mitré peh.

И написах Лепѣдат лог. ѿ Бѣ-
кѣреци, мѣца Септ. 1 днѣ, въ лѣтѣ
7316.

- (L.S.) Eu Mitr<ea> post.
(L.S.) Jupanu velŭ agă Negul.
(L.S.) Κονσταντίνος ὁ κουπάριος.
(L.S.) Dumitrașco comis.
(L.S.) Socol peh.
(L.S.) Eu Mitré pah.
(L.S.) Eu Stoica peh.
(L.S.) Mane néguț(ă)t<or>.

...¹⁾ și Tudor cu feciorii lui și doi rumâni ce au fost fugiți în Țeara Ungurească anume Toader feciorul lu Toader Ciomag cu feciorii lui și Neagul fratele Bircicăi cu feciorii lui, însă acești doi rumâni ce sânt fugiți în Țeara Ungurească cându vor veni să fie iar ai lu Enachi vataf, iar să nu vor veni în feară eu Mitrea să n'aibu vreo nevoie sau să-m ceară alți rumâni pentru dinșii, căce așa ne iaste tocméla.

Și am vândut eu Mitrea această moșie și cu rumâni ce scriu mai sus de bună voie a mea, fără de nicio silă lu Enachi vataf drept doaozeci și una de mie bani gata, ca să-i fie lui moșie și coconilor *în* veacu. Și am vândut cu știrea tuturor fraților cari-mi sânt frați pre moșie *în* sat cu mine.

Și mărturie au fost cându am luat banii la tocméla noastră mulți boiari anume : jupan Neagul vel agă i Costandin cupariul i Dumitrașco comis i Socol peharnic i Manea cupețu i Stoica peharnic nepotul Mitrei postelnic i Mitrea peharnic.

I napisah Lepădat log. u București, mesița Sept. 1 dni vă lea 7135²⁾ (1626).

- (L.S.) Eu Mitrea postelnic.
(L.S.) Jupanu velŭ agă Neagul
(L.S.) Constantin Cupariul³⁾
(L.S.) Dumitrașco comis.
(L.S.) Socol peharnic.
(L.S.) Eu Mitrea paharnic.
(L.S.) Eu Stoica peharnic
(L.S.) Mane neguțător.

1. Loc alb în original.

2. Slavonește, înseamnă : „Și a scris Lepădat logofătul în București, luna Septembrie 1-a zi la anul 7135”.

3. Semnătură în grecește.

Obs. Orig. hârtie dublă (34×22 mm.), bine conservat. Pecețile înelare aplicate în fum : 1) gemă ovală (12×10 mm.) cu un personagiu gol stând în genunchiul stâng privind spre stânga, cu mâna dreaptă întinsă înainte și cu stânga adusă la spate; 2) octogonală (15×14 mm.) cu doi lei așezați, cu coada în ramuri, susțin o cruce; deasupra capetelor a miluna în stânga și o stea în dreapta; 3) rotundă (diam. 14 mm.), având în centru un scut baroc timbrat (?) cuprinzând un vultur bicefal încoronat; la dr. și st. literele K. K.; 4) rotundă (diam. 15 mm.) în partea de jos motive ornamentale neclare, sus ΔΘΜΗ/ΤΡΑΥΚΟ; 5) rotundă (diam. 17 mm.) grifon spre st. între ramuri; sus † ΣΟΚΛ/Α ΠΑΥΡ; 6) octogonală (13×12 mm.) cu un scut în faldurile unui baldachin încoronat; în câmpul acutului se disting patru carti re; de o parte și de alta a coroanei M. T.; 7) rotundă (diam. 16 mm.), jos scut barot cu rozete de o parte și alta, într'un baldachin; deasupra ΔΔΗΔ; 8) ovală (diam. 25×22 mm.), în mijloc un cerc ornat, în câmpul lui o pasăre (porumbel?) în zbor spre dr. privind spre trei stele; în exergă : * ΦΧΗΣ (sic) ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΥΡΙΑΔΟΣ ΝΑΥΚΟΥ ΠΡ...

Literele care lipsesc din text datorită sistemului grafic contemporan dar care se subînțeleg ușor nu trebuie remarcate (în transcrierea de mai sus le-am indicat în paranteză obișnuită pentru observare : log(o)fătul, acest(i), țer(ă) etc.). Cuvintele prescurtate în mod obișnuit le-am întregit cu paranteza admisă : com(is). Textul înlăturat chiar de gramătic s'a pus iarăși în paranteza propusă : [și fecorul lu Radosláv anume]. Locurile albe din text le-am indicat prin semnul lacunei... (care, dacă este mai mare, se va indica întinderea). Am constatat că ς are când valoare de π când de in (ΔΗ, ΔΕς) dar nu am găsit că e cazul să restabilim textul și l-am transcris *den* și *de in*. Unele vocale cu tildă arată repetarea vocalei în lectură (τῆρορ) și am repetat-o (*tuluror*) fără specificare. Ε culcat ϐ a putut produce, în grafia actului, confuzie cu Μ de s'a putut ceti *Mircicâi* în loc de *Bircicâi*; forma primă părând suspectă comparația aceluiași semn grafic în document a arătat lectura normală. O mică roșătură la îndoitură a făcut să dispară o parte din litera ς, care a putut fi confundat cu ς și deci cuvântul întregit în *adevărat*. Comparația cu subpasantele a putut arăta că e vorba de *in sat*. În modul acesta se poate face transcrierea oricărui act.

Pentru a înlesni cetitorului transcrierea integrală a unui text, dăm aici și valoarea literelor ca numeral :

$\overline{\alpha} = 1$	$\overline{\beta} = 6$	$\overline{\gamma} = 11$	$\overline{\delta} = 16$
$\overline{\epsilon} = 2$	$\overline{\zeta} = 7$	$\overline{\eta} = 12$	$\overline{\theta} = 17$
$\overline{\iota} = 3^{\frac{3}{4}}$	$\overline{\kappa} = 8$	$\overline{\lambda} = 13$	$\overline{\mu} = 18$
$\overline{\nu} = 4$	$\overline{\omicron} = 9$	$\overline{\pi} = 14$	$\overline{\rho} = 19$
$\overline{\sigma} = 5$	$\overline{\tau} = 10$	$\overline{\upsilon} = 15$	$\overline{\chi} = 20$

[illegible]

ΕΛΠΙΣ ΠΙ

RECEIVED IN DEPARTMENT OF THE ARMY
JULY 28 1946
SECTION 1-1-1

Foundation. List 1627

$\overline{\lambda} = 30$	$\overline{\mu} = 80$	$\overline{\nu} = 400$	$\overline{\alpha} = 900$
$\overline{m} = 40$	$\overline{\psi} = 90$	$\overline{\phi} = 500$	$\overline{\rho} = 1.000$
$\overline{n} = 50$	$\overline{\theta} = 100$	$\overline{\chi} = 600$	$\overline{\kappa} = 2.000$
$\overline{\xi} = 60$	$\overline{\epsilon} = 200$	$\overline{\psi} = 700$	$\overline{\gamma} = 3.000$
$\overline{o} = 70$	$\overline{\tau} = 300$	$\overline{w} = 800$	$\overline{i} = 10.000..$

După cum se vede miile se arată printr'un semn pus înainte. Atragem însă atenția că până la sfârșitul sec. XVI se întrebuița și *κορρα* (ϣ sau ϝ) pentru a indica cifra 90, însemnată apoi prin ϣ. Mai târziu nefiind înțeleasă a adus multe neajunsuri vechilor noastre însemnări cronologice.

Dela 20 înainte unimele vin după zecimi :

$\overline{\kappa\lambda} = 21$	$\overline{\lambda\lambda} = 31$	$\overline{\mu\lambda} = 81$	$\overline{\psi\lambda} = 91$
$\overline{\kappa\epsilon} = 22$	$\overline{\lambda\epsilon} = 32$	$\overline{\mu\epsilon} = 82$	$\overline{\psi\epsilon} = 92$
$\overline{\kappa\rho} = 23$	$\overline{\lambda\rho} = 33$	$\overline{\mu\rho} = 83$	$\overline{\psi\rho} = 93$
$\overline{\kappa\alpha} = 24..$	$\overline{\lambda\alpha} = 34..$	$\overline{\mu\alpha} = 84..$	$\overline{\psi\alpha} = 94..$

Dacă observațiile de mai sus sunt drepte și dacă ele răspund unei nevoi a cercetărilor noastre, cred că e cazul să fie discutate și pus în practică aceea ce se va găsi util. Aș fi bucuros să le văd desbătute, completate și aplicate.

A. Sacerdoțeanu.

CERCETĂRI ȘI SENTINȚE JUDECĂTOREȘTI PRIVITOARE LA ROMÂNII DIN ȚINUTUL CETĂȚII DE PIATRĂ (CHIOARA) ÎN SEC. AL XVII-LEA (1661)

Studiile relative la istoria dreptului românesc din Transilvania sunt abia la început, dacă nu chiar inexistente. Nu s'au cercetat nici străvechile obiceiuri de drept românesc, ca elaborare proprie, autohtonă, nici trecerea și primirea acestora în legile scrise ale Ungurilor, Secuilor și Sașilor, sau aplicarea altora străine asupra Românilor oropșiți și mai bine de $\frac{1}{2}$ mileniu subjugăți în propria lor țară : Transilvania.

Cu toate că avem la Universitatea din Cluj de 1/4 de veac o catedră de istoria dreptului românesc, reprezentantul ei până azi n'a publicat nimic nou în acest domeniu, așa de important pentru noi. Doar întâmplător autorul acestor rânduri a tipărit câteva pagini despre scaunele de judecată în *Analele Academiei Române*, secț. ist., vol. XVII (1935), p. 87—118. Mai avem apoi un număr de documente prețioase relative la Românii din scaunul Săliștei și satul Porcești (jud. Sibiu) publicate de D-na Elena Mureșanu-Triteanu și Bujor Surdu în *Revista Arhivelor*, București, 1942 (V-1) p. 237—246 și 1943 (V-2) p. 367-394, și un studiu cu 67 documente al regretatului prof. Ion Mateiu, *Vechile instituții de drept privat la Românii din Transilvania*, Brașov, 1943, p. 128.

Documentul unguresc, ce-l publicăm mai departe în traducere românească, este un *unicum* până în prezent, atât prin vechime cât și prin conținutul lui, fiindcă cuprinde cercetarea scaunului de judecată a diferitelor și multor călcări de legi și vinovății dintr'un ținut foarte întins și curat românesc, în 86 sate, al Cetății de piatră cu sentințele date asupra vinovaților.

Înainte de a ne opri la această anchetă importantă și a analiza conținutul ei, credem necesar să arătăm pe scurt trecutul ținutului.

Numirea îi vine dela cetatea clădită din piatră și pe stâncă (ungurește *Kővár* = Chioara), între două brațe ale râului Lăpuș, pe dea-

lul numit Corniciu din hotarul satului Berteșoia (azi în jud. Someș). Cetatea s'a ridicat în domnia regelui ungar Ludovic cel Mare, care în 1367 o dăruiește, pentru credință și servicii mari, fiilor Voievodului român Dragomir : Drag și Ioan, și ea rămâne în stăpânirea familiei Dragfiștilor, de origine românească din Maramurăș, până pela 1550, când trece apoi în cea a principelui Transilvaniei, alternându-se cu regele Ungariei. ¹⁾ Numărul satelor, ce atârnav de cetate, a variat în cursul veacurilor, astfel la 1566 erau 61 sate, iar pela 1700 se urcase la vre-o 90, oscilarea numărului se datorește și faptului, că proprietarii cetății aveau obiceiul să dea pentru diferite servicii sau zălog pentru bani, sate unor nobili sau chiar și Voievozilor români pentru colonizare (de ex. Voievodul Ioan din Prislop, în 1604, împrumută pe generalul Basta cu 4000 fl. acesta în schimb-zălog îi dă 5 sate de pe teritoriul Cetății de piatră). ²⁾ Ținutul era organizat în Voivodate cu un număr anumit de sate : în 1566 erau 12 Voievozi români cu 61 sate, în 1603 avem 16 Voievozi cu 82 sate, și în urbariile ce ni s'au păstrat ni se dau numele sau numărul locuitorilor, ca și prestațiile ce datorau acestia cetății ³⁾.

Ținut de graniță, atârând când de Transilvania când de Ungaria, a avut o grea situație, supusă adeseori războaielor între aceste țări în sec. 16—18-lea, a suferit mult din partea stăpânitorilor străini, cari nu-l cruțau niciodată de greutate și persecuții, deși Românii le-au făcut servicii deosebite amândorura, pentru care au primit diferite privilegii, mai ales pentru cele oștășești, așa că numai în vreo 61 sate cunoaștem vre-o 230 familii de nobili, — cari s'au răspândit și în alte sate, chiar și în afară de ținutul Chioara, — ori libertini, ori pușcași români în sec. 16—18-lea.

Astfel Chioara este ținutul cel mai bogat în nobili români, după Făgăraș, ceea ce le-a și dat o mândrie și o independență materială, care i-au ajutat să ia lupta nu odată pe față contra Ungurilor asupritori și nerecunoscători.

De vechimea și suferințele acestei nobilimi române ne vorbește însuși principele Gavril Bethlen către căpitanul Andrei Doczy (în 21 Noemv. 1615) :

„...Despre ceea ce ni se plânge Ioan Szilágyi au fost dela început în ținutul Chioara, în fiecare sat în deosebi boieri făcuți nobili, pe care

1. *Szatmár vármegye monográfiája*, Budapest, 1908, p. 45—46.

2. *Metes, Contribuție nouă privitoare la voievozii români din Ardeal și părțile ungurești în veacul al XVI—XVIII-lea*, Cluj, 1922, p. 8.

3. *Metes, Viața agrară, economică a Românilor din Ardeal și Ungaria*, I (1508—1820), București, 1921, p. 190—219.

fi chiamă și Voievozi. Când Chioarul îl stăpâneau oameni privați și nu era în mâna principilor, aceia erau ținuți în libertatea și nobilitatea lor, pentru că au privilegiile libertăților nu numai dela domnul cetății sau dela domni pământurilor, ci dela regii și principii vechi, având și îndatorirea să slujească cetății cu trimitere călări încoace și încolo. Pe aceștia în vremea bietului principe Bathory (Gavril ori Sigismund ?), uni donatari i-au asuprit foarte fără știrea lui și au voit să-i facă iobagi, dar ei săracii nu s'au lăsat, ci au căutat să scape atunci de iobăgie prin emigrări și pierderea întregii lor averi. Acum însă când Chioara a fost restituită din mila M. Sale, venind ei cu cererile lor atât la dieta țării cât și la noi, judecă D-Ta, dacă nu eram datori să restabilim drepturile atât de vechi. . . ¹⁾.

Peste 60 de ani un alt principe transilvan recunoaște, că în aceste părți n'au scăzut cu nimic nedreptățile și poverile celor de jos, ci din contră au crescut, căci Mihail Apafy, ridicând la rangul de nobil pe românul Ursul Mărginaș din Mireșul-mare, — acesta luptase cu Gh. Rakoczy II în Polonia și după 17 ani se întorsese din captivitatea Țătarilor — spune, că în Transilvania starea iobagilor e „*un jug și mizeriile sunt asemenea cu mizeriile îndurate în țara tătărească și chiar mai aspre*”²⁾. Despre suferințele iobagilor români în ținutul Chioara am dat documentele urbariale în cartea mea, *Viața agrară, etc.* vol. I, pag. 191—242 și în articolul din *Omagiu fraților Lapedatu*, Cluj, 1936, p. 492—4. Pe larg e înfățișată toată viața românească sub diferitele ei aspecte în studiul meu, gata de tipar, *Trecutul Românilor din ținutul Cetății de piatră*, din care se extrag numai aceste câteva pagini.

Ținutul, situat între jud. Satu-mare și Doboca (=Someș), a fost în cursul veacurilor înglobat când în unul când în altul din aceste două județe, cum e și de prezent, dar avem un timp când a funcționat și independent cu sediul în Șomcuța mare (cetatea a fost dărâmată în 1718).

Să vedem, când a putut fi făcută această anchetă judiciară, căci data exactă ne lipsește. Avem însă date precise, care ne indică timpul, adică anul când s'a executat ascultarea celor vreo 811 martori, care s'au prezentat în fața membrilor scaunului de judecată.

1. Revista *Századok*, Budapest, 1889, p. 134, reprodus și la Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării-Românești*, IX, București, 1937, p. 62 no. 52.

2. Revista istorică, VIII (1922), Vălenți de Munte, p. 166.

1. Teodor Kardos din Satulung ne vorbește de 2 oameni din satul său, care au furat grâu „cu prilejul năvălirii Tătarilor” în aceste părți; năvălirea știm că a fost în Oct. 1658 ¹⁾.

2. Judele din Mogoșești Alexandru Bonea declară : Ioan Pușcaș din Fersig cu alt tovarăș a jefuit în hotarul Mogoșești pe un biet soldat fugit din lupta dela Gilău”, care a fost în 22 Maiu 1660, când armata lui Gh. Rakoczy II, a fost complet zdrobită de Turci, ajutați și de cei doi domni ai Țărilor române ²⁾.

3. Sătenii martori 23 din Cernești declară : Cei 4 cai pripășiți în hotarul lor „i-au dus în Cetate, i-au dat în mâna d-lui Căpitan Ioan Mikes”. Acesta a avut postul de căpitan al Cetății de piatră până în Iunie 1660, când Barcsai l-a arestat, înlocuindu-l cu Ștefan Tisza ³⁾.

4. Judele din Hideaga Grigorie Orosz zice : Știm, că în vara trecută cu prilejul fugii dinaintea Turcilor, au venit doi oameni . . . “Năvălirea Turcilor, însoțiți de principele Acațiu Barcsai în ținutul Cetății de piatră, a fost în Maiu-Iunie 1660.” ⁴⁾ Judele Orosz prezintă declarațiile sale în 1661, deci data exactă a anchetei e anul 1661.

Autoritățile judecătorești, atât în județe cât și pe teritoriul cetăților regale-fiscale în cursul veacurilor, au evoluat, numărul lor a crescut sau uneori s'a micșorat, dar în deosebi, după ce Austria a pus stăpânire pe Transilvania la finea sec. 17-lea, ele au devenit tot mai complicate, și mai anevoioase și mai ales costisitoare. Bietul român, fie iobag fie nobil, dacă pacostea îl silea să intre în angrenajul acestei justiții pentru a-și căuta dreptatea, — avea de așteptat ani, decenii și uneori o viață, ba trecea peste ea, irosindu-și o bună parte din avere, dacă nu toată, fără să ajungă la o sentință mulțumitoare și justă.

Indicăm forurile pentru veacul al XVII-lea, care existau în județe, de jos în sus :

1. „Forum pedaneum” adică scaunul de judecată din sat cu judele și câțiva jurați, oameni bătrâni și buni.

2. „Forum dominale”, se compunea din domnul de pământ, puteau fi și mai mulți, și câțiva iobagi jurați, cum vom vedea.

3. „Sedria partialis”, (= al szék), e judecătoria de plasă cu pretorul în cap.

1. *Szálmar vármegye monografiája*, p. 473.

2. *Ibid*, p. 474 ; Szilágyi Alex, *Erdélyország története*, II, Pest, 1866, p. 286—7 și Meteg, *Domni și boieri din Țerile Române în orașul Cluj*, Cluj, 1935, p. XVI.

3. *Szálmarvármegye monografiája*, p. 474.

4. *Ibid*, p. 474.

4. „Sedria generalis”, (=derékszék), e scaunul de judecată al județului-comitatului cu 2 juzi principali („föbiro”) și 7 asesori jurați, cu drepturi din ce în ce crescute.

5. Congregația Voievodului apoi Tábla principelui¹⁾.

Cauzele Românilor iobagi se opreau de obicei la cele două foruri dela început, doar ale nobililor treceau pela celelalte cu greutate și părtinire, căci e știut, că prin hotărârile Dietei încă s’au făcut deosebiri între iobagii și nobilii români și cei unguri, cari erau considerați²⁾ superiori și se bucurau de alt tratament și în fața justiției față de Valahi.

Alta era situația pe teritoriul cetăților fiscale, cum am arătat la Făgăraș, unde aveau numai trei foruri: cel sătesc, apoi boieresc și cel al nobililor zis al Căpitanului din Făgăraș³⁾.

În ținutul Cetății de piatră găsim tot trei foruri judecătorești:

1. Cel sătesc.

2. Cel al Voievozilor. Aici cunoaștem împărțirea cu numele Voievozilor și numărul satelor. La 1566 erau 12 Voevozi, iar la 1603 sunt 16 Voevozi, având fiecare dreptul de judecată asupra locuitorilor dintr’un anumit număr de sate, care varia între 2—13 sate.

3. Cel al Căpitanului Cetății, ultimul for apelativ.

Se pare că aceiași membri compuneau scaunele, ca și la Făgăraș.

În sec. 17 au dispărut Voevozii și locul lor în scaunul de judecată îl iau unii nobili și dregători unguri, la care se mai adăuga un număr oarecare de nobili români, care erau în majoritate.

Teritoriul cetății Hunedoara — care cuprindea vreo 30 sate și 2 orașe la 1681 — nu se bucura de privilegiile cetăților Făgăraș și Chioara, fiindcă era supus la „inchizițiile generale” ale autorității comitatului pentru descoperirea hoților și pedepsirea lor. În urbariul acestei cetăți din 1681 aflăm dispoziția dată de stăpânul cetății Emerik Tököly către provizorul său general: „Totdeauna să facă personal cercetarea înainte de cercetarea generală, ca slujbașii comitatului

1. *Monumenta Comitialia Transilvaniae*, Budapest, 1875—6 vol. I, p. 89, 495, 502—5, 520, 542 și II, p. 58, 195, 265, 363 (aici despre aceste foruri de judecată). Pentru situația din sec. 13—15 vezi lămuririle judicioase ale lui Tagányi în *Szolnok-Doboka vármegye monográfiája*, I, Dej, 1901, p. 248—250.

2. *Monumenta etc.*, I p. 395, 543, și spusele lui Possevino la Veress, *Fontes rerum Transylvanicarum*, III, Budapest, 1913, p. 64, cf. *Meteș, La vie menée par les Roumains en Transylvanie*, București, 1938, p. 5-6.

3. Vezi pe larg despre aceste Meteș, *Din istoria dreptului românesc din Transilvania*, în *Analele Academiei Române*, secția ist., XVII, (1935). p. 92-109 și *Meteș, Trecutul Țării Oltului*, București, 1945 p. 97—108.

să nu neîndreptățească pe cei de pe teritoriul cetății; dacă aude ceva despre necazul vreunui iobag să-i revadă lucrul îndreptându-l conform legii. Să nu patroneze pe hoți, ci din contră după vinovăție să-i pedepsească legal; în lipsa mea să ia înțelegere cu domnul Prefect relativ la cazurile criminale; să apere cu toată puterea dreptatea iobagilor în contra oricăror „impeditores”.

Și aici sunt trei scaune de judecată: 1. Unul cel sătesc. 2. Cel al judeului Curții și al 3-lea al domnului de pământ, unde trebuie să se termine orice proces; în cazuri „capitale” — criminale la scaunul acesta din urmă trebuiau să fie prezenți și slujbași — delegați ai comitatului, de amestecul cărora erau scutite cele dela cetatea Făgăraș și Chioara ¹⁾).

Cunoaștem acum scaunele de judecată ce funcționau pe teritoriile comitatelor și al cetăților fiscale. E interesant să urmărim cum se adunau dovezile și se ascultau martori și se rostia sentința asupra celor vinovați.

Ziua de judecată varia după ținut și judecători, uneori erau una sau două pe săptămână (ca la Făgăraș), alteori la 14—15 zile (ca la Cetatea de piatră, unde Voevodul Ioan din Prislop, în 1604, ține scaun de judecată la 14 zile), ²⁾ ori în Maramurăș, etc. Dar erau unele cu mult mai târziu, după ani, când se făceau așa numitele anchete generale („Inquisitio generalis”) judecătorești în comitate sau la cetățile fiscale și cu acest prilej se căutau și se prindeau răufăcătorii, se prezentau martorii cu informațiile lor decisive și se pronunțau pedepsele mai aspre sau mai blânde, după cum erau și faptele încriminate (Vezi în această privință vestitele legi transilvane în *Approbatæ Constitutiones Pars III tit. XLVI art. 1—7*).

„Inchizițiile” acestea generale, dacă în principiu se considerau ca binefăcătoare, fiindcă prin arestarea hoților și răufăcătorilor și pedepsirea lor imediată se urmărea consolidarea liniștei și siguranței publice, totuși mulțimea sătenilor nu le vedeau cu ochi buni, deoarece erau împreunate cu enorme cheltuieli pentru întreținerea membrilor judecători, a personalului atașat de obicei peste normele legii și a cailor. Avem în privința aceasta informații precise în trei județe, și evident că și în celelalte era la fel cu mici schimbări, asemenea și în ținutul cetăților fiscale.

1. Urbariul cetății Hunedoara în *Arhivele Statului din Cluj*.

2. Meteș, *Contribuții nouă la Voevozii români*, p. 10.

Congregația comitatensă, ori Căpitanul cetăților, fixa numărul membrilor în inchizițiile generale de judecată, care se deplasau în diferite centre, unde apoi se concentrau martorii și vinovații însemnați într'un registru cu numele și locul dat de judele satului, verificat și de comitat. Prefectul comitatului de drept făcea parte din aceste comisii de judecată, când nu putea merge personal, delega oamenii săi, dând anumite norme când pot grația, pedepsi ori executa sentințe de moarte asupra celor condamnați ¹⁾.

Prefecții jud. Alba în 1641, după ce dau anumite norme cum să se facă „inchiziția”, notează numele și numărul persoanelor din comisia de judecată; Ștefan Rethi cu 10 persoane și 12 cai, Gh. Haydu cu 8 pers. și 11 cai, M. Székely cu 8 pers. și 14 cai, notarul cu 3 pers. și 4 cai și fiecare pretor cu câte 2 persoane și 2 cai, iar pentru întreținerea acestora se fixează pe 1 poartă următoarea contribuție în natură sau bani: 3 pâini, 10 funți carne de vită, oaie ori miel, 3 funți carne de porc, 12 ouă, 2 găini, 1 gâscă, 1 ferie de vin, 2 funți slănină, o căblă de ovăz, 1 car de fân, etc. sau bani 3 fl. 44 denari ²⁾.

În Maramurăș la 1675, ni se spune, că locuitorii comitatului sărăciseră și pentru abuzurile inchizițiilor judecătorești „comunis” și „bis quindenalis”, de aceia comitatul dispune: La inchiziții generale să nu fie persoane mai multe decât cele specificate; cele făcute la 15 zile se șterg ca să nu agraveze situația sărăcimii; satele mai dau câte o vacă de tăiat, cele mici câte un berbec; satele care dădeau mai înainte 1 blană de jder acum vor da o vacă de tăiat, iar cele pentru vulpe dau 1 berbec, apoi pâinea necesară și 3 găini de o poartă și alte alimente cerute; o poartă dă 3 căble de ovăz; satele mari pentru băutură 3 fl. iar cele mici 2 fl.; membri comisiei n'au dreptul să-și încartiruiască cai prin plasă; se șterg și cele 8 polture ce trebuie să dea fiecare sat bucatarului președintelui comisiei (=prefectului) cu prilejul inchiziției ³⁾.

În jud. Solnocul din lăuntru (=azi Someș) adunarea județeană delegă comisia de anchetă judecătorească, care nu mai funcționase

1. Vezi legile transilvane *Approbatæ Constitutiones*, din 1653, Pars III titulus XLVI art. I-VII.

2. *Monumenta Comititalia Transylvaniae*, X, p. 304-307.

3. Kolozsvári-Ovári, *Magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye*, III, Budapest, 1892, p. 173-4. O poartă în Transilvania din sec. al XVII-lea cuprindea circa 10 oameni sau patru familii iobăgești, care au plug cu 4-6 boi sau opt familii iobăgești, care au plug cu doi boi ($\frac{1}{2}$ plug), ori 16 zileri fără vite. cf. Meteș, *Istoria neamului românesc*, I, Sibiu, 1922, p. 158. Vezi pe larg despre poartă și schimbările ei în cursul veacurilor studiul lui Juhász L., *A porta törvénye*, 1526-1648, Budapest, 1936 (extras din revista *Századok*, Budapest, 1936).

de vre-o 6 ani, fixându-i centrele în următoarele sate : Cociu, Batin Hășmașul de jos, Lăpușul românesc și Chiuești, iar pentru întreținerea comisiei : de poartă : 3 găini, 3 pâini, 1 găscă, 3 fonți slănină, 1 șuncă, 1 ferdelă ovăz, 1 car de fân și 30 denari pt. coloniale ; — de 2 porți : 1 miel ori 1 purcel, 1 „ejtel” (6/10 litru) oțet ; — de 3 porți : 1 „ejtel” de unt ; de 5 porți : 1 ejtel, „ de miere, la fiecare centru solgăbirăle să pună la dispoziție o vacă de tăiat, iar la centru Hășmașul de jos un butoiș de vin ; să mai fie încă : lumini, varză, ulei, mazăre, linte, meu, prune uscate, pește, raci, hrean, pătrunjel, ceapă, usturoiu, fructe și ridichi la masă (din 1680) ¹⁾.

În diferitele procese avem de a face, și în aceste „inchiziți” generale, nu numai cu acuzatori și acuzați, ci și cu numeroși martori, cari, prin lămuririle lor date sub jurământ, contribuie esențial la aflarea adevărului și puțința de a se rosti o sentință dreaptă asupra acuzatului.

Erau două feluri de martori :

1. Martorul adus în fața instanței de cele două părți interesate în proces („Humanum testimonium=alaki tanu), spusele și jurământul lui însă erau unilaterale, fiindcă susținea sau confirma dreptatea unei părți sau a alteia, care-l adusesese pentru cauza sa în proces.

2. Martorul pentru urmărirea și descoperirea adevărului, (=anyagitanu”) care era adus înainte de judeca „inquisitio generalis” ale cărui spuse puteau fi de folos bilateral, adică puteau servi atât pe o parte cât și pe alta din cei în proces, el prin jurământ era obligat să spună adevărul știut în cauză indiferent cui îi va servi ²⁾.

Pe acest martor din urmă îl găsim în cercetarea judiciară din ținutul Cetății de piatră ce publicăm aici, unde el spune ce știe sau nimic despre răufăcătorii din satul său sau din cele vecine. Numărul lor variază dela 1—31 după numărul și calitatea faptelor vinovaților.

Știm că martorii înainte de a spune adevărul ce-l știu despre fapta acuzatului, trebuiau să facă jurământ cu mâna pe cruce, evanghelie sau icoană ³⁾, iar la hotarnicii în Principatele Române, dar și în Transilvania, martorul mai purta pe cap o brazdă de pământ ori o traistă cu pământ în spinare ⁴⁾. Iată acum, un caz unic, — cel

1. Kadar, *Szolnok-Doboka vármegye monográfiája*, I, Dej, 1900, p. 411, n. 2

2. Timon Ákos, *Magyar alkotmány és jogtörténet*, Budapest, 1902, p. 447.

3. Metes, *Din istoria dreptului românesc din Transilvania* în *An. Ac. Rom. sec. ist.* XVIII (1935), p. 116—117 și n. 1.

4. Cf. Berechet, *Procedura de judecată la Slavi și Români*, Chișinău, 1926, p. 128.

puțin neîntâlnit de noi până acum — despre un fel special de jurământ al martorilor cu pusul mânilor pe capul vinovatului :

Nobilului Teodor Pap din Peceiu, în 1712, i-a furat un cârd de porci (33 cu mic cu mare) Ștefan Gyurko fiul lui Ioan Gyurko din Trăsnea. Nobilul T. Pap cu 6 iobagi : Grigorie Pop, Crăciun Pap, Ignat Kocsis, Nicolae Mihalcea, Vasile Batt din Peceiu și Ioan Ignat din Fetindea jurară *punând mâna pe capul vinovatului Ioan Gyurko*, și spun, din îndemnul lor liber, că Ștefan Gyurko a furat cei 33 porci în total, prin Ioan, i-a părlit, i-a tăiat și vândut, cheltuindu-i împreună cu fiul său. Tribunalul-Congregația generală din Zaláu, în 20 Sep., 1712, îl condamnă la spânzurare pe Ioan Gyurko pentru această ascundere de furturi și alte hoții ¹.

Pe teritoriul cetăților fiscale „Liber baronatus”, ca Făgăraș și Chioara, scaunul dominal sau tridual n’avea drept să funcționeze, ca în comitate, cel puțin până în veacul al XVIII-lea, când s’a introdus și în ținutul cetăților.

Iată acum compoziția unui scaun de judecată dominal dintr’un sat din jud. Alba : Cioara (și Tartaria), din 1 Martie 1792, proprietatea familiei fruntașe Barcsay (Actul e inedit la Arhivele Statului din Cluj și nepublicat altul de acest fel) :

Membri scaunului : I. *Nobili* : Petru Barcsai, președinte, Petru Laskai vice jude, ca fisc, Ioan Barnotz asesor, Samuil Herepei și Sam. Érsek-Ujvári, notar. II. *Jurații iobagi* din satul Ciora : Luca Crăciun judele satului Ciora, Maștei Botoga, Ioan Ona, Ioan Prodan, Marian Crăciun, din Tartaria sat vecin : Savu Biriș și Avram Călugăr.

E interesant obiectul procesului : Acuzatorul Ioan Baloșin, judele dominal al lui P. Barcsai spune : „Fiind invitat la cină de preotul nostru (Gh. Popovici) din Tartaria, în drum am intrat în crâșma d-lui P. Bartzai, unde Moise Ursa adusese dela Stan Groza câteva sticle de vin, acolo am început să vorbesc cu Ștefan Baloșin, de ce nu duce la curtea noastră pișcari (pește) ; la aceasta răspunde Moise Ursa, că el poruncește la prinderea pișcarilor nu altul, fiindcă el e încredințat ; după aceasta eu am plecat de acolo ; Moise Ursa a venit după mine și pe furiș m’a lovit ; voind să mă apăr cu mâinile, mi-a rupt mâna dreaptă, apoi m’a prins și m’a trântit la pământ primind o puternică lovitură în coaste, doresc să-mi plătească durerea, asemenea spesele și osteneala pentru vindecarea rănilor”.

Acuzatul Moise Ursa se apăra așa : „E adevărat că acuzatorul m’a aflat pe mine în crâșma d-lui P. Bartzai și eu bând acolo gine-

1, Cf. Petri Mor, *Szildgyvűrmegye monográfiája*, I, Budapesta, 1901, p. 399—400

rele meu (Șt. Baloșin) a închinat pentru soția mea, și că acuzatorul a ocolit-o, pentru aceasta acuzatorul s'a mâniat și s'a acățat de ginerele meu, că dece nu duce pișcari la curtea d-lui P. Bartzai, după acestea a început să mă ocărască și să mă insulte pe mine, la aceasta m'am indignat și eu și nu neg că nu l-am trântit la pământ și lovit cu genunchii, dar acuzatorul s'a acățat de mine, eu nu mă simt vinovat, și pentrucă fără vină m'a adus aici, e calomniator și să-mi plătească spesele și osteneala".

Membrii scaunului de judecată, cumpănând spusele celor doi împricinați, decid: „Cum nici acuzatul nu neagă, că a trântit la pământ pe acuzator, și cum și dovezile din amândouă părțile în debaterile mărturisesc vinovăția acuzatului, s'a hotărât astfel, ca acuzatul să dea acuzatorului pentru durerea mânei un galben, apoi să achite cheltuielile cu vindecarea răni și osteneala, și fiindcă până acum n'a putut să lucreze cu mâna și până va putea lucra și se va vindeca mâna să-i plătească pe zi câte 2 groșițe (=6 crețari).. Să-i dea pentru acestea faptele acuzatorului 40 fl. iar solgăbirăului pentru vărsarea de sânge să-i plătească 6 fl. juraților țărani 1 fl., asesoriilor 1 fl., notarului pentru pronunțarea sentinței, în curtea lui Bartzai din Ciora, 1 fl. După aceste cel ce va mai începe cearta între acești doi va fi pedepsit cu 100 bâte. Iau garanție pentru executarea sentinței: Ioan Ona, Savu Biriș și Avram Călugăr.

E fără îndoială o aspră și grea pedeapsă dată lui Moise Ursa, care-l va fi înțărcat să se mai prindă în poară cu vreun jude domnesc.

Era un obicei, ca în urbaniu, atât al cetăților fiscale cât și în cel al proprietarilor mari de pământ, particulari, cu moșii în mai multe sate și curți centrale, să se noteze la un capitol: „legi și obiceiuri” și forurile de apel al împricinaților și pedepsele vinovaților, care cu toate acestea variau mult.

În urbaniul unguresc, (inedit în Arhivele Statului, Cluj), din 1661, al curții din Ciumbrud (jud. Alba) — de care se țineau 4 sate,—a bogatei familii Kemény, aflăm notat la „Birsagia”:

„Dacă între doi se face vărsare de sânge cel vinovat este dator să dea amendă domnului de pământ 12 fl., din care $\frac{2}{3}$ sunt ale domnului și $\frac{1}{3}$ a dregătorului curții. În afară de aceasta deosebit i se mai dă dregătorului 1 fl.

Dacă unul acuză pe altul fără vină în fața unui slujbaş, dregătorul va cerceta și-l va pedepsi cu 3 fl. din care $\frac{2}{3}$ ale domnului și $\frac{1}{3}$ a dregătorului.

Dacă nu convine legea unei părți, care s'a pârât în fața judeului satului, să apeleze la scaunul dominal și dregătorul să îndrepte prin omenia oamenilor nobili.

Dacă dregătorul găsește vitele mânate intenționat în locurile oprite ale domnului, dregătorul primește de fiecare vită câte 2 bani, iar dela omul vinovat ia 60 bani".

În urbariul cel mai vechiu al Cetății de piatră, din 1566, încă avem însemnate pedepsele : Pentru orice vărsare de sânge 1 fl., pentru bătaie 60 denari ; ne reprezentare la citare 1 fl. ; răpire de femeie 2 fl., violare 12, părăsirea soției 7 fl. ¹⁾.

Cum vom vedea mai departe, aceste norme nu erau respectate, ci cu timpul s'au modificat, creșteau sau scădeau, după împrejurări și oameni.

În legile „*Approbatae Constitutiones*” (Par. III tit. XLVI art. IV—V), din 1653, se spune că autoritatea comitatensă n'are drept să facă închiziții generale pentru prinderea hoților și a răufăcătorilor și pedepsirea pe teritoriul întins al Cetății de piatră, dar se precizează : „Căpitanul cetății sau în lipsa lui substitutul său e dator să facă închiziția cu stăruință, să pedepsească pe hoți fără favor, atât pe cei băștinași cât și cei refugiați acolo și nu cu pedepse mai blânde, ci după vinovație și hotărâre de acel fel ale țării”.

Am văzut mai sus scaunele de judecată ale Cetății de piatră, care s'au modificat desigur după dispariția Voevozilor români în sec. 17-lea, pe plasă sau curți mai importante, după modelul celor din Făgăraș, pe care le cunoaștem documentar ²⁾, compuse din privilegiați români cu competența de a judeca anumite fapte, de o gravitate mai mică sau mai mare, ca și pedepsele aplicate ³⁾.

Deci pe lângă scaunul de judecată sătesc, au fost cele dela vreo 7 curți de seamă, apoi cel așa zis al Căpitanului cetății, care era ultimul for apelativ, unde mergeau numai crimele și cauzele mai importante. Compunerea acestuia o cunoaștem din o decizie din 20 April 1684, când aplanează un conflict pentru o pădure între satul Boiul mare și satul Prislop. Membri scaunului erau desigur 12, din care însă la această judecată au lipsit trei. Numele lor : Mihail Katona vicecăpitan din Berchez, apoi cei doi hotnogi ai nobililor : Dumitru Moșa din Coruia și Gavril Dunavici din Văraiu ; vicehotnogiul Za-

1. Urbaria et Conscriptiones fasc. 101 no. 45 cf. Kádár, *op. c.*, II p. 46.

2. Meteș, *Din istoria dreptului românesc din Transilvania*, p. 94-98.

3. Vezi la Făgăraș, *Ibid.*, p. 95-7 și Meteș, *Vieașa agrară etc.*, p. 244-47. Cetatea Gilău, în 1609-10, încă a avut privilegiul „*Liber baronatus*” cf. Jakó, *Agyalui vár urbáriumai*, p. XV-VI.

harie Brathan, notar Serarich Horvath Boldizar din Berchez, și 4 asesori : Ștefan Dragoș din Toplița, Iuon Buda din Remetea, Petrașcu Pap Butean din Șomcuța mare și Grigorie Pap din Coaș ¹⁾.

Un astfel de scaun a făcut cercetarea sau a pronunțat sentințele din ancheta noastră din 1661.

Dintre aceștia toți membri sunt nobili români, afară de vice-căpitanul și notarul, care-s Unguri din satul Berchez, în mare parte locuit de coloniști unguri, de unde se recrutau funcționarii cetății. Dealtfel înșiși conscriptorii oficiali constată pe la 1720 ²⁾, că toți locuitorii ținutului Cetății de piatră sunt Români, afară de cei din satul Berchez.

Cercetarea judiciară se face pe tot teritoriul întins al Cetății de piatră, în 86 sate, fiind prezenți mai multe sute de martori jurați.

Din 33 sate martorii nu spun nimic (Vezi aici satele no. 8, 10, 19, 22, 27, 28, 30—31, 33, 37, 39—41, 45, 46, 48, 50—54, 57—8, 60, 64, 65, 67, 69, 77, 80, 82, 84, 86). În alte 13 sate, (vezi no. 13, 16, 17, 23—26, 32, 42, 47, 55, 59, 66), deși martorii citați nu spun nimic, totuși vinovaților li se aplică pedepse pentru fapte, care, se pare au fost descoperite de alte persoane sau pe alt căi. În restul celor 40 de sate (vezi no. 1—7, 9, 11—12, 14—15, 18, 20—21, 29, 34—36, 38, 43—44, 49, 56, 61—63, 68, 70—76, 78—79, 81—83) se descoper și se mărturisesc vinovații cu faptele lor din partea țăranilor jurați, chemați în fața instanței de judecată.

Faptele săvârșite de acuzați sunt toate cele obișnuite în viața de toate zilele a sătenilor români, trăiți sub o aspră și nedreaptă stăpânire străină : Contravenții, delictе și câteva fapte criminale. Cele mai răspândite sunt diferite furturi așa de : grâu (numărul 1—4, 12, 15, 20—21, 63—68), ovăz (no. 2), fân-paie (no. 56, 63, 72), struguri (no. 6), stupi (no. 11, 78), brânză-cașcaval (no. 16, 78) ; vite : boi (no. 2—4, 9, 11—12, 14, 21, 29, 34, 43, 78), vaci (no. 15, 26, 70), cai (no. 1, 12, 63, 68, 71, 73) apoi porci (no. 9, 11, 14, 15), oi-capre (no. 70, 78), (miei (no. 20, 74) ; diferite obiecte : lanț (no. 7, 18), roate (no. 20, 62), haine-albituri (no. 24, 72, 76), suman (no. 26), piei (no. 34), clopoțel (no. 75), fier (no. 70), sare (no. 2), cărți bisericești (no. 12), pușcă (no. 63), foi unui țigan (no. 49),.

În al doilea rând vin prin numărul lor bătăile și vărsările de sânge (no. 2—4, 7, 11, 13, 18, 21, 25, 26, 34—35, 47, 55, 61, 66, 68,

1. Tagányi, *Magyar erdészeti oklevéltár*, I, Budapest, 1896, p. 605.

2. Acsády, *Magyarország népeisége a Pragmatica sanctio korában*, Budapest, 1896, p. 405.

70, 72, 74, 76, 78, 79, 81—83¹⁾. Urmează apoi vitele tăiate (no. 2, 5, 6, 11, 15, 21, 32, 38, 44, 78), apoi oi-miei (no. 59, 78) și porci (no. 7, 15, 18, 23, 34, 56); atacuri la drumul mare (no. 7, 21), jaf de căruță și „kontso” dela Baia-mare (no. 70), vite ascunse (no. 83), vânzare de cai (no. 1), vite și cai prinse în locuri oprite (no. 21, 61, 63, 68, 79).

Atacul unui nobil (no. 49) și onoarea șpanului (no. 2); pentru pescuit (no. 2) și cupă falsă (no. 7), jeftuirea soldaților (no. 2, 11) și fapte deosebit de grave: violarea unei fete (no. 70)²⁾ și omor (no. 4, 61).

Ne oprim asupra pedepselor aplicate infractorilor pentru faptele amintite mai sus. Ele sunt foarte variate, gravitatea și mărimea lor fiind în legătură cu împrejurările în care s’au săvârșit și cu persoana, care a suferit. Se despăgubeau păgubașii prin restituirea lucrului furat sau plățirea lui în bani și prin o amendă deosebită dată scaunului de judecată sau la cetate, asemenea și suferința trebuia plătită.

Astfel se pedepseau cu amendă în bani furturile de: grâu cu 4 și 12 fl. (no. 1—3), ovăz cu 2 fl., fânul cu 4 fl. (no. 56). vite cu 12 (no. 11). vacă cu 3 fl. și despăgubire cu 3 fl. (no. 4), cal restituit și cu 8 fl. amendă (no. 12), porci cu 35 fl. (no. 14), haine cu 8 fl. și despăgubire tot 8 fl., caș cu 10 fl. (no. 78).

Pentru boi, vacă și porci tăiați câte 6 și 10 fl. (no. 15, 32); pentru bătaie cu 5 fl. până la 18 fl. (no. 34, 76, 78), și plata medicului (no. 61) și împăcare cu 12 fl. și amendă (no. 3); atacul unui nobil cu 9 fl. (no. 49), al unui jurat cu 14 fl. (no. 34); pentru volnicie cu 10 fl. (no. 61), iar când era contra autorităților cu 21 fl. (no. 68); pentru cupă

1. In urbariul din 1646 al curții domnești din satul Rusu (jud. Someș) la satu’ Măgoaja se notează: Pedepsa pentru bătaie cu sânge e 1 fl., pt. bătaie numai 6 denari pt. însemnarea nasului 1 fl., toate aceste sume sunt ale judeului, iar din cele provenite dela însemnarea nasului are și satul 1 fl. cf. Vaida Ladislau, *Historiae juris Transilvanici*, Cluj, 1830, p. 190 și urm.

2. In urbariul cetății Gilău din veacul al XVII-lea se amintește amenda „Bika: birsäg nótelen legényen” înseamnă pedeapsa în bani 1-3 fl. ce trebuiau să dea bărbații necăsătorii pentru violarea și siluirea femeilor. Astfel se modifică cele spuse de mine în articolul din *Omăgiu fraților Alex. și I. Lapedatu*, București, 1936, p. 493. Vezi și prețiosul volum al lui Jakó Sig, *A gyalui vártartomány urbariumai*, Cluj-Pécs, 1944, p. 57, 122, 142 (din 1640 și 1652), unde ni se dau știri despre scaunele de judecată și pedepsele obișnuite în satele cetății Gilău. *Ibid.*, p. 13, 18, 21, 134, 278, 351, 412-13 și la p. 443 cuvântul „birsäg”.

3. Vezi pedepsele cu mult mai aspre, care mergeau până la spânzurarea vinovaților, pentru aceleași fapte în județele vecine: Crasna și Sălagiu, la Petri Mor, *Szilágy vármegye monografiája*, I, Budapesta, 1901, p. 385—409.

falșă cu 4 fl. ; o roată pierdută cu 6 fl. (no. 62), hoție la drumul mare cu 10 fl. (no. 21), pentru violare cu 45 fl., omoruri cu 10 fl. și răscumpărare cu 44 fl. (no. 4, 61) ; pentru sânge vărsat cu 10 fl. și împăcare tot cu 10 fl. (no. 83).

Când judele satului scăpa un hoț prins da 12 fl. (no. 73), satul care pierdea urma da 6 fl. (no. 72), ori elibera o iapă da 30 fl. (no. 73) ; iar pentru un sac de grâu pedeapsa se urca până la 12 fl.

Am indicat numai câteva din pedepse aplicate în bani, fiindcă amănuntele se pot vedea deosebit la fiecare sat. Amenzile se plăteau și în Cetate, dar și la scaunul de judecată al nobililor (veri no. 78)

Acum lăsăm să urmeze în întregime deosebit de prețioasa contribuție privitoare la cunoașterea justiției di veacul al XVII-lea, de care ne-am ocupat în rândurile de mai sus pe scurt. Copia contemporană a originalului acestui document se află la Arhivele Statului din Cluj.

CERCETARE JUDICIARĂ

În satele din ținutul românesc al Cetății de piatră (Chloara) din 1661.

I. Hideaga (Pusztahidegkut)

1. Judele Orosz Grigore annor.	36	jur.	fassus	nihil
2. Pantos Andrei	30	„	„	„
3. Tuntja Petru	28	„	„	„
4. Pintye Petraș, pușcaș	32	„	„	„
5. Koszta Savul	50	„	„	„
6. Szilagy Lucaci	40	„	„	„
7. Pogatsas Lupul	40	„	„	„
8. Koszta Iacob	23	„	„	„
9. Marosan Ioan	23	„	„	„
10. Nystor Teodor	50	„	„	„

Pe Grigore Oros din Hideaga, pe care Ioan Pap din Colțira la prins furând grâu, legea l-a pedepsit cu 12 fl., dar fiind foarte sărac și neputându-i plăti, l-am lăsat la 10 fl., ca să-i dea cât mai repede.

Pe o pagină aparte, dar aceeași scrisoare :

1. Judele Grigorie Orosz din Hideaga declară : Știu, că în vara trecută cu prilejul fugii dinaintea Turcilor, au venit în satul nostru doi oameni, cari ziceau că sunt din Uifalău, — cu două iepe, fiecare de vânzare, spunând că sunt siliți să le vândă, fiind vitele lor proprii, atunci fratele popii Costin Pogatsas, ziua în văzul satului, pe

răspundere, a cumpărat o iapă cu 12 fl., după aceea îndată a venit la mine cu ea și a spus, cu știrea ta să fie jude, acum am cumpărat această iapă pe banii mei proprii.

2. Tontja Petru din Hideaga ao. 40 jur. fassus ut 1 et praeter.

Fiindcă atunci nobilii au fost chemați în lagăr, silit a trebuit să cumpere iapa aceea cu 11 fl. deoarece și el a trebuit să meargă, dar cealaltă au dus-o din sat.

3. Maroșan Ștefan din Hideaga ao. 19 fassus jur. ut 1—2

3. Marosan Grigore, „ „ 20 „ „ „ 1—2

5. Halasz Andrei „ „ 40 „ „ „ 1—2

II. Mogoșești (Magosfalva)

1. Judele Bonja Alexandru ao. 50 jur. examinata fassus :

Doi oameni de aici, Grosan și Chira Bonea, au fost furat puțin grâu dela curte, pe Filip Dan l-au prins cu furtul sării. Grigorie Filip din Pribilești a furat dela curte ceva ovăz. Înainte cu doi ani au aflat pe Vasile Iantz și Pinte Boca, că au pescuit în lacul oprit.

Câteva din vitele din hotarul Mogoșești ale lui Iacob Trifan de aici, Lucaciu Pap, Gheorghe Isztodor, Pascu Nyszta din Satulung, numele celui de al patrulea nu-l știu, le-au mânat în Chechiș una au și beli-t-o din ele, împăcându-se cu păgubașul, i-au dat alta în loc, întregind și cu bani acea vită.

Vitele morarului de aici Onu Ionaș au mers în livada oprită din hotarul Arieșului de pădure. Arieșenii au voit să le închidă, morarul nu le-au lăsat, în cearta dintre ei, i-au spart capul omului din Arieșu de pădure, vărsând sânge, pentru care au voit să se împace, dar pacea nici până astăzi nu s'a terminat.

Ioan Pușcaș din Fersig cu alt tovarăș au jefuit în hotarul Mogoșești pe un biet soldat fugit din lupta dela Gilău.

2. Katona Damian ao. 75 jur. et fassus ut 1 in omnibus, et praeterea.

Judele din Mogoșești Bonea Alexandru vorbind contra onoarei spanului Nicolae Borbely, care nevoind să îndure ofensa, chemat la lege, văzând rezultatul legilor, s'au împăcat cu 4 fl.

3. Grosan Teodor ao. 55 jur. fass. ut praecedentes

4. Popa Pascu „ 40 „ „ „ „

5. Trif Petraș „ 40 „ „ „ „

6. Lupu Ștefan „ 30 „ „ „ „

7. Szüts Gheorghe „ 40 „ „ „ „

8. Tonka Ioan „ 45 „ „ „ „

9. Tonka Nicolae „ 40 „ fassus nihil

10. Trif Grigore „ 30 „ „ ut iudex

11. Sandor Marian „ 45 „ „ ut primus

12. Baj Eremia „ 25 „ „ „ „

13. Bunja Ștefan „ 23 „ „ „ „

14. Dan Filip „ 20 „ „ „ „

15. Banya Kira „ 28 „ „ nihil

16. Porgar Petru	„	20	jur. fassus	nihil
17. Grosan Ștefan	„	60	„ „ „	„
18. Ona Ionaș	„	40	„ „ „	„
19. Ona Simion	„	42	„ „ „	„
20. Iakos Ștefan	„	35	„ „ „	„

Deliberatum : Amenda celor doi oameni, hoți de grâu, 4 fl., pentru hoțul de sare 2 fl., pentru hoțul de ovăz 2 fl., amenda pentru cei doi oameni, pescuitori în lacul oprit, 2 fl., amenda pentru judele din Mogoșești, fiindcă a atacat onoarea șpanului 1 fl., pentru vărsarea de sânge amendă morarului din Mogoșești 4 fl.

III. Pribilești (Pribekfalva).

1. Judele Barat Ioan An. 55 jur. fassus.

Ioan Pei din Pribilești a furat din hotarul Dănești grâu de o claie, dar cu omul păgubaș s'a împăcat ; pedeapsa de 12 fl. trebuie s'o dea.

2. Ivan Ioan ao.	35	jur. fass.	ut	1
3. Filip Ștefan	„	40	„ „ „	1
4. Onesz Pascu	„	25	„ „ „	1
5. Sztan Ioan	„	40	„ „ „	1
6. Lőjk Ioan	„	38	„ „ „	1
7. Kira Pascu	„	34	„ „ „	1
8. Onjecz Andrei	„	30	„ „ „	1
9. Opriș Mihai	ao.	26	jur. fassus	nihil
10. Laza Teodor	„	45	„ „ „	„
11. Sztan Lucaci	„	50	„ „ „	ut 1
12. Roman Simion	„	55	„ „ „	nihil
13. Sandor Grigore	„	20	„ „ „	„
14. Brat Vasile	„	28	„ „ „	ut 1
15. Gavrillas Ioan	„	18	„ „ „	nihil
16. Balaș Ioan	„	26	„ „ „	„

Din hotarul Pribilești s'au pierdut un număr de nvite, eu îndreptându-mă în adevăr în drumul lor, un fecior cu numele Nicolae Călugăr din Fersig cu Petru Barla din Tolgieș le-au mânat amândoi și s'au găsit în curtea lui Petru Barla din Tolghieș.

Asemenea tot cei din Pribilești au bătut pe Ioan Pap, pușcaș, din Colțirea, acum s'au împăcat cu 5 fl. amendă tot cu atâta datoriează, au dat din ea 2 fl., de trei ori au plătit 1 fl. 50 den—...

IV. Satulung (Hosszufalu).

1. Kardos Teodor an. 55 jur. fassus :

Despre vitele furate din Mogoșești aceleași lucruri le spune ca și judele din Mogoșești, despre aceeași oameni. Mihail Bakos și Mihail Oncz din Satulung cu prilejul năvălirii Tătarilor au furat grâu din moara din Satulung, pe amândoi domnii de mai înainte i-au amendat cu 2 fl.

Lucaci Pap s'a împăcat pentru omor atât cu partea lezată cât și cu domnul său de atunci, acum a dat 10 fl. rest. 3.

2. Mekris Ionaș	an. 60 jur. fassus ut	I
3. Sztöver Ionaș	„ 35 „ „ „	I
4. Kotjec Matei	„ 40 „ „ „	I
5. Sztöver Gheorghe	„ 28 „ „ „	I

Una din vitele pierdute din Mogoșești a fost jupuită de Micola Korbats din Arieșul de pădure.

6. Popa Simion	an. 26 jun. fassus ut	I
7. Lupsa Teodor	„ 58 „ „ „	reliqui
8. Szabados Pascu	„ 36 „ „ „	„
9. Kristoph Ioan	„ 50 „ „ „	„
10. Kardos Andrei	„ 28 „ „ „	nihil
11. Oncz Mihai	„ 40 „ „ „	ut reliqui
12. Fat Grigore	„ 30 „ „ „	ut reliqui
13. Kozma Teodor	an. 45 jur. fassus	nihil
14. Fat Simion	„ 30 „ „ „	ut I
15. Csorda Ioan	„ 32 „ „ „	I
16. Philip Martin	„ 28 „ „ „	nihil
17. Orosz Ioan	„ 30 „ „ „	„
18. Petran Petru	„ 40 „ „ „	ut I
19. Philip Simion	„ 25 „ „ „	I
20. Kira Gheorghe	„ 28 „ „ „	I
21. Bakos Mihai	„ 30 „ „ „	I

Solutio : Judele din Satulung a dat amendă de sânge pentru fiul său 1 fl. Grigorie Fatul a dat amendă de sânge 1 fl. Gheorghe Sztöver a dat în persoană pentru mânarea vitelor din Mogoșești 2 fl.

Luca Pap, care a vândut o vacă, socotită de pripaș, pedeapsă 3 fl. și cu păgubașul s'a împăcat cu 3 fl.

Sătenii din Satulung înțelegându-se cu cei din Mogoșești au luat dela ei 12 fl. (?).

V. Săpaia (Szappanpatak).

1. Laszlo Laurențiu an. 55 jur. fassus :

Petru Laszlo și Iuon Ember din Săpaia și Petru Marcus din Finteușul mic sunt părtași la jupuitul vitelor din Mogoșești.

VI. Finteușul mic (Also-Fentös).

1. Judele Simon Matei an. 35 jur. fassus :

Petru Marcus din Finteușul mic e părtaș la jupuitul vitelor din Mogoșești.

2. Mihailj Damian	an. 40 jur. fassus ut	I
3. Kozma Ioan	„ 45 „ „ „	I
4. Markus Petru	„ 40 „ „ „	I

5. Gavrucza Gheorghe	„	44 jur. fassut	ut	I
6. Gavrucza Ioan	„	32 „	„	„ I
7. Bogdan Teodor	„	30 „	„	„ I
8. Toga (?) Ionaș	„	35 „	„	„ I

Vasile Mureșan, morar în Finteușul mic, a fost găsit furând struguri, unde a și fost prins în acelaș hotar și l-a predat satul, de aceia pedeapsa 3 fl. plătit.

VII. Finteșul mare (Felső-Fentös).

1. Judela Kotecz Mihai an. 40 jur. fassus :

1. Tot din Finteuș Florea Kira a furat un lanț dela Ioan Borbely, împăcându-se cu el l-a mulțumit. 2. Asemenea Ștefan Ionaș pușcaș și Grigorie Illye din Finteuș au omorât porcul lui Ioan Butean, s'au împăcat cu 2 fl. 3. Tot de acolo Ionaș Kira a luat sânge dela altul. 4. Pe acelaș Ionaș Kira l-a făcut să sângereze un frate al său, amândoi s'au împăcat. 5. La Dumitru Illye, Mihail Coteș, Simion Horvat toți din Finteuș s'a aflat cupă falșă, pe care satul a examinat-o și a găsit-o mai mică ca cupa adevărată.

2. Kotecz Mihai an. 50 jur. fassus ut I.

Cei doi fii ai lui Simion Cozma din Finteușul mic mi-au eșit în drumul țării, cu forța m'au tulburat, ba m'au și tăiat, din cauza acestei tăieturi am zăcut 12 săptămâni, numai cât n'am murit, pedeapsă 10 fl.

3. Kotecz Gheorghe	an.	38 jur. fassos	ut	I
4. Illye Dumitru	„	40 „	„	„ I
5. Balogh Simion	„	35 „	„	„
6. Mihucz Teodor	„	30 „	„	„ I
7. Kotecz Simion	„	42 „	„	„ I
8. Pal Kira	„	30 „	„	„ I
9. Kira Ionaș	„	26 „	„	„ I
10. Kotecz Ioan	„	42 „	„	„ I
11. Kotecz Grigore	„	28 „	„	„ I
12. Kira Petru	„	60 „	„	„ I
13. Mihucz Nicolae	„	38 „	„	„ I
14. Drăguș Grigore	„	26 „	„	„ I

Fii lui Simion Horvath pentru hoție de drumul mare au dat amendă 10 fl. Acelaș Simion Horvath pentru cupă falșă a dat amendă 4 fl. pentru alte amende mărunte sătenii au dat 7 fl.

VIII. Posta (Pusztá-Fentös).

1. Jud. Nystor Marius	an.	40 jur. fassus	nihil
2. Farkas Ioan	„	45 „	„ ut I
3. Gornja Ioan	„	42 „	„ „ I

IX. Mireșul-mare (Nagy-Nylres).

1. Judele Sztants Ioan an. 38 jur. fassus :

1. Cei 10 porci ai lui Vasile Draguș din Mireșul mare au fost furați de Andrei Gyarfas împreună cu fratele lui Precup din Iedera, s'au împăcat cu păgubașul, au dat pentru ei 10 porci și o slănină
2. Tot de acolo dela Florea Dobrin au furat 2 vaci și le-au tăiat și le-au și mâncat Tripon și Radul Fatul din Iedera, după aceea s'au împăcat cu păgubașul și i-au dat 2 vaci. 3. Asemenea mie mi-au pierit în anul trecut doi boi, umblând după ei, m'am interesat la toți, Nicoea Fatul din Iedera s'a angajat, că dacă îi dau 3 fl. „kalats”, cinste a doua zi pe amiazi mi se vor aduce boii, dacă nu vor aduce boii pe amiazi e dator să-mi restituie cei 3 fl., voind și eu să merg cu el, nu m'a lăsat, ci a zis să mă țin de înțeles; am mers la casa mea și a doua zi mi-au venit vitele; în aceeași zi noaptea a venit la mine și m'a întrebat : mi-au venit boii? am zis mi-au venit; el mi-a zis, că dorește foarte să-i dau și celalt florint, care i l-am promis, eu am zis, acum n'am dar ți-l voi da, l-am întrebat să-mi spue la cine a aflat boii? el la aceasta a răspuns : pentru toate vitele nu mi-ar spune.

2. Stants Nicolae an. 40 jur. fassus :

Porcii din Sălsâg i-a luat din hotarul Mireșul mare Gheorghe Pasc, i-a mânat în Șomcuta mare, unde i-a vândut lui Teodor Bozo, porcii au fost descoperiți, unul din ei s'a pierdut, oamenii din Mireșul mare, conform legii, au trebuit să-l plătească cu 3 fl.

3. Popa Timoftei an. 35 fassus :

În vara trecută mi-a pierit un lot de porci din acelaș hotar al Mireșului mare, căutând porcii un om din Lucăcești m'a îndreptat pe urmele lor, căci a văzut doi flăcăi din Fersig : Ioan Vancea pușcaș și Petru Dan mânându-i spre Chechiș, eu m'am repezit la flăcăii din Fersig, întrebându-i nu mi-au văzut porcii mei, pentru că am auzit că voi i-ați mânat; flăcăii au început să nege, ei n'au văzut și nici nu știu, eu am început să-i ameninț și să-i duc chiar și înaintea judelei și voind să-i arestez, flăcăii s'au speriat că i-am dus în cetate și au cerut pe garanție eliberarea lor, că pe Duminecă vor mâna porcii la casa mea; cei drept nu i-au mânat atunci la casa mea, ci numai în câmp, găsindu-mi porcii în hotar, afară de-șase, din nou m'am repezit la ei, i-am citat în cetate sperriindu-se, m'au chemat la Lucăcești, acolo mi-au spus dela cine i-au luat și au arătat pe Teodor Mura și fiii lui Mihail Per, aceștia nici n'au negat, ci îndată au căzut la înțeles cu mine să-mi dea 7 fl. pentru cei 6 porci ai mei.

4. Dan Simion	an. 40 jur fassus ut praecedentes
5. Iakusa Teodor	„ 50 „ „ „ „
6. Margit Ioan	„ 28 „ „ „ „
7. Sztants Da'mian	„ 40 „ „ nihil
8. Ankusa Mihai	„ 40 „ „ ut I
9. Marina Mihai	„ 20 „ „ nihil
10. Fetje Marian	„ 40 „ „ ut I
11. Szarak Mihai	„ 38 „ „ nihil

12. Pap Kosztin	an. 39	jur	fassus	ut	1
13. Lörincz Grigore	„ 30	„	„	„	nihil
14. Paskulj Grigore	„ 50	„	„	„	ut 1
15. Tor.. Ioan	„ 28	„	„	„	ut 1
16. Buda Sfımion	„ 30	„	„	„	nihil
17. Pap Lucaci	„ 35	„	„	„	ut 1
18. Brinda Ioan	„ 30	„	„	„	nihil
19. Lazăr Costin	„ 35	jur.	fassus	ut	1
20. Kirilla Bertalan	„ 29	„	„	„	1
21. Halasz Grigore	„ 40	„	„	„	nihil
22. Gira Ioan	„ 32	„	„	„	ut 1
23. Sztants Petru	„ 50	„	„	„	nihil
24. Buda Ioan,pușcaș	„ 28	„	„	„	„
25. Boka Ioan	„ 39	„	„	„	ut 1
26. Peter Simion	„ 30	„	„	„	1
27. Dragus Vasile	„ 40	„	„	„	1
28. Horga Simion	„ 28	„	„	„	nihil

Amendă popii 1 fl.

X. Arleșul de pădure (Aranyas).

1. Judele Botjesz Ioan	28	„	„	nihil
2. Tompa Ican	„ 23	„	„	„

XI. Fersig (Fejerszek).

1. Judele Peter Teodor an. 40 jur. fassus :

1. Am văzut în mai multe rânduri pe Ioan Vantsa, că mâna numeroase vite spre Chechiș, cum și dela cine le-a luat noi nu știm și nici n'am văzut să le fi cumpărat pe bani.

2. Știu și aceea sigur, că împreună cu Ioan Onea în drumul de țară au jefuit de tot pe un sărac soldat, după aceea cu mare greutate i-au dat înapoi tot soldatului.

3. Știu și aceasta sigur, că porcii popii din Mireșul mare dela hoții din Lucăcești i-au cumpărat cu 9 fl. împreună cu Petru Dan, i-au mănânat spre Chechiș, popa ținându-se pe urma lor, i-au amenințat pentru mănarea porcilor, sperîindu-se ,a treia zi cei din Fersig, i-au adus porcii.

4. Știu și aceea, că un om din Tătărești a venit la mine și mă întreabă unde-i casa lui Petras Szasz, fiindcă lui i s'au furat câteva vaci și a auzit că una din ele ar fi la el ; eu am zis, și dacă va fi acolo vita ta fără știrea mea să n'o duci din sat ; omul de fapt și-a găsit acolo o vacă și cum s'au tocmit eu nu știu, omul din Tătărești noaptea și-a mănânat vaca.

5. Știu și aceea când m'am dus la Baia mare, gazda mea din Baia mă întreabă, dacă Petras Szasz ar fi acasă, pentru că mie mi-a cauzat supărare, a adus în zilele trecute la casa mea doi boi, pe care i-a vândut cu 16 fl., au dat de urma vitelor, s'au jurat, și vitele le-au dus.

6. În afară de aceasta multe bănuieli sunt asupra lui.

7. Știu și aceea, că Nicolae Călugăr din Fersig a mânat câteva vite ale oamenilor din Pribilești, Petru Barilla (=Barla) din Tolghieș le-a vândut, oamenii păgubași îndreptându-se pe urmele lor, acelaș om din Fersig le-au mânat înapoi.

8. Ioan Vancea din Șomcuta mergând în Fersig a bătut tare în casa ei proprie pe mama soției fratelui său, acoperind-o cu cuvinte urite, necuvincioase și sudălmi.

9. Tot din Șomcuta : Grigorie Tirdic mergând ca oaspe în casa din Fersig a lui Andrei Ona, acolo gazda l-a omenit bine, în casă s'a certat, Andrei Ona l-a dat afară, Tirdic i-a spart ușa și fereastră, tăindu-se și pe sine, făcând și alte lucruri necuvincioase.

10. La acelaș Petraș și-a găsit popa din Mireșul mare o junincă, căutând să se scuze.

2. Markos Imre an. 80 jur. fassus ut 1 et praeter.

Vaca pe care au găsit-o la Petraș Szasz, am văzut-o cu ochii, că de unde și dela cine au mânat-o nu știu.

3. Onja Ioan, pușcaș an. 23 jur. fassus nihil

4. Buda Ioan „ 40 „ „ „ ut 1

5. Murtzan Vasile „ 45 „ „ „ 1

6. Pap Ioan „ 40 „ „ „ 1

Grigorie Petraș din Coruia, cu ocaziunea fugii, a jupuit cu alții împreună o vacă, pentru care au dat 8 fl.

7. Endre Petraș an. 55 jur. fassus ut 1

8. Peter Pap „ 42 „ „ „ 1

9. Bota Gheorghe „ 50 „ „ „ 1

10. Pap Dumitru „ 51 „ „ „ 1

11. Ham Petru „ 60 „ „ „ 1

12. Kaluger Dan „ 56 „ „ „ 1

13. Szasz Petraș „ 30 „ „ nihil

14. Ona Marian „ 26 „ „ „ ut 1

15. Demjen Ioan „ 30 „ „ „ nihil

16. Ona Dumitru „ 28 „ „ „ ut 1

17. Kaluger Gheorghe „ 20 „ „ „ nihil

18. Dan Iacon „ 29 „ „ „

19. Timbus Ștefan „ 21 „ „ „

20. Pap Lucaci „ 30 „ „ „ ut 1

21. Pap Damian „ 26 „ „ „ nihil

23. Dan Grigore „ 30 „ „ „ nihil

23. Pap Matyas „ 50 „ fassus :

Gheorghe Szenti din Coltău și-a vândut 2 boi pe credit lui Ioan Bojtori din Șomcuta, mergând după prețul lor seara nu l-a găsit acasă, s'a culcat, după aceea nu peste mult timp Ioan Bojtori a sosit acasă cu un soț, aducând 2 stupi, voind să-i ascundă unde dormeam eu, simțind că dorm acolo, i-au dus și i-au ascuns în paie, sculându-se însă am văzut și am și amintit, ceace le-a căzut greu, că în aceeaș

noapte mi-au pierit 2 stupi din Fersig, nici n'a negat în fața lui Gheorghe Szenti, că i-a adus din Fersig.

24. Buz Dan	an. 50	fassus	nihil
25. Pap Gabor	„ 30	„	„

Deliberatum :

Tot din Fersig Ioan Buda fiind jude a ținut între vitele sale 2 vite de pripas, mult timp nu le-a dus în mâna dregătorului cetății, pierzându-se între vitele sale, pedeapsă 6 fl. fiindcă și vremea a fost schimbăcioasă.

Amenda jumătate, și păgubașul pe el îl caută.

Grigorie Dan pentru vărsare de sânge 1 fl.

Ioan Onea a dat amendă 6 fl. amendă de sânge 1 fl.

Ioan Buda amendă 6 fl.

Pentru vinderea vitelor din Pribilești Nicolae Calugar a fost pedepsit de lege cu 12 fl. dar fiindcă a fost foarte sărac l-au iertat la 6 fl. pe care i-a plătit.

XII. Dănești (Danfalva)

1. Judele Lupsa Dumitru an. 55 jur. fassus :

1. Cu prilejul fugii i-au venit d-lui Eheni niște iobagi ardeleni în Dănești cu ceva oi având și două iepe, iepele i le-au furat din hotarul nostru, începând să le caute, le-au aflat, au venit la sălci, una avea în cap căpăstru, cealaltă o funie la gât, le-am dus la casa mea și am adunat odată tot satul, au cunoscut că frâul e al lui Petru Han, cu păgubașul s'a împăcat, i-a și plătit lui.

2. Petru Han a adus odată și 2 boi în satul nostru, nouă ne-a spus că a dat pentru ei un cal, apoi boii i-a schimbat în Șomcuta cu Gheorghe Butean, căpitanul de atunci a înțeles că acei boi sunt vite de pripaz, i-a dus în cetate, pe Gheorghe Butean l-a pedepsit pentru schimbul de boi, apoi i-a înapoiat capitanul lui Gh. Butean, acesta celui cu care făcuse schimbul, s'a aflat că boii au fost vite furate, au jurat pe Petru Han, dela cari i-au luat ; cum s'au împăcat nu știu.

3. Spun și aceea, că tot Petru Han a fost furat calul lui Ștefan Puskaș din Buciumi, Puskas găsindu-l la el, l-a citat în Chioara, pe drum s'au împăcat, dându-i și calul și pe lângă acesta încă 8 f.

4. Știu și aceea că preotului nostru i s'au pierdut dela casa sa o carte și ceva grâu, cartea a găsit-o în Sisești din ținutul Baia mare, și pentru aceasta l-au învinovătit pe el.

2. Balos Matia an. 60 jur. fassus :

Un om din Tătărești a venit aici să cumpere vite, cumpărând a mânat împreună cu ele și un bou al lui Demian Stants, care umblând după el, a aflat că aceia l-au mânat, Ioan Scoarța din Dănești i-a dat aitul în loc.

3. Balos Grigorean. 50	jur. fassus ut reliqui
4. Balos Ioan „ 50	„ „ „ „
5. Maxim Petru „ 43	„ „ „ „
6. Lupsa Teodor „ 35	„ „ „ „
7. Lupsa Mihai „ 30	„ „ „ „
8. Steph Grigore „ 36	„ „ nihil

XIII. Remeți (Gyökeres)

1. Judele Paska Ioan . an 45	jur. fassus nihil
2. Blaga Simion „ 40	„ „ „
3. German Ioan „ 28	„ „ „
- Au dat amendă de sânge 5 fl.

XIV. Lucăcești (Lukatsfalva)

1. Judele Ispan Balint an. 41 fassus :

Pascul Borsa, ce locuște la noi, a cumpărat doi boi dela Nicolae Fatul din Iedera, cari au fost vite furate dela Gheorghe Barbu din Văleni. Urmărindu-i au fost aflați în Lucăcești.

2. Magos Ioan an. 55 jur. fassus ut 1 et praeterea.

Ioan Perna și Mihail Magos, tot din Lucăcești, au fost furat porcii popii din Mireșul mare, ei i-au și vândut lui Pușcaș din Fersig ; popa umblând pe urmele lor, hoții s'au împăcat cu păgubașul (restul ca no. 6 și 7).

3. Borsa Ioan ao. 38 jur. fassus :

Știu și aceea, că boii ce au fost furați din Văleni și i-au găsit la noi, mergând eu cu acel om, la casa lui Nicolae Fatul, dela care cumpărase el boii, a început să-l descoase, de unde a cumpărat el acele vite, pentru că mie mi le-ai dat ca vite proprii, eu acum iată sunt păgubaș, deoarece pe mine mă caută acum oamenii din Văleni ; Nicolae Fatul a răspuns, nici nu te gândi la aceea, pentru că port eu grija de partea aceea.

4. Trifu Teodorao 60	jur. fassus ut 1
5. Borsa Nicolae „ 50	„ „ reliqui
6. Borsa Pascu „ 40	„ „ :

Știu aceea, că pierzând boii mei proprii, m'am dus să cumpăr boi, întâlnind pe Nicolae Fatul l-am întrebat, undeștie boi de vândut am cumpărat dela el 2 boi cu 11 fl, cari au fost ai unui om din Șomcuta, i-a găsit la mine și i-a mănă ; m'am dus la el să mă despăgubească, căci i-a mănă dela mine ; el mi-a răspuns, să nu fiu îngrijat de aceea, că se gândește el, banii mei însă îmi stau acolo.

7. Borsa Andrei ao. 40 fassus ut 1 :

Fiind la casa lui Nicolae Fatul, am auzit dela el, zicând, că omul din Văleni va ajunge la sfârșit, nu poarte grija la aceasta Pascu Borsa.

8. Magos Ioanao. 35	jur. fassus ut 1
9. Span Lucaci „ 34	„ „ „ 1
10. Tölgyes Ioan „ 30	„ „ „ 1

Soluția : Hoții din Lucăcești, cari au furat porcii din Mireșul mare, s'au dovedit, legea i-a pedepsit cu 35 fl.

XV. Iadara (Nagy-Jeder)

1. Judele Balas Ioan 50
2. Fatul Simion „ 45 jur. fassi sunt :

1. Știu aceea, că porcii pierduți din Mireșul mare, oamenii păgubași îndreptându-se pe urma lor au venit în Iadara și la casa pustie a lui Precup Fatul au găsit 3 slănini, și satul confirmând aceasta, însuși servitorul lui a mărturisit, că el i-a omorât împreună cu Andrei Gyarfás din Iadara, ceeace nici Gyarfás nu contestă. Servitorul a mai mărturisit încă doi, dar aceia neagă tare. Servitorul lui Precup Fatul cu Andrei Gyarfás au plătit porcii, au dat 11 porci și 1 slănină. Stăpânul său s'a scuzat că n'a știut nimic despre acel lucru.

2. Știu și aceea, că vaci din Mireșul mare au fost descoperite, că Toma Gyarfás cu un soldat de mânău la care, și până eu m'am întors le-au tăiat, Tripon Csula și Ioan Todika le-au și mâncat, Toma Gyarfás încă a fost cu ei, oamenii din Mireș în drumul lor îndreptându-se, s'au împăcat cu el, Ignat Fătul a fost al patrelea părtaș la vite.

3. Ignat Fătul a furat depe un car și un sac de grâu, prinzându-l i l-au luat.

4. La curte au găsit două burduhane de vacă, s'a lămurit că Teodor Cristea a belit vitele, care au fost ale oamenilor fugiți.

3. Togjka Ioan 20. 39 fassus ut I
4. Bolja Lucaci „ 35 „ „ I
5. Trist ?) Damian „ 40 „ „ I
6. Fatul Ioan „ 40 „ „ I
7. Boros Giran „ 46 „ „ I
8. Fatul Radul „ 50 „ „ I
9. Csocs Grigore „ 50 „ „ I
10. Gyarfás Andrei „ 28 „ „ I
11. Todika Ioan „ 30 „ „ I
12. Borota Ioan „ 45 „ „ I
13. Bolja Andrei „ 55 „ „ I
14. But Ioan „ 50 „ „ I
15. Csul Martin „ 47 „ nihil
16. Faur Dan „ 28 „ ut I
17. Fatul Andrei „ 27 „ „ I
18. Mako Grigore „ 40 „ „ I
19. Gyarfás Ioan „ 40 „ „ I
20. Csula Tripan „ 42 „ „ I
21. Fatul Precup „ 34 „ nihil
22. Trist Filip „ 40 „ „
23. Fatul Ignat „ 50 „ ut I
24. Fatul Nicolae „ 52 „ „ I

Solutio : Amenda lui Andrei Gyarfás 10 fl., Ignat Fatul pentru jupuitul vacii 6 fl., Precup Fatul pentru tăiatul porcului 10 fl., Tripon Csula pentru jupuitul de vaci 6 fl., Ioan Todica pentru jupuitul vacii 6 fl. Toma Gyarfás 6 fl.

XVI. Tolghies (Tölgyes)

1. Judele Barla Petra . . an. 40	jur. fassus nihil
2. Arkos Lucaci „ 30	„ „ „
3. Nyszte Andrei „ 32	„ „ „
4. Les Ioan „ 25	„ „ „
5. Barla Ioan „ 39	„ „ „
6. Barla Ștefan „ 24	„ „ „
7. Urszul Simion „ 30	„ „ „

Solutio : Ioan Barla a dat pentru brânză 2 fl. 87 den.

XVII. Stejera (Stezer)

1. Judele Trist Ioan . . ao. 40	jur. fassus nihil
2. Birla Ștefan „ 46	„ „ „
3. Szabo Petru „ 37	„ „ „
4. Birla Simion „ 35	„ „ „
5. Mikola Ioan „ 40	„ „ „
6. Farkas Ioan „ 30	„ „ „
7. Mikola Marian „ 27	„ „ „

Solutio : Sătenii pentru vorbele-cearta dintre ei au fost amendați cu 5 fl.

XVIII. Văleni (Somkutpatak)

1. Judele Szurdok Grigore . . ao. 40	jur. fassus et
2. Prodan Vasile „ 50	„ „ :

1. Știm, că preotul de aici împreună cu alții au pus într'o gaură din pădure unele altele, Gavriș Szabo împreună cu Petru Stezeri le-au furat, găsindu-le la ei le-au predat și s'au împăcat, așa că n'au mai răspuns înaintea funcționarilor.

2. Matei Paul de aici împreună cu mai mulți au bătut pe Marian Varga, s'au împăcat între ei cu 6 fl. ne mai răspunzând în fața funcționarilor.

3. Borsok Gavris ao. 50	jur. fassus ut 1
4. Sztanka Teodor „ 60	„ „ reliqui
5. Szab Ioan „ 40	„ „ ut praecedentes
6. Hagajan Ioan „ 55	„ „ „ „
7. Bu Ștefan „ 42	„ „ „ „
8. Buda Ioan „ 50	„ „ „ „
9. Trif Lucaci „ 40	„ „ „ „
10. Szabo Farkas „ 50	„ fassus ut „

11. Botsok Ioan	41	jur	fassus	ut	praecedentes
12. Mihaska Ioan	40	„	„	„	„
13. Horja Petru	37	„	„	„	„
14. Paul Mathe.	60	„	„	„	„
15. Varga Marian	42	„	„	„	„
16. Bu Vasile	30	„	„	„	„
17. Haganu Ilieș	45	„	„	„	„
18. Buda Petru	36	„	„	„	„
19. Kriste Ioan.	50	„	„	„	„
20. Mihaska Ioan	45	„	„	„	„
21. Petrucz Ioan	30	„	„	„	„
22. Tirdik Ioan.	20	„	„	„	nihil
23. Mihaska Filip	34	„	„	„	ut I
24. Szabo Grigore	60	„	„	„	I

Solutio : Grigorie Szabo pentru furt a dat 8 fl., pentru tăiatul porcului 50 den., Petru Sztezeri pentru furat a dat 8 fl., Matei Paul a dat 6 fl. Blaga Madarasz pentru furatul lanțului 1 fl.

XIX. Hovrila (Havrilla)

1. Judele Gergelj Ioan	ao. 60	jur.	fassus	nihil
2. Vesze Ștefan.	50	„	„	„
3. Akim Dumitru	50	„	„	„
4. German Petru	40	„	„	„
5. Blaga Ștefan	40	„	„	„
6. Lazar Dan	50	„	„	„
7. Dragan Ursul	28	„	„	„

XX. Buciumi (Törökfalva)

1. Judele Gal Ioan	ao. 30	jur.	et
2. Lupa Ioan	38	„	fassi :

Tot din satul nostru lui Luca Enkre i-au furat 2 roți, nu știu cine. Un măcelar din Baia mare mânând miei, a poposit noaptea la noi și a zis că i s'a furat doi miei, noi pe unul l-am găsit, că a fost tăiat, de celalalt nu știm ce s'a ales. Tot din hotarul nostru lui Pascul Hajnal i s'a dus în Șomcuta mare o claie de grâu din 52 snopi.

3. Hajnal Pascul	ao. 43	jur.	fassus	ut	I—2
4. Csude Gheorghe.	50	„	„	„	„
5. Kozma Lucaci	32	„	„	„	„
6. Peter Ștefan	34	„	„	„	„
7. Hajnal Teodor	50	„	„	„	„
8. Farkaș Ioan	30	„	„	„	„
9. Iakob Dumitru	25	„	„	„	„
10. Gsude Pintea	23	„	„	„	„
11. Endre Lucaci	20	„	„	„	„
12. Endre Precup.	20	„	„	„	„
13. Endre Bălaș	20	„	„	„	„
14. Dragan Toma	49	„	„	„	„

XXI. Șomeuta mare (Somkut)

1. Judele Koszta Georghe . . . ao. 35.—2. Bozo Lucaci ao. 40
3. Bank Simion „ 30.—4. Bank Gheorghe „, fassi

1. Știm, că Ioan Bojtori un junc de 3 ani, pe care l-a găsit în hotarul satului, l-a mânat în Chelinta și l-a schimbat cu altul, l-au dus în cetate pentru justificarea sa, dar venind schimbarea a rămas într'atăta.

2. Știm și aceea, că Ioan Bojtori a furat un car de grâu, dar descoperindu-l omul din Buciumi, în altă noapte l-a dus acolo, de unde-l luase. — 3. Am auzit și aceea dela un frate al său, că pe aco-perișul casei sale ar fi multă carne jupuită și piei de vacă, noi ce-i drept n'am văzut. — 4. Știm ai aceea, că Ioan Bojtori fiind jitar oficial, ținea spre țarina oprită o poartă falsă, ascunsă, și noaptea își hrănea vitele în oprit, fiind lege pentru aceasta a rămas cu 12 fl., pe cari până acum nu i-a plătit, fiind om jurat și-a pierdut omenia, și-a răscumpărat-o cu 7 fl. cu cari și acum e dator.

5. Știm și aceea că Gheorghe Fejer ținându-i drumul lui Csen-geri, l-a ciopârțit urât, din care cauză și acum e olog la mâini, între ei s'au împăcat cu 20 fl.

6. Muntean Dumitru a furat 2 boi dela Petru Tridic, n'a putut să zică un cuvânt, a rămas în sarcina lui, păgubașul l-a iertat.

5. Balla Ioan	ao. 40	jur. fassus ut I—4		
6. Misze Petru	„ 35	„ „ „ „		
7. Bonatz Teodor	„ 45	„ „ „ „		
8. Bojtorjan Dumitru	„ 25	„ „ „ „		
9. Mikola Dumitru	„ 18	„ „ „ „		
10. Mik Gheorghe	„ 20	„ „ „ „		
11. Bele Ioan	„ 20	„ „ „ „		
12. Mathe Mihai	„ 22	„ „ „ „		
13. Zombori Gheorghe	„ 40	„ „ „ „		
14. Hoza Grigore	„ 30	„ „ „ „		
15. Seretsen Ștefan	„ 50	„ „ „ „		
16. Tirdik Ioan	„ 40	„ „ „ „		
17. Helleri Damian	„ 35	„ „ „ „		
18. Tirdik Petru	„ 55	„ „ „ „		
19. Koszta Crăciun	„ 40	„ „ „ „		
20. Bojtori Ioan	„ 40	„ „ „ „		
21. Tirdik Grigore	„ 40	„ „ „ „		

Solutio : Fiindcă cu prilejul schimbării Dumitru Muntean a vân-dut 2 boi, ca vite de pripas, scuzându-se cu aceasta că i-a dat ca de pripas, și nedându-i în mâna funcționarului pedeapsă 10 fl.

Grigore Tirdik pedeapsă 5 fl. 88 den. pentru că a bătut pe omul din Fersig.—Petru Porlo cu fratele său pentru vârsare de sânge 2 fl. 76 den.—Gheorghe Fejer pentru hoție la drumul mare a dat 10 fl. Ghiorza Butean amendă de sânge 2 fl.

XXII. Fericea (Fericese)

1. Judele Lazar Petru	ao. 22	jur. fassus nihil
2. Szist Pascul	40	„ „ „
3. Tams Andrei	40	„ „ „
4. Giszpo Laurențiu	an. 20	jur. fassus nihil
5. Lazar Tămaș	„ 50	„ „ „
6. Szist Dan	„ 23	„ „ „
7. Toma Dumitru	„ 30	„ „ „

XXIII. Gaura (Gaura).

1. Jud. Kosztin Marian	an 28	jur. fassus nihil
2. Runka Andrei	„ 50	„ „ „
3. Kosztin Ilieș	„ 40	„ „ „
4. Endre Marian	„ 38	„ „ „
5. Flore Marian	„ 38	„ „ „
6. Szforra Teodor	„ 35	„ „ „
7. Paska Lazar	„ 35	„ „ „

Solutio : Marian Flore pentru tăiatul porcilor, cari au fost din Satulung, 1 fl. 91 den.

XXIV. Durușa (Durusfalva).

1. Jud. Paska Lucaci	an. 50	jur. fassus nihil
2. Dans Dan	„ 55	„ „ „
3. Agoston Andrei	„ 26	„ „ „
4. Roman Andrei	„ 30	„ „ „
5. Tivadar Tămaș	„ 25	„ „ „
6. Dants Marian	„ 24	„ „ „
7. Blaga Petru	„ 22	„ „ „

Solution : Omul din Durușa pentru furtul unor haine s'a împăcat cu 8 fl. cu păgubașul, și aici a dat tot atâta 8 fl.

XXV. Curtuiușul mare (Nagy-Körtvélyes).

1. Jud. Dan Ștefan	an. 40	jur. fassus nihil
2. Akim Ștefan	„ 50	„ „ „
3. Mathe Ioan	„ 40	„ „ „
4. Zaj Ioan	„ 40	„ „ „
5. Petran Ștefan	„ 40	„ „ „
6. Abram Pinte	„ 35	„ „ „
7. Endreka Ilieș	„ 30	„ „ „
8. Kosztin Teodor	„ 26	„ „ „
9. Szilink Teodor	„ 40	„ „ „
10. Akim Petru	„ 40	„ „ „
11. Mathe Chira	„ 38	„ „ „
12. Perse Nikita	„ 35	„ „ „
13. Endreka Dumitru	„ 34	„ „ „

14. Toma Ioan	an.	33	jur	fassus	nihli
15. Akim Chira	„	60	„	„	„
16. Mathe Ilieș	„	20	„	„	„
17. Szilink Ursul	„	40	„	„	„
18. Zak Grigore	„	40	„	„	„
19. Mathe Ioan	„	30	„	„	„
20. Zak Grigore	„	25	„	„	„
21. Mathe Toma	„	30	„	„	„
22. Mathe Petru	„	60	„	„	„
23. Zsilink Lazar	„	60	„	„	„
24. Mathe Vaszil	„	55	„	„	„
25. Timpp Teodor	„	45	„	„	„

Solution : Chira Matei pentru bătutul unui om a dat 99 den.

XXVI. Băbeni (Aranyosmező).

1. Gergelj Abraham	an.	50	jur	fassus	nihil
2. Stantz Nicolae	„	40	„	„	„
3. Pinte Gheorghe	„	40	„	„	„
4. Miron Gabriel	„	40	„	„	„
5. Gergelj Mihai	„	47	„	„	„
6. Görbe Lucaci	„	35	„	„	„
7. Pinte Glia	„	30	„	„	„
8. Steph Lupul	„	30	„	„	„
9. Heranj Teodor	„	25	„	„	„
10. Csulan Teodor	„	25	„	„	„
11. Pap Istrate	„	30	„	„	„
12. Gorga Filimon	„	45	„	„	„
13. Koszta Maxim	„	30	„	„	„
14. Mojszin Lucaci	„	40	„	„	„
15. Vlad Grigore	„	30	„	„	„

Solutio : Grigorie Costin pentru sânge a dat 1 fl. Nicolae Far-
kas pentru un suman 1 fl. Pentru mânarea unei vaci rătăcite, pe
care îndată au eliberat-o den 50.

XXVII. Cozla (Kozla).

1. Jud. Veres Gabor	an.	45	jur.	fassus	nihil
2. Markus Simion	„	50	„	„	„
3. Todes Dan	„	35	„	„	„
4. Markus Costi	„	40	„	„	„
5. Dudas Costin	„	30	„	„	„
6. Meh Ioan	„	26	„	„	„
7. Iszsza Mihoc	„	30	„	„	„
8. Kozma Ioan	„	60	„	„	„

XXVIII. Piroșa (Pirosfalva).

1. Jud. Csuszka Grig.	an.	60	fassus	jur.	nihil
2. Praekup Gheorghe	„	40	„	„	„
3. Csuszka Nicolae	„	35	„	„	„

XXIX. Cuciulat (Kutsulat).

1. Jud. Nagota Dan an. 40 jur. fassus nihil
2. Kuton Tufin an. jur. fassus :

Solutio : Pedepsă de 3 fl. pentru fratele lui Tufin Kuton, fiindcă a închis doi boi rătăciți, pe care apoi i-a extradat ; 6 fl. pentru Lupu fratele lui Dan Nagota, fiindcă a schimbat doi boi rătăciți, vânzându-i (?) mai înainte.

XXX. Ciocman (Csokman).

1. Jud. Vallje Lucaci an. 30 jur. fassus nihil
2. Nyszta Ștefan „ 40 „ „ „
3. Sztargi Petru „ 25 „ „ „
4. Haranyk Toma „ 50 „ „ „
5. Popa Vasile „ 40 „ „ „
6. Bugja Toma „ 40 „ „ „
7. Nistor Ștefan „ 38 „ „ „

XXXI. Poienița (Pojnieza).

1. Jud. Gergely Simion,, 30 jur. fassus nihil
2. Blaga Teodor „ 40 „ „ „
3. Markus Ioan „ 40 „ „ „
4. Szabo Ionaș „ 42 „ „ „
5. Sztojka Ioan „ 50 „ „ „
6. Kozma Dumitru „ 40 „ „ „

XXXII. Toplița (Toplicza).

1. Jud. Csürke Simion an. 40 jur. fassus nihil
2. Ana Ștefan „ 40 „ „ „
3. Csörge Ioan „ 40 „ „ „
4. Folt Andrei „ 45 „ „ „
5. Han Lucaci „ 50 „ „ „
6. Molnar Petru „ 20 „ „ „
7. Tomucza Lucaci „ 43 „ „ „
8. Paul Ștefan „ 43 „ „ „
9. Maxin Mihai „ 30 „ „ „
10. Csürke Martin „ 50 „ „ „
11. Paul Gheorghe „ 55 „ „ „
12. Czürke Szavul „ 20 „ „ „
13. Paul Ioan „ 34 „ „ „
14. Han Gliga „ 40 „ „ „
15. Motsok Ioan „ 42 „ „ „
16. Mathe Grigore „ 38 „ „ „
17. Andreka Ștefan „ 43 „ „ „
18. Szaszari Ilieș „ 23 „ „ „
19. Maxin Teodor „ 28 „ „ „

Solutio : Satul a extradat pentru hoție pe Dan Buda, pentru jupuit de boi, la care s'au adăugat și alte bănuieli, a plătit 10 fl. 80 den. restanța 9 fl. 20 den. = 20 fl.

XXXIII. Giula (Csula).

1. Jud. Persi Flore	an. 35 jur. fassus nihil
2. Endreka Vasile	„ 30 „ „ „
3. Györgj Simion	„ 40 „ „ „
4. Philip Gavril	„ 35 „ „ „

XXXIV. Letca (Litka).

1. Jud. Kozma Lucaci an. 40 jur. fassus :

1. Știu, că Martin Meh cu căruțașul său a bătut pe un jurat, l-a și tăiat ; tot la acest om s'a găsit pielea unei vaci, neputându-și da proprietarul ei, s'a pedepsit cu 14 fl.

2. Asemenea Ștefan Roman la moară certându-se cu altul, s'au bătut împreună, s'a pedepsit cu 6 fl. tot atât va da și aici.

3. Tot acolo Ionaș Cuc cu trei soți au tăiat porci și prinzându-i s'au împăcat cu 2 fl., tot cu atâta e dator și aici.

4. Pedepsă de 4 fl. Precup Stanci pentru că în taină a ținut la el o vită rătăcită, negând că nu-i la el.

2. Paska Ilieș	an. 60 jur. fassus ut. 1
3. Szkinta Ilieș	„ 30 „ „ „ 1
4. Persi Mihai	„ 50 „ „ „ 1
5. Kozma Ștefan	„ 40 „ „ „ 1
6. Lika Ioan	„ 80 „ „ „ 1
7. Roman Savul	„ 30 „ „ „ 1
8. Mihalj Toma	„ 20 „ „ „ 1
9. Vlagh Dumitru	„ 40 „ „ „ 1
10. Meh Lucaci	„ 28 „ „ „ 1
11. Kuk Ioan	„ 30 „ „ „ 1
12. Ona Ioan	„ 50 „ „ „ 1
13. Meh Grigore	„ 25 „ „ „ 1
14. Roman Grigore	„ 28 „ „ „ 1
15. 8 Roman Lupul	„ 40 „ „ „ 1

XXXV. Purcareț (Purkures).

1. Jud. Butsuk Gherman an. 40 jur. fassus :

Fiul meu Teodor a lovit pe Pascul din Valea rea, asemenea și Pascul pe fiul meu, amândoi au vărsat sânge mult unul la altul, dar s'au împăcat, pedeapsa 2 fl.

2. Marton Lucaci	an. 45 jur. fassus ut. 1
3. Laszlo Martin	„ 50 „ „ „ 1
4. Balas Costin	„ 55 „ „ „ 1
5. Kosztin Ioan	„ 35 „ „ „ 1
6. Marton Gheorghe	„ 40 „ „ „ 1

XXXVI. Valea rea (Diospatak).

1. Jud. Monja Vasile an. 50 jur. fassus ut judex în Purcareț.
2. Nysztor Simion an. 40 jur. fassus ut I.

XXXVII. Văraiu (Varallya).

1. Jud. Sztangh Gh.	an. 40 jur. fassus nihil
2. Stetz Simion	„ 40 „ „ „
3. Vlasziu Marian	„ 40 „ „ „
4. Kriszte Costin	„ 50 „ „ „
5. Steph Dan	„ 40 „ „ „
6. Peter Ioan	„ 50 „ „ „

XXXVIII. Lemniu (Lemeny).

1. Jud. Mathe D-tru an. 50 jur. fassus.

Știu aceea, că cu prilejul fugii au jupuit două vaci sătenii noștri : Mihail Drălea libertin, Lup Horja iobag, Toma Sima nobil, Savul Mathe pușcaș, toți patru au fost împreună, de unde le-au luat nu știu, dar au fost vite de pripas ; au dat pentru jupuit, fiindcă a fost cu prilejul fugii, 6 fl.

2. Draga Mihail an. 45 jur. fassus ut. I.

XXXIX. Mesteacăn (Kisnyires).

1. Jud. Hoszszu Lucaci an.	40 jur fassus nihil
2. Pap Chiril	„ 50 „ „ „
3. Pap Ioan	„ 52 „ „ „
4. Latos Petru	„ 30 „ „ „
5. Oalas Lucaci	„ 45 „ „ „
6. Gergje Lucaci	„ 40 „ „ „
7. Gerde Martin	„ 50 „ „ „
8. Nagj Filip	„ 45 „ „ „

XL. Răstolei (Rastocz)

1. Jud. Abram Petru an. 50 jur. fassus nihil
2. Marton Ioan „ 40 „ „ „

XLI. Perii Vadului (Körtrév).

1. Jud. Szilin Damjan an.	40 jur fassus nihil
2. Tordai Ștefan	„ 30 „ „ „
3. Torda Petru	„ 80 „ „ „
4. Stephan Ioan	„ 49 „ „ „
5. Tohati Teodor	„ 35 „ „ „
6. Pinta Flore	„ 29 „ „ „

XLII. Prislop (Kis Buny).

1. Jud. Lazar Ioan	an. 40	jur. fassus nihil
2. Lukats Berle	„ 38	„ „ „
3. Dan Ioan	„ 45	„ „ „
4. Agoston Matei	„ 50	„ „ „
5. Simon Fărcaș	„ 55	„ „ „

XLIII. Săcătura (Szakatura).

1. Jud. Niczolla Ioan	an. 45	jur. fassus nihil
2. Kira Vasile	„ 60	„ „ „
3. Iakob Gabriel	„ 50	„ „ „
4. Bot Gheorghe	„ 55	„ „ „
5. Faur Marian	„ 28	„ „ „
6. Demian Matei	„ 25	„ „ „
7. Bot Mihail	„ 40	„ „ „
8. Gliga Ioan	„ 29	„ „ „
9. Buzuri Ignat	„ 28	„ „ „
10. Buz Ioan	„ 45	„ „ „
11. Gez Dumitru	„ 24	„ „ „

Au aflat doi viței de pripas, pe care i-au mânat în sat și acum sunt la ei. I-au mânat la căpitanul.

XLIV. Ileanda mare (Ilonda).

1. Jud. Faur Cosma an. 40 jur. fassus :
 Știu, că Kira pe scaunul („sellö”) d-lui Tipan a jupuit un vițel, dar s'a împăcat cu omul, care asemenea a fost din satul nostru, 1 fl. plătit.

2. Petrik Ioan	an. 50	jur. fassus ut. I
3. Oktibo Flore	„ 30	„ „ „ I
4. Manja Lazar	„ 40	„ „ „ I
5. Manja Martin	„ 30	„ „ „ I
6. Illje Ursul	„ 25	„ „ „ I
7. Pap Lazar, libertin	„ 50	„ „ „ I
8. Soltes Teodor lib.	„ 40	„ „ „ I
9. Kovats Ioan, pușc.	„ 30	„ „ „ I
10. Getz Teodor, pușc.	„ 29	„ „ „ I

XLV. Romanești (Romanfalva).

1. Jud. Trepedi Nic.	an. 41	jur. fassus nihil
2. Trepedi Petran	„ 30	„ „ „
3. Tamas Ioan	„ 20	„ „ „

XLVI. Frânceni (Fringfalva).

1. Jud. Tamas Gh.	an. 30	jur. fassus nihil
2. Szüts Laurențiu	„ 40	„ „ „
3. Marta Simion	„ 50	„ „ „

XLVII. Maleni (Malfalva).

1. Jud. Oros Petru	an.	50	jur.	fassus	nihil
2. Czina Lucaci	„	40	„	„	„
3. Toma Maxin	„	30	„	„	„
4. Kosan Ioan	„	40	„	„	„
5. Lukats Samson	„	20	„	„	„
6. Kosan Dan	„	30	„	„	„
7. Illye Grigore	„	40	„	„	„
8. Silimon Savul	„	40	„	„	„

Savul Silimon pentru că a bătut un om, cu care s'a împăcat a plătit 5 fl.

XLVIII. Dolheni (Kis Ilondapatak).

1. Jud. Blaga Matei	an.	50	jur.	fassus	nihil
2. Blaga Andreka	„	45	„	„	„
3. Selem Ioan	„	40	„	„	„

XLIX. Glod (Sosmezö).

1. Jud. Duma Ștefan	an.	40	jur.	fassus	
2. Marosan Ioan	„	45	„	„	

Știu aceea, că Ioan Sziph a furat foiu unui țigan, umblând după el. s'au împăcat dându-i foiu. Acelaș a furat fân din curtea lui Ioan Deak, urmele au dus tot la casa lui.

3. Vantsa Grigore	an.	40	jur.	fassus	ut. I
4. Ilie Marian	„	50	„	„	„ I
5. Bots Lucaci	„	50	„	„	„ I
6. Gaja Petru	„	40	„	„	„ I
7. Katona Teodor	„	40	„	„	„ I
8. Margita Simion	„	60	„	„	„ I
9. Gaja Zodor	„	65	„	„	„ I
10. Bohocza Ioan, pușc.	„	50	„	„	„ I
11. Praekup Lupu	„	45	„	„	„ I
12. Nikola Vasile	„	35	„	„	„ I
13. Marku Wlexa	„	30	nihil		
14. Akim Ilie	„	29	„		

Solutio : Ioan Sziph pentru furt 8 fl. Fiul lui Luca Bors a atacat (?) pe un nobil pe ulița satului 9 fl.

L. Vima mlecă (Draga-Vilma).

1. Jud. Boda Andrei	an.	40	jur.	fassus	nihil
2. Bogja Marian	„	40	„	„	„
3. Bogja Ioan	„	56	„	„	„
4. Perse Kosztin	„	30	„	„	„
5. Roman Lupul	„	20	„	„	„

6. Bogja Matei	an.	20	jur	fassus	nihil
7. Kriszte Lucaci	„	50	„	„	„
8. Bogja Simion	„	26	„	„	„
9. Rusz Eremia	„	60	„	„	„

L.I. „Tehénpatak” (dispărut).

1. Jud. Roman Costin	an.	60	jur.	fassus	nihil
2. Roman Grigore	„	70	„	„	„

L.II. Salnița (Zelnitze)

1. Judele Roman Teodor	ao.	50	jur.	fassus	nihil
2. Lesi Grigore	„	45	„	„	„
3. Lukatsina Flora	„	30	„	„	„
4. Bogja Ioan	„	45	„	„	„
5. Bogja Ioan	„	30	„	„	„
6. Boba Arion	„	25	„	„	„
7. Czakan Lucaci	„	50	„	„	„
8. Balint Costin	„	60	„	„	„
9. Bogja Vasile	„	50	„	„	„
10. Bob Teodor	„	45	„	„	„
11. Koszte Teodor	„	40	„	„	„
12. Balint Akim	„	40	„	„	„
13. Bob Petru	„	45	„	„	„

L.III. Jugăstreni (Zsugastra)

1. Judele Jakab Dan	ao.	45	jur.	fassus	nihil
2. Kinde Teodor	„	46	„	„	„
3. Marian Gheorghe	„	40	„	„	„
4. Pap Andrei	„	50	„	„	„

L.IV. Bârsăuța (Kis Berszo)

1. Judele Vaszk Ilie	ao.	55	jur.	fassus	nihil
2. Tamas Philip	„	40	„	„	„

L.V. Șasa (Sásza)

1. Judele Petrusa Grigore	ao.	45	jur.	fassus	nihil
2. Damb Lucaci	„	50	„	„	„
3. Lazar Mihail	„	50	„	„	„
4. Fringh Lucaci	„	40	„	„	„
5. Maxim Ignat	„	40	„	„	„
6. Damb Dumitru	„	30	„	„	„
7. Pinte Ilicș	„	40	„	„	„

Solutio : Amendă de sânge au dat 1 fl. ; Ilie Pinte la judele Onea (?) a dat 8 fl. rest 2.

LVI. Boiu-mare (Nagy Bun)

1. Judele Nens Andrei ao. 50 jur. fassus :

Știu, că Coașenii având în hotarul nostru o claie de fân, până să bage de seamă, Vasile Csizmadia a furat jumătate din fân, fiind atunci mare zăpadă s'a dus cu sania după el, și urma ei am dus-o la casa lui Vasile Csizmadia, n'a putut s'o dea mai înainte. În afară de aceasta ducându-i la alt om fânul cu legătura, ne-am dus cu urma la el, omul a jurat pe el; au avut și proces; legea l-a amendat cu 4 fl., pe care nu i-a dat niciacuma. A furat paiele popii, urma am dus-o în curtea lui, chiar atunci îi mâncau vitele paiele, aceea n'a putut-o nega, a pus vina pe soția sa, că fără știrea lui le-a adus acolo. Acelaș Csizmadia a tăiat un porc al popii într'o grădină-pustie liberă; cu popa încă n'a ajuns la capăt.

2. Aleka Gheorghe	ao. 40	jur. fassus	ut	I
3. Gabor Simion	50	„	„	I
4. Abram Gliga	40	„	„	I
5. Kioj Vasile	35	„	„	I
6. Gabor Ioan	60	„	„	I
7. Szora Iacob	30	„	„	I

Legea, pentru multe feluri de păcate, a pedepsit pe Vasile Csizmadia în sumă totală fl. (indescifrabil); e dator cu ea.

LVII. Buteasa (Butjasza)

1. Judele Maxin Ioan	ao. 40	jur. fassus	nihil
2. Nikita Mihail	60	„	„
3. Mihaly Toma	45	„	„
4. Togja Ignat	50	„	„
5. Blidar Dumitru	50	„	„
6. Gabin (?) Matei	60	„	„
7. Szüts Ioan	40	„	„

LVIII. Rușor (Dragumerfalva)

1. Judele Iakob Dumitru	ao. 40	jur. fassus	nihil
2. Lazar Ștefan	42	„	„
3. Barla Dumitru	50	„	„
4. Dragoimer Pavel	40	„	„
5. Orosz Simion	60	„	„
6. Birle Petru	25	„	„
7. Timbus Vasile	35	„	„
8. Timbus Nysztor	40	„	„
9. Madan Ioan	50	„	„
10. Dragomer Gheorghe	40	„	„

Solutio : Pentru ceva mărunte oprești 2 fl.

LIX. Preluca (Preluka)

1. Flora Teodor 20. 30 jur. fassus nihil
2. Ungur Andrei „ 50 „ „ „

Solutio : Pentru tăiatul de miei servitorul lui Teodor Nemes uin Preluca cu un tovarăș 2 fl. ; alte amenzi mărunte 2 fl. 50 den.

LX. Groapa (Gropi)

1. Nikita Ioan 20. 50 fassus nihil

LXI. Măgura (Magura)

1. Zaha Ioan, jude, 20. 50 jur. fassus
2. Porka Ioan „ 50 jur. „
3. Roman Ioan „ 30 „ „
4. Duma Ștefan „ 23 „ „
5. Pintye Ioan „ 60 „ „
6. Roman Gheorghe „ 50 „ „
7. Roman Gheorghe „ 60 „ „
8. Onișa Costin „ 50 „ „
9. Pinte Lucaci „ 50 „ „
10. Andras Ionas „ 40 „ „
11. Madan Ioan. „ 20 „ „
12. Onișa Nicora „ 28 „ „
13. Girda Grigore „ 30 „ „
14. Zahan Teodor „ 50 „ „

1. Tot satul a mărturisit, că Roman Mirza împreună cu Dumitru Gergely în acelaș sat, la casa lui Grigorie Girda au omorât pe un om din Maramureș, care venise la ei, ca să le ceară datoria ; tot atunci Dumitru Gergely a fugit și acum e acolo, celalalt cu fiul celui omorât s'a împăcat. Până ce feciorul (D. Gergely) a fost în pribegie d-nul Mihail Mikes (căpitanul) i-a mânat vitele ; acum feciorul e acasă, de atunci dregătorii oficianți nu-l urmăresc cu legea. Acum fiindcă s'a tocmit cu partea ultragiată, trebuie însuși să se răscum-pere cu taxa de 40 fl.

2. Ștefan Dobo eșind înaintea lui Ioan Madan, în ulița satului, l-a tăiat, s'a împăcat cu el, pedeapsă 10 fl.

3. Tot Ioan Dobo, eșind înaintea lui Ioan Purka, fiindcă a voit să-i închidă vitele sale din țarină, le-a luat dela el cu puterea, l-a și tăiat, s'a împăcat cu el ; pedeapsa 10 fl.

4. Tot Ioan Dobo împreună cu alți tovarăși au furat fân cu legătura din hotarul Cernești, pentru care s'au și împăcat ; fiind trei împreună pedeapsă 2 fl.

5. Grigorie Marian din Măgura a tăiat pe un om, s'au împăcat cu 1 fl. și aici e dator cu atâta.

LXII. Fănațe (Fanats)

1. Piros Teodor, span, . . . ao. 40 jur. fassus :

Lui Toader Baik i s'a pierdut o roată, l-a bănuit mult pe Ștefan Vasziak, s'au împăcat cu 6 fl. și aici e dator cu atâta.

2. Guç Martin	ao. 40 jur. fassus ut	I
3. Blaga Lazar	40 „ „ „	I
4. Iuan Grigore	60 „ „ „	I
5. Czimerman Petru	55 „ „ „	I
6. Gliga Ioan	45 „ „ „	I
7. Groza Lazar	50 „ „ „	I
8. Blaga Eremia	40 „ „ „	I

LXIII. Cernești (Csernafalva)

1. Judele Balas Andrei. . .	ao. 40 jur. fassus	
2. Opre Ștefan	40 „ „	
3. Kiraszin Ioan	30 „ „	
4. Vaszuts Ioan	40 „ „	
5. Csicsio Ioan	50 „ „	
6. Kriszte Ioan	50 „ „	
7. Lazar Gheorghe	30 „ „	
8. Kratson Ioan	60 „ „	
9. Kratson Teodor	55 „ „	
10. Magucz Grigore	40 „ „	
11. Nikita Vasile	40 „ „	
12. Lar Ioan	40 „ „	
13. Abram Petru	35 „ „	
14. Oprea Petru	50 „ „	
15. Ioankas Lucaci	35 „ „	
16. Barda Grigore	40 „ „	
17. Kita Ștefan	70 „ „	
18. Blas Lazar	60 „ „	
19. Kriszte Ilie	50 „ „	
20. Mark Larion	40 „ „	
21. Sorban Ioan	50 „ „	
22. Ivan Ioan	45 „ „	
23. Kozmutza Szasz	46 „ „	

În comun mărturisesc împreună cu preotul, între alții Ioan Pap' în forma aceasta : noi atunci toți am fost în pădure, pentru că a fost fuga ; eu într-o zi am ieșit din pădure, ca să privesc spre casă ; am venit acasă în sat, să-mi văd casa în ce stare-i, ieșind din casa mea, am privit spre țarină, am văzut că sunt patru cai în țarină, cu mine veniseră și 2 flăcăi din pădure, și am zis către ei, mergem spre țarină, că am văzut acolo ceva cai, prindeți-i și-i aduceți în sat, aceia s'au dus în țarină, n'au putut să prindă caii, flăcăii au fugit repede după ei, în Brebeni i-au prins, i-au adus înapoi, pe doi erau șele cu țol,

pe unul numai şea, pe al patruilea numai....., noi apoi i-am dus sus în pădure unde am fost, am vestit în toate părțile și am vorbit, dacă cineva caută cai așa și așa, i-am prins în Cernești, să vină acolo să-și caute ; însă mult timp i-am ținut, n'a venit nimeni după ei, eu apoi i-am dus în cetate, i-am dat în mâna d-lui căpitan Ioan Mikes.

2. Din biserica satului s'a pierdut un sac de grâu al unui om, satul n'a putut da pe nimeni, a rămas să plătească 12 fl.

3. Dovedindu-se în socoteala sătenilor furtul puștii lui Desi Lakatos, s'au împăcat cu 10 fl. și aici sunt datori cu atâta.

Pentru furt de fân a dat un om 1 fl.

4. Urma cailor furați ai lui Simion Pop din Mănăstur-Copalnic ducând în Cernești, satul întâiu n'a voit să-i plătească, au rămas 11 fl. fiindcă urma li s'a pierdut de pe câmp.

LXIV. Brebeni (Brebenthalva)

1. Judele Marcsan Ștefan . . .	ao. 55	jur. fassus nihil
2. Sorban Nicolae	40	„ „ „
3. Bajk Grigore	28	„ „ „
4. Lazar Dumitru	18	„ „ „
5. Baba Lucaci	22	„ „ „
6. Dants Ștefan	40	„ „ „
7. Iakob Miron	40	„ „ „
8. Sorban Ioan	40	„ „ „

LXV. Leschla (Laczkonya)

1. Judele Ilieș Toader . . .	ao. 50	jur. fassus nihil
2. Botjes Ionaș	40	„ „ „
3. Paska Dumitru	40	„ „ „
4. Ilieș Dumitru	40	„ „ „
5. Buda Vasile	60	„ „ „
6. Haldabusz Dumitru . . .	42	„ „ „
7. Farkas Zaharia	50	„ „ „
8. Farkas Istrate	20	„ „ „
9. Farkas Simion	55	„ „ „
10. Botesz Ionaș	30	„ „ „
11. Paska Chiril	23	„ „ „
12. Rusz Nichita	32	„ „ „
13. Pintye Lupul	40	„ „ „
14. Szirmona Petru	35	„ „ „
15. Todoran Grigore	30	„ „ „
16. Polekle Toma	40	„ „ „
17. Philip Andrei	20	„ „ „
18. Boda Ștefan	50	„ „ „
19. Illyes Simion	45	„ „ „
20. Paska Larion	55	„ „ „

LXVI. Vad (Révkapalnak)

1. Judele Kosztin Maxin . . .	ao. 50	jur. fassus nihil
2. Szima Alexg	40	„ „ „
3. Szima Lucaci	43	„ „ „
4. Kosztin Marcul	50	„ „ „
5. Gavra Grigore	40	„ „ „
6. Gavra Nicolae	44	„ „ „
7. Nagy Teodor	40	„ „ „
8. Peter Ioan	35	„ „ „
9. Gavram Samuel	25	„ „ „
10. Kosztin Vasile	35	„ „ „
11. Kosztin Toma	60	„ „ „

Solutio : Samuil Gavra a dat amendă de sânge 1 fl.

LXVII. Plopiș (Plopis)

1. Judele Endre Ioan	ao. 35	jur. fassus nihil
2. Togje Petru	40	„ „ „

LXVIII. Făurești (Kovats Kapalnak)

1. Judele Maxin Ștefan . . .	ao. 50	jur. fassi :
2. Tokos Andrei	40	„ „ „

Paznicii au voit să închidă din locul oprit vitele lui Vasile Marian, el le-a luat cu puterea dinaintea lor ; a doua oră eu însu-mi l-am găsit împreună cu caii și vitele lui în locul oprit, am voit să le închid, cu puterea le-a luat dinaintea mea. Vasile Marian sluga lui Ioan Tokos a bătut pe fiul acestuia, făcându-i sânge. Acelaș Vasile Marian a prins un hoț, la care a găsit un cal furat, nu l-a dat în mâna funcționarului, s'a înțeles cu el și l-a eliberat, luând 12 fl. pe seama lui Ioan Herthman, iar pe seama sa a reținut o iapă, a cărei mânz și acum e la el.

5. Tokos Grigore	ao. 60	„ „ „
4. Lengiel Ioan	70	„ „ „
5. Les Lucaci	45	„ „ „
6. Les Toma	45	„ „ „
7. Kozma Petru	40	„ „ „
8. Kuk Simion	38	„ „ „
9. Szekely Lucaci	40	„ „ „
10. Tokos Ioan	50	„ „ „
11. Horgas Lupul	49	„ „ „
12. Iantsi Toma	40	„ „ „
13. Biltz Vasile	50	„ „ „
14. Iantsa Grigore	40	„ „ „
15. Biltz Ionaș	25	„ „ „
16. Iantsi Ștefan	40	„ „ „
17. Marian Petru	30	„ „ „

Vasile Marian, fiindcă de două ori s'a opus cu arma în contra închiderii vitelor sale găsite în locuri oprite, pentru două samavolnicii 24 fl. plătit 16 rest 8. Acelaș Vasile Marian, care a prins un hoț, dela care a luat pe seama prefectului Ioan Herthman din Capnic 12 fl.; pe seama sa o iapă cu mânz, iapa vânzându-o cu 12 fl.; de aceea atât banii dați lui Ioan Herthman, cât și prețul iepei, cari fac 24 fl. trebuie duși căpitanului, asemenea și mânzul care și acum se află la el trebuie duse înlăuntru. În total 48 fl.

Luca Onica amendă de sânge 1 fl. plătit.

LXIX. Trestia (Kötelesmező)

1. Judele Dants Lupul . . .	ao. 60	jur. fassus	nihil
2. Horgas Lazar	„ 38	„	„
3. Laszlo Ioan	„ 40	„	„
4. Sovre Precup	„ 40	„	„
5. Orosz Ștefan !.	„ 40	„	„
6. Sovre Alexa	„ 35	„	„

LXX. Ciocotis (Csokotes).

1. Jud. Vasziak Mihail an. 50	jur. fassus :
2. Baba Lucaci	„ 40 „ „

Ioan Gergely a mărturisit însuși, că a fost de față la prădarea carelor atacate din Finteuș, înainte de aceasta nega, dar după lege a recunoscut însuși în fața noastră.

Griga Gergely a furat o oaie și o capră, oaia a dat-o omului din ținutul Lăpușului și s'a împăcat cu el cu 1 fl.; și aici e dator cu atâta.

Lazar Gergely împreună cu fiul său umblând după vitele sale, a rănit un om din ținutul Lăpușului.

Ioan Gergely a vândut în Maramureș 2 vaci furate, una cu vițelul împreună, omul din Maramureș a venit la judele din Ciocotis și a zis să se împace cu el pentru că vacile erau rele și hoinare, după aceea s'a dovedit public, că le-a fost cumpărat cu o carabină și 4 fl.

Grigorie Groza din Fânațe a fost pătaș la prădarea caselor din Finteuș, s'a dat la o parte, nu s'a prezentat în fața legii, fiindcă domnul său Adam Sarmasagi i-a luat parte.

Asemenea Ioan Gergely a atacat noaptea servitoarea lui Teodor Dants, care dormea la oi, cu puterea a violat-o, fata nevoind să se lase a lovit-o puternic în față, încât toată s'a roșit (?); scăpând fata a doua zi s'a dus la un om jurat i-a spus ce-a pățit, ce rușine a îndurat; tatăl lui Ioan Gergely înțelegând lucrul, îndată s'a dus la acelaș jurat, căruia îi spusese fata, și l-a trimis la fată, oferindu-i 1 fl. numai să tacă, fata a zis mie să nu-mi dea dacă Dumnezeu să-l pedepsească pentru ce mi-a făcut mie.....

Înainte cu câțiva ani prădându-se „Konts”-ul (?) din Baiasprrie, fierele le-au dus, pentru care au spânzurat și un om; în anul trecut despre acest lucru am auzit din gura lui Lazar Gergely, spunând, că

Teodor Simion a fost tovarășul omului spânzurat, m'a chemat să aducem fierele de unde le-a îngropat, că singur nu le poate, eu m'am dus cu el pe câmpul dela Baiasprrie și am adus fierele ; Teodor le-a dat lui Toma Rac din „Kornikfalva (=Cornești)Maramureșului ; și-a făcut moară din ele.

3. Dants Toader	an. 38 jur .fassus ut 1 in omnibus
4. Gergelj Comaz	„ 40 „ „ „ I—2
5. Vosz Petraș	„ 30 „ „ „ I—2
6. Simon Toader	„ 50 „ „ „ I—2
7. Gergelj Iosif	„ 55 „ „ „ I—2
8. Gergelj Simion	„ 45 „ „ „ I—2
9. Gergelj Lazar	„ 55 „ „ „ I—2
10. Dants Iacob	„ 40 „ „ „ I—2

Legea l-a pedepsit pe Ioan Gergely pentru multele hoții cu 45fl.
Grigorie Groza pentru hoție 10 fl. Deoarece Lazar Gergely a operat cu cei 2 fii ai săi plătește 45 fl.

LXXI. Cărpiniș (Gyertjanos).

1. Jud. Koncz N-lae	an. 60 jur. fassus
2. Tomutza Ștefan	„ 45 „ „
3. Sandor Eremia	„ 55 „ „
4. Tomutza Filip	„ 45 „ „
5. Koncz Lazar	„ 65 „ „
6. Gabra Teodor	„ 20 „ „
7. Koncz Simio	„ 25 „ „
8. Kis Ignat	„ 40 „ „

Mărturisesc în comun, că în vara trecută în pădurea noastră proprie cu prilejul fugii am prins un hoț, pe care cu iapa lui cu mână l-am dus în Capnic, cum l-au eliberat nu știm ; păgubașii, descoperind iapa, a jurat că-i a lor, cum a eliberat-o Ioan Deak noi nu știm. Satu pentru că n'a dus-o la locul obișnuit, legea l-a pedepsit cu 30 fl., cu care datorează.

LXXII. Copalnic (Szurdok Kapalnak).

1. Jud. Farkas N-lae	an. 40 jur. fassus
2. Fejer Costin	„ 60 „ „
3. Farkas Ioan	„ 50 „ „
4. Zojkas Vasile	„ 30 „ „

Gheorghe Rus din Remetea a bătut pe Ștefan Micle, așa că l-a lăsat pe moarte, s'au împăcat cu 12 fl., și aici e dator cu atât 10 fl.

Unui om din sat pierzându-i-se niște haine, semnul de urmă l-au luat însă, dar fiindcă Scaunul de judecată (?) atunci a trecut peste aceasta, au pierdut urma, și sătenii au rămas datori cu 6 fl.

Pentru furt de fân 1 fl.

LXXIII. Mănăstur-Copalnic (Monostor Kapalnak).

1. Jud. Madan N-lae	an.	40	jur.	fassus
2. Madan Nicolae	„	50	„	„
3. Petroman Teodor	„	40	„	„
4. Madan Simion	„	35	„	„
5. Vișan Grigore	„	40	„	„
6. Kupsa Eremia	„	25	„	„
7. Gotsa Teodor	„	35	„	„
8. Bob Eremia	„	30	„	„
9. Mihaljk Ioan	„	45	„	„

Judele a eliberat cu prilejul fugii un hoț prins; a dat pentru el 12 fl. Vasile fiul lui Ioan Mihalic pentru furtul unei iepe a plătit 5 fl.

LXXIV. Berința (Berenceze).

1. Jud. Gsula Ioan	„	50	jur.	fassus
2. Mihaljk Mihail	„	60	„	„
3. Budai Dumitru	„	50	„	„
4. Mihaljk Ioan	„	40	„	„
5. Markus Ioan	„	42	„	„
6. Ungur Ioan	„	35	„	„
7. Gsula Petru	„	40	„	„
8. Zah Teodor	„	40	„	„
9. Paska Eremia	„	50	„	„
10. Todoran Grigore	„	29	„	„
11. Kozma Petru	„	40	„	„
12. Kozma Lupul	„	45	„	„

Cinci dintre săteni au furat 4 miei dela oamenii din Chechiș, păgubașii au venit după ei, pe deasupra hoții i-au și bătut, pedeapsă 10 fl.

Ștefan Burian din Berința a bătut pe Nicolae Maxin, s'au împăcat cu 5 fl. și aici au dat atâta. Imre Caska pentru volnicie a dat 6 fl.

LXXV. Cărbunar (Garbonatzfalva).

1. Jud. Ivan Simion	an.	40	jur.	fassus
2. Berenței Lucaci	„	45	„	„
3. Kranko Ioan	„	40	„	„
4. Patak Simion	„	40	„	„
5. Philip Ioan	„	50	„	„
6. Mihalj Ioan	„	60	„	„
7. Tartza Simion	„	35	„	„
8. Ujfalusi Ignat	„	70	„	„
9. Pitik Simion	„	40	„	„
10. Tartza Vasile	„	30	„	nihil
11. Christoph Simion	„	43	„	„
12. Mathe Vasile	„	18	„	„
13. Tartza Teodor	„	18	„	„

1. Pușca unui hoț din întâmplare a rămas la noi, am dat-o în mână. 2. Niște flăcăi au furat niște clopoței dela grumazii vitelor, pedeapsă 2 fl. datori; plătit.

LXXVI. Coruia (Karullya).

1. Jud. Buzdugan Lucaci an. 40 jur. fassus
2. Gsula Dragan „ 60 „ „

Andrei Zete, Luca Pap mergând pe ulița satului după Ioan Mar 1-au bătut, lăsându-l ca mort. pedeapsă 6 fl.

Simion Costa, Dumitru Modvai amendă pentru vărsare de sânge 1 fl. Petru Ivan a furat albituri din Culcea, s'au împăcat cu 6 fl., e dator și aici, a plătit 5 fl., fiindcă n'are nimic.

3. Tompsa Teodor an. 40 jur. fassus ut 1—2
4. Czincz Ioan „ 45 „ „ „ 1—2
5. Illye Crăciun „ 60 „ „ „ 1—2
6. Koncz Ioan „ 40 „ „ „ 1—2
7. Pinte Lucaci „ 60 „ „ „ 1—2
8. Szporis Ioan „ 55 „ „ „ 1—2
9. Szlipa Teodor „ 50 „ „ „ 1—2
10. Toma Gheorghe „ 40 „ „ „ 1—2

LXXVII. Curtuiuşul mic (Körtveljes).

1. Csud Ioan an. 45 jur. fassus nihil
2. Tamas Laurențiu „ 40 „ „ „
3. Urz Grigore „ 40 „ „ „
4. Mihucz Grigore „ 40 „ „ „
5. Opris Dumitru „ 45 „ „ „
6. Paul Lazar „ 38 „ „ „
7. Tamas Grigore „ 40 „ „ „
8. Szamuel Simion „ 30 „ „ „

LXXVIII. Coaş (Kovas).

1. Jud. Györgj Ioan an. 55 jur. fassus
2. Ungur Marias „ 48 „ „
3. Ungur Vasile „ 40 „ „
4. Fejer Lucaci „ 48 „ „
5. Kupa Andrei „ 50 „ „
6. Mihalj Gheorghe „ 45 „ „
7. Koncz Gheorghe „ 40 „ „
8. Ivan Teodor „ 40 „ „
9. Pap Damian „ 45 „ „
10. Bozga Martin „ 30 „ „
11. Laza Teodor „ 35 „ „
12. Tomulja Lucaci „ 35 „ „
13. Koszta Dumitru „ 30 „ „
14. Ivan Ioan „ 40 „ „

15. Mihalj Lup	an.	25	jur.	fassus
16. Balas Lucaci	,,	40	,,	,,
17. Fejer Petru	,,	45	,,	,,
18. Lazar Alexa	,,	40	,,	,,
19. Illyes Ioan	,,	43	,,	,,
20. Balas Marcul	,,	50	,,	,,
21. Mark Lucaci	,,	30	,,	,,
22. Petrikas Ioan	,,	47	,,	,,
23. Kratson Ioan	,,	38	,,	,,
24. Les Ioan	,,	60	,,	,,
25. Toma Precup	,,	49	,,	,,
26. Draban Ioan	,,	30	,,	,,
27. Geczi Matei	,,	35	,,	,,
28. Csoltan Ioan	,,	40	,,	,,
29. Akim Grigore	,,	50	,,	,,
30. Rad Laurențiu	,,	45	,,	,,
31. Les Laurențiu	,,	40	,,	,,

1. Cu prilejul fugii Mihail Filip a prins vreo câteva din oile satului, a și belit din ele c avite de pripas, la mâncarea oilor și alții au fost părtași, cu omul păgubaș, s'au împăcat, pedeapsă 4 fl.

2. Ioan Mărcuș împreună cu Vasile Biț a furat grâu din locul oprit, în cetate l-a amendat pe Vasile Biț cu 5 fl. tot cu atâta e dator și aici ; Ioan Mărcuș pedeșit cu 11 fl.

3. Tot Ioan Mărcuș a fost furat din hotarul Remetea grâu cu snopii, păgubașul descoperindu-l, doamna Patantyus l-a restituit din stogulei ; pedeapsă 12 fl. Fratele mai mare Patantyus cu jurământul său a scăpat pe fratele său mai mic, că nu cu știrea lui și nici n'a fost acolo, când sluga sa i-a adus grâul său propriu împreună ca și al său.

4. Mihail Filip a jupuit o vacă rătăcită, pedeapsă 2 fl.

5. Femeia lui Ioan Buzdugan la casa unui alt om a fost într-atâta bătută de femeia lui Ștefan Ungur,..... încât judele a putut constata pe ea 11 vânăți, pedeapsă 18 fl. 60 den.

6. Ioan Pute, Vasile Giț a luat cu puterea cași depe care în hotarul Surdești păgubașul descoperind, s'au împăcat cu 10 fl.

7. Teodor Eremias a furat stupii lui Marc Balaș și i-a ținut la casa sa proprie în paie până a treia zi, ducându-i însuși înapoi acasă ; pedeapsă 2 fl.

8. Mihail Buzdugan cu ocaziunea fugii a luat un bou, pe care păgubașul găsindu-l, i l-a dat înapoi, pedeapsă 6 fl.

9. Ioan Petricaș pentru vărsare de sânge 1 fl.

10. A rămas amendă pe Teodor Szaszari 3 fl., cu care e dator, s'a jurat, că slujbașii i-au iertat, fiindcă a fost amendă veche.

LXXIX. Săsari (Szaszari).

1. Magyar Gheorghe an. 50 jur. fassi :

2. Kovats Mihail jude ,, 40 ,, ,,

Nicolae Hota a lovit în cap cu secura pe paznicul Luca Mezei, fiindcă a voit să-i închidă vitele din locul oprit, acm s'au împăcat, cum nu știu ; pedeapsă 6 fl.

3. Butjaszai Nicolae	an.	50	jur.	fassus	ut	1—2
4. Doba Ignat	„	40	„	„	„	1—2
5. Zan Lucaci	„	40	„	„	„	1—2

LXXX. Culcea (Költse).

1. Jud. Markus Sim.	an.	35	jur.	fassus	nihil
2. Ilje Petraș	„	70	„	„	„
3. Mathe Grigore	„	40	„	„	„
4. Markus Ioan	„	30	„	„	„
5. Kozma Ursul	„	35	„	„	„
6. Gsurka Lucaci	„	40	„	„	„
7. Draguş Dumitru	„	30	„	„	„

LXXXI. Cătălina (Kolto s. Katalinfalva).

1. Jud. Szent Mihail	an.	60	jur.	fassus
2. Török Andrei	„	50	„	„

Ioan fiul lui Andrei Tar a lovit cu cuțitul pe servitorul lui Mihail Tar, s'au împăcat conform legii 6 fl. rest. 1, a plătit și medicului.

3. Tar Mihail	an.	40	jur.	fassus	ut	1—2
4. Tar Gheorghe	„	50	„	„	„	1—2
5. Varga Ioan	„	50	„	„	„	1—2
6. Pal Martin	„	60	„	„	„	1—2
7. Tar Ștefan	„	26	„	„	„	1—2

LXXXII. Săcălășeni (Szakállosfalva).

1. Roman Dumitru	„	an.	35	jur.	fassus	nihil

LXXXIII. Remetea (Remete).

1. Jud. Philip Petran	an.	60	jur.	fassus
2. Kadar Eremia	„	65	„	„
3. Tonan Filip	„	40	„	„
4. Kadar Nichita	„	50	„	„
5. Philip Gheorghe	„	45	„	„
6. Gliga Alexa	„	42	„	„
7. Marosan Alexa	„	40	„	„
8. Gavraim Lucaci	„	40	„	„

Vasile fiul lui Bortsolan împreună cu fratele lui Ilie Pap au pierdut niște vite de pripas și nu știu să-și dea seama despre ele, trebuie să dea prețul lor 8 fl.

Gigorie Rus tăind pe Ștefan Micle din Copalnic s'au împăcat cu 10 fl. și aici e dator cu atâta.

Tot Grigorie Rus amendă de sânge 1 fl.

LXXXIV. Hășmaș-Lăpuș (H. Lapos).

1. Jud. Szabo Ștefan	an.	60	jur.	fassus	nihil
2. Kovats Martin	„	50	„	„	„
3. Peter Ioan	„	70	„	„	„
4. Szekelj Mihail	„	40	„	„	„
5. Botos Andrei	„	50	„	„	„
6. Erdelij Andrei	„	50	„	„	„
7. Mattjas Gheorghe	„	40	„	„	„

LXXXV. Berteșoia (Berkeszpatak).

1. Jud. Sorban Lazar	„	50	„	„	„
2. Gira Martin	„	50	„	„	„
3. Tivadar Dum'tru	„	50	„	„	„
4. Salamon Lucaci	„	55	„	„	„
5. Piros Tămaș	„	55	„	„	„

LXXXVI. Ciolț (Csolt).

1. Jud. Togjer Toma	„	35	jur.	fassus	nihil
2. Szüts Damian	„	34	„	„	„
3. Barnota Andrei	„	50	„	„	„
4. Margita Petru	„	45	„	„	„
5. Szüts Jacob	„	40	„	„	„

Ștefan Meteș

REDOBÂNDIREA UNEI AUTONOMII

După catastrofa dela Solferino cercurile vieneze și-au dat seama că trebuie să facă concesii poporului și să grăbească a transforma Austria într'un stat democrat. În August 1859 a fost chemat la putere un cabinet nou cu Rechberg la prezidiu și contele polonez Agenor Goluchowski la Interne. A fost creat un parlament care e cunoscut sub numele de „parlamentul înmulțit”. Conform patentei imperiale din 5 Martie 1860 acest parlament urma să se constituie din membri permanenți și din 30 membri, delegați ai provinciilor austriace. Atât unii cât și alții au fost numiți de împărat după o atentă „selecțiune”¹⁾.

Din parlamentul înmulțit au făcut parte și trei Români : Episc. Andrei Șaguna din Transilvania, Alexandru Mocioni din Banat și Nicolai Petrino din Bucovina. Nu știm după care criterii a fost numit Petrino reprezentant al Bucovinei. Dânsul nu avea la activul său nicio activitate politică, ba nici măcar o atitudine politică. Omul potrivit a fost fără îndoială Eudoxiu Hurmuzachi. Atitudinea lui avută în anul 1848 și activitatea desfășurată pentru Bucovina de atunci încoace îl indicau drept cel mai de seamă om politic bucovinean. El a căzut jertfă severei selecțiuni aplicată la desemnarea reprezentanților și a trebuit să admită să-i fie preferat boierul Petrino, care nu dovedise până atunci nicio aptitudine pentru rolul care i s'a atribuit.

În timp ce se făceau pregătirile pentru constituirea parlamentului înmulțit, în situația Bucovinei a intervenit o schimbare neplăcută.

Ministrul de Interne Agenor Goluchowski, mereu preocupat a promova interesele poloneze în dauna celor ale altor națiuni din Austria, a găsit momentul potrivit pentru a mări conform concepției federaliste, teritoriul Galiției prin încorporarea Cracoviei și a Bucovinei.

1. *Reichsgesetzblatt für das Kaiserthum Österreich*, 1860, pag. 97—100, nr. 56 și R. Charnatz : *Österreichs innere Geschichte von 1848 bis 1895*, 1. Band, B. C. Teubner, Leipzig, Berlin, pag. 40.

Căci după concepția federalistă exprimată de istoricul ceh Palacky în Comitetul constituțional al parlamentului austriac din anul 1848, a federalizarea Austriei avea numai atunci sorți de izbândă, când se putea sprijini în teritorii naționale mari cu o populație numeroasă. Numai în cazul acesta teritoriile naționale puteau să reziste centralismului nivelator, unificator, care, după cum se știe, urmărea întărirea guvernului central în dauna elementelor periferice. Insușindu-și ideea dată de Palacky, Goluchowski a făcut să se publice la 26 Aprilie 1860 decretul, după care au fost desființate guvernamintele din Cracovia și Cernăuți, iar teritoriile acestor două provincii unite cu Galiția și supuse Guvernului din Lemberg. S'au luat în același timp măsurile necesare pentru transformarea Guvernământului Bucovinei într-o Prefectură și trecerea în disponibilitate a personalului său pe ziua de 1 Mai 1860¹⁾. Drept motiv al acestei măsuri s'a indus nevoia de economii și aplicarea unei administrații mai corespunzătoare.

E adevărat că, în ce privește Bucovina, s'a făcut o rezervă. S'a menționat că i se menține situația de Ducat autonom cu o Dietă provincială separată. Dar promisiunea păstrării autonomiei Bucovinei nu avea nicio valoare, dată fiind experiența câștigată în răstimpul 1786—1849, când Bucovina fusese unită cu Galiția și când în ciuda repetatelor decrete care asigurau autonomia țării, s'au luat de cătră Lemberg măsuri pentru definitivă înglobare a Bucovinei în Galiția. Era evident că odată cu desființarea Guvernământului Bucovinei s'au spulberat toate speranțele pentru păstrarea autonomiei Bucovinei.

Lovitura aplicată Bucovinei prin această măsură pripită și răuvoitoare a fost foarte grea. A fost desființată astfel autonomia ei garantată prin constituția din 4 Martie 1849, pentru dobândirea căreia luptaseră mai multe generații. Bucovina a fost unită cu Galiția a cărei populație era complet diferită de cea a ei.

Aplicarea ideii federaliste începută cu măsura amintită mai sus, a pus în gardă elementul german din Austria care nu era dispus să consimtă la transformarea statului într-o organizație de stat eteroglotă, nici să admită aservirea elementului german răsfirat asupra întregii suprafețe a statului majorităților etnice autohtone. Germanii din Austria preconizau menținerea supremației politice a elementului german, cerând un guvern central puternic secondat de un parlament central cu sediul în capitala imperiului, înzestrat cu vaste atribuții de control asupra aparatului administrativ. S'au ivit astfel grave di-

1. *Reichsgesetzblatt* din 29 Apr. 1860, nr. 107, pag. 221.

vergențe și urmarea a fost asaltul oamenilor politici germani pentru doborârea cabinetului Rechberg-Goluchowski. Pentru a calma spiritele, Goluchowski a îndrumat publicarea diplomei din 20 Octomvrie 1860, prin care s'au promis instituirea unui parlament și luarea de măsuri pentru aranjarea de alegeri parlamentare ¹⁾.

Dar elementele protivnice lui Goluchowski n'au fost mulțumite cu aceste promisiuni și la 13 Decemvrie 1860 Goluchowski a fost demis și înlocuit cu ministrul centralist Anton de Schmerling ²⁾.

Desființarea autonomiei Bucovinei a produs în rândurile populației bucovinene neliniște și durere. Oamenii politici din Bucovina au reacționat imediat luând măsuri pentru menținerea autonomiei.

S'a reacționat în mai multe feluri împotriva măsurii nedrepte luate de Goluchowski. S'au alcătuit memorii, s'a dat ideea expedierii de delegații la Viena, s'au angajat membrii români ai parlamentului înmulțit și s'a făcut o propagandă prin presă pentru compromiterea guvernului.

Până acum am avut foarte puține informații cu privire la acțiunea oamenilor politici bucovineni desfășurată în anul 1860. R. Fr. Kaindl în cartea sa „Geschichte der Bukowina”, Dritter Abschnitt, pag. 28 n'a cunoscut decât un singur memoriu al Bucovinei cu data de 24 Decemvrie 1860 publicat sub titlul „Emancipationsruf der Bukowina”. Astăzi se pot spune mai multe lucruri despre acțiunea întreprinsă de Bucovineni în anul 1860, deși nici acum materialul informativ n'a putut fi captat în întregimea lui. Sunt indicații că în anul 1860 au fost înaintate de către populația Bucovinei mai multe memorii în repetate rânduri. Numai unul singur este cunoscut, celelalte zac încă în arhivele din Viena și așteaptă să fie descoperite.

Se pare că unul din aceste memorii a fost înaintat Vienei imediat după data de 26 Aprilie 1860, când, după cum știm, a fost publicat decretul referitor la desființarea Guvernământului Bucovinei. La 13 Mai boierul bucovinean Nicolai Buchental vorbește despre insuccesul ce l-a avut memoriul „nostru”, deci memoriul boierimii bucovinene. Dânsul se scuză față de Gh. Hurmuzachi că nu poate lua parte la delegația care urmează să plece la Viena pentru a interveni în chestiunea Bucovinei. Delegația, crede dânsul, va isbuti și fără el ³⁾.

Dacă delegația a plecat la Viena și dacă a isbutit nu se știe.

1. Tot aici pag. 336—8, nr. 226.

2. *Wiener Zeitung* din 15 Dec. 1860, nr. 293, pag. 845.

3. Anexa 1.

Al doilea memoriu a fost alcătuit în luna lui Decemvrie. Momentul pentru alcătuirea lui a fost potrivit. La 13 Decemvrie 1860 ministrul Goluchowski a fost demis și în locul lui a fost numit min. Schmerling. Deci se putea spera într-o rezolvare favorabilă a problemei bucovinene. Kaindl crede că acest memoriu poartă data de 24 Decemvrie 1860. Se pare că e o greșeală, fiindcă la 27 Dec. 1860 a avut loc o consfătuire în casa boierului Jordachi Vasilco a reprezentanților orașului Cernăuți și ai boierimii bucovinene în vederea alcătuirii memoriului¹⁾. Îi cunoaștem cuprinsul, fiindcă a fost publicat sub titlul „Emancipationsruf der Bukowina” la Viena în tipografia lui Carol Gerold și fiu. În el se susține că prin încorporarea Bucovinei la Galiția s'a nesocotit faptul că „existența, naționalitatea și individualitatea unei țări prezintă aspirații și momente prea importante în viața unui popor”. Să nu se invoce motive financiare, fiindcă prin completarea teritorială, numărul funcționarilor Guvernământului din Lemberg va trebui mărit. Populația Bucovinei diferă de cea a Galiției și de aceea unirea Bucovinei cu Galiția este incompatibilă cu interesele poporului bucovinean și astfel trebuie respinsă.

Era firesc ca membrii români ai parlamentului înmulțit să fie solicitați a interveni pentru menținerea Guvernământului din Cernăuți. Vezi bine că în primul rând Nicolai Petrino, deputatul Bucovinei, era chemat să sprijine acțiunea pentru salvarea Bucovinei. Dar având în parlament o atitudine protivnică intereselor bucovinene, nu i s'a solicitat sprijinul. Dânsul luase cuvântul în ședința parlamentului din 14 Sept. 1860 și pledase contra menținerii Guvernământului Bucovinei. După părerea lui, Guvernământul constituia un aparat greoiu și nepotrivit. Autonomia poate fi asigurată mai bine printr'o Dietă provincială. „Dacă un organism birocratic funcționează numai pentru a asigura autonomia, atunci eu pentru persoana mea pot renunța la el²⁾”.

Nicolai Petrino a comis o mare imprudență. Un deputat nu este în drept să susțină păreri personale, ci trebuie să sprijine dorințele colectivității pe care o reprezintă. Dânsul, ca individ, putea să renunțe la Guvernământ, dar țara Bucovinei era silită să-l susțină pentrucă vedea în el expresia autonomiei provinciale.

Din cauza acestei atitudini păgubitoare, Nicolai Petrino n'a fost învrednicit a fi trecut între susținătorii intereselor bucovinene. Au fost solicitați în schimb ceilalți doi membri ai parlamentului înmulțit: Andrei Șaguna și Alexandru Mocioni.

1. Anexa 4.

2. *Verhandlungen des österr. verstärkten Reichsrathes 1860*. Wien 1860, Fr. Manz vol. I, pag. 315.

Șaguna a fost rugat în scopul acesta de către frații Eudoxiu și Gheorghe Hurmuzachi printr'o scrisoare foarte măgulitoare. Menționând că în trecut națiunea română s'a identificat cu biserica ortodoxă și amintind jertfele aduse pentru împărăție de Românii bucovineni, cei doi frați atrag atenția prelatului transilvan că Bucovina „este amenințată de o lovitură de moarte în tot ce-i este mai scump, în lege, în biserică, în limbă, în toate interesele naționale, morale și materiale”. Prin desființarea autonomiei, Bucovina urmează să se împreune cu „Polonia austriacă” și astfel „să se sleiască”. Se face apel la „glasul sângelui comun”, pentruca „Petițiunea Ducatului Bucovinei” să fie prezentată împăratului și sprijinită cu „viu graiu”. Deci „binevoii, Exțelenția Voastră” termină scrisoarea, „a ni da voea a Vă trimite îndată petițiunea țarei, ca să o supuneți într'o audiență deosebită preainaltului împărat pentru ca și Bucovina să rămăe Exțelenției Voastre în veci îndatorită și mulțămitoare ¹⁾”.

Scrisoarea a fost datată din 2/14 Iunie 1860 și astfel e evident că primul memoriu al Bucovinei a fost alcătuit în lunile Aprilie sau Mai 1860.

N'avem știri dacă Șaguna a prezentat împăratului memoriul Bucovinei. Se pare însă că a împlinit dorința Bucovinei, întrucât nu exista motiv să n-o facă.

Nu s'a cerut lui Șaguna să discute problema Bucovinei în parlamentul înmulțit. El nici n'a ridicat chestiunea Bucovinei în ședință, ci a preferat să formuleze dorințele întregului popor român din Austria în care urmau să fie cuprinse și interesele Bucovinei. Dânsul a cerut să se asigure autonomia diferitelor provincii austriace, egalitatea tuturor națiunilor care alcătuiesc împărăția austriacă cu respectarea limbii lor și numirea de reprezentanți ai tuturor națiunilor în administrațiile provinciale și la autoritățile centrale ²⁾.

Alexandru Mocioni a vorbit pentru Bucovina în ședința din 14 Sept. 1860 ³⁾. Luând notă de nevoile Bucovinei și fiind sesizat personal, sprijinește acțiunea Bucoveninilor fiindcă „incorporarea Bucovinei la Galiția pare a fi foarte nepotrivită și făcută împotriva dorinței majorității populației”. Bucoveninii nu doresc unirea țării lor cu Galiția, fiindcă își aduc cu durere aminte de fosta unire care ținuse o jumătate de secol. Atunci posturile conducătoare din provincia lor lor fuseseră ocupate de elemente străine care nu cunoșteau nici po-

1. Anexa 2.

2. *Verhandlungen*, vol. 2, pag. 285.

3. *Tot aici*, vol. I, pag. 331—2.

porul, nici limba lui, nici situația politică din Bucovina, scurt Bucovina fusese tratată ca provincie cucerită. Mocioni ceru ca problema Bucovinei să fie prezentată împăratului pentru deliberare și pentru luarea unei definitive decizii.

Cu intervențiile la miniștri și la membrii parlamentului a fost însărcinat Eudoxiu Hurmuzachi. Intervențiile fiind făcute oral, nu s'au păstrat însemnări asupra lor. Tot în seama lui cădea și obligația să strecoare articole în presa vieneză favorabilă Bucovinei. Cum în momentul de față presa vieneză din anul 1860-1861 n'a putut fi utilizată în întregime nu vom reproduce decât un singur articol al lui Eud. Hurmuzachi plasat într-unul din ziarele vieneze. Un studiu complet al acestor ziare în legătură cu problema Bucovinei urmează să se facă de acum înainte. În ziarul vienez „Die Presse” din 30 Dec. 1860, nr. 336, a apărut un articol din pana lui E. H., în care se scrie pe larg despre Bucovina ¹⁾. Neașteptata incorporare a Bucovinei la Galiția — opera lui Goluchowski — a surprins și îndurerat populația Bucovinei, care în mai multe memorii înaintate împăratului de marii proprietari, de cetățenii orașului Cernăuți, de comercianți și de preoțime a cerut restabilirea autonomiei țării ei. Puținii anexioniști se recrutează din elementele care își dator^{esc} existența fostului min. Goluchowski. Aceștia au amenințat pe patrioții bucovineni căutând să-i oprească a expedia memoriile. Dar n'au reușit, fiindcă Bucovinenii nu s'au lăsat impresionați de faptul că prin expediere de memorii ar putea indispune pe min. Goluchowski.

De fapt, memoriile sosite din Bucovina l-au indispus pe min. Goluchowski. În consecință el a cerut guvernorului Bucovinei Jakob Mikuli să facă investigații pentru a descoperi pe autorii memoriilor. Mikuli s'a executat și la 15 Oct. 1860 a lansat trei ordonanțe identice Consiliului agricol, Primăriei de Cernăuți și Camerei de comerț somându-le să răspundă „la cererea și cu concursul cui s'au expediat memoriile pentru obținerea autonomiei Bucovinei”?

Toate trei corporațiile vizate au dat, după cum susține E. Hurmuzachi, răspunsuri demne. Nu cunoaștem răspunsurile lor, dară președintele Consiliului agricol a anexat răspunsului său două broșuri conținând memoriile Bucovinei din anii 1848 și 1849 care erau semnate și de Iakob Mikuli. Cercetările au fost continuate și ar fi dus în cele din urmă la sancționarea autorilor memoriilor înaintate, dacă nu s'ar fi publicat Diploma din 20 Octomvrie 1860, prin care s'au sistat cercetările. Se așteaptă, zice E. Hurmuzachi, ca autonomia Bu-

covinei să fie restabilă, iar funcționarii anexioniști compromiși amovați.

Străduințele Bucovinenilor au fost încoronate de succes. Cu patenta din 26 Februarie 1861 parlamentul înmulțit a fost desființat, iar în locul lui instituit un consiliu de stat. Noul parlament proiectat prin patenta menționată urma să se constituie din 343 deputați aleși. Pentru Bucovina au fost rezervați 5 deputați ¹⁾. Tot atunci s'a dat publicității atât Statutul cât și Legea electorală a Bucovinei, după care Dieta Bucovinei urma să se constituie din 30 membri ²⁾.

În urma acestor măsuri autonomia Bucovinei a fost complet restabilă. Bucuria Bucovinenilor s'a manifestat și într-o scrisoare a lui E. Hurmuzachi din 1 Martie 1861, în care își exprima satisfacția că „Bucovina este liberă și ruptă din trupul Galiei”. E. Hurmuzachi crede că e necesar să se aranjeze în Cernăuți demonstrații de bucurie ³⁾.

O parte mare de merit pentru reușită o avea E. Hurmuzachi. Dânsul făcuse intervențiile la Viena, atât la membrii români ai parlamentului înmulțit cât și la personalitățile influente din capitala Austriei. Populația orașului Cernăuți a ținut să-i mulțumească pentru marile servicii pe care le adusese țării. La îndemnul unor Români s'a aranjat la 23 Aprilie 1861 în Cernăuți o retragere cu torțe în cinstea lui E. Hurmuzachi și a lui Jordachi Vasilco. În drum spre locuință demonstranții l-au întâlnit pe E. H. și l-au petrecut până acasă cu „mare alai și cu mari ovații”. Poetul de ocazie Vasile Bumbac a ținut să-i dedice o poezie drept mulțumită „pentru neobositele-i ostenele jărtvite pentru binele și înflorirea patriei”. Doar E. H. scăpase Bucovina din „străine ghiare ⁴⁾”. Orașul Cernăuți n'a vrut să fie mai pre jos și l-a ales pe E. Hurmuzachi cive de onoare drept omagiu pentru „neobositele și reușitele străduinți făcute într-o menținerea autonomiei provinciei noastre și pentru promovarea intereselor capitalei provinciei ⁵⁾”.

După obținerea autonomiei au urmat pregătirile pentru alegerile dietale. Intrucât episcopul Bucovinei era membru de drept al Dietei, urmau să se aleagă 29 deputați care se repartizau astfel asupra

1. *Reichsgesetzblatt* 1861, pag. 313, nîr. 22.

2. *Tot aici*, pag. 297—311.

3. Anexa 6.

4. „Mulțumită de-n partea Românilor bucovineni închinată d-lui Eudoxiu de Hurmuzachi”. Cernăuți, 1861, Ioan Eckhardt.

5. Anexa 9.

colegiilor : marea proprietate 10 deputați, orașele și Camera de Comerț și industrie 7, iar comunele rurale 12.

Propaganda electorală a început în luna Martie 1861. Marii proprietari au ținut, după cum s'a putut afla, două adunări, la 25 și la 27 Martie. Ultima s'a ținut în casa boierului Jordachi Vasilco.¹⁾ Intre intelectualii români s'a constatat o oareșcare îngrijorare, fiindcă ei nu doreau ca să reușească elementele străine. Ei au adresat la 5 Martie un apel pe care l-au distribuit ca foaie volantă. Situația Bucovinei, se spune în acest apel, nu este înfloritoare. Bucovina a fost inundată de străini care au reușit să acapareze izvoarele țării. Averea „Fondului religionar” se administrează fără control din partea Statului. Acum însă, sosind zorile unui timp mai prielnic, conducerea treburilor publice va trece pe seama poporului și „cumu-ți vei așterne, așa vei dormi”. Cei 29 bărbați care urmează a fi aleși trebuie să fie din moși strămoși Bucoveneni și de legea ortodoxă, să fie patrioți iubitori de religie și națiune, să fie îndrăzneți ca să „ste cu toată puterea cuvântului lor” pentru interesele obștești, să fie liberali, „buni de gură și ageri la minte”, cunoscători „afunzi” ai treburilor publice și în sfârșit să fie bărbați energici.

Acest apel a servit drept model elevului de liceu Vasile Burlă la alcătuirea unui apel propriu. În el dânsul cere poporului să se deștepte și să-și apere drepturile. „Feriți-Vă de toți streinii, veneticii, bocâncarii și mișăii”. Numai Bucovenenii băștinași vor fi în măsură să apere cu succes interesele bucovinene. Aceste două apeluri au fost expediate în toate orașele și satele din Bucovina. Elevul Nicolai Hurjui a plecat la Rădăuți, Samuil Isopescu la Solca, Vasile Burlă la Storojineț și Vasile Bumbac la Suceava pentru a face propagandă. Bumbac cetind apelul în cafeneaua armenească din Suceava, a fost arestat și astfel a fost descoperită toată acțiunea. Toți elevii menționați mai sus au fost eliminați din școală. Pentru continuarea studiilor Vasile Burlă a plecat la Beiuș, iar Vasile Bumbac la Blaj²⁾.

Alegerile s'au desfășurat în liniște. Eudoxiu Hurmuzachi a candidat în colegiul rural, fiind ales deputat de Câmpulung.

La 6 Aprilie 1861 a fost inaugurată Dieta Bucovinei în sala Primăriei din Cernăuți în prezența Guvernорului Bucovinei Wenzel cav. de Martina și sub președenția episc. Eugen Hacman, primul mareșal al Bucovinei. În ședința din 10 Aprilie 1861 Eud. Hurmu-

1. Anexele 7 și 8

2. „Codrul Cosminului”, vol. 8, 1933—1934, pag. 464—470.

zachi a cerut să se creeze regulamentul Dietei „fiindcă libertatea fără ordine duce la anarhie, iar ordinea fără libertate la despotism¹⁾”. Iar puțin mai târziu, la 16 Aprilie, dânsul a dat expresie bucuriei Românilor bucovineni care „poartă sus și în văzul tuturor frumosul stindard național al Bucovinei libere”. Și răspunzând unei observații a dep. Nicolai Petrino, a caracterizat atitudinea Românilor față de frații lor din alte părți folosindu-se de urm. frază lapidară : „Iubim pe conaționali noștri din țara noastră și pe cei din afara hotarelor țării noastre, pe cei din Transilvania tot așa de mult ca și pe cei din Moldova, cu acea simpatie care îndeobște se întâlnește între conaționali și care e atât de explicabilă²⁾).

După demisia ep. Eugen Hacman, Eud. Hurmuzachi a fost numit în Februarie 1862 vicemareșal cu atribuțiile unui mareșal³⁾. În timpul funcționării sale Bucovina a primit o emblemă proprie : Pe un scut ținut în culorile albastru și roșu un cap de bour, scutul fiind înconjurat de o manta roșie tivită cu aur și căptușită cu ermelină. Deasupra se găsește o pălărie de duce⁴⁾.

Cu prilejul inaugurării sesiunii a doua a Dietei la 12 Ianuarie 1863 E. Hurmuzachi a rostit urm. cuvinte semnificative. „Decând Bucovina poate gândi ca Bucovină și se poate exprima ca atare în auzul tuturor, de abia din acest moment ea poate rosti celebra maximă : Cogito, ergo sum⁵⁾”.

În baza noului material documentar descoperit s'a putut reconstitui în parte situația în care s'a găsit Bucovina în anul 1860. Desființându-i-se prin surprindere autonomia câștigată la anul 1849, Bucovina urma să fie supusă din nou supremației politice a Galiției. Cu această măsură i s'ar fi luat puțința de a propăși, de a se desvolta. Lupta pentru redobândirea autonomiei a început din nou și nu s'a terminat decât în momentul dobândirii victoriei, deci în momentul când grație străduințelor neobosite ale fiilor ei i s'au acordat drepturile ce i se cuvineau.

1. Stenogr. Protokolle des bukow. Landtages 1861, pag. 6.

2. Antrag des Abgeordn. Eud. Hurmuzachi Cernăuți 1861, Johann Eckhardt.

3. Anexa II.

4. *Revista politică*, Anul I, nr. 3, Suceava din 18 Iunie 1886.

5. Sten. Prot. 1863, pag. 2.

I.

Grămești, 1860, Mai 13. *Nicolai Buchental către Gheorghe Hurmuzachi*
Nu poate face parte din delegația care urmează să plece la Viena
pentru exoperarea autonomiei Bucovinei.

Vielverehrter Herr Nachbar, lieber Georg !

Das Vertrauen meiner lieben Landsleute ist mir gewisz sehr angenehm, doch bin ich der Überzeugung, dasz eine Deputation auch ohne meiner unmittelbaren Theilnahme das, was zu erwirken möglich seyn wird, erreichen kann.

Um den Gewälthen die Annahme zu erleichtern, wäre es gewisz angezeigt, dasz wir Alle zu den Auslagen beitragen, und zwar jeder einzelne nach dem Areale seines Besitzes in der Bucovina, z.B. zu $\frac{1}{4}$, zu $\frac{1}{2}$ oder zu einem Kreutzer per Ioch, je nach dem Umfang und Besitzwerte der verschiedenen Gegenden.

Sie werden wohl gehört haben, welcher Ursache wir, wie man spricht, das Miszgeschick unseres Gesuches zu verdanken haben. Im Gesuche heiszt, es, die Bucovinaer haben keine Sympathie für Galizien. Auch soll man in Wien aus der Bucovina Privatbriefe erhalten haben, worin man berichtete, dasz der Wunsch für die Selbständigkeit der Bucovina nicht alle Herzen beseelt.

Ihr aufrichtiger Freund

N. Buchenthal.

2.

Cernăuți, 1860, Iunie 2/14. *Eudoxiu și Gheorghe Hurmuzachi către*
Andrei Șaguna.
Cer sprijinul pentru păstrarea autonomiei Bucovinei.

Înalt preasfințite domnule episcop, Exțelenția Voastră, domnule baron.

Națiunea română purure au căutat și au aflat scăparea neamului și a naționalității sale în limanul credinței cei adevărate al bisericii răsăritului. Acesta fu izvorul de viață ce o mănținu, ce înoui puterile și vindecă rănilor ei, o însufleți și o îmbărbăta spre a putea învinge primejdiile cele mai cumplite și inimizii cei mai neînpăcați. Și cu ajutorul preputernicului Dumnezeu, națiunea au petrecut tot felul de viforiu și de învrăjbire din timpurile cele mai barbare până în ziua de astăzi.

Aceasta fu numai cu puțință pentru că națiunea nici vreodată nu s'au despărțit de biserica ei, ci totdeauna au fost în cea mai strânsă legătură, într'un gând cu ea.

Nici biserica nu s'au despărțit de națiune, nici în zile bune, nici în zile rele. Au împărțit cu ea purure și binele și răul, au fost cu ea în tot timpul un trup și un suflet și când s'au pus în fruntea națiunii, aceasta au fost purure învingătoare.

Aceasta este secretul puterii bisericești noastre. Biserica românească este națională și naționalitatea noastră este pentru noi ca o

dogmă religioasă, căci ea este singura condițiune de a ni păstra legea strămoșească și a ni mijloci înaintarea națiunei.

Ducatul Bucovinei care au dat numai dovezi de credință și de jărtfire pentru tronul împărătesc, decând se află supt stăpânirea Austriei, drept respctire este în oara aceasta amenințat de o lovitură de moarte în tot ce-i este mai scump, în lege, în biserică, în limbă, în toate interesele naționale, morale și materiale. Autonomia țării, ce abie ni prezică un viitoriu fericit, ni s'au luat și Ducatul nostru are curând a se împreuna și a se slei cu Polonia austriacă.

Intristarea și îngrijirea țării este nemărginită.

Locuitorii Bucovinei sânt frați a familiei numeroase de Români din împărăția Austriei, ei facu apel cătră glasul sângelui comun și ceru cu durere sprijinul fraților săi, prin împreunarea rugilor înaintea tronului împărătesc. Căci tot aceeaș dorință, tot acel simțimânt mișcă și inimile noastre : Naționalitatea, și, spre asigurarea ei, autonomia țării noastre ca pân acum.

Cătră nime însă noi nu am putea îndrepta ferbintea noastră rugămintă de a suptșterne M. S. preainălțatului nostru împărat petițiunea Ducatului în cauza aceasta și a o sprijini din viu graiu, cu mai vie conființă, cu mai mare mângăere și speranță pentru un rezultat dorit, decât cătră acel arhipăstoriu românesc, care cu atâtea energie patriotică au rădicat elocventul său glas în consiliul împărăției spre apărarea drepturilor națiunei române, cătră acel arhipăstoriu al bisericei noastre zic, care de mult au câștigat cea mai nemărginită dragoste, stimă și venerațiune a neamului românesc prin nenumăratele și mult strălucitele sale merite, care posedă inimele tuturor Românilor și un nume glorios, care este binecuvântat de tot neamul și asupra căruie razămă cele mai dulci speranțe ale națiunei.

Binevoiți dar, Exțelenția Voastră, a ni da voea a Vă trimite îndată petițiunea țării, ca să o spuneți într-o audiență deosăbită preainălțatului împărat pentru ca și Bucovina să rămăe Exțelenției Voastre în veci îndatorită și mulțamitoare, precum a ne încunștiința în scris de învoirea aceasta.

Domnul consilier a împărăției Mocioni s'au poftit așisdere să Vă întovărășască la această faptă bună și a conlucra cu Exțelenția Voastră spre scăparea Bucovinei din peire, și Vă încredințăm că în momentul acesta numai dela marinimoasele stăruinți a Domniilor Voastre va atârna acest scop, de Dumnezeu și de oameni binecuvântat.

Cu cea mai profundă reverință a Exțelenției Voastre umiliți servi.

Eudoxiu Hurmuzachi.

Gheorghe Hurmuzachi.

3

(Cernăuți, Septemvrie, 1860). *Ioan Mustața cătră Gheorghe Flondor din Storojineț*

Il invită să ia parte la prezentarea în fața guvernorului Bucovinei Iakob Mikuli

Verehrtester Herr !

Unserer Verabredung gemäsz, setze ich Sie in die Kenntniz, dasz die hier versammelten Herrn Gutsbesitzer beschlossen haben,

Morgen der Aufforderung des Bischofs nachkommend um 11 Uhr bei Hofrat Mikuli sich vorzustellen.

Hoffend, dasz Sie Ihrem Versprechen nachkommen, bitte ich der Frau Gemahlin meinen Handkusz auszurichten.

Verbleibe hochachtungsvoll ergebenster Diener.

Iohann Mustatza.

Czernowitz, Montag 2 Uhr nachmittag.

Wollen Sie freundlichst Titus Czerniewski zu verständigen.

4.

Cernăuți, 1860, Decemvrie 25. *Eugen Stârce cătră Gheorghe Flondor din Storojineț.*

Despre iminenta restabilire a autonomiei Bucovinei.

Hochgeehrter Freund !

Nach einem zuverlässigen aus Wien eingelaugten Telegramme soll es in der Absicht des neuen Ministeriums liegen, die aufgehobene Bucovinaer Landesregierung wiederherzustellen. In Folge dieser Nachricht haben die Stadt Czernowitz so wie viele hierorts versammelten Gutsbesitzer beschlossen, in dieser Angelegenheit eine Petition zu verfassen und nach Wien abzusenden. Zu diesem Behufe findet übermorgen d.i. Donnerstag, den 27. dieses Monathes, in der Wohnung des Herrn Baron Iordaki Wassilko eine Versammlung statt, worauf alle Herren Gutsbesitzer zum Bischofe in gremio sich begeben wollen, damit auch er mit der Geistlichkeit sich hiebei betheilige.

Über Ansuchen mehrerer anwesenden Herrn erlaube ich mir Sie hievon mit dem Ersuchen in die Kenntniss zu setzen, damit Sie bei dieser für das Land so wichtigen Besprechung zu erscheinen die Güte haben.

Zugleich lässt man Sie bitten, die Herrn von Ianosch in Panka, dann Jakubowicz in Kamena, Elias Wassilko in Broskoutz, dann den Leon Wassilko in Komaresti von dem erwähnten Beschlusse zu verständigen und zum Beitritte einzuladen.

Ich verbleibe mit Hochachtung Ihr ergebenster

Eugen Styrce.

Die Versammlung findet um 10 Uhr vormittage statt.

5.

Cernăuți, 1860, Decemvrie 25. *Articolul lui Eudoxiu Hurmuzachi despre incorporarea Bucovinei la Galizia.*

„Zur Frage über die Annexion der Bukowina an Galizien“.

Seit dem Jahre 1851 wurde hier vielleicht noch kein kaiserlicher Erlass mit so allgemeiner Befriedigung aufgenommen, als der vom 13. dieses (Monates), wodurch Graf Goluchowski seinem Wir-

kungskreise entrückt ward. Es wurde aber gewiss auch kein anderes Kronland so arg misshandelt als gerade die Bukowina durch die von ihm eingeleitete und trotz des Widerstrebens der Bevölkerung und selbst des versammelten Reichsrates mit aller Hast vollzogene Einverleibung derselben mit Galizien. Denn während Krakau, Salzburg Kärnthen doch mehr oder minder stammesverwandten Kronländern zugeschlagen wurden, so ist die Bukowina in Allem und Allem so ganz heterogen mit Galizien, dass ein Aufgehen der Ersteren in Letzterem nur als ein Phantom betrachtet werden musz. Man glaubt hier, Graf Goluchowski habe, wie jetzt Graf Zay, zu früh aus der Schule geschwätzt und sei damals mit dem Gedanken umgegangen, bei der Teilung Österreichs in fünf Gruppen von politisch-historischen Individualitäten das Königreich Galizien um eine nicht zu verachtende Provinz vergrössern und den Besitz durch das so beliebte *fait accompli* ausser Frage stellen zu wollen. Es war kein Wunder, dass die Incorporierungsakte schon bei ihrem Erscheinen in der ganzen Bukowina die grösste Misstimmung hervorriefen, die sich in mehreren von einander unabhängigen, vom Grundbesitz, der Bürgerschaft, dem Handelsstande und der Geistlichkeit eingereichten Petitionen an Seine Majestät um Aufrechterhaltung der Selbstständigkeit des Kronlandes Luft machte.

Es fand sich nur eine ganz kleine, unbedeutende Fraktion von Anexionisten, die aus reinem, leicht nachweisbarem Privatinteresse an die damalige Machtstellung Goluchowskis gebunden, dem hohen Gönner und Protektor pflichtschuldigst Weihrauch streuen sollte, einige Male aber, wie aus den Reichsrat sverhandlungen ersichtlich, aus der Rolle fiel.

Zugleich wurde unterdessen hier ein grosser Teil des Grundbesitzes durch die zwar kleine aber rührige Partei der Annexionisten damit eingeschüchtert, dass man ihnen vorhielt, wie gefährlich es wäre, einen so hohen Herrn, einen Minister, von dem selbst dieser Erlass ausging, vor den Kopf zu stossen, so dass fast das Einreichen einer Petition um Selbstständigkeit der Bukowina von seiten der Grundbesitzer in Frage gestellt gewesen wäre, wenn nicht einige wenige Patrioten, denen das Vaterland mehr gilt als ein Minister sammt seinen gefügigen Werkzeugen, diese zwar mit weniger Unterschriften aber dennoch eingereicht hätten. Diese nun waren es vorzüglich, denen der Hass der Goluchowskischen Creaturen galt, der sich aber auch bald offen kund gab.

Am 15. Oktober erschienen drei gleichlautende Erlässe des hiesigen Kreischefs an den landwirtschaftlichen Verein, an den Magistrat und die Handelskammer sich zu äussern, auf wessen Verlangen und unter wessen Mitwirkung überhaupt Petitionen um Selbstständigkeit des Kronlandes überreicht wurden oder noch im Gange seien. Ferner wurde angeordnet, die Anressen nicht abzusenden, sondern unvermittelt dem Kreisamte zu überreichen.

Alle drei Körperschaften haben sich mannhaft geäussert, besonders aber mag die energische Erwiderung des Präsidenten des landwirtschaftlichen Vereines dem Kreischef nicht sehr angenehm gewesen sein, weil er darin durch zwei beigelegte Brochüren erinnert wird,

was er vergessen zu haben schien, dass er selbst im Jahre 1848 noch blosser Grundbesitzer war und als solcher beide damals eingereichten Petitionen um Selbständigkeit des Kronlandes mitunterzeichnet hatte. Indessen musste jede Weitere Verfolgung dieser Angelegenheit unterbleiben, weil der 20. Oktober dazwischen kam.

Seither erklärte sich auch der neue Staatsminister für die Wiederherstellung der aufgelösten Kronlandsregierungen und wir können jetzt mit Grund hoffen, dass unsere erneuten Bitten um Selbständigkeit des Kronlandes jene Berücksichtigung und Erledigung finden werden, die uns durch Goluchowski verkümmert wurde, sowie dass bei der zu erwartenden Wiederherstellung der Selbständigkeit des Kronlandes auch alle jene höher gestellten Beamten entfernt werden, die im Sinne Goluchowskis und für die Annexion an Galizien Propaganda machten, da sie dadurch das Vertrauen aller edlen Patrioten für immer verwirkt haben.

Din ziarul vienez „Die Presse“ din 30 Decembrie 1860, nr. 336.

In acest număr s'a publicat urm. telegramă dată din Cernăuți la 29 Dec. 1860 : Das Schmerlingsche Rundschreiben wurde, da darin unserem Kronlande seine Selbständigkeit zurückgegeben wurde, mit Jubel aufgenommen.

6.

Viena, 1861, Martie 1. *Eudoxiu Hurmuzachi către fratele său Gheorghe. Se bucură că Bucovina și-a recăștigat autonomia.*

Lieber, theurer, hochverehrter Bruder !

Bukowina also frei und von Galizien losgerissen ! Vivat die Verfassung ! Să crezi Moromu ! Heute gehen die Übersetzungen der Grundgesetze nach Czernowitz ab. Wahrscheinlich wird eine andere Hand als die des jezigen Kreischefs die Wahlen zum Landtage leiten und alle Aussichten deuten auf den Rothkirch, von dem es aber nicht sicher ist, ob er die Wiedererwählung annehmen würde, denn er schweigt sehr beharrlich. Jedenfalls wird unser Kreischef früher oder später in die Luft springen und seine Unhaltbarkeit schwebt auf allen Lippen des Ministeriums. Illumination und sonstige Freudenbezeugungen sind wohl daselbst in Czernowitz am Platz.

Grusz und Kuss an Moritz und Doxuz. Handkuss an Deine gnädige Frau. Empfehlungen allerseits.

Dein treuergebenster Bruder und Diener.

Eudoxius von Hormuzaki.

Obs. Moritz=Alexandru Hurmuzachi. Doxuză este fiul lui Gheorghe Hurmuzachi.

7.

Cernăuți, 1861, Martie 15. *Apelul unui număr de boieri lansat cu prilejul alegerilor pentru Dieta Bucovinei.*

Euer Hochwolgéboren !

Zur entsprechenden Durchführung der Landtagswahlen erscheint es dringend geboten, eine gemeinsame Besprechung abzuhal-

ten. Indem wir Euer Hochwohlgeboren auf den 25, dieses Monathes zu einer solchen einladen, erwarten wir Ihr Erscheinen zuversichtlich und zeichnen Euer Hochwohlgeboren ergebenste.

Iakob Petrowicz, Michael Warteresiewicz, Oto Petrino, Iohann Baron Mustatza, Georg Flondor.

8.

Cernăuți, 1861, Martie 21. *Apelul unui număr de boieri cu prilejul alegerilor pentru Dieta Bucovinei.*

Euer Wohlgeboren !

Es gereicht uns zur besonderen Befriedigung, Ihnen mittheilen zu können, dasz unseren nach Wien abgesendeten telegrafischen Beschwerden wegen des einem nahmhaften Theile des groszen Grundbesitzes ungesetzlich entzogenen Wahlrechts seitens des hohen Staatsministeriums vollständigste Genugthuung geworden ist, dasz die Kasirung der publizirten Wahllisten die Verfassung ganz neuer an deren Stelle angeordnet und jedem einzelnen 100 Fl. Realsteuer zahlenden Eigenthümer eines blos physisch abgetheilten landtäflichen Besitzthums das ihm zustehende Wahlrecht zurückgegeben würde.

Das gefertigte heute nach soeben erfolgter Publicirung der neuen Wahllisten von einer Anzahl eben hier befindlicher Wahlberechtigten provisorisch zusammengetretene Comité gibt sich die Ehre, E. H. zu einer Wahlbesprechung für den 27. März 1. J. um 10 Uhr vormittags nach Czernowitz im Hause des H. Baron Jordaki Wassilko einzuladen.

Das gefertigte Comité legt diese im Interesse der guten Sache unseres Landes an Sie ergangene Einladung Ihnen dringend ans Herz.

Indem schliesslich das Comité hiebei sich an Ihre Einsicht und Ihren Patriotismus wendet, so ersucht dasselbe seine gleichgesinnten Freunde in Wahlanglegenheiten, um in Übereinstimmung mit den durch keine Privatmotive sondern durch die Rücksicht auf das Landesinteresse eingegebenen freundschaftlichen Rathschläge das gefertigte Wahl-Comité unterstützen zu wollen.

Empfangen E. Hw. den Ausdruck unserer ausgezeichneten Hochachtung.

Das provisorische Wahl-Comité für die 11. Wahlkörper des groszen Grundbesitzen :

Jordaki Wassilko, Emanuel Styrca, Anton Kochanowski, Georg Hormuzaki, Alexander von Kostin, Theodor Ritter (von) Buchenthal, Iohann Popowicz.

9.

Cernăuți, 1861, Aprilie 23. *Diploma de cive de onoare al oraşului Cernăuți a lui Eudoxiu Hurmuzachi.*

An Seine des Herrn Landtags-Abgeordneten und Präsidenten des Vereines für Landeskultur und Landeskunde im Herzogthume Bucovina, Eudoxius von Hormuzaki, Hochwohlgeboren, hier.

Hochwohlgeborner Herr Landtags-Abgeordneter !

Die Commune und der Magistrat der Hauptstadt Czernowitz haben beschlossen, Euere Hochwohlgeboren in dankbarer Anerken-

nung Ihrer eifrigen und erfolgreichen Bemühungen um die Erhaltung der Selbstständigkeit unseres Kronlandes und der Förderung der hiedurch so vielfach berührten Wohlfahrt der Landeshauptstadt, der Zahl ihrer Ehrenbürger anzureihen, und glauben hiemit dem echten patriotischen Bürgersinne und dem bei jeder Gelegenheit bewährten gemeinnützigen Wirken Wuerer Hochwohlgeboren einen schwachen Tribut darbringen zu dürfen.

Joseph Lepszy, Reg (ierungs) Assessor, prov(isorischer) Amtsleiter.

W(ilhelm) von Alth Ausschuszmänn, Iohann Athanasiewicz Ausschuszmänn, Antonio Pelizaro, Iozef Kalecky, Martin Licopol, Righetti bürgerlicher Ausschuszmänn, I. Konarowski bürgerlicher Ausschuszmänn, Eduard Neunteufel bürgerlicher Ausschuszmänn, Martin Pfaff bürgerlicher Ausschuszmänn, Theodor Nedelko, Ignaz Schnirch.

10.

Cernăuți, 1861, Octomvrie 6. *Guvernatorul Bucovinei Wenzel Ritter von Martina către Eudoxiu Hurmuzachi.*

Mulumeste pentru sprijinul acordat în chestiunea organizării Bucovinei.

Euer Hochwohlgeboren !

Ihr verehrtes Schreiben war mir ein neuerlicher Beweis Ihrer freundschaftlichen Gesinnungen, deren ich mich seit dem ersten Augenblicke unserer Bekanntschaft von Ihrer Seite erfreue. Ihre gütigen Absichten bezüglich der Verbesserung meiner Lage waren ebenso gerecht als für mich erfreulich. Leider haben sie für diesmal den Zweck nicht erreicht. Die Herren sehen die Nothwendigkeit einer solchen Aufbesserung sehr wohl ein, sparen mit den süßen Worten nicht, aber die Thaten bleiben noch immer aus. Ich hoffe für diesmal gar nichts, weil es den Herren Ministern an einer genauen Kenntniz der hiesigen Verhältnisse und der Heilmittel der wunden Zustände mangelt und ich pro domo mea nicht mit dem Nachdruck auftreten kann, um nicht den Verdacht der Selbstsucht und des Eigennutzes gegen mich zu wecken. Wir müssen daher abwarten, was uns die trübe Zukunft mitbringen wird. Nehmen Sie indes mein herzlichsten Dank für diesen neuen Beweis Ihres freundschaftlichen Wohlwollens mit der Versicherung an, dass ich mich jederzeit glücklich schätzen werde, meine warme Anhänglichkeit an Ihrer hochverehrten Person thatsächlich beweisen zu können.

Ihren Wahlbezirk habe ich bereits besucht und mich von den zahlreichen Übelständen daselbst überzeugt. Was ich zur Hebung derselben sogleich thun konnte, ist bereits eingeleitet.....

Dem Herrn Baron Wassilko danke ich in einem eigenen Schreiben.

Dass ich mich nach Ihrer Rückkunft sehne, brauche ich wohl nicht zu bemerken. Schieben Sie daher die Heimreise nicht zu weit auf.

Meinen Dank nochmals wiederholend, zeichne ich mit besonderer Hochachtung Euer Hochwohlgeboren ergebenster.

Martina.

Adresa pe plic : Seiner Hochwohlgeboren dem Herren Eudoxius Ritter von Hormuzaki in Wien.

II.

Viena, 1862, Februarie 12. *Ministrul Schmerling către Eudoxiu Hurmuzachi.*

Trimite decretul de vicemareșal al Bucovinei.

Wohlgeborner Ritter !

731|I Staatsministerium. Seine k.k. apostolische Majestät haben mit allerhöchsten Entschlieszung vom 8. ten Februar 1 (aufenden) J(ahres) Euer Wohlgeboren zum Landeshauptmann-Stellvertreter in der Bukowina allergnädigst zu ernennen geruht.

Indem ich mich beehre Euer Wohlgeboren von dieser allerhöchsten Ernennung in die Kenntniz zu setzen, bin ich von der Zuversicht erfüllt, dasz Euer Wohlgeboren in der Ihnen von Seiner Majestät übertragenen Stellung Alles aufbiethen werden, damit die dem Landtage zu Theil gewordene Aufgabe zu einer gedeihlichen Lösung gelange.

Gleichzeitig ersuche ich den Landes-chef, Euer Wohlgeboren seinerzeit der Landtags-Versammlung vorzustellen und von dieser Ernennung dem Landeshauptmanne die Mittheilung zu machen.

Empfangen Euer Wohlgeboren die Versicherung meiner vollkommeneten Hochachtung.

Schmerling.

Adresa : An Seine des Herrn Landtags-Abgeordneten der Bukowina Eudoxius Ritters von Hormuzaki, Wohlgeboren.

Teodor Balan

CEVA DESPRE DISTRUGERILE DE DOCUMENTE ASPECTE ȘI SUGESTII

Apărarea documentelor de distrugere a format întotdeauna o preocupare de competență a arhivistului. Ca paznic, căruia i-au fost date în grijă tezaurele arhivistice, apărarea lor, de sine înțeles, a constituit cea dintâi datorie a lui. Când concepția despre rolul și misiunea arhivistului s'a schimbat lărgindu-i-se sfera îndatoririlor și transformându-i-se și modesta misiune de paznic în aceea de colaborator al cercetătorului istoric, prin publicarea inventarelor și cataloagelor de arhivă și în general prin punerea în valoare a fondurilor documentare, îndatorirea lui de a apăra documentele a devenit și mai accentuată, și mai necesară. Apărarea documentelor, pentru un arhivist, este tot atât de importantă, dacă nu chiar mai de seamă, ca și publicarea inventarelor. De aceea, în toate preocupările sale de specialitate, grija pentru documente este cea mai neliniștitoare.

Distrugerile de documente nu privesc numai materialul din depozitele Arhivelor și nici lucrările de ocrotirea lor nu se rezumă la apărarea acestora, ci un document este în permanent pericol de distrugere, începând dela autoritatea care l-a creiat, pe tot drumul lui până în depozitele Arhivelor — și chiar acolo — de aceea atenția arhivistului trebuie să-l urmărească pretutindeni.

Nu intenționăm să discutăm cu acest prilej problema în ansamblu ei, ne limităm doar să relevăm câteva aspecte.

Schițăm aci câteva din îndatoririle mai de seamă ale arhivistului cu prilejul împlinirii cărora documentele au mai mult de suferit.

1. *Colecționarea pieselor de arhivă.* Legea de organizare a Arhivelor determină datele la care se face depunerea materialului. Dar legea, în redactarea ei actuală, nu obligă toate autoritățile să și-l depună, lăsând puțința, celor care au colecții păstrate în ordine, local potrivit și personal de specialitate, să-și păstreze actele care sunt în directă legătură cu localitatea. Această dispoziție a legii, în loc să protejeze documentele, contribuie la distrugerea lor. Abstrăgând de

faptul că, în enorma majoritate a cazurilor, în toate arhivele, actele sunt în directă legătură cu localitatea în care se află sediul autorității care a creat actele, dar localismul cultural, de care sunt atât de geloși capii autorităților provinciale, a adus atâtea prejudicii Arhivelor Statului, chiar sub protecția legii lor de organizare. Plecând dela principiul că un document inaccesibil cercetărilor istorice este un document inexistent, putem afirma că, în cea mai mare parte, documentele care la adăpostul legii nu se depun la Arhive sunt documente pierdute sau în cel mai bun caz amenințate cu pierderea¹⁾. Vorbim de acele documente din orașele de provincie care nedeponându-se la Arhive, niciodată atenția cercetătorului nu se poate opri asupra lor, mai ales că nici nu vor putea fi cuprinse în inventare, pe care nu are cine le întocmi. Acestea sunt condamnate să rămână neîngrijite și neștiute, până când dintele vremii le răpune. Nu e în înțelepciunea noastră să ne ocupăm cu această ocazie de dușmanii documentelor, care pândesc materialul sub ochiul vigilent al arhivistului, dar într-o localitate unde nu este nici pază conștiințioasă, nici local potrivit, nimicirea actelor ar putea întârzia, dar de produs tot se produce.

În afară de Arhivele Statului, arhivele de registratură mai au și alți „colecționari”. Pofta nesăbuită de câștig a unor comercianți de hârtie a dat în ultimii ani o adevărată năvală, greu de stăvilit, asupra arhivelor autorităților și instituțiilor publice, îndreptând spre fabricile de hârtie acte care, mâine, ar putea fi de neprețuită valoare pentru cercetătorul istoric. Este cea mai dureroasă plagă ce s'a abătut de câțiva ani încoace asupra arhivelor. Față de marii comercianți de maculatură, modestul băcan sau măcelarul sau și mai modestul negustor de floricele din colțul străzii care, toți, îți oferă marfa ambalată în acte provenite dela diferite autorități, rămân în umbră și cu totul neînsemnați.

2. *Seleționarea* este o problemă de o importanță capitală pentru arhive. În conservarea documentelor ideal ar fi ca toate actele scrise ale prezentului să fie păstrate pentru cercetările istorice viitoare, căci e foarte greu, dacă nu imposibil, să se poată afirma ce-l va interesa și ce nu, în viitor, pe cercetătorul istoric. Principiul păstrării colecțiilor intacte nu se poate aplica din cauza numărului mare de acte, caracterizat prin îngrămădiri masive, ca un reflex al febrilității vieții sociale moderne. Deoarece nu e nevoie să facem demonstrația nu mai

1. I. Mărcuș, *Câteva observațiuni privitoare la seleționarea arhivelor vechi. Revista Arhivelor* VI, 1 (1944), 95—97.

facem nici calculul cam cât loc ar ocupa arhivele neselectionate ale tuturor autorităților, dela începuturile lor, îngrămădite într'un loc la care, convențional, i-am spune Arhivele Statului.

O bună parte din arhive se prăpădesc cu prilejul trierii. Autoritățile fac selecționarea, când o fac, după norme indicate de Arhive, dar cu funcționarii lor ¹⁾. Aceștia, fiind administrativi de carieră, sunt în măsură să rețină actele, de care ar mai putea avea trebuință instituția respectivă, în cazul când nu au ieșit de sub imperiul legilor, dar nu au și pregătirea necesară pentru a putea aprecia valcarea ce ar putea-o avea un act sub raport istoric. Mai bine ar fi ca asemenea operații să fie făcute de arhivistul statului. Acesta are și suficientă experiență pentru a putea lucra mai expeditiv, dar are, mai ales, prin pregătirea lui, cunoștințele necesare fără de care nu se poate face o bună selecționare cu suficiente garanții de seriozitate. Măsura însă e imposibilă din cauza numărului mic de arhiviști existenți obișnuit într-o Direcțiune regională, în raport cu numărul mare de autorități care au nevoie să facă selecționări. Dacă ar fi să arătăm cum socotim noi că ar trebui făcută, în viitor, o bună selecționare, am spune că aceasta trebuie făcută de funcționarii autorității respective, cu condiția însă ca arhivarul să nu mai fie slujbașul care nu poate fi întrebuințat în alt loc, ci funcționarul cu temeinice cunoștințe de arhivistică ²⁾.

Fiindcă la acest loc nu ne interesează în mod deosebit trierea materialului, ci documentele care se prăpădesc cu acest prilej, vom arăta că din cauza condițiunilor nesatisfăcătoare în care se face trierea o sumedenie de documente nu mai ajung niciodată în depozitele Arhivelor Statului. Multe din ele sunt trecute la maculatură chiar în timpul selecționării, datorită lipsei de cunoștințe a celui care face această operație. E adevărat, există un control, făcut de delegatul Arhivelor. Când ne gândim însă că acest control, executat după terminarea lucrărilor, trebuie făcut în cazuri destul de dese la vagoane întregi de maculatură, și aceasta în două-trei zile cel mult, trebuie să recunoaștem că controlul este cu totul iluzoriu. De aceea, deodată cu măsurile de protecția actelor, poate că ar trebui înfăptuită marea reformă de transformarea arhivarului în arhivist.

După selecționare urmează un alt prăpăd. Maculatura este scoasă în vânzare. Pe noi ne interesează actele reținute. Acestea, ca să ne referim la cazurile din ultimii ani, mai întâi au fost aruncate

1. E vorba de cele din Transilvania.

2. Despre pregătirea de până acum a acestui arhi ar, în Transilvania, vezi Ștefan Meteș, *Arhivele din Ardeal după războiu*. Rev. Arhivelor I, 1 (1924), 84.

în pod — nu mai erau necesare pentru administrația curentă, se mai păstrau doar pentru a fi predate Arhivelor Statului când acestea le-ar fi putut primi în depozite. Dar au venit anii dinaintea războiului când măsurile de apărare pasivă luate de autorități impuneau golirea podurilor, în primul rând de hârtii. Astfel arhiva a ajuns în pivniță. Și au venit și anii războiului când pivnița trebuia transformată în adăpost, iar arhiva trebuia scoasă și de aici. Natural, întotdeauna în pripă și cu atâta băgare de seamă cât poți avea pentru un lucru netrebuitor. Acestei arhive îi vine rândul să fie primită în depozitele Arhivelor Statului. E selecționată gata.

3. *Conservarea materialului documentar* în bune condițiuni depinde nu numai de priceperea și conștiinciozitatea arhivistului, ci și de posibilitățile materiale de care dispune acesta pentru înzestrarea localului și susținerea speșelor reclamate de îngrijirea documentelor. Presupunem dela început că localul potrivit există.

Nu insistăm asupra condițiilor pe care trebuie să le îndeplinească un local din punct de vedere al așezării, construirii și al împărțirii sale, nici asupra modului în care trebuiesc păstrate documentele în depozitele de arhivă pentru a fi ferite de distrugere. Am lărgi prea mult cadrele subiectului în discuție. Ne mulțumim să relevăm câteva cazuri des întâmplare în arhivă, dar mai puțin ținute în seamă, deși documentele au de suferit în asemenea împrejurări.

S'ar părea paradoxal să afirmăm aci că cei mai iscusiți adversari ai arhivistului și ai documentelor sunt cercetătorii istorici. Mai exact, un anumit fel de cercetători. Iată-l pe unul dintre aceștia, orientat perfect în problema pe care o studiază. Când îl servești nu te supără cu niciun fel de întrebări: dacă n'ai putea să-l îndrumi spre o pistă unde știrile să fie mai abundente și temeinice, cum de obicei se întâmplă — și rău se întâmplă! — în ori ce arhivă. Sub supravegherea ta studiază în liniște, copiază, ia note. I-ai servit un întreg fascicol cu documente, numărâte. Controlul nu-l supără. Cunoaște obiceiul arhiviștilor, acești maniaci, cu care a trebuit să se familiarizeze în arhivele streine. Dar dacă se întâmplă ca în urma lui un alt cercetător să ți se adreseze având trebuință de aceleași documente, rămâi consternat când nu mai afli piesele căutate. N'au fost subtilizate. S'a întâmplat ceva mult mai simplu: cercetătorul care îți inspira atâta încredere le-a schimbat locul, fiindcă el știe bine, ca și tine de altfel, că documentul dintr'o arhivă care nu e la locul lui, e un document pierdut pentru cercetările viitoare. Și tocmai aceasta îl interesează, ca până își va publica știrile culese să nu le dea la lumină altul înaintea lui.

Să amintim un alt caz. Un cercetător dorește să publice o lucrare despre ascendenții săi, iar materialul, pe care nu i-l poți refuza, se află depus la Arhive. Cercetătorul nu este un specialist, de aceea tot timpul te va molesta cu întrebări ridicol de elementare. Își face note, deși citirile îi sunt incerte, iar drept suport pentru hârtia de scris utilizează chiar documentul pe care-l studiază, imprimând urmele de creion pe el. De nenumărate ori cere aceleași piese, care printr-o întrebuițare deasă și neîngrijită se degradează. Și și acesta este un cercetător¹⁾. Cazurile similare sunt atâtea de frecvente încât socotim că arhiviștii ar trebui să se ocupe mai îndeaproape de accesul cercetătorilor în arhive și să se stabilească odată cine poate cerceta și cine nu. Căci dacă îi este îngăduit cuiva lipsit de cunoștințele necesare să abuzeze de timpul arhivistului sustrăgându-l pe acesta dela obligațiile sale, nu i se poate permite și să degradeze materialul documentar, fără de niciun folos pentru nimeni.

Cei mai nevinovați dintre cercetătorii pe care îi menționăm aici sunt cei care au studiat materialul din Arhive timp îndelungat, totuși în lucrările pe care le publică uită să menționeze, și aceasta în mod consecvent, locul unde se păstrează.

Ne reținem de a intra în amănunte, deși cercetătorii ar putea oferi material pentru o întreagă lucrare, care să îmbrățișeze publicul și arhivele.

Clasarea materialului arhivistic și comunicarea lui, lucrării de strictă specialitate, nu aduc niciun neajuns documentelor. Le amintim totuși aici pentru a înlesni o privire de ansamblu asupra obligațiilor arhivistului.

Pericolele care pândesc documentele sunt diverse. Incepând dela microbul care le macină ființa încet, dar temeinic, și până la bomba ucigașe lansată cu iscusință din avion, acestea se înșiră pe o întreagă gamă, cu care arhivistul conștiincios este într'un îndârjit războiu de nimicire.

Am amintit mai înainte de colecționarea pieselor de arhivă, de selecționarea arhivelor de registratură și de conservarea materialului documentar, atâtea prilejuri în care o bună parte din documente se distrug sau numai se degradează. La fiecare operațiune măsurile de protecție pot fi luate, unele mai cu ușurință, altele mai anevoie, dar niciodată arhivistul nu stă fără să ia măsurile de cuviință, când i se prăpădesc comorile.

1. Ani de zile Arhivele din Cluj au avut cinstea de a număra printre cei mai zeloși cercetători ai lor și unul din această categorie.

Iată însă că în ultimii ani arhivistul a fost obligat să-și pună probleme noi de apărarea documentelor. E vorba de măsurile de protecție ce trebuiesc luate în timp de războiu, mai ales împotriva bombardamentelor aeriene.

În publicistica românească, apărarea arhivelor în războiu a fost un subiect asupra căruia atenția specialiștilor nu s'a oprit decât incidental. Când totuși problema a fost adusă în discuție, nu s'a vorbit atât de apărarea documentelor, cât mai ales s'au constatat distrugerile lor, stabilindu-se, cât s'a putut, cauzele și determinându-se fondurile care au avut mai mult de suferit¹⁾. Era oarecum natural ca, în războaiele în care distrugerile pe calea aerului încă nu formau un pericol, apărarea documentelor să se rezume la evitarea câtorva întâmplări ipotetice, dintre care unele puțin probabile, ca de pildă, invazii inamice, turburări revoluționare, foc, etc. Și totuși, chiar în războaiele în care avionul nu a fost o principală armă de atac, nenumărate arhive au căzut pradă fie focului, fie distrugerilor de altă natură.

În războiul abia trecut, când avioane de bombardament lansau bombe la distanțe enorme de linia frontului, apărarea documentelor din depozitele de arhivă s'au văzut în fața unui nou pericol greu de înfruntat. Măsuri de apărare au fost imperios necesare și s'au luat pretutindeni. Apărarea împotriva bombardamentelor aeriene a fost cea mai așătoare grijă a arhivistului în acești ultimi ani. Observațiile și învățămintele culese în timpul războiului, confruntate cu studiile care s'au mai publicat vor contribui, credem, modest dar necesar, la limpezirea unei probleme noi de arhivistică.

Încă înainte de începerea războiului, în streinătate s'a pus problema apărării documentelor, chiar dacă n'au fost indicate și cele mai bune soluții pentru rezolvarea ei.

În 1934, *Hans Burkhard* se ocupa în studiul său „*Die Frage des Luftschutzes für Archive und Akteien*”²⁾ de modul cum ar putea fi apărare arhivele de bombardamentele aeriene. Nu se ocupă propriu zis de documente, cât mai ales de mijloacele care intră în cadrul general al măsurilor de apărare pasivă. Astfel, îl preocupă starea clădirii, construcția edificiului, precum și toate măsurile care urmau să se ia, în mod obișnuit, după izbucnirea războiului, pentru apărarea ori cărui edificiu public. Natural, clădirea Arhivelor în locuri mai îndepărtate

1. Cf. Ștefan Meș, o. c., p. 85—87 și I. Mărcuș, *Însemnări despre arhivele vechi sătești din Transilvania*, *Rev. Arhivelor* V, 2 (1934), 456—457.

2. *Korrespondenzblatt des Gesamtvereins der deutschen Gesch. u. Altertumsvereine* LXXXII (1934), Nr. 2—3, p. 98. Ve iși *Archivalische Zeitschrift* XLIV (1934), 172—180.

de fabrici și localuri militare este recomandată, fără ca să fie o măsură de apărare numai pentru Arhive. De altfel problema apărării documentelor istorice într'un viitor războiu s'a pus cu stăruință în streinătate, puțin timp după primul războiu mondial¹⁾.

În arhivistica maghiară, tributară celei germane, înainte de începerea ultimului războiu, apărarea documentelor de distrugere a fost o chestiune mereu în discuție, fie că s'a vorbit de apărarea documentelor în general sau de distrugerile pricinuite de războiu, în special prin bombardamente. Amintim astfel studiile lui Ștefan Szabo²⁾, Gaspar Klein³⁾ și Dionisiu Jánosy⁴⁾.

Un lucru rămâne bine stabilit: față de pericolul bombardamentelor aeriene se impuneau urgente măsuri de apărarea documentelor. Ce trebuia făcut și ce s'a făcut în astfel de cazuri? Arhiviștii aveau de ales între adăposturile bine consolidate, dar față de bogăția materialului neîncăpătoare și între dispersarea documentelor, operație dificilă și plină de riscuri. Când primejdia venită din văzduh răspândea panică pretutindeni, era greu să-ți ici răspunderea că documentele vor fi mai în siguranță în adăposturile Arhivelor, decât în locurile de dispersare ferite, către care se îndreptau autoritățile. Totuși lucrurile trebuiau bine cântărite, pericolele puse față în față, cele care pândeau documentele la locul de dispersare și cele sub amenințarea cărora rămâneau chiar în adăposturile dela sediile lor. Arhivele fiind de regulă în centre mai mari, primejdia bombardamentelor era mai amenințătoare aici, dar se putea produce și în locurile de dispersare. Documentele dispersate, pe lângă pericolul bombelor, care nu era nicăieri exclus, mai trebuiau să înfrunte și altele la care erau expuse prin chiar faptul dispersării lor și a lipsei suficiente de pază în care erau lăsate: risipirea lor prin furtul materialului de ambalaj, în speță a lăzilor, care puteau fi întrebuințate și în alte scopuri, furtul actelor chiar, care, ele înșile, puteau fi întrebuințate pentru ambalaj sau în cel mai rău caz pentru aprins focul, incendiile, umezeala, șoa-reci, etc. Dar la locurile de dispersare, mai puțin la sediile Arhivelor, documentele puteau fi nimicite de trupe în trecere, iar în cazurile miș-

1. Cf. Hans Thimme, *Die Notwendigkeit eines Archivalienschutzgesetzes für das Reich. Archiv für Politik und Geschichte* V (1925), 202—207.

2. *A magyar levéltárvédelem kérdése* (Problema apărării arhivelor maghiare). *Levéltári Közlemények* IX (1931), 151—225.

3. *A magyar levéltárvédelem kérdése* (Problema apărării arhivelor maghiare). *Levéltári Közlemények*, XII (1934), 1—28.

4. *Levéltár és légvédelem* (Arhivă și apărare aeriană). *Levéltári Közlemények*, XVII (1939), 19—26.

cărilor de mase, soarta lor, în mod aproape sigur, era pecetluită. Păstrarea documentelor în adăposturi la sediile Arhivelor reclama cheltuieli pentru construirea sau cel puțin consolidarea acestora, iar pentru arhivist fondurile se găsesc foarte greu. Dispersarea, pe de altă parte, era condiționată de cheltuieli pentru procurarea lăzilor, transporturi, etc.

Chestiunea conservării documentelor în timp de războiu și a apărării lor de distrugere, deși atât de complicate în aparență, în fond nu prezintă prea mari greutăți. Trebuie să pornim dela ideea că niciăieri, în timp de războiu, documentele nu pot fi în siguranță absolută : nici în adăposturi special amenajate sau anume construite, chiar dacă ar fi făcute sub supravegherea specialiștilor, dar nici în locurile de dispersare. În al doilea rând, nu putem să adoptăm numai adăposturile, înlăturând ideea dispersării. Documentele pot fi oriunde distruse, dar cu cât locurile de păstrare sunt mai bine construite și mai multe, cu atât șansele de salvarea lor cresc.

Îndrăsnim să afirmăm că nu este fără însemnătate ca arhivistul asupra căruia apasă grija și răspunderea pentru documente să fie mai mult arhivist decât istoric. Pentru o arhivă în care a fost făcută organizarea materialului, au fost, dacă nu publicate, dar măcar întocmite și publicabile inventarele documentelor, distrugerile din timp de războiu nu însemnează ștergerea faptelor istorice. De aceea, pe lângă toate motivele care au pledat până acum pentru publicarea inventarelor de documente, experiența războiului impune unul în plus : în caz de distrugere a documentului original — natural, e vorba de inedite — urma lui rămâne în inventarele publicate sau în cele care, întocmite fiind, se vor publica.

Socotim că soluția cea mai bună pentru apărarea documentelor de distrugere în timp de războiu este așezarea lor în adăposturi bine construite, sub supravegherea specialiștilor — a celor care rămân la sediile Arhivelor — și dispersarea unora din ele în locuri care prezintă cea mai mare siguranță. Măsura aceasta, adăpostul, dar și dispersarea, s'a dovedit a fi cea mai potrivită. Căci, repetăm, șansele de salvarea documentelor cresc când ele se păstrează în locuri mai multe¹⁾. A-

1. O fotografie care ne-a parvenit în toamna anului 1945 din capitala Ungariei, prezenta Arhiva Statului („Országos Levéltár”) lovită în plin de bombe și în bună parte distrusă. Nu putem trage de aci concluzia că au fost distruse și documentele. În publicistica maghiară, înainte de începerea războiului, se discuta în revistele de specialitate apărarea documentelor în războiu propunându-se soluții pentru înlăturarea distrugerilor (Cf. Dionisiu Jánossy, *Levéltár és lígvédelem* (Arhiva și apărarea aeriană). *Lev. társ. Közlemények* XVII (1939), 19—26). Apărarea documentelor de

cesta a fost procedeul la care a recurs conducerea Arhivelor transilvane în războiul terminat de curând, iar rezultatele au fost deplin satisfăcătoare.

Întrebarea care se pune acum, mai exact cea care trebuia rezolvată când s'a ivit cazul, a fost : ce rămâne pentru a fi așezat în adăpost și ce se dispersează ?

În organizarea Arhivelor noastre, până bine de curând, Direcțiunile Regionale erau puține, iar materialul lor enorm de mult. Dispersarea nu se putea face decât parțial, iar alegerea se impunea în mod îmeprios. Piese rare, unice sau cele care erau de o importanță cu totul excepțională trebuiau puse mai întâiu în siguranță. Când acestea mai erau și inedite sau puțin cunoscute, grija pentru ele trebuia să fie cu totul deosebită.

Teama pentru ele nu ar fi fost atât de apăsătoare, dacă în arhivistica românească s'ar fi dat mai mare importanță rolului fotografiei în conservarea documentelor. Documentul istoric unic, distrus în timp de războiu sau chiar în alte împrejurări, ar fi continuat să existe dacă mai dinainte ar fi fost multiplicat cu ajutorul fotografiei. Se va obiecta de bună seamă că o astfel de operație e foarte costisitoare. Noi nu ne referim decât la un număr redus de documente de o valoare cu totul deosebită. Prin analogie, amintim reușita încercare a Academiei Române cu manuscrisele Eminescu. Dar rolul fotografiei nu este prețios numai în apărarea documentelor de distrugere în războiu, ci importanța lui este în afară de orice discuție în toate împrejurările. Ne gândim numai cât de mult ar putea fi apărate de degradare când cercetătorilor de piese unice, numeroși uneori, dar întotdeauna de pregătire inegală, li s'ar servi, cu aceleași rezultate, în locul originalelor, exemplarele fotografice. Tot prin mijlocul fotografiei s'ar putea iniția schimbul de documente între diferitele arhive ¹⁾.

bombardamentele aeriene a fost discutată pe larg și la al doilea Congres al Soc. Bibliotecarilor și Arhivarilor Maghiari, ținut la Budapesta în zilele de 8—11 Iunie 1939, când același János director la Arhiva Statului din Budapesta, a făcut o comunicare cu titlul : *Léguédelem a levéltárban* (Apărarea aeriană a arhivelor) apoi Alexandru Vedlik, comunicarea cu titlul : *A léguédelem története problémája, különös tekintettel a kőn. v. árákra, levéltárakra és muzeumokra* (Istoria apărării aeriene, cu deosebită privire la biblioteci, arhive și muzee). Vezi : *A Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének Évkönyve* III (1939—1941), p. 46.

1. Despre rolul fotografiei în serviciul arhivelor vezi : J. Hubert și Ch. Perrat, *La Photographie au service des Archives et des Bibliothèques. Archives et Bibliothèques* (Paris) II (1936), 7—28. Interesant și Béla Kossány, *A fényképezés a levéltár szolgáltatásban* (Fotografia în serviciul arhivei, *Levéltári Közlemények* XV (1937), 199—209.

În adăposturi sau în locurile de dispersare, arhivele au fost ferite numai în ansamblul lor. Ar fi exagerat să credem că, cu toate străduințele arhiviștilor, arhivele au trecut perioada războiului fără distrugeri. Adăposturile, construite chiar în condițiuni optime, nu formează locul de păstrare al documentelor. S'a căutat paza lor de bombardamente și poate au fost așezate la umezeală, iar de suferit au avut mai mult din cauza neajunsului din urmă, decât a celui dintâi. Cine nu știe apoi câtă băgare de seamă are arhivistul pentru pecețile documentelor? Și câte s'au distrus cu mutarea în grabă din loc în loc? Adăposturile chiar, nu trebuie numai să reziste bombardamentelor. Li se mai cer și alte calități.

Ne-a fost încredințată în timpul războiului misiunea de a pune în siguranță o mare cantitate de documente importante, pentru a fi ferite în primul rând de bombardamentele aeriene. Am aflat un adăpost natural, unde siguranța era absolută, la cca. 18 m. sub un deal, fără pic de umiditate. Nu ne-am putut hotărî însă până când nu am cerut părerea unui reputat chimist. Explicându-i compoziția cernelurilor din vechile documente, acesta a ezitat să ne îndemne să utilizăm adăpostul, atât de bun altfel. Trebuiau evitate combinațiile de sare. Iată un amănunt, care, neglijat, s'ar fi putut transforma într'un dezastru. Dar faptul acesta mai are și o altă semnificație: apărarea documentelor de distrugere este o problemă vastă și complicată, care nu se rezolvă numai într'un birou. Experiențele de laborator, deloc sau puțin întrebuintate la noi în arhivistică, ne pot desvălui aspecte noi ale problemei conservării documentelor.

În timp de războiu sau în vremuri de pace, în adăposturi bine construite sau dispersate în locuri ferite, arhivele pot fi ori când distruse. Depinde de iscusința arhivistului alegerea măsurilor ce trebuiesc luate în anumite împrejurări. Cu cât documentele însă se păstrează în locuri mai multe, cu atât cresc șansele de salvarea lor.

Când spunem acestea ne gândim la documentele care se păstrează în depozitul Arhivelor Statului. Cele de resgitatură, ale autorităților, se pare că au o soartă mai tragică. Astfel, pe când cele dintâi nu cuprind, pentru puternicii zilei, nimic compromițător, cele de a doua închid în ele urmele activității de fiecare zi. În războiu, când conducerea se prăbușește, începe în dosul frontului sacrificarea arhivelor și îndreptarea lor spre locuri necunoscute. Câte arhive n'au căzut jefă în acest fel, în Nordul Transilvaniei, când vremelnica stăpânire streină a fost aruncată peste hotare? Din informațiile pe care le deținem — durere, prea bogate! — menționăm numai următoarele localități din județul Năsăud ale crăor arhive au fost duse în interiorul

Ungariei, fără să știm bine unde și cum se păstrează, până când ne vor fi retrocedate. Astfel sunt arhivele comunelor din plasa Rodna : Rodna, Feldru, Șanț, Maieru, Sângeorz-Băi, Ilva Mică, Măgura Ilvei și Poiana Ilvei duse în loc necunoscut ; arhiva comunei Ilva Mare se află la Fehergyarmat (Ungaria) la fostul notar Soos Károly. Din plasa Năsăud, arhivele comunelor : Nepos, Nimigea de jos, Zagra, Rebra, Romuli, Mocod, Dumitra, Rebrîșoara. Din plasa Lechința, arhivele comunelor : Matei, Sângeorzul Nou, Lechința, Cristur Șieu, Chiraleși, Vermiş, Herina și Dipșa. Din plasa Șieu : Șieu, Șieuț, Mărișelu, Dumitrița și Monor. Mai amintim apoi și pe cele ale comunelor : Budacul de jos, Sărata, Blăjenii de jos, etc. A fost ridicată, de sigur, și o bună parte din arhiva orașului Năsăud, precum și cea a orașului Bistrița. Dela Bistrița a fost dusă și arhiva istorică a orașului.

În urma discuțiilor de până aci socotim îndreptățită concluzia că atenția arhivistului trebuie îndreptată tot timpul în spre materialul lui documentar, pentru buna lui conservare, dar și pentru comunicarea lui. Prin necunoașterea documentelor, însuși scopul ființării arhivei ar rămâne pe al doilea plan.

Arhiva e o instituție al cărei scop scapă atâtoră, de aci și părerea generală puțin măgulitoare despre slujitorii ei. În mâna arhivistului se află secretul bunului său renume și al instituției pe care o servește.

Ion Măreș.

NOUI DOCUMENTE BRAȘOVENE

Între documentele necatalogate, aflătoare în Arhivele Brașovului, am găsit o serie de acte românești, dintre care câteva din secl. XVII și mai multe din secl. XVIII. În unele privințe aceste acte diferă de ceea ce cunoștea până acum din aceste fonduri. Ca proveniență cele mai multe vin dela diferite curți de judecată în care s'au desbătut procesele de lichidare ale câtorva mari negustori ai locului. Altele au făcut parte din corespondența județului, a magistratului, sau a altor autorități.

Din ceea ce provine dintre hârtiile negustorilor, în special a negustorilor „frații Dan”, trebuie subliniat și interesul pe care-l prezintă un important număr de cond'ci de socoteli, toate din a doua jumătate a secl. XVIII, cu referință la afacerile de comerț ale acestei case, la impozitele plătite, dar și la însemnările de cheltueli făcute cu lucrul viilor, pe care unul dintre negustori, Ioniță Dan, le avea în Țara Românească, angajamente de chirigii, servitorii casei, etc.

Aceste, atât de importante documente pentru istoria economică și în general culturală a legăturilor dintre Brașov și Țara Românească și a vieții de toate zilele a unor negustori brașoveni, proprietari de vii în acelaș timp, vor forma obiectul unui studiu mai dezvoltat privitor la a doua jumătate a secl. XVIII.

În nota pe care o pregătim acum se dă un număr de 50 de scrisori, cele mai vechi acte românești, inedite, pe care le-am găsit noi la Brașov ; sunt datate de la sfârșitul secl. XVII și prima jumătate a secl. XVIII. Publicându-le am crezut că e necesară o prezentare introductivă a lor în care se încearcă clasarea după criterii ce par mai valabile punctului de vedere din care le privim, ca și explicarea lucrurilor noi aduse de aceste în lumina materialului care se găsește publicat până la această dată.

Desigur punctul de vedere din care privim noi actele nu-l socotim exclusiv și n'avem pretenția c'am epuizat informația. Alți cercetători, cărora le punem la dispoziție materialul, le vor privi desigur sub altă prismă. Este ceea ce și dorim.

Primul grup de documente, cu totul de altă natură decât documentele care s'au publicat până acum din Arhivele Braşovului, e format dintr'un număr de scrisori de proprietate, zapise de vânzare a unor vii în Țara Românească. Ele, cum am observat, n'au comun cu Braşovul decât faptul că viile pentru care au fost date, vor ajunge, mai târziu, în proprietatea unor braşoveni şi prin aceasta se găsesc acum în Arhiva Oraşului.

Fără să prezinte propriu zis un interes direct pentru relaţiile dintre Braşov şi Țara Românească, ele totuşi oferă unele informaţii care nu se găsesc în actele relative la aceleaşi proprietăţi când ajung în stăpânirea Braşovenilor, ajutându-ne astfel să le cunoaştem mai exact, deci să ne facem o idee mai completă asupra bunurilor care vor intra în stăpânirea lor. Câteodată, între martorii la aceste tranzacţii apar şi Braşoveni, deci proprietari mai vechi de vii în Țara Românească, despre care prin alte izvoare nu suntem informaţi.

Viile despre care e vorba aici se găsesc în majoritate pe moşiile mănăstirii Glavacioc. Unele din ele se află „în Dealul Călugăresc”, cum e-cazul celei vândute de Drăghici lui Dobrin ¹⁾ sau de Voica Hagioae lui Nedelco Săimanul ²⁾. Dar Radul, feciorul lui Stan Călăraşul ot Ploeşti, vinde unui „Logofăt din Ploeşti”, viia „ci se chiamă Ursoaia”, ea se găsea în dealul Negovanilor ³⁾. Tot acolo vinde o vie şi Radul Căpitan către Voico Armaş. Locul ţine până în „obraţile vii den gios”. Intre martori un fiu de zugrav „Nedelco sân Nedelcu zugravul ⁴⁾”. În fine, tot în dealul Negovanilor vând o vie feciorii lui Patraşco Clucer ot Stăneşti, lui Voico călăraşul. Actul este scris de Costandin logofătul. Mărturisesc mulţi ostaşi: iuzbaşi şi căpitani dar şi un, „Pătru Braşovan” ⁵⁾. Pe moşia mănăstirii Glavacioc, în dealul Cernăteştilor, care e alt nume al Negovanilor, vând „Albuţ iuzbaş i Petrea ceauş şi alţi cetaş” o moşie care aparţinuse unui Oprişan sân lui Crăciun, om care fugise lăsându-şi cislă”seama cea mari şi banii salaorilor”. Intre marturi un „Stanciu Ciocoiul” „Vlad Ciocoiul” şi „Stoica fecior boiresc” ⁶⁾.

1. Anexa I, document din (7191) 1682—1683.

2. Anexa III, doc. din 1 Ianuarie 1691.

3. Anexa IV, doc. din 5 Martie 1691.

4. Anexa V, doc. din 10 Mai 1691.

5. Anexa VII, doc. din 23 Decembrie 1695 (7204).

6. Anexa X, doc. din 23 Decembrie 1699 (7208). Pentru „ciocoi” vezi şi I. C. Filitti, *Frământările sociale şi politice în Principatele Române la 1021—1020* pp. 81—2 şi acelaşi, *Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române*, Buc. 1935 p. 39: „micul slujbaş fiscal „ciocoiul de judeţ” spune regretatul cercetător.

În ce privește proprietățile Brașovenilor în Țara Românească, ele constau, în majoritatea cazurilor, așa reese cel puțin din actele pe care le-am studiat noi, în vii. Explicarea acestei predilecții trebuie căutată în rentabilitatea mai mare a viilor față de alte ocupații agreste, care le dădea apoi posibilitatea să facă comerț cu vinul din Țară, pe care ei singuri îl produceau. Acest comerț era necesitat și prin lipsa vinurilor de calitate în anume părți ale Ardealului, dar și prin interesele lor de comerț; carele ce duceau mărfuri din Ardeal în Muntenia, la întors, puteau aduce vinuri sau invers. Trebuie să notăm că transportul necesita, pe drumurile accidentate și mai puțin îngrijite ale epocii, o mai mare atenție. Unele scrisori scot dealtfel lucrul în evidență.

De observat apoi că proprietățile din Țară au adus cu dănele anumite contestații, neînțelegeri și au necesitat intervenția organelor administrative ale Țării; de aici acte eminate din cancelariile voievozilor Țării Românești, a dregătorilor și chiar a mitropolitului sau a altor chiriarchi între cari episcopul de Buzău sau egumenii de Glavacioc și Târșor. Un mare negustor brașovean, care este în acelaș timp mare proprietar de vii în Țară” și econom de oi e „Stoica Postăvar de Brașov”.

În actele de față, ca și în documentele publicate în diferite colecții, el apare, relativ, destul de des, ceace înseamnă că a avut un rol important în viața românilor din Șchei și putem să-i reconstituim în linii generale profilul de om de afaceri și epitrop [gociman] al bisericii Sf. Nicolae de acolo. Negustor brașovean de vază, Stoica Postăvarul apare încă dela sfârșitul secl. al XVII ales de concetățeni în calitate de gociman al bisericii Sf. Nicolae ¹⁾. Avea, după cum am văzut, și vii în Țara Românească. Tot aici își duce la pășune și iernat turmele de oi din toamnă până în primăvară. Era cunoscut lui Vodă Constantin Brâncoveanu și dregătorilor Țării în ale căror documente îl întâlnim amintit în câteva rânduri. În Decembrie 1708, el este citat ca mărturie în interesul văduvei lui Tudoran Benghea, negustor brașovean, tovarăș de comerț cu dânsul Stoica Postăvarul și cu Dan Cazan. Actul e dat de Hrizea log[ofătul], ispravnic de Câmpul Lung ²⁾.

1. Cea mai veche dată la care Stoica Postăvarul e întâlnit de noi ca „gociman e din 20 Ianuarie 1693 (7201) în Dr. Sterie Stinghe, *Documente privitoare la trecutul Românilor din Șchei*, vol. II, Brașov 1902, pp. 309 și 315. Și declarația dată în Iunie 1700 preoților de fruntașii vieții românești din Șchei, că înțeleg să rămână în credința Răsăritului: „Stoica Postăvaru întărescu cu pecete me supt toți, ce s’au pus pecețile”, St. Stinghe, *Doc. etc. I*, Brașov 1901, p. 7.

2. N. Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 188—9.

În Noemvrie 1696 se înfățișa Domnului în fruntea unei delegații de Șcheeni cerând și obținând reînnoirea vechiului privilegiu relativ la „oieritul” oilor lor ceaste bârsănești”. Domnul dă o carte „oierilor ori de la ce județ” și le poruncește să nu ia bârsanilor mai mult oierit decât „le-a fost obiceiul”. Cine-i va vămui mai mult „unii ca acei bine să știe că rea scârbă și certare vor pătreac[e]”¹⁾. În cel mai vechi act ce publicăm în legătură cu dânsul, el cumpără viile din dealul Ursoae, 8 pogoane, de la „Oprișan iuzbașa de Ploești”. Zapisul de mărturie e scris de Voico Cămăraș. Între marturi apar cei deja cunoscuți din zapisele anterioare, mulți ostași, iuzbași, ceauși, între care un „Stan ceaușu de la steagul lui Todoran stegarul”, și un căpitan „Vladul Cârstea”²⁾. O altă „vie proastă” aceasta o vinde, lui Stoica, femeia lui „Stan jugănar”, Neacșa. „Insă pământul” viei „răscumpărat, nedajnic”. Între martorii numeroși care pun degetul și o semnătură a lui „Michil Brașovan martor”³⁾. În fine a treia vie o cumpără Stoica, în acelaș loc, de la Radul, feciorul lui Nedelco Jugănarul și al Neacșei. Și aici pământul de supt vie e „nedajnic”. Radul își spune „călărașul”; apare și de data aceasta Brașoveanul Mihil între mărturisitori⁴⁾. O altă serie de acte, foarte interesantă pentru că pune în lumină solidaritatea din trecut a Românilor brașoveni, o constituie cele din care aflăm împrumuturile acordate negustorilor, pentru trebuințe de comerț, de biserica Sf. Nicolae din Șchei. În privința aceasta e foarte instructiv un act cu data de 20 Iunie 1764, a reprezentanților bisericii. Din el se vede odată mai mult rosturile pe care le-a avut biserica în viața acestei comunități românești. „Cu ajutorul sf. Troițe” spun oamenii bisericii, „adunându-ne toată opșta, ni-am socotit și așa ni-am așezat, *ca de ici înainte să urmăm ca și până acum*, adec[ă] bani hramului sfânt Nicolae, ce să află, ca să-i dăm la negustori, care va cunoaște toată opșta că va fi bine daț, ca să să crească și noi după cuvântul sf[i]nte[i] vangelii să muncim și să ne silim să creștem talantu”, „cu frica lui Dumnezeu să stăm cu toți, ca să nu întârpeze pagubă sf[i]ntii biserici”.

Se știe că pe lângă alte sarcini de folos obșteșc, pe care și le asumase conducerea bisericii, era și aceea a întreținerii școlii. Prin actul pe care l-am reprodus se lua hotărârea ca din dobânda ce va rezulta din banii dați negustorilor să se aducă „un dascăl procopsit

1. N. Salmen, *Scrisori vechi*, Extras din „Țara Bârsei”, p. 5—6.

2. Anexa XI, doc. din 24 Martie 1701.

3. Anexa XII, doc. din 14 Aprilie 1702.

4. Anexa XIII, dov. din 24 Aprilie 1702.

la învățătura elin[ă] și latin[ă] de să va putea, ca să fie de învățătura copiilor" ¹⁾). Deci o dezvoltare a programei de studii pentru ca absolvenții să fie cât mai pregătiți. Baniii bisericii erau întrebuințați cum nu se poate mai folositor : se sprijiniau interesele de comerț ale enoriașilor într-o vreme când creditele se obțineau cu mari sacrificii și din dobândă se îngrijeau de cele suflatești.

Intre debitorii bisericii a fost și Stoica Postăvarul. El își pusese zălog, pentru banii luați împrumut casele din Șchei și viile din țară în întindere de 18 pogoane. Viile se găseau în valea Ursoaei și Dealul Călugăresc și le cunoaștem din chiar zapisele de cumpărătură. Alte vii avea Stoica în dealul Cernăteștilor. Din actele cu dată mai târzie vom afla că, în împrejurări pe care nu le cunoaștem, negoțul lui Stoica a dat înapoi și creditorii, între aceștia și biserica din Șchei, au fost nevoiți să-i vândă averea pentru a se despăgubi. În 1717 i se vând viile din Țară unui „jupân Dumitru Nan", negustor din Șchei ²⁾). În zăpisi de vânzare apar preoții brașoveni, în frunte cu protopopul Flore Iconomul, gocimani și câțiva dintre fruntașii din Șchei ³⁾). Dar fiii lui Stoica, probabil în nevoie de bani, vânduse și ei viile marelui vornic de Târgoviște Gavril Drugănescul. De aici un proces care se judecă înaintea Domnului Nicolae Alexandru Mavrocordat ; acesta necunoscând fondul afacerii dăduse câștig lui Gavril Drugănescu, apoi fiind informat asupra situației reale trece pricina lui Daniil, mitropolitul Ungro Vlahiei și boerilor din Divan. Mitropolitul găsește că vânzarea făcută de Biserică e cea bună, Gavril rămânând să-și urmărească drepturile de la fii Postăvarului ⁴⁾).

Probabil în jurul aceleiași date conducerea bisericii a fost nevoită, pentru a se despăgubi de restul de bani ce-i datora Stoica, să-i ia și casa din Șchei ; această casă se afla „din jos de Dumitru Țară lungă" și era „cu locul ei și cu grădina care merge pân în Ulița Furcoae". În Mai 1729, Protopopul Florea Baran, împreună cu ceilalți preoți ai bisericii, cu gocimani și câți va dintre fruntașii Șcheiului, vând aceste case „dumnealui fratelui nostru Radului Pricop" ; prețul

1. Dr. Sterie Stinghe, *Documente privitoare la trecutul Românilor din Șchei*, vol. II, Brașov 1902, pp. 330—1.

2. La 6 Sept. 1721, dascălul Statie, feciorul protopopului Vasile Grid, în ajunul hirotonirii ca diacon dă scrisoare la mâna protopopului a preoților și gocimanilor, ca și întregului popor, că va păstra pravoslavia și va duce o viață cuvioasă. Pune chizași pe „dumnealui nașul Dumitru Nan și pe dumnealui unchiul Sava Marce". Dr. St. Stinghe, *Documente etc.* I, pp. 61—4.

3. Anexa XVII, doc. din 1 Februarie 1716 și Anexa XXII, doc. din 24 Iulie 1717.

4. Anexa XX, document din 20 Mai 1717.

vânzării era de „lei o sută și cinci zeci și opt”, în „preț zlot doi lei” și „s’au pus în lăuntru în vistiariul Sfintei biserici”¹⁾).

Alți debitori ai bisericii sunt frații Constantin și Dan Cazan. Negustori și ei, iau împrumut suma de 1000 florini pentru care-și pun zălog „casele noastre în care ședem și viile ce avem la Țar în dealul Cernăteștilor pog. ce-s pe moșia Călugăruului ot Glavaciog”.

Biserica acorda ceea ce am numi noi astăzi împrumuturi cu termen lung. După însemnările adause treptat pe zăpisi, se vede că datoriile celor doi frați au fost complet achitate abia prin 1761, când unul dintre debitori nu mai era în viață. Dealtfel ei se angajase să dea „dobânda lor precum va fi obiceiul țării”²⁾. Pentru viile Dăneștilor avem două zapise, unul dela egumenul Nicodim al Glavaciocului, prin care încredințează lui Dan o păragină a Despei Bisliului „ca să aibă a o dăstupa și a o lucra”³⁾, și altul din partea lui Kiro brat cu Dumitrachi stegari, adresat fraților „jupân Costandin și a jupân Dan Brașovenii”, prin care le vinde 2 pogoane de vie în Valea Popii. Zăpisul e scris de Popa Necula. Apar ca marturi un Costandin log[ofăt] și Ivan dascăl⁴⁾. Ambii frați cumpără și o vie în dealul Cernăteștilor de la „jupâneasa Catalina”⁵⁾.

În legături mai vechi cu Țara Românească se întâlnește un „Dan brașoveanul” care e tatăl acestor doi negustori. Din alte mărturii avem știrea că el se numea „Dan Cazan”⁶⁾.

Un act cu data de 3 Decembrie 1708 (7217) ne informează că înainte de aceasta el se găsea în țovărășie de comerț, la Brașov, cu alți doi localnici Tudoran Benghia și Stoica Postovaru. Comerțul acestor negustori își întindea, desigur, firele și în Țara Românească, pentru că întâmplându-se moartea lui Tudoran Benghia, logofătul Hriza, ispravnicul de Câmpulung, se folosea de mărturiile celorlalți doi asociați pentru a sprijini unele revendicări ale văduvei răposatului⁷⁾ față de pretențiile fraților acestuia. La 13 Martie 1711 îl întâlnim în Țara Românească, unde dealtfel, se va fi dus destul de des. El semnează o mărturie de vânzare a lui Tudor și frații lui din Glăvănești către numiții Jipa și Lefter⁸⁾. Câțiva ani mai târziu, se găsea în Buzău cel

1. A. A. Mureșianu, *Câteva dovezi vechi de viață și cultura românească la Brașov, în Țara Bârsei*, an IV, nr. 3, p. 218.

2. Anexa XX, document din 23 Mai 1717.

3. Anexa XXXIV, doc. din 10 Noembrie 1729 (7238).

4. Anexa XXVII, document din 29 Iunie 1721.

5. Anexa XL, document din 17 Octombrie 1736 (7245).

6. Anexa XX, doc. din 23 Mai 1717.

7. N. Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 188—9.

8. I. Ionașcu, *Un fost metoh al Pantelimonului, Schitul Grăjdana Buzău*, p. 43.

de al treilea fiu al lui Dan Cazan, Stoica, însurat acolo cu Nica, fata popii Ghinea. Câte trei frații erau „părtași” la o dughiană. În 1731, Septembrie 21, după moartea lui Stoica, frații Costandin și Dan se desfac de tovărășia cu Nica, cumnata lor, îi întorc zestrea și dăruiesc pe cele două nepoate Sanda și Calița cu 4 boi, 2 juncani și 80 taleri. Zapisul de învoială e semnat de Ștefan, episcopul de Buzău, de un popă Ignat și scris, cu o elegantă caligrafie, de Vasile, dascălul dela școala ce funcționa pe lângă episcopie din vremea lui Nicolae Mavrocordat ¹).

Al treilae negustor Brașovean cu vii în țară, pe care-l întâlnim în actele de față e Dumitru Ciurcu, începătorul unei familii care va juca un mare rol în viața economică și culturală a Românilor Brașoveni și în relațiile de comerț cu țara Românească. Prin 12 Octombrie 1725, el cumpără dela Baba Minca un pogon de vie „lângă dum[nialui]”. Deci la această dată Dumitru Ciurcu avea și alte vii în Țară. Nici nu s’ar putea explica altfel lipsa vre unei contestații conform dreptului de proteemis. Via se vindea „cu o tocitoare și cu casă”. Intre marturi și un brașovean Ioan Inașu. Actul e scris de „Costandin logofăt” ²).

Câteva acte sunt în legătură cu împrumuturi solicitate și obținute de brașovenii sași sau de o comunitate din Țara Bârsei, de la boerii sau negustorii din Țara Românească, în primul rând Cantacuzinii cu cari erau foarte legați ³).

Intre cele dintâi mărturii de această natură trebuie amintit zapisul dat în Mai 1698 de „jupân fânogiul dinpreun cu toți dregătorii din satul Elhiu, Hălchiu de astăzi, lui Beizadea Gheorghe Cantacuzino, fiul răposatului Șerban Vodă. Ei mărturisesc că s’au împrumutat cu 320 fl. ungurești, pe care se obligă să-i restituie „pân la Crăciunul nostru ce vine acum la iarnă”. Pentru „camăta banilor” vor avea să dea „acum la Toamnă ce vine ovăs gălete 15 și să-i mai dăm și fân 10 cară mari, încărcati foarte bine; ca să le aducem noi în cetate cu carăle noastre”. Pun zălog „vitele noastre, ale satului, cai, boi, vaci, tot ce ar afla”. Scris actul „Ioan logofătul cetății Brașovului” ³).

În lunga-i pribegie ardeleană, beizadea Gheorghe Cantacuzino a petrecut mult timp la Sibiu, pe lângă guvern, dar a venit din când în când și prin Brașov, unde se găsea mama sa. Aici s’a și căsătorit cu Ruxanda Ruset, fiica lui Iordache și nepoată a lui Antonie Vodă,

1. Anexa XXXVI, doc. din 2 Sept. 1731 (7240), I. Ionașcu, *Școală la Buzău pe lângă Episcopie înainte de 1836*, București 1938, pp. 12 și nota 4. Multe date aici despre „dascălul Vasile” se pare un dascăl de slavonește.

2. Anexa XXXI, document din 12 Octombrie 1725 (7234).

3. Anexa IX, document din 15 Mai 1698.

la 10 Martie 1709 ¹⁾). La nunta aceasta, celebrată cu o pompă cu totul deosebită ²⁾, iau parte și trimișii Domnului Țării Românești, între cari Toma Spătarul Cantacuzino. Vechea dușmănie dintre familia lui Șerban Vodă și Constantin Brâncoveanu își tocise puțin câte puțin tăișul. Astfel, de la o vreme, după 1690, găsim pe Constantin Vodă, în termeni dacă nu destul de intimi cu vărul său dar cel puțin curtenitori. Prin 1698 el îi trimite „șase buți cu vin”, miere, ceară, bani și chiar argintăriile ce le avea în Țară ca și o scrisoare destul de prietenoasă ³⁾. O împăcare deplină va interveni între domneștile rude, desigur numai prin Nicolae Ruset, ginerile lui Brâncoveanu prin Domnița Ancuța. Era și el un Rusătesc, fiu al lui Iordache Vornicul și deci rudă îndeaproape a miresei lui Gheorghe Cantacuzino ⁴⁾.

Un act care trebuie socotit de o deosebită importanță e cel din Mai 1707 prin care „județul, fânogii și tot svatul” cetății Brașovului mărturisesc c'au dat scrisoare de credință la mâna „măriților și blagorodnicilor ai noștri mari de bine făcători și vechi adevărați prieteni dumnélor comes Costandin Cantacuzino Stolnicul, Mihai Cantacuzino vel Spătar, Șerban Cantacuzino biv vel Păhr.”, că „aflându-se Cetatea împresurată cu multe grele” și „având mare lipsă de bani pentru chivernisirea trebilor”, au cerut și au primit dela dânsii cu împrumut 3000 de taleri. Pentru această sumă de bani pun zălog „la mâinile domnialor Satul Lung de supt stăpânirea noastră, de la Săcele”. Se leagă să restitue datoria „când vor pohti dumnialor, fără de nici o zăbavă și înponcișare” ⁵⁾.

Cantacuzineștii Constantin, Mihai și Șerban, erau prietenii, clienții, oaspeții și vedem, în oarecare măsură și protectorii ⁶⁾ Brașovului atât a celui săsesc cât și a celui românesc din Șchei.

1. N. Iorga, *Brașovul și Românii*, p. 233. După mamă mireasa lui Gheorghe Cantacuzino se trăgea din Grigore Ghica (Iorga, op. cit.).

2. Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó, V, p. 131 : 1709... 4 Martii introducitur Ruxandra Rosetti, principis Valachici, hic Coronae peregrini, Georgii Cantacuzeni sponsa, comitatu nobili, cuius nuptiae die 10 eiusdem insigni pompa celebrantur.

3. N. Iorga, *Brașovul și Românii*, p. 234 și nota 1 cu indicații bibliografice.

4. Nicolae Ruset era căsătorit cu Ancuța, fiica lui Constantin Brâncoveanu, încă din 1705, Ștefan D. Greceanu, *Coniele Nicolae Rosetti, Buc.* 1903 pp. 13—4, Generalul R. Rosetti, *Familia Rosetti*, vol I.

5. Anexa IX, doc din 15 Mai 1698.

6. Doc. din 1 Febr. 1709, Mihail Cantacuzino Spatarul răspunde la două scrisori primite de la preoții și nastavnicii bisericii din Șchei privitor la alegerea unui goci-man (Dr. St. Stinghe, *Doc. I*, p. 39—41); doc. din 9 Decemvr. 1708 (7217) Mihai Cantacuzino încunoștințează pe preoții dela Biserica din Șchei că a trimes un om care să participe la alegerea unui nou năstavnîc în locul răposatului Gheorghe Vătaful (Stinghe,

Și în legătură cu această contractare de împrumut făcută de sfatul Brașovului în Mai 1706, care era impusă, ni se spune, de „statul cel tulburat și ticălos al țării” deci de greutățile și tulburările aduse de mișcarea curuților lui Tökeli și apoi ai lui Francisc Rácotzy, trebuie pusă o altă cerere de ajutor și protecție cam din aceeași epocă, aceasta venită Contacuzineștilor Constantin Stolnicul și Mihail Spătarul din partea „Sfinții sale părintelui Ilie Protopopului și alaltor de cinstite bătrâni și orășani schiai, a cinstitei cetăț Brașovului”. Cererea se referă, după cât se pare, mai mult la un act de protecție. Dacă se ține seama de legăturile Cantacuzinilor, în special ale lui Mihai Spătarul, cu unii dintre aderenții lui Rákóczy, cererea e explicabilă. La 17 Ianuarie, fără dată de an, dar databil între 1704 — 1707, Protopopul Ilie și cu preoții se plânseseră Cantacuzinilor, cerând sfat și protecție contra unor eventuale prădăciuni care le-ar fi putut face „tâlharii Cruți, pustiitori de țări”. Speriați foarte și pe drept, Scheianii cer „ajutor” și „învățătură, care se referă desigur la o intervenție a boerilor din Țara Românească pentru ca ostașii de pradă, curuții, să nu le pustiască așezările. Cei solicitați promit : „cât va fi prin putințe-ne, cu tot mijlocul a vă ajuta ni-om sili”¹⁾. Nu avem nici o scrisoare din care să vedem că cei solicitați au intervenit în sprijinul locuitorilor din Schei. E mai mult ca probabil că intervenția s’a făcut, dar asupra rezultatelor avem toate motivele să socotim, dat fiind și starea

Documente I, pp. 46—71. O scrisoare a lui Mihai Cantacuzino către Județul din 19 Aprilie 1696, răspuns la o cerere de intervenție : „câte dumneta ne mai scrii, am înțeles. De care lucru foarte ne-au părut rău și ne pare rău de supărările și nedreptățile oamenilor dumneavoastră ce-au avut aici dă unii și dă alții. . . cât mi-au fost pren puțință, n’am pregetat a nu grăi Mării Sale” . . . (Iorga, *Brașovul și Românii*, p. 368). Șerban Cantacuzino vel Vornic răspunde la o reclamație a lui Gheorghie judele de Brașov pentru nedreptăți făcute unor locuitori din Schei : „Câte dumneavoastră ne-ați scris, pentru păsurile săracilor din Șcheai, oamenii dumneavoastră, toate bine le-am înțeles. Care alt ce să zicem, fără cât rugăm pe milostivul Dumnezeu ca să aducă pe Măria Sa Vodă sănătos, și, cât vom putea, și ceaia ce ni să va trece, foarte vom sta și vom nevoi ca să li să facă dreptate, cum au fost și mai nainte, pe la strămoșii noștrii, măcar că am scris și dumniului Taica Costandin și la alți ai noștri ca să stea și să nevoiască, cât să va putea să să facă”, Scrisoare din 14 Sept. 1707 (7216) (Iorga, *Brașovul și Românii* pp. 406—7). Cu data de 16 Sept. 1707 (7216) și o scrisoare a lui Mihail Cantacuzino către marele județ, care în aceiaș chestiune intervenise și pe lângă dânsul ; a intervenit pe lângă Constantin Cantacuzino Stolnicul în chestia lor : „cu cea ce pren mică puțință mea au fost, nu m’am apărât a nu sluja, pentru această treabă a dumneavoastră, ci la mai marile, mie cinstit frate, vecin lui Costandin Stolnicul fiind lângă Măria Sa, toate ale dumneavoastră scrie (Iorga *op. cit.* p. 408).

1. I. Prișcu, *O scrisoare fără dată*, în *Revista Țara Bârsei*, an. I, (1929) nr. 3 pp. 221—5.

de complectă anarhie în care se găseau oștenii partizani ai lui Francisc Rákóczy n'au fost cele așteptate de locuitorii din Sêhei și, desigur și de boerii Cantacuzinești. Grelele încercări prin care au trecut acești locuitori, așezați în afara zidurilor cetății i-a făcut să se înroleze în oastea alcătuită de imperiali și cu sprijinul Brașovului, oaste care și-a dat și ea contribuția la zădărnicierea mișcării rákócziene ¹⁾.

O cerere de împrumut e și scrisoarea județului „Borteș Zeuler” cu data-de 13 Iunie 1709, adresată „tuturor Brașovenilor”, care se află „la București cu prăvălie, prin care îi solicită să împrumute cu 300 de lei, dacă va avea nevoie pe „jupân Andreăș Teagliu și cu Stan, slugă Cetățoi”, trimiși acolo „la Măria sa Vodă”; banii „trebuesc pentru treaba Cității” ²⁾. Dintr'un act ulterior aflăm că acel care putuse acoperi cererea județului n'a fost un negustor brașovean, român, grec sau sas, ci tot un personagi din apropierea Domnului. În adevăr banii s'au dat de către Manu Apostol, omul lui Vodă Brâncoveanu. Acest Manu Apostol, evident un grec, a petrecut mult timp și la Brașov, unde îndeplinea rolul de om de afaceri și informator al domnului Țării Românești ³⁾, dar și al lui Neculai Mavrocordat ca domn al Moldovei, încă din 1710 ⁴⁾.

La 18 Iulie 1709, deci o lună și câteva zile după scrisoarea semnată de Seuler, el scria din București acestui „jupân Bortiş”: „căci au venit oamenii dumtal[e] și le trebuia de grab[a], pentru treaba dumital[e] și pentru treaba Sfatului, cu zăpăsul dumital[e] t[a]le[eri] 300”. „Când vei avea dumneata banii aceștia, îi vei da dumneata la jupâneasa Anna măsură și pentru credința vei lua dumneata de la dumneaei o scrisoare, până vom trimete și zăpăsul dum[i]tal[e], însă la Jupănul Ghiorgii Orgănașul” ⁵⁾.

1. Pentru mișcarea lui Rákóczy Francisc și legăturile cu românii N. Iorga, *Francisc Rákóczy al II și Românii*, în *Analele Academiei Române*, Seria II, Tom. XXXIII, *Memoriile Secțiunii Istorice*, pp. 1-33. Legăturile lui Constantin Cantacuzino Stolnicul cu Laurențiu Pekri, comandantul oștilor lui Rákóczy în Ardeal, pe care-l numia un vechiu și adevărat prieten, și legăturile lui Mihail Cantacuzino Spătarul cu Mikes, fugăr în Moldova în Mai 1708 în Iorga, *op. cit.* pp. 12-13. Pentru rolul Șcheilor în apărarea Cetății, A. A. Mureșanu, *Un capitol necunoscut din Istoria Românilor Ardeleni; Românii apărători ai Brașovului în războiul cu Curuții*, în *Rev. Țara Bârsei* an. II, nr. 2 pp. 111-130.

2. Anexa XV, document din 13 Iunie 1709.

3. N. Iorga, *Brașovul și Românii* p. 237.

4. Constantin George Mano, *Documente privitoare la Familia Mano*, București 1907, p. 72 nota 1 și trimitere aici la N. Iorga, *Istoria literaturii Române* I, p. 41 și 423.

5. N. Iorga, *Brașovul și Românii*, p. 261.

În Brașov, după cât se pare a și murit Manu Apostol. În ori ce caz aici se găsea soția lui Zamfira, vară Văcăreștilor Constantin, Barbu și Ștefan ¹⁾, câtva timp după moartea soțului ²⁾. Ea este persoana cu numele de Zamfira, odată și „Gheorghiu”, care la date diferite înainte de 1728 dă trei zapise de primirea unor sume „dobânda unor bani ce-am fost avut la cetate” ³⁾. Fac această indentificare nu numai fiindcă toate zapisele acestea se găsesc în același plic cu cererile de restituiri de bani ale Doamnei Marica dar și pentru că există o indicație în acest sens pe o chitanță ⁴⁾. Probabil Zamfira, care locuia cu soțul ei la Brașov, în lipsa acestuia, trata cu Sfatul pentru interesele bănești ale familiei lui Brâncoveanu.

Aceiași natură au și actele rămase dela Constantin Vodă Brâncoveanu, de la Doamna Marica și de la Zamfira, soția lui Manu Apostol, jupâneasă din anturajul fiicelor lui Brâncoveanu, aflătoare mai târziu în Brașov. Că Brâncoveanu și-a plasat disponibilul bănesc și la Brașov e lucru cunoscut. Dintr'un act cu data de 30 Mai 1708, știm că domnul împrumutase Șfatului orașenesc 3000 de lei încă din 1701. Brâncoveanu înțelesese să facă acest împrumut pe un termen nu prea lung. Știa și el că o datorie care se prea învechește se uită. Prin scrisoarea cunoscută își cere banii, 3000 de taleri „care v'am dat împrumut mai anțartu de sânt acum trei ani”... „să ni-i dați cu dobânda lor cât facu... 3900 tl capetel[e] cu dobândă cu tot” spune domnul ⁵⁾. Singurul act pe care-l avem dela Constantin Brâncoveanu, în colecția de față, e o scrisoare adresată lui Gheorghe Draut, județul Brașovului, în care se vorbește despre acești bani ce-i avea de primit, și din care o parte, dobânda neachitată, cum ne fac să deducem acte de mai târziu, îi primise printr'un Hagi Dumitru. În fața omului lui Draut se însemnă pe zapis suma plătită. ⁶⁾. Se vede dar că ceace aducem noi ca inedit sunt numai noi amănunte despre greutățile, pe care Domnul, și după moarte sa familia, le întâmpina, la încasarea sumelor ce li se cuveniau. Datornicii, care se lăsau greu cât a fost Domnul în viață, vor fi cu atât mai înceți după moartea lui. Este de presupus că Doamna își va fi cerut drepturile în repetate rânduri. O parte din corespondență se va fi pierdut. Din ce s'a publicat mai

1. Constantin George Mano, *op. cit.* pp. 75—6.

2. N. Iorga, *op. cit.* pp. 263—4.

3. Anexele XVIII, XXIII, XXIV.

4. Anexa XVIII, doc. din 28 Octomvrie 1716 (7225).

5. N. Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 255—6.

6. Anexa XVI, document din 6 Noemvrie 1712 (7221).

nainte ¹⁾ și din ce-dăm noi acum, se vede că abia la zeci ani după împrumut, după repetate și umiltoare cereri, s'a achitat datoria.

Din Februarie și Mai 1717, avem două scrisori ale doamnei Mărica în acest sens către „marele județ al cinstitei Cetăț a Brașovului”, prin care îi face „supărare”, ca să dea „din banii noștrii ce sânt acolo la Sași”, 200 de taleri fiicelor Doamnei care prin voia „mării sale Generariului „urmează” „să ridice de acolo să-ș vie aici la pământul lor”, se spune în prima scrisoare ²⁾. În a doua, din Mai acelaș an, Doamna își cere banii dați Brașovenilor și cu „osteneala lor”; se strecoară și o plângere a situației grele prin care trece acum ea, cu intenția, evidentă, de-a înduioșa astfel de debitori cari făceau, cum se vede, greutăți cu restituirea : „că unul Dumnezeu știe la câtă datorie și mare lipsă ne aflăm și noi, că nu am răsuflu nici odihnă de supărarea datornicilor măcar un ceas. Și aceasta mare facere de bine ați arăta dumnevoastră către noi și atâta mulțămită veți avea dumneavoastră de la noi tocma ca când ne i-ați dăruit” ³⁾. Din cele ce putem înțelege din corespondența care urmează, nedatată, Sașii Brașoveni în greutăți bănești și ei, nu pot restitui Doamnei decât o parte din bani, 1500 de taleri. Doamna își cerea banii, din nou, cu o scrisoare, ne datată, dar evident de după Mai 1717 ; se invocă aceleași greutăți „că unul Dumnezeu știe la câtă supărare și năcaz mă aflu de supărarea datornicilor, că nici o zi nu am răsuflu și odihnă de dânsii” ⁴⁾.

Se pare că și la această cerere stăruitoare i s'au restituit numai o parte din bani, pentru că mai târziu, la 19 Iunie, Doamna scria din nou „ci vă poftim să faceți dumneavoastră bine, câți au mai rămas, să dea și aceia la omul nostru să ni-i aducă”. Scrisoarea ia caracterul unei intervenții mai categorice : „faceți bine și nevoiți să iasă banii fără zăbavă” ⁵⁾. Probabil numai după această din urmă cerere banii au fost restituiți. Din Octomvrie 1717 datează o chitanță a Zamfirei [Mano], dată lui Gheorghe Țaco, „fănogiu al Cetății”, pentru 200 florinți bani cuveniți „pentru dobânda unor bani ce-am fost avut la Cetate” ⁶⁾. În legătură cu această chitanță, presupusă pierdută, avem și o scrisoare de la aceiași cu data de 1 Aprilie 1720, prin care recunoaște că a primit 200 florinți, dobânda banilor ⁷⁾. Cu data de

1. N. Iorga, *Brașovul și Românii* pp. 255—6. doc. din 30 Mai 1708 (7216).

2. Anexa XIX, document din 19 Februarie 1717 (7225).

3. Anexa XXI, document din 24 Mai 1717 (7225).

4. N. Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 261—2.

5. N. Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 262—3.

6. Anexa XVIII, doc. din 28 Octomvrie 1716.

7. Anexa XXIV, doc. din 1 Aprilie 1720 (7228).

1717, Octomvrie 26, se găsește o chitanță de la „Zamfira Gheorghiu“, mărturisind că a primit de la județul „Filistih, florinți 25“, bani împrumut ¹⁾.

Între actele cu caracter divers trebuie să amintim zapisul din 5 Aprilie 1696 al lui Talasan, starostele de negustori companiști, adresat lui Mihail Filistih, prin care recunoaște că s'au restituit „cărțile și alte toate“, luate de sfat din casa „carile era în loc de biserică” ²⁾. Știrea este interesantă pentru trecutul companiei de comerț din Brașov căci vedește greutățile pe care le întâmpinau companiștii până și în cele privitoare la cult ³⁾.

De interes deosebit pentru anumite practice ale timpului sunt actele de chezășie, cum este cel din Martie 1721 adresat de câțiva locuitori din Roznov, Radu Vătășica, Nan Stoianiu și Stan Țigăneală, lui „Gheorgh Șneel vel pârgar al cetății Brașovului“, prin care iau asupra lor pe Voiculică din Roznov, care pricinuisese lui Șneel pagubă de 90 oi mari, 50 cârlani și 4 berbeci ⁴⁾.

Un act din 1731 al unei „bună voitoare și de aproape vecină, Anușca“, e adresat lui jupân Moarcăș cerându-i să „apuci“, „cu strânsoare“, pe diac[o]n Popa Gridu pentru hiște bani, „că viind el aice la Cămpina ne-am judecat, zice pârașa, la vameși și el zici că viile nu le va da cu capul. Ci dumneat[a] să-l apuci au să dea bani au să-l pui dumneat[a] la închisoare să nu-l mai lași” ⁵⁾, cere cocoana. Din 1732—3, o scrisoare a altei „de tot binele voitoare“, scriindu-i pentru un Pană „apucat” și „pus la opreală care-i datora „bani“, „drepti capete lămurii“, pe care Pană-i promise de la „jupânul” cocoanei acum mort, iar nu „dobânzi“, cum pretindea datornicul. „Să faci dum. cum vei ști că păcat iaste și de mine că am casă grea și-i biru greu în spinarea mea“, „Și mă rog dumnealor boerilor judecători să-mi [facă] dumnealor dreptate să-l puic la închisoare să plătească banii că sânt bani drepti” ⁶⁾. Un răvaș al lui Barbu sin Mircea, cu data de 21 Martie 1736 către acelaș Moarcăș se vede că a fost însoțit de unele lucruri de uz casnic: „un toc de cuțite și pălării 2“, apoi „cărțile“ (adecă scrisorile) de la o Plăcaroie „să să dea la fratele

1. Anexa XXIII, doc. din 26 Octomvrie 1717 (7226).

2. Anexa VIII, doc. din 9 Aprilie 1696. Pentru interdicția de către autoritățile transilvane populației de rit ortodox, și în special Românilor, de a-și clădi locașuri de închinare a se vedea și I. Lupaș, *Documente istorice privitoare la moșiile Brâncovenăști din Transilvania și Oltenia*, (1654—1823), Cluj 1933, p. 25 și notele.

3. Anexa XXVI, document din 24 Martie 1721 (7229).

4. Anexa XXXV, document din 15 Iulie 1731 (7239).

5. Anexa XXXVIII, doc. din 1732—1733 (7241).

ei¹⁾. O scrisoare din 1738, Mai 12, a lui Dan Cazan către fratele său Costandin, anunță desfacerea tovărășiei dintre ei. Își regulează datoriile²⁾. Din alte surse aflăm că încă cu un an înainte afacerile de comerț ale fraților Dan erau desfăcute. Constantin Dan se găsea încă de atunci în „șotârlâc“, cu „cești frați“, poate nu numai tovarăși de comerț dar și cumnați, Mogoș Vasile și Simion Hârs. În Martie 1737, ei iau cu împrumut 2300 de florinți ungurești cu scadența „până la Sfeti Dimitrie“. „Osteneala acestor bani negustorești, de acum până la zi dobândă la sută opt”³⁾. După această primă desfacere frații Dan reiau comerțul în comun. În 1743, Ianuarie 24, ei dau un zapis lui Jupân Lefter Cârlova prin care se recunosc datori cu taleri 400 în afară de 61 taleri pe care acesta li-i ertase la socoteală. Li pun zălog viile de la Cernătești, 20 pogoane⁴⁾. În Octomvrie 1744 reînlesc zapisul cerând o nouă păsuire „pân[la] toamnă, și toamna să avem a-i dari banii jumătăți și la anul să-i dăm ciialți bani toț”. Pun din nou viile zălog⁵⁾. Curând apoi, noi neînțelegeri s’au ivit între frați și ei hotărâsc să se despartă dând știre și „județului, dumnului Martin Closius”. Din porunca lui se adună „preoții și negustorii” și „în doao zili silindu-să”, li-au „luat socoteala”. Din acest act aflăm un lucru nou, că și celălalt frate, Dan, avea proprietăți în Țara Românească și anume moșii „la Gorgani și de la Blăjani”. Semnează actul preoții: Protopop Statie, popa Radu Tempea și Popa Bucur Nicolae. Dintre negustori Radu Inaș și „Hăgi Dumitru” își pun semnăturile⁶⁾. Dar se vede că neînțelegerile treceau repede, și frații își dau seama din nou că tot mai bine pot lucra în tovărășie. Peste două luni, la 1 Iunie 1747, ei își unesc din nou interesele comerciale și despre aceasta ne dă știre un act de-o deosebită importanță: zapisul prin care fac un împrumut de suma, enormă pentru vreme, de 7600 florinți ungurești. Împrumutul contractat ne arată întinderea afacerilor acestor negustori români și creditul de care se bucurau. Banii erau luați de la un Enache Pană, poate un negustor din Țara Românească sau un Zaraf de acolo. Frații Dan se angajau „a plăti”.. „aceste numite mai sus,

1. Anexa XXXIX, doc. din 21 Martie 1736.

2. Anexa XLII, doc. din 12 Mai 1738.

3. A. A. Mureșianu, *Câteva dovezi vechi de viață și cultură românească în Brașov*, în *Rev. Țara Bârsei*, an. IV, nr. 3 pp. 219—20.

4. Anexa XLIV, doc. din 24 Ianuarie 1743 (7251). Jupân Lefter Cârlova', din familia episcopului de Buzău, Luca din Cipru, mai apoi mitropolit al Țării Românești. e strămoșul poetului Vasile Cârlova. (I. Ionașcu, *Un meteh al Pantilimonului, Schitul Grăjdana*, pp. XXI:--XXIII și tabla genealogică).

5. Anexa XLV, document din 22 Octomvrie 1744 (7253).

6. Anexa XLVI, document din 14 Martie 1747.

de acum până în șapte ani ; la tot jumătate de an să avem a-i da dumialui câte florinți cinci sute până se va umplea vremea. În adevăr la 1 aprilie 1755 frații au achitat ultima mie de forinți din datorie ¹⁾).

Aceste ar fi scrisorile mai importante din jumătatea de sută de acte provenite din Arhivele Brașovene, ce publicăm. După cât se vede, cel puțin, o parte din ele, aduc lucruri noi și deci prezintă interes pentru cercetător.

A N E X E

1.

1682 — 3 [7191] *Zapisul prin care Drăghici vinde lui Dubrin o păragină de vie din dealul Călugărului ; prețul 2 lei și 100 bani.*

Adic Drăghici făcut-am zapisul meu la mâna lui Dubrin cum să știe că i-am fostu vândutu niști vie păragin din dealul Călugărului drept bani gata lei 2 bani 100 ca să-i fie lui moșie stătătoare și lui și copiilor lui căți Dumnizău îi va da. Iar di-ar fi vr'o gălciavă să o trag eu Drăghici sin Paraschiva. Șă cându s'au făcu [t] acestă zapis fost-a multți omi buni anomi marturii : Bărbul măcilar șă Stanciol croitor i Paraschiva cis. Șă am scris eu Stanciol snă lui Stan. Șă pintru mai adevărată credință ni-am pos mai gios și degitiul ca să s crează.

lt 7191

(trei degite)

Eu Barbu

Stanciu croi[tor].

Orig. pe hârtie. Archiva Brașov IX pach. I, doc. 1.

2.

1684 (7193) Octomvrie 23. *Sărafim, egumen de Glavacioc, dă scrisoare lui Dobrin căl. ot Ploești, ca să-i fie de măturie în pâra ce-o avea cu Niagul, dinaintea Lui și a scaunului domnesc din Ploești, adevărind ca bună vânzarea paraginii de vie ce i-o făcuse Drăghici, fratele Niagului.*

Ierimonah Sărafim, egumen ot sfânta mănăstire Glăvăciocul, dat-am scrisoarea noastră la mâna lui Dobrin căl. ot Ploești cum că având păr[ă] de față cu Neagul dinaintea noastră și dinaint scaunului domnesc din Ploești și dinaintea tuturor Deleanilor pentru o păragin care o au vândut: Drăghici, fratele Neagului mai sus cari scrie mai sus (sic) lui Dobrin căl. și o făcut din țelin vie. Deci noi așa am ales de dreptate și cu sufletele cum să ție Dobrin via cu paci și fără de nici o băntuială di cătră nimenile. Dreptă aceia i-am dat și noi scrisoarea noastră la mâna lui Dobrin ca să aibă pun pace de cătră Neagul și să-și ție moșia lui că Neagul n'au avut nici o treabă ci-au fost un om

1. Anexa XLVIII, document din 1 Iunie 1747.

gâlcivitor și n'au avut nici o treabă. Și cându am făcut acest al meu zapis fost-au mulți oameni buni și Deleani bătrâni mărturie care-și vor pune numele în zapis. Și pintru mai [a] devărat credință iscălit-am numele meu mai gios ca să s crează

Oct. 23 din let 7193

Cuciul iuz. mărturie.
Az Vlad logofăt ot Ploești martur
Eu pop[a] Costandin
Eu Drăguț
Barbul pravăț mărturie
Ursea Mailariul vat. mart.
Az Mușat călugăr
Am scris eu Stan logof. ot Glăvăcioc
Orig. pe hârtie A. B. IX pach. I, doc. 2.

3.

1691 (7199) Ianuarie 1. *Voica Hagioae cu fratele ei „Badea Lefter“ dau zapis de bună credință la mâna lui Nedelco săiman că i-a vândut 2 pogoane de vie cu o livadă de fân în dialul Călugăresc pe moșia Glavacioc. Costul viei era de 20 taleri.*

Adec Voică Hagioae den preun cu frate mieu Badea Left [er] scris-am al meu zapis ca s fie de bun[ă] credință la mâna lu[i] Nedelco Săimeanul cum să s știe că i-am vândut 2 pogoane de vie din Dealul Călugăresc pre moșie Glavaciogului și i le-am vândutu drept tl. 20 Și când am vândutu aceste vii fost-au denpreun cu gineri mieu Preda ; și s'au vândut această vie cu liveade de fân. Și cându s'au făcut această scrisoare fost-au mulți oamen buni mărturie carii vor iscăli mai jos. Și eu pentru mai adevărat credință pusu-mi-am mai jos deagetul și iscălitura ca să se crează. Și am scris eu Mihai Grămăticul cu zisa dumniei.

let 7199 pis Ghin. 1.

Az Oana mar.
Az Dumitra mărt.
Az pop Costandin mar. ot târg.
Az Predă
Az Voica Hagioai
Az Badea
Eu Neagoe nepot Hagioae
Az Ghiorghe părcălabul ot Drăgănești zed Vlad logofăt marturis.
Eu Ștefan Țoboș martur
Az Mihai mărt.
Az Mihalachi mart.
Eu Ursea vat [av] mart.
Eu Dobrin Măn. mart.
Ispas logof. ot Glăvăcioc.

(Verso :) Să s știe că am dat în mâna Voicăi... (rupt).... și pi urmă i-am dat și cea ... (rupt) în zapis în față.
Zapisul Voicăi Hagioai pintru vii.

Orig. pe hârtie A. B. IX pach. I, doc. 3.

4.

1691 (7199) Martie 5. *Radul, feciorul lui Stan călăraș din Ploești, dă zapis „logof. de Orăștie”, că-i vinde o vie în dealul Negovanilor, la Ursoae; de asemenea îi vinde două buși și-o tocitoare, un tesc și un hărdău. Via avea un pogon pol și o cesvârtă și costase 33 taleri.*

Adic eu Radul, făciorul lui Stan Călărașul ot Ploești, scris-am zapisul meu ca s fie de mare credință la mâna dumnealui logof. ot Orăști cum să s știe că i-am vândut vii în dealul Negovanilor ci s chiam Ursoae pogoane 1 p [o] l și o cesvârte și cu doao buși gata și cu o tocitoare mare și cu teascu și cu ocori și cu hărdău, dreptu ban[î] gata t[a]l 33 p[o]l., care vii ne-au fost noao de la părinții noștrii de moșie și li-am vândut de nimeni silit nici asuprit ci de a noastră bun voe și cu știrea tottor rudeniilor noastre și a vecinilor noștri den sus și den jos ca să-i hie dumnealui și jupneasii dumnealui și coconilor dumniului, nepoților, strănepoților dreptă moșie otnici în veaci pentru că dumnealor s'au căzut să le cumpere. Și aceste vii să răzoresc cu viile dumnealui Barbului Cost. den sus peste drum. Și cându am făcut acest zapis fost-au și mulți boiari mărturie care-ș vor pune mai jos iscăliturile. Și pentru mai adevărata credința mi-am pus mai jos peceatea și iscălitura ca să s crează. Și am scris eu Matei logf. cu zisa lui.

Pis meșta Mart 5 dni 7199.

Eu Radul sin Stan călăraș ot Ploești

Eu Manea văr Radului

Barbul

Eu Vlad cupeț

Ștefan văt. mart.

(verso :) Zapisul cel vechi de l[a] Rad Orescul.

Orig. pe hârtie, A. b. IX. Actele Ciurcu No. 1.

5.

1691 (7199) Mai 10. *Radzul căpit[an] dă scrisoare la mâna lui Voico cămăraș că i-a vândut 5 pogoane de vie în dealul Ursoaei „cu țelina cât este împrejur și un locul de moșie”. A primit pentru vie 90 taleri.*

Adec eu Radul căpit[an] dat-am scrisoarea mea ca să fie de bun credință la mâna dumsale cămărașului Voico, precum să s știe că i-am vândut 5 pogoane de vie păragină în dealul Ursoaei și cu țalina cât iaste împrejurul lor și cu locul de moșie, carile să tragi încă dela moșii miei pe cât am ținut și eu până acum, alătura cu viile Drosului la deal pân în drum și alătura cu drumul pân în obrații vii den jos. Și o am vândut dumnealui de a mea bun voe de nimi silit nici asuprit și cu știrea tuturor vecinilor dup înprejur și o am vândut să-i fie dumnealui moșie stătătoare în veaci dumnealui și cuconilor dumnealui nepoților strănepoților cât Dumnezău îi va dăru. Și o am vândut dumniului drept bani gata tl. 90 și am luat acești bani toți deplin în mâna mea. Și când s'au făcut acesta zapis fost-au mulți oameni

buni mărturie dup împrejur cari să vor iscăli mai jos. Și pentru adevărată credința am întărit zapisul mai jos cu iscălitura mea ca să o crează.

Mai 10 dni lt 7199

Eu Vladul sin Radul căpitan

Eu Oprișan iuz.

Eu Nedelcul sân Nedelcul zugravul

Eu RadulCârstescul

Rad iuz. martur

Vas le logofăt

Eu Dragomir sân Neghiță ot Sărata

Eu Radul brat Nedelco mart.

Tudor log.

Neagul mart.

Ion Bar

Az Barbul vt. comis mart.

(Verso :) Zapisul de vie de la căpit Radul.

Orig. pe hârtie. A. b. IX, Actele Ciurcu No. 2.

6.

1693 (7201) August 4. *Dragomir cu fratele Șerban vând lui Sântion o vie în Deal Călugăresc pe moșia mănăstirii Glavacioc.*

Adec eu Dragumir i Șărban frati miu i Stroi (scris deasupra), înpreon cu fâmiile noastre anum Dobra, scris-am acesta al nostru zapis ca s fie de bun credință la mână lui Sântion precum să s știe că mi-am vândut pogone de vie cesvărți i în del căligăresc ,însă pri mușia sfinții mănăstiri Glavaciugului, cu sadurile cari avem pisti drum cu livedea și di în sus și din jos și cu cas. Și le-am vândut de a noastră bun voe și ne siliți de niminile. Și am tocmit pogonul tl. 22 și am luat acești bani toți în mănili nostre și ei-am dat și nui acest zapis al nostru la mână dumnului ca să-i fie mușii stătătoare dumealui și coc[o]nilor dumealui căți Dumnezău îi vâ dăruie. Iar de va ave el v'o gălceavă pe v'o parte să avem a dragi nui or cu frații noștri or cu vecinii noștri pentru căci am întreat pe toți și pi în sus și di în jus și când s'au făcut acest zapis, fost-au mulți omini buni și s'au întâmplat și 2 bueri anumi Radul Portarul e Zahareti Portar și s'au tãmplat și alți omeni buni anumi

let 7201 Ag. dni 4.

Az Albuș izbaș

Necșa mart

Eu Vișan mart

Az Dumitrul vicinul

Negut mart

Treful martur

Gaicea mart

Vladl mart

Radul mart

Az Gaicea

Și pentru cridința am iscălit nui vânători am pos iscăliturili
mai jus ca să s crează

Eu Dragomir	}	(degete)
Eu Șarban		
Eu Stroe		
Eu Necșa		

(Verso :) Părvul sin Drăghici armaș marturi.

Stănimir martur

Ș'am scris eu Șarban vânuț Vladului ot Ploești și m'am întâmplat
și eu Gheorghie log. mărturie

Eu Popa Stroe Efrim mărturii.

Orig. pe hârtie. A. B. IX I. I. No. 281.

7.

1695 (7204) Decemvrie 23. *Neagu cu fratele său Radu, feciorii lui Paraschiva Clucer ot Stănești, dau zapis lui Voico călărașul că i-au vândut o țelină de vie în dealul Negovanilor 4 pogoane și cu locul de moșii. Prețul 12 taleri.*

Adecă eu Neagul înpreon cu frații mii anum Mihai i Radu feciorii [lui] Patrașco Clucer ot Stănești, nepotii Mitrii Pitariul, scrim și mărturisim cu acesta al nostru zapis ca să fii de bun și mari credință la mâna dumnealui Voico călărașul, cum să știe că i-am vândut dumisale o țăl[i]nă de vie în dealul Negovanilor, cari iasti alătura cu viili dumnealui să alătura cu viili lui Tudor Drosul cari mergi din obrașili viei din gios pân în drum însă pogoane 4 și cu locul di moșii cari-i țălnă ne-au fost al nostșu vie de zăstri de la mumă noastră Despa, fata Neagului Portariul, și [a]m vândut dumnealui de a noastră bun voe dreptu bani gata t[a]. 12. Și am luat noi acești bani toți gata în mănili noastre. Însă acești pogoane 4 sântu partea noastră de în 8 pogon ce au avut mumă noastră de zastre de la tată său 4 pogoane sânt acești ce scriu mai sus. Iar 4 pogoani rămân a nipoto nostru Neagului, ficiorul lui Matei Ciohodariul. Însă la viile de sus. Și când am făcut aceast tocmeală să acest zapis fost-au cu știrea tuturor vecinilor și din sus și din jos. Și o-[a]m vândut noi de a noastră bun voe, ca să-i fie dumnealui moșai stători în veaci, dumnealui și coconilor dumnealui, căț Domnizău i va dăru. Șa mărturii boiari carii vor iscăli mai jos. Șa noi pentru mai adivărată credința ne-am pus mai jos pecele și iscăliturile mai jos ca să s crează.

Și am scris eu Costandin logf. cu zisa dumnelor.

Dech. 23 lt 7204.

Az Neagul

Eu Radul sin Pătrașcu Clucer

Az Mihai

Az Neagul snă Matei

Radul căpt

Eu Gheorghe iuz. ot Târșor mart.

Az Marco capt. martor

Az Mihăil log. mart.

Az Staicoiul log. mărturie

Az Nedelco mart.
 Az Pătru Braşovan mart.
 Pan Vizirescul (?) mart.
 Az Dragoslav mart.
 Oprişan iuz. mart. ot Ploeşti
 Lazăr Pieptea iuz. mart.
 Az Ianache snă Gavrilă Poi ot Răfiţ mart.
 Eu Dumbrav snă Ion Stejar mart.
 Tudor sin Coman iuz. mart.
 Eu Tatul căp. mart.

(verso :) Dintr'aceşti lîi ce scrie în zăpis mi i-au întors Radu ban[i] pe două părţi : is pe partea lui şi a lui Mihai frati său iar part[ea] Neagului mi-eu rămas mie, şi în urmă după ce l-am împărţit locul mi i-au mai dăruit Rad o cedvărte de loc.

(Verso paginei a doua :) Zăpisul de păragin de la Neagul ot Stăneşti.

Orig. pe hârtie, A. B. IX, Actele Ciurcu No. 3.

8.

1696 Aprilie 9. *Talasan, starostele de negustori şi cu negustorii companişti dau carte judeţului „Mihail Făleştiuh”, că li s'au restituit cărţile „şi alte toate” care se găseau într'o casă a cetăţii care ţinea în loc de biserică.*

Adec eu Talasan neguţătorul starostea, din preun cu toţi neguţătorii adic toată compania, dat-am această carte a noastră la mână mării sale jupan Mihail Făleştiuh bătrânul judeţ din preun cu tot cinstitul svatul. Ca să şştie şi să le fie de mare credinţă precum să şştie că făcându noi într'o cas a cetăţii a de slujbă în loc de biserică fără ştirea mari sali judeţului şi a cinstitului svat, trimis-au mânia sa judeţul dinpreună cu cinstitul svatul şi ce au aflat în casa carile era în loc de biserică au luat tot ce au fost, cărţile şi alte toate ce au aflat. Pentru aceia noi ne-am rugat mării sali judeţului şi cistitul svatul ca să ni dea ce-am luat de carele si mânia s'a s'au milostivit şi ne-au dat tot ce au luat până la un cap de aţă. Pentru aceia şi noi am dat această credincioasă carte noastră la mână mării sale judeţului şa cestitului svat ca s fie de mari credinţă precumne-au dat tot ce ne-au luat, nimică nu ne-au oprit. Şi pentru mai mare credinţa ne-au pus şi iscăliturile să s crează în tot locul şi la fieşte ce judecat. Şi am scris eu Ion Longu Amin.

Pis Apr. 9 dni 1696

Εγώ Φαλαςνος Θεοχάρης Ελξβζ

Orig. pe hârtie, Arhivele Braşov, Acte necatalogate.

9.

1698 Mai 15. „Fănogiul” cu toți dregătorii din satul Elhiu, dau zapis la mâna lui Gheorghe sin Șerban Cantacuzino Voevod, că au primit de la dânsul împrumut 320 florini ungurești. Vor plăti dobândă 15 gălete de ovăs și 10 cară de fân. Pun zalog vitele satului. Vor restitui banii „la Crăciunul nostru, ce vine acum la iarnă”.

Adecă noi întâi jupân fănogiul din preun cu toți dregătorii care sântem din sat din Elhiu care mai jos ne vom pune nomele din preun cu tot satul cu bătrân cu tânăru. :

Scriem și mărturisim cu acestu adevărat al nostru zapis ca s fie de mare credință la cinstită mâna mării sal domnului Ghiorghe sin Șarban Cantacuzin Voevoda, precum să s știe că ne-am rugat noi mării sale de ni-au făcut bine de ni-au împrumutat cu bani gata 320 fl. ungurești de acum pân la Crăciunul nostru ce vine acum la iarnă, ca s avem a ne plăti noi de măriă sa cu mare cinstie făr de nici o judecată, ci să fie bani la zi tăi deplin precum să scrie mai sus. Și pentru căce ne-au făcut măriă sa bine cu acești bani la nevoia noastră a satului ca s avem noi a darea pentru camăta banilor mării sale, acum la Toamnă ce vine ovăs gălete 15 și să-i mai dăm și fân 10 cară mari încărcați foarti bine, ca să le și aducem noi în Cetate cu carăle noastre. Iar pentru rândul banilor viind zioa precum să scrie mai sus, de n'am purta noi grijă ca s aducem banii mării sal toț deplin așa ne-am tocmit și am făcut legătură ca s fie măriă sa slobod cu toată voia noastră să ne ia toate vitele noastre ale satului, cai, boi, vaci, tot ce or afla ca să le vînză atunceă cu ce preț ar putea ca să-ș plinească măriă sa toți banii deplin precum să scrie mai sus 320 flr. bani ungurești. Dar de s'ar tîmpla mării sale ca să nu-s plinească acești bani cu vitele ce s'ar afla în sat ca s fie măriă sa volnic cu noi cu tot care sântem scris într'acestu zapis să ne și prinză pe toț până vom plăti toți banii mării sale. Și pentru mai mare și adevărat credință am întărit acestu zapis al nostru întâi cu pecetea satului apoi am pus și noi numile și cu pecetăli să s crează în tot locul și la fiește ce judecată. Și am scris eu Ion logoățul cetății Brașovului și mărturisesc.

Pecete în ceară roșie a satului cu legenda :

Pis Mai 15, 1698.

Framtzare Borg Konn

Borg Gussbeth

Michel Deprar

Iacob Wolf

Rausen Thomas

Marthin Ursann

Lucas Kodtlig

Wordtmann

10.

1699 (7208) Decemvrie 23. Albuț iuz. și Petrea Ceauș și alții cetași dau zapis la mâna lui Oprișan sin Opriș că i-au vîndut o jumătate de pogon de vie în dealul Cernăteștilor, care vie fusese a lui Oprișan sin Crăciun. Acesta fugise și-și lăsase dajdiile „sama cea mari” și „banii salaorilor”, de care-l plătise cetașii cu hani, 5 taleri, luoafi pe vie.

Adecă eu Albuț iuz. i Petrea ceauș și alții cetaș care mai jos să vor iscăli, dat-am zapisul nostru ca s fie de mar[i] credință la

măna lui Oprișan sin lui Opriș, precum să s știe că i-am vândut noi o jumătate de pogon de vie păragin în dealul Cernăteștilor pe moșia sfintei mănăstir. Și această vie iaste a lui Oprișan sin lui Crăciun și o am vândut pentru toat dăjdili lui, pentru că fiind el fugit și nomil i-au umblat și câtă dăjdi i-au venit și pe cât l-au ajunsu cislă l-am tot plătit la toate pân la anu. Iar acum niputând să-l mai plătim i-am vândut această jumătate de pogon pentru seama cea mari și pentru banii salaorilor și i-am vândut drept bani gata tal 5, ca s -ifie lui moșie stătătoari, dumnealui și ficiorilor dumnealui câți Dumnezeu îi va dărui. Iar de va fi vreo gâlceav noi să tragem toat gâlceava. Și când s'au făcut acest zapis fost-au și alți oameni buni mărturie, cari mai jos să vor iscăli. Și pentru mai adevărat credință pusu-ne-am și noi deagitili și iscăliturili mai jos ca să crează.

Dech. 23, 7208

Eu Albuț iuz.

Eu Petrea ceauș

Eu Vișan

Eu Stanciul ciocoiu

Eu Vlad ciocoiu

Stoica, ficior boieresc, martur

Eu Coman Steg martur

Orig. pe hârtie, A. B. IX, pag. I, doc. 4.

11.

1701 (7209) Martie 24. *Oprișan iuz. ot Ploești cu femeia lui Ilinca și feciorii, dau zapis lui Stoica Postăvarul de Brașov că i-au vândut 8 pogoane de vie în dealul Ursoaei, cu o casă de buți, o tocitoare, teasc și livadă. O parte din vie e vândută „cu locul”, iar cealaltă e „în dajde”.*

Adec eu Oprișan iuzbașa ot Ploești împreun cu fămeia mia anume Ilinca și cu feciorii miei anume Tatul și Iordachi și Oprișan, dat-am scrisoar noastră ca s fie de mar[i] credință la mâna d[u]mnealui jupânului Stoicăi Postavar de Brașov precum să s știe că i-am vândut d[u]mnealui, nișt[i] vii în dialul Ursoaei pogoane 8 și prăjin 2. Și tocmal ne-au fost 5 pogoane câte lei 25 trei pogoan și cu cas de buț și o tocitor și teascul și cu livad pe cum am ținut și eu pe matca văei și despe Stan că mărgi neamul iar pân în vâlcea. Aciașt le-am tocmit cât t[a]l 30 și nișt[i] sadur[i] ce am avut pus[ă] și niște gropi pe despe viil lu Cazan nepotu mieu, acestea nu s'au măsurat ci i le-am dat d[u]mnealui pe cum le-am prețuit oameni bun[i] și cu voia mia derept t[a]l 5 or[ți] 1. Și mi i-au dat d[u]mnealui acești ban[i] toți deplin în mâna mea. Și dintr'acești vii ce-s mai sus zis 3 pogoani vândute cu locul iar cialilate sânt în dajde și aciaști vii sânt din jos de viil cămărașului Voicu la Val[e] și i le-am vândut d[u]mnealui de a noastră bun voe nesiliț de nimea și cu știr vecinilor și din sus și din jos car mai jos s'or iscăli. Și i le-am vândută d[u]mnealui ca să-i fie moșie stătătoare în viaci d[u]mnealui, coconilor, nepoților, strănepoț[i]ilor câț D[u]mnezău îi va dărui. Și la acest tocmal au fost mulți oamen bun[i] mărturie car s'or iscăli mai jos. Și noi pentru

mai adevărat credință ne-am pus mai jos și[i]scălituril ca să s crează.
Și am scris eu Voico cămaraș zapis și mărturie să s c[reaz]ă.

Mart 24 let 7209

Eu Oprișan iuzbaș

Eu Ilina fămeia lui Oprișan

Eu Tatul

Eu Iordache

Stan ceaușu de la steagul lui Todoran stegarul mart.

Radomir mart.

Vladul Cărstea căpt. martur

Iirim căp. marturie

Preda iuz mart.

Az Pătru ciauș mart.

Însă am iscălit pă vlăti iar pământul i-alu meu Barbu logf.

(Verso :) Zapisul lui Oprișan iuzbaș de vii de 10 pogoane.

Orig. pe hârtie, A. B. IX. Actele Ciurcu No. 4.

12.

1702 (7210) Aprilie 24. *Neacșa, femeia lui Nedelco jugănaru dă scrisoare la mâna lui Stoica Postăvar de Brașov că-i vinde o ciosvârte de felină, pământ răscumpărat nedajnic și o casă de tâlpi în poalele viei.*

Adec eu Neacșa fămeia lui Nedelco jugănar, împreun cu copii miei anume Marin, Dobre, Oprișan, Ion, dat-am scrisoar noastră ca s fie de bun credință la mâna d[u]mnealui jupănului Stoicăi Postvar de Brașov pe cum să s știe că i-am vândut noi o cezvârte de țialin pe lângă viil dumnealui însă pământ[t] răscumpărat, nedajnic; și i-am vândut și vie prost[ă] jumătate de pogon și prăjin 2 pl pe bani gata t[a]l 11 zlot; și și aceast iast cu pământul de supt dinsă nedajnic. Și-am lo[a]t toță banii deplin în mănîl nostre și am vândut de a noastră bun voia și cu știr vecinilor și cu știrea cumnatu mieu Radului; și iar am mai vândut d[u]mnealui o cas de tâlpi în polel[i] viei pe bani gata t[a]l 4 pl și cas iast pe locul nostru. Ce așa m'am tocmit cu d[u]mnealui ca s și o ție acoloa pe loc unde iaste pus cupaci. Iar de acoloa să nu o mute. Pentru aceasta am dat zapisul nostru la mâna d[u]mnealui ca s aib a ținea acest[i] vii și cas cu bună paci să-i fie d[u]mnealui moși stattoar în veci. Și mărturie car vor iscăli mai jos. Și noi pentru credință ne-am pus mai jos numel[e] și în loc de peceți degetel[e] ca să o crează

Apr. 24 let 7210.

Eu Niacșa

Eu Marin

Eu Dobrin

Oprișan

Eu Ion

(degete)

Rad cumnatul Niacșei mart (deget).

Eu Voico căm[i]nar

Statie Burdulea mart (deget).

Eu Mihil Brașovanu mart

Eu Stoian mart

(Verso :) zapis Niacșei fămeia lu Nedelco Juganariul.

Orig. pe hârtie, A. B. IX, Actele Ciurcu No. 5.

13.

1702 (7210) Aprilie 24. *Radu, feciorul lui Nedelco juganariul, dă scrisoare de bună credință la mâna lui Stoica Postăvarul ot Brașov, că i-a vândut trei cesvârți de vie „alătura cu viile ce-au cumpărat dumnealui de la Oprișan izbașa”.*

Adec eu Rad feceorul lu Nedelco Jugănar împreun cu fămeea Niaga dat-am scrisoar noastră ca s fie de bun credință la mâna d[u]-mnealui jupânului Stoicăi Postvar ot Brașov precum să s știe că amă vândută d[u]mnealui 3 cesvârți de vie alătura cu viil ce au cumpărat d[u]mnealui de la Oprișan izbașa și ni-am vândut aceast vii cu locul de supt dinsel[i] nedajnice le-am vândut pe bani gata t[a]l 16 și me au dat toț banii deplin în mână[i] nostre ci s aibă d[u]mnealui a ținea și a stăpâni acest vii cu bun paci că le-am vândut de a mea bună voe și cu știrea vecinlor și a cumnată-mea și a nepoților cari mai jos s'or iscăli. Pentru aceasta am dat acest zapis la mâna d[u]mnealui ca s ție acest vii și s îi fie moșii neclătite în viaci și martor car s'ar iscăli mai jos. Și noi pentru credința ne-am pus mai jos numele și deagetel ca să s crează.

Aprilie] 24 let 7210.

Eu Radul călărașul

Eu Niago

Eu Niacșa cumnata Radului martur

Eu Voico cam[i]nar

Eu Marin, nepotu Radului, mart.

Eu Statie Burdulea m[a]rt.

Eu Mihil Brașovanul martor

Eu Stoian martur

(Verso :) Zapisul Radului Călărașul de trei cedvârți de vie.

Acesta este zapisul Necși de cumpărătoare vie și a casei ce-m cumpărat de la dânsa pă lâng[ă] vie rozorit

Orig. pe hârtie, A. B. IX, Actele Ciurcu No. 6.

14.

1703 Mai 8. *Județii, fânogii și tot sfatul cetății Brașovului dau scrisoare credincioasă la mâna „adevăraților priatini” comes Constantin Cantacuzino Stolnicul, Mihai Cantacuzino Spatarul și Șerban Cantacuzino biv Paharnic, că la nevoia lor le-a împrumutat 3000 taleri. Pun zălog pân la restituirea sumei Satulung „de la Săcele”.*

Noi mai jos iscăliții județii, fânogii și tot svatul cinstitei, volnicei și crăeștii cetăți ai Brașovului, dat-am această credincioasă scrisoare a noastră la mâna preacinstiților, măriților și blagorodnicilor ai noștri mari de bine făcători și vechiadevărați priatini dumnilor comes Costandin Cantacuzino Stolnicul, Mihai Cantacuzino vel Spatar, Șerban Cantacuzino băiv vel Păh., precum să s știe că într'acest an 1706 cu multe grele aflându-se cetatea noastră înpresurată coborând la toți de obște aceștia di statul cel tulburat și ticălos al țării și având mare

lipsă de bani pentru chivernisirea trebilor noastre celor de obște îndrăznind prieteșugului și bunătății dumnealor cei de multă vreme noao dovedite am alergat la dragostea și grația dumnialor cerând cu plecăciune în datori tl 3000 vrând noi acești bani nu numai cu dobânda lor pre an a-i purta ci încă și zăloage pentru mai maria credință la mâna dumnialor a pune. Iar dumnialor ca niște milostivi ai noștri patroni nu numai această cerere a noastră că nu o au primit ce încă din afectul său cel cu adevărată priință ce au avut și pururea au cărtră noi bunii săi vecini, fără de nici o dobândă sau camătă s'au învrednicit cu suma ce s'au zis mai sus a ne împrumuta puind noi numai zalog pentru mai marea credință, la mânilor dumnialor Satul Lung de supt stăpânirea noastră dela Săceale; adecă ca de s'ar întâmpla cumva când vor pohti dumnialor de la noi acești bani au să nu putem au să nu vrem a-i da, atunce dumnialor să fle volnici de nimini opriți, acest sat împreună cu tot venitul lui a-l lua și a-l stăpâni pân când am plini toți banii dumnialor mai sus ziși. Cari bani luându-i noi toți în mânilor noastre nu numai că cu mare mulțămîtă ne-am legat ca să dăm când vor pohti dumnialor fără de nici o zăbavă și înponcișare ci și datori ne adevărim a rămânea pentru acest și bine grație usebită ce ni-au făcut dumnialor; cinstitul și măritul dumnialor nume niconținut și în veci a-l lăuda și înaltei casei dumnialor ca niște adevărați și neschimbați de bine voitori vecini și slugi, dupre putința noastră a sluji. Săvai că cu plecăciune dumnialor ni-am rugat ca când va fi pohta dumnialor să-și ia de la noi acești bani, cu o lună sau doao mai nainte să să învredniciască a ne da știre. Și pentru mai mare credință, am întărit scrisoarea aceasta și cu pecetea cea mai mare a cetăței noastre și fiestecarile am iscălit ca or măcar unde să se crează.

Mai S dni lt 1706.

Andreas Reter judex Coronensis
 Georgius Yeckel pro jud Coronensis
 Barth Seuler pro Qrasdor Coron.
 Georgius Draud jud. Coron
 Iacobus
 Georgius Schnell
 Samuel Wallitsch
 Andreas Cziegler
 Georgius Czako notar Ci[vis]tatis Coronen.
 Stephanus
 Martinus Selwaldt jud. Secretar Coronensis
 Petru Sigerius
 Petrus Rether

Pecetea Brașovului, emblema o coroană cu legenda

(Verso :) lt 1709 Dichevr. 30

Să s știe că din acești bani ce sânt în zapis scriși tl 3000, tal 500 au fost ai lui Șarban Cantacuzino Vor. carii și i-au cerut mai nainte să i s dea; încă pentru ca să i s dea. Ce atunce mai grab ne

putându-se da după petrecanie lui, Dumneazău să-l pomeniască, dumnialui jupânul Bartoș Seuler, marele județ i-au trimis. S'au luat și la casa lui, ai cui au fost s'au dat.

Orig. hârtie. Arh. Brașov.

Fănogii = folnagy = jurați.

15.

1709 (7217) Iunie 13. *Barth Seuler, judele Brașovului, scrie Brașovenilor care se află la București că a trimis acolo la Vodă pe Andriaș Teaghin și cu, „Stan sluga Cetății”. Dacă vor avea nevoie de 300 lei „pentru treaba cetății” să le dea.*

Dumneavoastră tuturor B[r]așovenilor, cari vă aflați la București cu prăvălie acolo, sănătate vă pohtim de la Domnizău. Cu altă vă facem știre dumneavoastră și vă pohtim ca pi buni priatini iată că trimisem pe dumnealui jupânul Andriaș Teaghin și cu Stan sluga cetăței până aci la Măria sa Vodă. Ci di i vor lipsi dumnealor acolo 300 de lei să faceți dumneavoastră bin să-i dați de la cine ce vor vrea să plinească această sumă de ban cât scriu mai sus că s să-s plinească 300 de lei și noi cum vor vini aicea vom da au lei au ban cum cât vor umbla lei aicea. Numai foarte ne rugăm dumneavoastră de zmințea că și noi vom sluji dumneavoastră din cini veți poh[ti] că ni tribuesc pântru treaba Cetății. Și vom și mulțami dumneavoastră. Ci de aceasta pohtim și ne rugăm dumneavoastră și fiți dumneavoastră sântoși.

Iuni 13 lt 7217

Al dumneavoastră în toată vremea gata spri slujbe și bun prieten Borteș Zeuler județu Cetății Brașovului

Barth Seuler judex Coronensis

Sigilu în ceară neagră, cu monogramele B. S.

Orig. hârtie, Arh. Brașov.

16.

1712 (7221) Noemvrie 6. *Constantin Vodă Brâncoveanu scrie județului de Brașov Gheorghe Draot pentru niște ajaceri de bani.*

Io Costandin Voevod B[o]l[ă]șu milostiu gospodin ze ml Vlahiscoe. Cinstitul bun priatenul nostru dumnealui jupânul Ghiorghe Draot sănătate și tot binele pohtim dumatăle de la Dumnezeu. Cartea ce ne ai trimes dumneata cu omul dumatăle de la sfârșitul trecutului Oct[omvrie] o am luat și înțelegând de bună sănătatea dumneavoastră ne-au pârut bine. Alalte ce ne-ai scris dumneta am înțeles. Și iată că zapisul acelor bani ce am avut la dumneavoastră de care noi pohtim încă de când ne scrie omul nostru Hagi Dumitru că s'au dat banii ca să fie scris în dosul zapisului. Numai am așteptat ca să vie omul dumneavoastră să fie de față să vază când să vor scrie banii. Ce acum viind acest om de credință al dumneavoastră am pus înaintea lui de s'au scris banii în dosul zapisului și a celor 3 ani dobânda câtă au făcut. Numai ne-au scris Hagi Dumitru că atuncia când au luat banii

au dat un zapis al lui la mână dumneavoastră de credință până să vor scrie banii în dosul zapisului. Ce acum acel zapis al lui Hagi Dumitru să i-l dați dumneavoastră să și-l spargă. Aceasta ! Și iarăși mila lui Dumnezeu să fie cu dumneata.

Noemv. 6 dni 7221

De bine voitor dumitale

Io Costandin Voevod

(Adresa :) Cînstitului bun priatinului nostru și vecin de aproape dumnealui jupânului Gheorghe Draot, județul cel mare a cînstitei Cetăți Brașovul, cu multă sănătate să s dea.

Orig. pe hârtie, Răvașul închis cu pecetea inelară a lui Brâncoveanu : Scutul cu acvila cruciată, timbrată de o coroană ; între un lanț de perle și o glirlandă inscripția.

(Va urma)

Arhivele Brașov. Acte necatalogate.

Constantin A. Stoide

M I S C E L L A N E A

DARE DE SEAMĂ DESPRE ARHIVELE STATULUI PE 1945

FĂCUTĂ CĂTRE CONSILIUL DE PERFECTIONARE

Anul acesta, cu toate că a însemnat sfârșitul războiului și odată cu el sfârșitul marelui flagel pe care îl aduce, nu a fost mai bun pentru starea arhivelor și lucrările arhivistice. Incertitudinea, starea de alarmă, răspândirea oamenilor, lipsurile de tot felul, au redus foarte mult posibilitățile de lucru. Din ce am nădărduit am putut totuși să realizăm ceva : am făcut un mare pas către normalizare, către marea pace pe care o așteptăm.

I. **Lucrări de arhivă.** Partea administrativă a avut anul acesta următorul curs :

Nr.	Arhivele din :	Intrare	Reșire	Certifi- cate	Copi le- galizate	Mențiuni stare civilă
1	București	2880	1689	19	1482	587
2	Iași	—	—	—	—	—
3	Cluj	241	230	2	—	—
4	Craiova	3132	419	—	1715	1300
5	Timișoara	—	—	—	—	—
6	Năsăud	—	—	—	—	—
7	Brașov	—	1223	—	—	1037
8	Suceava	262	302	—	—	—
9	Buzău	—	—	—	—	—
10	Constanța	—	—	—	—	—
11	Sibiu	108	149	—	—	—

Din cauza materialului dislocat, care trebuia verificat și rearhivat, cercetările pentru studii au continuat să fie stânjenite. Am

făcut însă tot ce omeneste a fost posibil ca lucrul să nu fie întrerupt cu totul. Situația se prezintă astfel :

Nr.	Arhivele din :	Nr. cercetătorilor	A u f o l o s i t :				
			Docum.	Condici	Do-sare	Pla-nui	Volume
1	București, secțiile :						
	a) <i>Bunuri Publice</i> .	82	94	44	144	13	—
	b) <i>Administrativă</i> .	40	—	—	85	—	—
	c) <i>Judecătorească</i> .	1500	—	2500	800	—	—
	d) <i>Biblioteca</i>	532	—	—	—	48	1257
2	Iași	—	—	—	—	—	—
3	Cluj	—	—	—	—	—	—
4	Craiova	112	—	—	—	—	—
5	Timișoara	—	—	—	—	—	—
6	Năsăud	—	—	—	—	—	—
7	Brașov	19	102	31	—	6	240
8	Suceava	—	—	—	—	—	—
9	Buzău	—	—	—	—	—	—
10	Constanța	—	—	—	—	—	—
11	Sibiu	—	—	—	—	—	—

II. **Creșterea colecțiilor.** Din motive independente de voința noastră creșterea colecțiilor a fost neînsemnată, după cum rezultă din rapoartele primite. Amintim totuși la arhiva generală cumpărarea manuscrisului cuprinzând amintirile arhimandritului Ghenadie Pârvulescu, 8 documente interesante depuse de Grefa Tribunalului Ilfov și o serie de fotografii de pe acte grecești privitoare la începuturile bisericii noastre, căpătate prin bunăvoința părintelui Vitalien Laurent.

III. **Publicații.** Cu tiparul am mers greu și anul acesta. Am putut totuși tipări *Carnetul Studentului* în ediția a doua, care a costat în tipografie 307.000 lei, *Hrisovul*, vol. IV cu 451.000 lei, și lucrarea d-lui Mircea Tomescu, *Revista pentru istorie, archeologie și filologie, repertoriu bibliografic* cu 674.440 lei, toate pentru Școala de Arhivistică. Pentru Arhive am continuat *Revista Arhivelor* cu fascicula 1 din vol. VI, care a costat în tipografie 853.000 lei. Fiecare publicație s'a tipărit în câte 500 exemplare.

Dacă prețurile tiparului vor crește în aceeași proporție ca în anul acesta, ne îndoim de posibilitatea continuării publicațiilor noastre.

IV. **Personal și salarizare.** Prin bugetul dela 1 Aprilie 1945, personalul nostru s'a adăugat cu următoarele posturi noi : la București :

1 curier cl. III ; la Craiova : 2 bibliotecari-ajutori și 1 dactilograf șef ; la Năsăud : 1 arhivar principal, 1 arhivar ajutor, 1 arhivar registратор, 2 paleografi și 1 om de serviciu cl. V. Deasemeni posturile dela fostele direcțiuni regionale din Chișinău și Cernăuți au trecut la nouile direcțiuni înființate la Suceava, Buzău și Constanța.

Salariile și indemnizațiile prevăzute la art. 60, statele nr. 477—485 și 487, sunt următoarele :

București . .	salar lei :	6.072.000	indemn. lei :	12.818.400
Iași	„ „	1.410.000	„ „	3.243.600
Cluj-Sibiu . .	„ „	1.683.600	„ „	3.576.000
Craiova . . .	„ „	1.730.800	„ „	3.411.600
Buzău	„ „	811.200	„ „	1.700.400
Constanța . .	„ „	760.800	„ „	1.716.000
Brașov	„ „	918.000	„ „	1.870.800
Suceava . . .	„ „	993.600	„ „	2.256.000
Năsăud	„ „	587.400	„ „	1.443.600
Sighet-Mar. .	„ „	—	„ „	40.000
Buc. doc. gr. .	„ „	—	„ „	90.000
Buc.doc.turc .	„ „	—	„ „	80.000
Total lei . . .		14.567.400	„ „	<u>32.246.400</u>
		Total general . . . lei		<u>46.813.800</u>

Sinoptic iată situația întregului personal : (v. pag. urm.) :

Iată și repartitia pe atribuțiuni :

Director general . .	1
Subdirector	1
Arhivari șefi (directori regionali) . .	6
Arhivari șefi . . .	4
Arhivari principali	10
Arhivari	11
Arhivari-ajutor	15
Paleografi	24
Bibliotecar șef	1
Bibliotecar	1
Bibliotecari ajutor . . .	3
Registrator șef	1
Registratori	7
Registrator ajutor . .	1

Nr. funcț.	Denumirea funcției	Nr. gradat.	Grupa	Tipul	Nr. posturilor la :								
					București	Iași	Cluj-Sibiu	Craiova	Brașov	Năsăud	Buzău	Suceava	Constanța
1	Director	3	A. 9	15	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1	Subdirector	3	A. 9	18	1	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Arhivari șefi	3	A. 36	18	1	—	1	1	—	—	1	—	—
2	" "	2	A. 36	19	—	1	—	—	—	—	—	—	—
1	" "	1	A. 36	20	2	—	—	—	—	—	—	—	—
3	" "	—	A. 36	21	1	—	—	—	1	—	—	1	—
1	Arhivar principal	3	A. 36	21	—	—	—	—	—	—	—	—	1
2	Arhivari principali	1	A. 36	23	—	1	1	—	—	—	—	—	—
7	" "	—	A. 36	24	3	—	—	1	1	1	—	1	—
2	Arhivari	2	A. 36	25	1	—	1	—	—	—	—	—	—
3	" "	1	A. 36	26	1	—	1	—	1	—	—	—	—
6	" "	—	A. 36	27	1	1	—	1	1	—	1	1	—
2	Arhivari ajutor	3	A. 36	26	—	—	1	1	—	—	—	—	—
2	" "	2	A. 36	27	2	—	—	—	—	—	—	—	—
3	" "	1	A. 36	28	—	1	—	—	—	—	1	—	1
8	" "	—	A. 36	29	4	—	1	—	—	1	1	1	—
12	Pa eografi	1	A. 36	31	3	4	—	3	—	—	1	—	1
12	" "	—	A. 36	32	4	—	3	—	—	2	—	2	1
1	Bibliotecar șef	3	A. 34	21	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1	Bibliotecar	1	A. 34	28	—	—	—	1	—	—	—	—	—
1	Bibliotecar ajutor	2	A. 34	30	—	—	—	1	—	—	—	—	—
2	Bibliotecari ajutor	1	A. 34	31	1	—	—	1	—	—	—	—	—
1	Arhiv. registrator șef	2	A. 39	22	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1	Arhiv. registrator	1	A. 39	28	—	—	—	—	—	—	—	—	1
6	Arhiv. registratori	—	A. 39	29	—	1	1	1	1	1	—	1	—
1	Arhiv. registr. ajutor	—	A. 39	32	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1	Dactilograf șef	—	A. 40	29	—	—	—	1	—	—	—	—	—
1	Dactilograf	2	A. 40	33	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1	" "	1	A. 40	34	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1	Laborant cl. IV	—	C. 15	10	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1	Intendent șef, cl. II	—	D. 1	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Paznici cl. I	—	D. 1	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—
1	Portar cl. I	—	D. 1	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1	Curier cl. II	—	D. 1	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1	" cl. III	—	D. 1	7	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1	Ușier cl. III	—	D. 1	7	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1	Cusător de dosare cl. III	—	D. 1	7	1	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Oameni serviciu cl. II	—	D. 1	6	—	2	1	—	—	—	—	1	—
4	" " cl. III	—	D. 1	7	2	—	—	2	—	—	—	—	—
5	" " cl. IV	—	D. 1	8	3	—	1	—	—	—	—	1	—
8	" " II. V	—	D. 1	9	—	2	—	1	1	1	2	—	1
119	Total				45	13	12	15	6	6	7	9	6

Dactilografi	3
Laborant	I
Intendent	I
Paznici	2
Portar	I
Ușier	I
Curieri	2
Cusător de dosare	I
Oameni de serviciu	<u>2I</u>
Total	II9

Salarizarea diferă după categoriile fixate prin dispozițiile financiare. Direcțiunile noastre sunt în regiuni de categoria I-a (București, Brașov, Cluj-Sibiu și Constanța), de categoria a II-a (Iași, Craiova și Buzău) și de categoria a III-a (Năsăud și Suceava). În cursul anului s'au mai adăugat unele sporuri de scumpete calculate în raport cu salariul de bază.

Din nefericire, din cauza împrejurărilor nefavorabile, direcțiunea din Constanța n'a putut începe să funcționeze. În schimb, fosta direcțiune dela Cluj înapoindu-se dela Sibiu, aci a luat ființă o nouă direcțiune, cu începere dela Iulie 1945.

V. Material și întreținere. La 1 Aprilie 1945, am avut următoarele prevederi bugetare la cheltueli materiale, art. 101, stat Nr. 493 :

București	5.000.000 lei
Iași	600.000 „
Craiova	1.000.000 „
Sibiu-Cluj	700.000 „
Brașov	840.000 „
Sibiu, Buzău, Constanța . . .	<u>2.000.000 „</u>
Total	10.140.000

Ca de obicei din aceste sume s'a făcut reținerea de 10%.

Ținând seama de anul calendaristic avem la București următoarea repartitie a fondurilor :

Publicații	1.948.600 lei
Imprimate și material arhivistic . . .	362.036 „
Apa și salubritatea	921.865 „
Reparații și material sanitar	256.708 „
Reparații la mobilier	522.550 „
Lumina	371.471 „

Papetărie	131.895 lei
Fotografii de documente	118.765 „
Zileri	105.500 „
Transporturi	84.325 „
Legat inventare	89.600 „
Hrisoave și sigilii cumpărate	75.000 „
Abonament telefon	68.323 „
Halate pentru serviciu	43.640 „
Reparații la bicicleta curierului	41.430 „
Cărți pentru bibliotecă	38.335 „
Curățatul coșurilor	35.150 „
Stampile de cauciuc	13.650 „
Diverse	47.843 „
Total	5.276.736 lei

Parohia Mihai Vodă a contribuit la plata apei cu 344.423 lei.

În afara acestor sume am mai primit credite suplimentare de 2.000.000 lei pentru lemne, 286.384 lei pentru tăiatul lor, o suplimentare din acordarea celor 10%, de 849.973 lei, 3.000.000 lei pentru readucerea arhivei la Cluj, 370.000 lei pentru transportarea arhivei care s'a retrocedat conform stipulațiilor armistițiului, 1.118.467 lei pentru readucerea arhivei noastre, 899.560 lei pentru continuarea reparațiilor localului ca urmare a distrugerilor bombardamentelor, 1.500.000 lei reparația sobelor și montarea geamurilor sparte și 2.000.000 lei pentru readucerea arhivelor regionale la sediul lor. Aceste operațiuni sunt încă în executare. Direcțiunea din Iași a mai primit și alte fonduri suplimentare pentru reevacuare și reparații.

VI. **Muzeul Arhivelor** n'a funcționat nici anul acesta din motive repetate de fiecare dată.

VII. **Școala de Arhivistică.** A funcționat aproape regulat. Din cauza lipsei de lemne pentru încălzit după vacanța de Crăciun cursurile au fost amânate cu o lună de zile, prelungindu-se în Iunie cu 15 zile.

Corpul didactic s'a completat în anul acesta prin chemarea d-lui Mihai Berza la catedra de *Metodologie și istoriografie, genealogie și heraldică*. Din lipsă de specialiști postul de șef de laborator n'a putut fi ocupat nici anul acesta, în schimb d-ra Alexandrina Condurachi a fost numită în postul de dactilografă.

Biblioteca școalei a crescut cu 178 numere de inventar la cărți și broșuri și 26 la periodice. S'a adăugat însă mai mult material didactic.

Prevederile bugetare pentru școală sunt : personal (art. 59, stat Nr. 466—467) lei 12.700.800 (din care indemnizația de scumpete e de lei 7.126.800) și cheltuieli materiale (art. 99, stat 491) lei 2.030.000. Am putut totuși să tipărim trei lucrări de specialitate.

XIII. Venituri și cheltuieli. Veniturile Consiliului de perfecționare au fost și anul acesta foarte reduse :

I. *Venituri.*

Disponibil din anul trecut	6.543 lei
- Vânzări de publicații	256.673 „
Taxe de urgență.	<u>7.060 „</u>
Total	270.276 lei

II. *Cheltuieli.*

Delegații în provincie	92.470 lei
Un manuscris cumpărat	50.000 „
Cauciucuri la bicicleta curierului	50.000 „
Ajutor unui om de serviciu	30.000 „
Fotografii de documente	11.252 „
Publicitate la ziare	19.540 „
Diverse	<u>14.800 „</u>
Total	268.062 lei
Deci : Incasări.	270.276 lei
Cheltuieli	<u>268.062 „</u>
Sold în casă	2.214 lei

Recapitulând toate sumele de care au dispus arhivele generale avem următoarea situație :

Salarii și indemnizații la Arhive	32.246.400 lei
Material și întreținere la Arhive	10.140.000 „
Salarii și indemnizații la Școală	12.700.800 lei
Material și întreținere la Școală	2.030.000 „
Credit suplimentar pentru lemne	2.000.000 „
Tăiatul lemnului	286.384 „
Suplimentare	849.973 „
Aducerea arhivelor la Cluj.	3.000.000 „
Retrocedarea arhivelor	370.000 „
Readucerea arhivei noastre	1.118.467 „
Continuarea reparațiilor	899.560 „

Reparația sobelor și geamuri	1.500.000 lei
Readucerea arhivelor regionale	2.000.000 „
Veniturile Consiliului de perfecționare	270.276 „
Total	69.412.060 lei

La acestea se adaugă costul lemnului de încălzit (trei vagoane) pe care ni le-a dat Ministerul și a căror valoare nu o cunoaștem.

*

Nu am putut înfățișa situația tuturor arhivelor noastre. Unele sunt în organizare, altele în reorganizare după zbuciumata perioadă a evacuărilor. Dela Iași, care au trebuit să suporte greul cel mare al războiului, așteptăm un raport amănunțit asupra repetatelor odisei ale arhivelor și care trebuie să fie și un izvor de informație pentru viitor. Noua direcțiune regională dela Constanța nici n'a putut începe funcționarea din lipsă de local.

Sunt silit să mărturisesc deasemeni că nu am putut termina nici verificarea materialului înapoiat din evacuare, deci nici să ne dăm seama precis de ce arhivă a putut dispărea.

Mai trebuie să observăm că multe posturi vacante nu au putut

ORGANIZAREA ARHIVELOR STATULUI

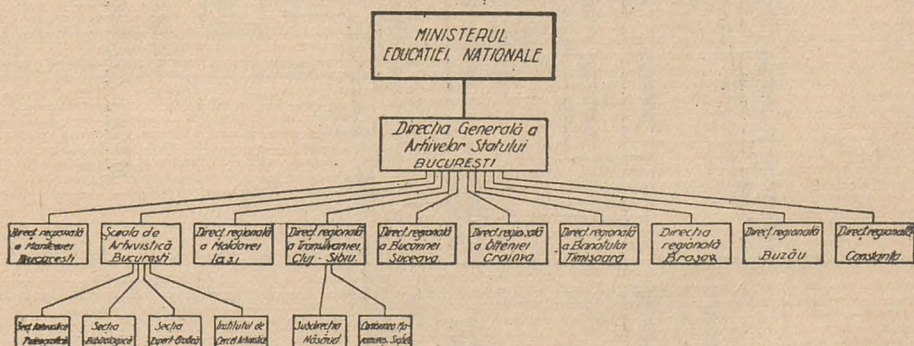

Fig. 1

fi ocupate din lipsă de concurenți. Constatăm cu mâhnire că serviciile publice nu mai sunt căutate.

Cu toate aceste neajunsuri datorite vremii avem totuși convingerea că situația Arhivelor Statului a câștigat în importanță. Astăzi ele au o structură proprie, care le va da posibilitatea dezvoltării în viitor mult mai bine.

O prezentare schematică va arăta mai bine această structură. Astfel un grafic arată structura generală (fig. 1), al doilea structura

interioară a Direcțiunii Generale (fig. 2) și al treilea structura interioară a unei direcțiuni regionale (fig. 3), pe care vor avea-o toate cele existente acum cât și cele care se vor înființa.

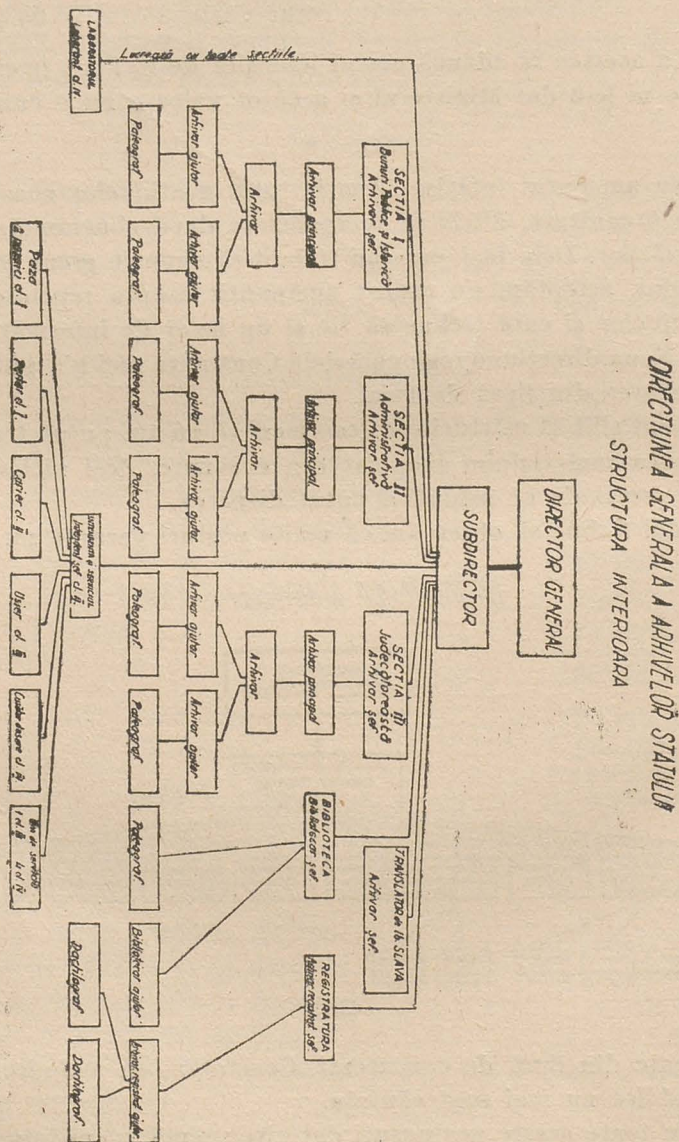

Fig. 2

IX. Desiderate. Se impune mai întâiu salvarea materialului arhivistic de pe la instituțiile publice. Goana după maculatură distruge din ce în ce mai mult ceea ce a putut scăpa distrugerii prin războiu.

Dar pentru ca serviciul arhivistic să poată fi făcut în condiții bune, trebuie să se decongestioneze actualele regionale prin crearea altora la Sighet, Tg. Mureș, Pitești, Tecuci și chiar mai mult.

Problema localului se menține în situațiile anterioare. Este deci cazul ca și aici să intervină îmbunătățirea.

Inmulțirea personalului și a cheltuielilor cere organizarea unui serviciu propriu pentru aceste chestiuni la direcțiunea generală. Este

DIRECȚIUNILE REGIONALE STRUCTURA INTERIOARĂ

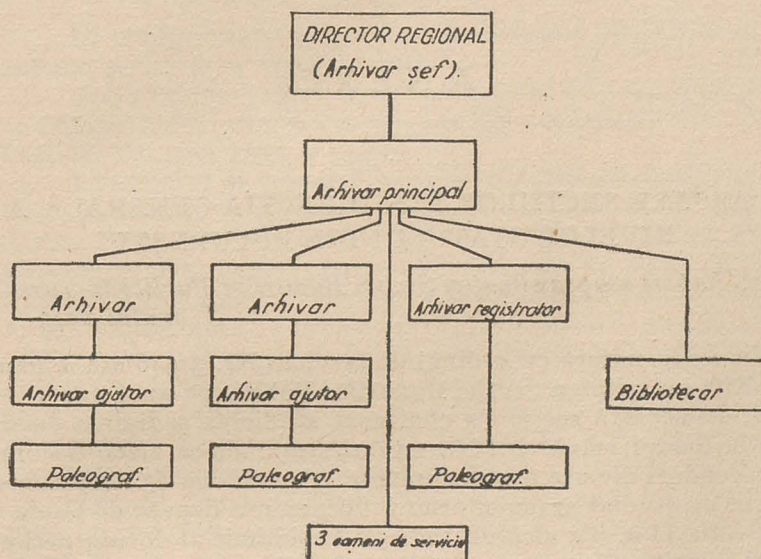

Fig. 3

deci cazul să se revină la secretariatul de altădată al Arhivelor Statului în care să figureze 2—3 posturi administrative și un casier-contabil.

Pentru ca lucrările Consiliului de perfecționare să fie mai accentuate și mai efective, socotim că trebuie să se prevadă o răsplată pentru ședințele de lucru ale membrilor săi. În această situație i-ar reveni și sarcina de a cerceta și dispune asupra selecționărilor de arhive făcute de delegații noștri. Trebuie să recunoaștem că în felul empiric în care sunt făcute aceste operațiuni acum nu corespund interesului arhivistic.

În sfârșit, și aceasta este partea cea mai importantă, prin numărul ridicat al personalului nostru de specialitate (57 în 1938, din

care 17 personal ajutător față de 119 în 1945, din care 33 personal ajutător), trebuie să tindem acum la săvârșirea adevăratelor noastre lucrări arhivistice : indice, inventare și cataloage de arhive. Fără de această manifestare ne dăm seama că este zadarnică orice încercare de încadrare a noastră între institutele de cercetări științifice. O cere mai întâiu datoria noastră și o cere marele public care frecventează arhivele. De aceea, mai mult ca până acum, vom p rni pe acest drum, drumul arhivisticeii însăși.

Director general, A. Sacerdoțeanu.

A N E X E

I.

RAPOARTELE SECȚIILOR DIN DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI DIN BUCUREȘTI

1. Raport asupra situației Secției Bunurilor Publice în cursul anului 1945

În conformitate cu ordinul de serviciu Nr. 3/946 am onoarea a vă înfățișa activitatea Secției Bunurilor Publice pe anul 1945.

1. În această secție s'a continuat studiarea și fișarea documentelor din fondul mănăstirii Neamțului, studiindu-se 2.200 documente, iar din fonduri diverse 670 documente. S'au tradus 85 documente slavone și s'au studiat și inventariat 8 documente depuse de Grefa Trib. Ilfov Secția II-a. S'a alcătuit indicele toponimic al documentelor mănăstirii Bistrița. S'au numerotat, încheiat și inventariat 637 dosare ale Mitropoliei București și 340 dosare din fondul mănăstirilor Brâncove-nești.

După sosirea materialului din evacuare s'a lucrat la verificarea lui cu inventarele și aranjatul acestui material în depozite, introdu-cându-se la pachetele respective documentele din fondul „Istoric” dela 1601 înainte.

2. Achiziții :

a) Manuscris cu documente referitoare la războiul din 1916—1918 colectate de funcționarii serviciului culturii și depozitelor de fermentare.

b) Manuscris al arhimandritului Ghenadie Pârvulescu cumpărat dela anticar.

3. 201 medalii și 599 monete diverse donate de D-1 Prof. A. Sacerdoțeanu.

În urma donației de către R. P. Laurent avem un număr de fotocopii de documente. S'au achiziționat și 18 copii de pe acte cirilice prezentate de particulari pentru transcriere.

Cercetări : În cursul acestui an am avut 82 cercetători cărora li s'a pus la dispoziție 44 condici, 94 doc., 144 pach. de documente, 7 planuri și 6 hotărnicii.

4. *Selecționări de arhive* nu s'au făcut în acest an.

Pentru anul viitor propunem să se facă următoarele lucrări :
a) Inventarierea materialului achiziționat în anul 1945. b) clasarea fotografiilor de documente după un nou sistem ; c) urmărirea tuturor documentelor trimise între timp la diverse autorități neînapoiate.

M. G. Regleanu

2. *Raport asupra situației secției administrative pe anul 1945.*

În conformitate cu ordinul de serviciu Nr. 3/946 am onoarea a expune activitatea acestei secții.

Creșterea fondurilor. În cursul acestui an fondurile acestei secții au crescut numai cu două exemplare din evanghelia citită în Duminica Paștelui din anii 1943 și 1945.

Selecționări de arhivă. Pentru descongestionarea arhivelor dela diferite autorități s'au triat următoarele arhive : a) la Ministerul Economiei Naționale, Subsecretariatul de Stat al Industriei, Comerțului și Minelor, arhiva pe anii 1916—1935 (referat Nr. 782/945) ; b) Uzinele Comunale București, arhiva până la anul 1942 (referat Nr. 714/945) ; c) la Inspectoratul Gardienilor Publici, arhiva pe anii 1921—1934 (referat Nr. 980/945) ; d) la Direcția Monitorului Oficial, arhiva pe anii 1938—1939, (referat pe adr. Nr. 1365/945) ; e) la Ministerul Sănătății (referat Nr. 1825/945) ; f) la Ministerul Justiției, Direcția Judiciară, arhiva pe anii 1919—1935 (referat Nr. 2050/935) ; g) la Direcția Generală a vămilor, arhiva pe anii 1933—1934 (referat Nr. 2230/945).

Lucrări de arhivă. S'a lucrat la verificarea și inventarierea arhivei Ministerului Instrucțiunii și la aranjarea materialului înapoiat din evacuare.

Lucrări oficiale. S'au făcut cercetări și s'au redactat 58 certificate de ani serviți, pentru pensionari.

Cercetători. În cursul acestui an au frecventat sala de cercetări 40 de cercetători consultând optzeci și cinci de piese.

M. G. Regleanu

3. *Raport asupra situației secției judecătorești în anul 1945*

Ca urmare la adresa Dvoastră Nr. 3/946, am onoarea a vă înfățișa, mai jos, activitatea Secției Judecătorești dela 1 Ianuarie 1945 până la 31 Decembrie acelaș an.

1. *Creșterea Depunerilor Legale* : Ministerul Justiției, Direcția Judiciară, a depus fără adresă dosarele de naturalizări și schimbări de nume pe anii 1929—1932.

2. *Cereri de selecționări de arhive* : Au cerut selecționarea arhivelor și vânzarea maculaturei ce ar rezulta : Curtea de Apel, București, prin adresa Nr. 2551/24 Aprilie 1945, reg. sub Nr. 1023/26 Aprilie

1945; Tribunalul Dâmbovița prin adresa Nr. 13329/14 August 1945, registrată sub Nr. 1968/18 August 1945; Judecătoria Ocolului Mixt Alexandria-Teleorman, prin adresa Nr. 26376/22 Septembrie 1945, reg. sub Nr. 2312/1 Octombrie 1945; Judecătoria de Pace-Mixtă Slobozia-Ialomița, prin adresa Nr. 16100/22 Aug. 1945, reg. sub Nr. 2116/5 Septembrie 1945; Judecătoria Mixtă-Găești, Dâmbovița, prin adresa Nr. 33060/13 Sept. 1945, registrată sub Nr. 2317 bis/1945; Judecătoria de Pace Fierbinți Ilfov, prin adresele : Nr. 14910/29 August 1945, reg. sub Nr. 2129/7 Septembrie 1945 și Nr. 16377/17 Septembrie 1945, reg. sub Nr. 2283/26 Sept. 1945; Judecătoria Mixtă-Măcin-Tulcea, prin adresa Nr. 8770/12 Sept. 1945, reg. sub Nr. 2223/20 Sept. 1945; Tribunalul Babadag-Tulcea, prin adresa Nr. 13207/20 Aug. 1945, reg. sub Nr.

3. *Lucrări de depozit.* Aranjarea depozitelor, adică a arhivelor depuse de autorități, dar nepuse în rafturi și nici intercalate, nu s'a putut face, deoarece tot efortul funcționarilor și al oamenilor de serviciu s'a depus pentru scoaterea din lăzi și repunerea la locurile lor a registrelor și dosarelor ce au fost evacuate. Această operație a fost făcută, de acelaș personal, și pentru arhiva secției administrative.

4. *Lucrări de birou.* S'au trecut, în registrele de Stare Civilă ale Municipiului București, 587 mențiuni de : căsătorie, divorț și deces; s'au liberat 19 certificate de nedeșfacerea căsătoriei și s'au mai liberat 1482 copii legalizate după actele de Notariat și Starea Civilă aflate în conservarea Arhivelor Statului.

5. *Fonduri cercetate.* În cursul anului 1945 au fost cercetate, din această Secțiune, următoarele depuneri : Starea Civilă din București și județul Ilfov; dosarele de Naturalizări și Schimbări de nume; registrele și dosarele Trib. Ilfov, de circa 1500 persoane; s'au scos din depozit un număr de 800 dosare și 2500 registre.

6. *Desiderate.* Un mare număr de dosare și registre, provenind din mutarea fondurilor dintr'o cameră în alta, din depuneri noi ca și din pricina evacuării în grabă a materialului arhivistic, trebuiesc aranjate în pachete și rafturi. Pentru această lucrare e nevoie ca toți funcționarii Secției precum și oamenii de serviciu să colaboreze. Lucrarea fiind destul de anevoioasă și din pricina prafului depus, îmi permit, Domnule Director General, să vă rog pentru procurarea halatelor necesare funcționarilor și oamenilor de serviciu, mai ales pentru o lucrare de natura aceasta în aceste vremi când îmbrăcămintea este atât de prețioasă și rară.

Ion Virtosu, arhivar șef.

4. *Raport asupra situației Bibliotecii în anul 1945.*

Potrivit ordinului de serviciu nr. 3 dela 8 Ianuarie 1946, am onoarea a vă înainta raportul asupra situației Bibliotecii la sfârșitul anului 1945.

În cursul anului 1945 Biblioteca Arhivelor Statului a fost cercetată de 271 de cetitori, care au consultat 690 de volume (dintre care 402 periodice). În acelaș timp 261 de cetitori au împrumutat 567

de volume (dintre care 387 de periodice) și 48 de hărți. În total, deci, au fost puse la dispoziția a 532 de cetitori 1257 de volume și 48 de hărți.

Colecțiile bibliotecii au sporit în cursul acestui an, cu 2031 de numere dintre care 470 au fost repartizate fondului *Volume și broșuri* și 1561 celui de *Periodice*. Fondurile *Stampe* și *Hărți* nu au înregistrat nici o creștere, iar creșterea anuală a fondului de *Foi volante* nu a putut fi inventariată din lipsă de personal.

Ca și în alți ani, originea lucrărilor primite variază, ele fiind dăruite, cumpărate, trimise în schimbul publicațiilor ncastr, primite pe temeiul legii depozitului legal, sau publicate chiar de Arhivele Statului. Ținând deci seama și de originea creșterilor, situația fiecărui fond în parte este următoarea :

I.

Fond : *Volume și broșuri*.

Creștere : 468 de numere și 2 dublete. Total, 470.

Origine : *Dăruite* : 183.

Cumpărate : 33.

Schimb : 7.

Depozit legal : 230 de numere și 2 dublete. Total, 232.

Publicații proprii : 8.

II.

Fond : *Periodice*.

Creștere : 1518 numere și 43 de dublete. Total, 1561.

Origine : *Dăruite* : 1234 de numere și 38 de dublete. Total, 1272.

Cumpărate : 7 numere și 3 dublete. Total, 10.

Schimb : 48.

Depozit legal : 224.

Publicații proprii : 3 numere și 2 dublete. Total, 5.

În anul 1945, pe lângă obișnuitele lucrări de înregistrare, catalogare și așezare în depozit a volumelor primite, pe lângă lucrările cerute de schimbul de publicații și de servirea publicului, s'a făcut verificarea cuprinsului volumelor nelegate din colecția *Monitorului Oficial*, între 1861 și 1940. În cursul lunilor de vară s'a continuat verificarea depozitului, fiind controlate și curățate cărțile din dulapul XIV, rafturile 3—6, dulapul XV, rafturile 1—6 și dulapul XVI, raftul 2. De asemenea au fost așezate în rafturile noi colecțiile periodicele în curs de apariție. La începutul lunii Septembrie fiind readuse în București cele 17 lăzi cu material al Bibliotecii, evacuate în Aprilie 1944, cărțile și periodicele din aceste lăzi au fost așezate din nou în depozit, la locurile lor.

Catalogul pe materii, a cărui nevoie se simte mai mult ca oricând într-o bibliotecă de specialitate ca a Arhivelor Statului, a înaintat foarte puțin anul acesta, fișele de materii făcute privind numai cărțile sosite în 1945.

În cursul acestui an am fost ajutată de D-ra Suzana Dimitriu, care s'a ocupat aproape exclusiv cu înregistrarea și catalogarea cărților și periodicelor; totuși timp de 2 luni și jumătate d-sa nu a lucrat pentru Bibliotecă, fiind însărcinată cu lucrări de numismatică. D-l Mircea Tomescu, bibliotecar la Școala de Arhivistică, a lucrat de asemenea timp de 4 luni și pentru Biblioteca Arhivelor Statului, înregistrând cărțile și periodicile din fondul Hașdeu.

Ca îmbunătățiri aduse anul acesta depozitului menționez o serie de suporturi pentru periodicele din rafturi — din nenorocire în număr cu mult prea redus față de nevoile Bibliotecii — și reinstalarea lămpilor electrice, care ușurează foarte mult mânăuirea și controlul cărților, în special în fundul depozitului.

Dintre neajunsurile ce se simt mai mult la Bibliotecă, pe lângă lipsa de fișiere pentru catalogul pe materii ce se alcătuește treptat cel mai mare e și anul acesta tot lipsa de personal, atât științific cât și de serviciu. Ca și în trecut, îmi îngădui să atrag atenția că e cu neputință ca doi funcționari să îndeplinească punctual toate lucrările cerute de natura bibliotecii noastre și de atâtea lipsuri din trecut. Pe lângă actualul post de bibliotecar-ajutor, a cărui retribuție e cu mult prea mică pentru cunoștințele și munca ce i se cer în realitate ar fi nevoie de crearea unui post mai însemnat, de pildă de bibliotecar. Rezultatul situației actuale, ce mi se pare elocvent, e vacanța prelungită a postului de bibliotecar-ajutor, cu toate concursurile ținute în ultimul timp.

9 Aprilie 1946.

Maria Dumitescu, bibliotecar-șef.

5. Raport asupra situației Registraturii în anul 1945

Am onoarea a raporta următoarele :

1. Conform registrelor la Intrare am înregistrat un număr de 2.880 hârtii, iar la Eșire un număr de 1689 lucrări, corespondență purtată cu autoritățile de Stat, Regionalele Arhivelor, particulari, etc.

2. În registrul de Intrare pentru Starea Civilă, s'au primit și înregistrat 578, mențiuni de căsătorie, desfaceri de căsătorie, schimbări și rectificări de nume, de religie, adopțiuni, decese.

3. Arhiva evacuată, dintre anii 1831—1905 a fost controlată după reîntoarcere și aranjată în dulap și depozit.

4. Între 1 Aprilie — 31 Decembrie 1945, am făcut și lucrări de inventar și am întocmit și completat date noi în statele personale ale Direcțiunii Generale și Arhivelor Regionale.

Georgeta Lunțaru,
Arhiv.-registrator șef

II.

RAPORT DESPRE ACTIVITATEA DIRECȚIEI REGIONALE A ARHIVELOR STATULUI DIN CLUJ PE ANUL 1945

Nr. 9 din 23 Ianuarie, 1946.

La adresa D-voastră Nr. 1 din 8 Ianuarie 1946, avem onoarea a Vă înainta următorul raport de activitate pe anul 1945 :

1. *Personal.* În bugetul pe anul 1945/46 am avut trecute 12 posturi, dintre care 10 de arhiviști, iar 2 de oameni de serviciu. Dintre posturile de arhiviști, patru au fost vacante în întreg decursul anului (un post de arhivar-ajutor și trei posturi de paleograf), neputându-se completa din motivele arătate și în anii trecuți: lipsa candidaților cu studii de specialitate. Cu data de 1 Aprilie 1945 postul de arhivar ajutor s'a completat prin transferarea d-rei O. Pescariu din postul de registrator, rămânând, în continuare, tot patru posturi vacante: cele trei de paleograf și cel de registrator din care s'a transferat d-ra Pescariu. Cu data de 1 Aprilie 1945 d-ra Pescariu a obținut și o gradație la postul de arhivar-ajutor, care însă din cauzamăsurilor financiare în vigoare în decursul anului, i s'a plătit numai începând cu data de 1 Dec. 1945. Altă mișcare în personal nu s'a mai făcut în timpul anului, în afară de utilizarea D-nei Eudochia Buta, arhivar-ajutor la Arhivele Statului din Sibiu, începând dela 1 Oct. 1945, data reîntoarcerii noastre la vechiul sediu din Cluj, până la 1 August 1946.

Consemnăm în acest raport, deși vă este binecunoscut și D-voastre că patru posturi vacante de ani de zile pe care până acum nu le-am putut completa, nu este o curiozitate a instituției noastre, ci motivul trebuie căutat în retribuția materială ridicol de neînsemnată în raport, cu munca aridă a arhivistului și cu pregătirea care i se cere. Ba situația generală din timpul din urmă, a agravat și mai mult lucrurile, așa încât azi la Cluj, salariile aferente celor patru posturi vacante la noi, nu mai sunt suficiente pentru pâinea zilnică. De aceea v'am și propus, într'unul din rapoartele noastre anterioare, ca să admiteți ca cel puțin unele dintre posturi să le ocupăm cu studenți în litere, la specialitatea istorie.

În lunile de vară s'au acordat funcționarilor concedii de odihnă de câte 30 de zile. Nu au beneficiat de aceste concedii, renunțând benevol la ele, d-nii Ștefan Meteș, I. Mărcuș, și B. Surdu, care au rămas tot timpul la serviciu din cauza pregătirilor care trebuiau făcute în vederea reîntoarcerii dela Sibiu la Cluj. Lipsuri mai îndelungate dela serviciu au avut d-l B. Surdu, dela 12 Aprilie 1945—3 Mai 1945, fiind concentrat, apoi în concediu dela 26 Dec. 1945 până la 8 Ianuarie 1946, precum și d-l Al. Baldi, om de serviciu, care a fost mobilizat până la 30 Sept. 1945, în continuare din anul 1944. Deasemenea d-rei O. Pescariu i s'a mai acordat, pe lângă concediul de odihnă, încă unul de la 3—18 Septembrie 1945.

Din luna Aprilie 1945 și până la plecarea noastră la Cluj am dat ospitalitate personalului Arhivelor bucovinene care a lucrat cu materialul nostru, dar cu administrație proprie.

2. *Venituri și cheltuieli.* Pentru cheltuielile materiale am avut înscris în bugetul anului 1945—46 suma de lei 700.000. Precizăm dela început că acești bani nu reprezintă numai subvenția pentru spese materiale, ci toate cheltuielile de întreținere se fac din acești bani. În primul trimestru al anului 1945 dela 1 Ian.—31 Martie am avut următoarele cheltuieli de întreținere:

Taxe comunale (apă, gunoiu, canal)	9.857
Gaz metan	32.708
Costulcurentului electric.	15.091

Observăm că aceste sume trebuiesc raportate la subvenția de 500.000 lei prevăzută în bugetul pe 1944/45, nefiind achitate din cei 700.000 lei prevăzuți în bugetul pe 1945/46.

Dela 1 Aprilie 1945, cheltuielile repartizate pe capitolele specificate mai sus se ridică la următoarele sume :

Taxe comunale (dela 1 Aprilie 1945 nu ne-au mai fost trimise facturile, probabil au fost înaintate direct Ministerului fără ca să mai fim în-cunoștințați și noi).

Gaz metandela 1.IV.—31.VIII. : 46.177, lei (lipsește factura pe luna Sept. 1945, care nu ne-a fost înaintată până la plecarea noastră din Sibiu, și nu ne-a fost trimisă nici la Cluj).

Luminatdela 1.IV.—30.IX. : 23.670 lei.

Recapitulând, avem spese de întreținere dela 1 Ian. 1945 — 31 Martie 1945=57.656 ; iar dela 1 Aprilie la 31 Dec. 1945=70.847, deci în total 128.503 lei. Intre cheltuielile diverse făcute în decursul anului 1945, menționăm abonamentul pentru telefon de 41.850 lei, care a fost achitat până în luna Sept. 1945 inclusiv, tot din banii pentru materiale.

Actele justificative pentru sumele cheltuite s'au înaintat direct Ministerului. Trebuie să menționăm la acest capitol al cheltuielilor că în timpul refugiului nostru sibian, din suma prevăzută în buget pentru spese materiale, sacrificând alte trebuințe ale instituției, puteam, de bine de rău, suporta și cheltuielile de întreținere. Aceasta datorită în mare parte faptului că, având încălzire cu gaz metan, puteam face la încălzit, întotdeauna economii simțitoare. Cu venirea noastră la Cluj, banii trebuincioși pentru transportul lemnului dela gară și tăiatul lor, întrece cu mult toate prevederile noastre bugetare. Natural costul lemnului îl achită C. A. P. S.-ului direct Ministerul. Astfel pentru transportul unui vagon de lemn dela gară ni s'a cerut 100.000 lei iar pentru tăiat încă 50.000, ceea ce înseamnă că pentru 10 vagoane de lemn, câte avem aprobate pentru un an de zile, ar trebui să plătim numai pentru transport, fără tăiat, un milion lei, adică cu 300.000 mai mult decât toți banii noștri de materiale. Pentru anul în curs, datorită împrejurărilor excepțional de grele în care se fac transporturile, din 10 vagoane nu am putut obține până în luna Ian. 1946, nicio bucată de lemn. Abia la începutul acestei luni am primit trei vagoane, care la locul de încărcare vor fi fost în cantitatea cerută — dar până la Cluj nu au mai ajuns nici jumătate. Așa se explică faptul că nu am cheltuit toți banii de materiale pe transportul lemnului, dar cum s'a putut lucra în timpul iernii fără foc și ce randament a dat munca din acest timp, socotim că nu mai este de lipsă să arătăm aici.

Tot în legătură cu cheltuielile pentru lemn amintim că prin modificarea art. 8, în luna Aprilie 1945, a convenției încheiate între Min. de Finanțe și C.A.P.S. privitoare la procurarea combustibilului pe-seama instituțiilor de stat, până și transportul pe C.F.R. trebuie suportat de instituțiile primitoare. Așa fiind, și deoarece Min. Ed. Naționale nu ne-a alocat un fond în acest scop, nu ne rămâne decât

sau să întrebuițăm întreaga sumă de materiale pentru o parte din lemnele de foc, sau să renunțăm la încălzit. Poate totuși ca până la urmă Ministerul să aprecieze că nu e suficient să ne aprobe procurarea lemnului de foc, ci trebuie să ne facă cu puțință și primirea lor efectivă.

Pe lângă cheltuielile arătate până acum, mai notăm că am obținut dela Minister pentru spesele de mutare dela Sibiu la Cluj suma de 3.000.000 lei. Până la data de azi nu am putut readuce la Cluj întreg materialul documentar. Astfel, nu am putut încă aduce nimic dela Turda și nici dela Apoldul de jos, jud. Sibiu. E adevărat că nici banii destinați acestui scop nu au fost cheltuiți în întregime, ne exprimăm însă temerica că nu vom putea acoperi, din ce ne-a rămas, cheltuielile ce se vor ivi. În orice caz, o situație a acestui fond nu putem prezenta deocamdată, decât abia la sfârșitul anului bugetar, dată până la care sperăm să putem aduce la Cluj și materialul dela Turda și cel dela Apold.

Pentru locuința pe care o ocupă în imobilul arhivelor, directorul instituției plătește Ministerului, în rate lunare, o chirie anuală de lei 49.860; deasemenea un om de serviciu cu locuința la Arhive plătește o chirie de lei 5.280 anual; în total deci 55.140 lei.

III. *Lucrări oficiale de birou.* Au fost înregistrate 241 acte intrate și 230 ieșite, au fost eliberate 2 certificate, 8 adeverințe și 2 ordine de serviciu.

IV. *Lucrări speciale de arhivă.* La acest capitol am putea repeta în mare măsură și aproape întocmai, cele ce vă raportam și în anii trecuți, în timpul refugiului dela Sibiu. Și anume, din cauza capacității reduse a localului, lucrul în arhivă nu s'a putut face decât parțial și cu mari greutate. Timp de cinci ani de zile cât am stat la Sibiu, cea mai mare parte din materialul nostru documentar a trebuit să fie păstrat în lăzi, din cauza localului neîncăpător. Exact aceeași e situația în care ne aflăm acum la Cluj. Suntem atât de strâmtorați, în propriul nostru local, încât documentele sunt în nevoie să le păstrăm în lăzi îngrămădite unele peste altele. Aceasta din cauza Primăriei din Cluj, care și acum refuză cu îndârjire să evacueze clădirea noastră, punându-ne în imposibilitate de funcționare. În asemenea condiții din arhiviști ce credem că suntem, am devenit simpli paznici. În anul expirat, nicio lucrare de proporții mai vaste nu s'a putut executa. S'au continuat doar lucrări mai mărunte, începute în anii trecuți: regeste, traduceri, copii, etc., și acestea numai din fondurile mai mici, care au putut fi despachetate. S'a mai făcut în decursul anului o confruntare a documentelor din arhiva orașului Cluj, cu publicația lui Takab, Kolossvári Oklevéltá, I, pentru a se vedea care dintre documentele aflate la noi sunt inedite.

V. *Creșterea colecțiilor.* Fondurile noastre arhivistice nu s'au mărit nici în acest an aproape cu nimic, afară de câteva cumpărături. Aceasta din două motive: mai întâi datorită situației rezultată din starea de război, care a îngreuiat transporturile pe C. F. R., iar apoi datorită faptului că localul din Sibiu fiind neîncăpător nu mai putem îngrămădi acolo nimic. În privința aceasta nimic nu s'a schimbat nici aici

la Cluj până acum. Neputând intra în stăpânirea localului întreg, nu avem unde aranja nici colecțiile existente, nu să mai achiziționăm altele noi. Am fi dorit să putem aduce la Sibiu importanta arhivă dela Inspectoratul Minier din Zlatna, pe care plănuiam s'o transportăm la Sibiu mai demult, încă din vara anului 1944, însă acest deziderat n'a putut fi îndeplinit din motivele schițate mai sus, aceasta rămânând în sarcina nou înființatei Direcțiuni Regionale a Arhivelor din Sibiu. Mai amintim la acest loc că atunci când arhiva Universității Națiunii Săsești din Sibiu rămasă fără conducător, și sigilată de armata aliată, a trecut în administrarea Comisariatului pentru administrarea și lichidarea bunurilor Grupului Etnic German, am făcut toate demersurile cuvenite, pentru a-i da existența legală. Pentru aceasta am arătat în diferite rapoarte către autorități temeiurile juridice ale înființării acelei Arhive și cuprinsul istoric documentar al colecțiilor sale. După străduințele noastre, când problema ajunsese la punctul de a fi rezolvată, sarcina de a duce lucrurile la bun sfârșit a fost trecută d-lui Gh. Duzinchevici, directorul Arhivelor dela Sibiu. De altfel din rapoartele noastre anterioare în această chestiune, lucrurile Vă sunt bine cunoscute.

La plecarea noastră la Cluj, am lăsat la Sibiu arhiva fostului Oficiu Montanistic din Zlatna pe care am cedat-o Arhivelor de acolo, ca fiind de proveniență din jud. Alba, care este înglobat în cuprinsul Direcțiunii dela Sibiu. (circa 489 lăzi).

Biblioteca a crescut cu 5 opere primite cu titlul de donație.

VI. *Reîntoarcerea Arhivelor din refugiu, la vechiul sediu din Cluj.*

La începutul lunii Oct. 1945, în urma ordinului primit, am părăsit Sibiul de refugiu și am revenit la Cluj. Greutățile reîntoarcerii noastre au fost, și durere, continuă încă să fie, atât de mari, încât nici acum, după patru luni de zile, nu am reușit să ne instalăm. Aceasta datorită nu atât situației generale rămasă după războiu, cât mai ales atitudinii vădit potrivnice cu care ne-a întâmpinat oficialitatea Clujului, Primăria, în deosebi, care a făcut tot ce i-a stat în putință ca să nu putem intra în stăpânirea localului nostru. Recunoaștem acest merit conducătorilor Municipiului Cluj, că au reușit până acum să ne împiedice de a intra definitiv în stăpânirea imobilului nostru, proprietatea Ministerului Educației Naționale. Ordinele de evacuare ale Ministerului de Interne n'au fost executate de Primărie, sentințele judecătorești au fost nesocotite de locatarii introduși de aceeași Primărie în clădirea Arhivelor — așa încât în privința clădirii noastre din Cluj, pe care Primăria era dator să ne-o pună la dispoziție dela început și fără niciun fel de piedici, aceasta din urmă, prin ilegalitate și abuz, refuză și acum să o evacueze. Să mai amintim că, în propria noastră clădire, comandantului Serviciului de incendiu al Primăriei, unei singure persoane, i s'au rezervat cinci camere pentru birou, câtă vreme pentru toți funcționarii Arhivelor la un loc nu s'a găsit o singură încăpere? Că după sosirea noastră la Cluj am fost împiedecați să așezăm la intrare firma Arhivelor? Un șir întreg de umiliri care, spre gloria Primăriei din Cluj, constituie cel mai dureros crâmpie din existența instituției noastre.

Pentru evacuare s'au purtat cu Primăria două procese : unul intentat chiriașilor particulari, cazați de Primărie în imobilul Arhivelor, pe care l-am câștigat la prima desbatere, însă sentințele au fost executate foarte anevoie, cu concursul Poliției, mult solicitat și greu obținut ; al doilea proces intentat direct Municipiului, care în mod ilegal deține clădirea pentru serviciul propriu de incendiu. Acest al doilea proces a fost de două ori amânat. Primăria uzează de toate abilitățile juridice ca să amâne mereu judecata. Al treilea termen pentru desbatere nu a fost încă fixat.

Nu am putut aduce până acuma, nimic dela Turda, unde avem o bună parte din material încă din Sept. 1940 — și nici dela Apoldul de jos din jud. Sibiu — unde au fost dispersată o parte din documente pentru a le feri de bombardamentele aeriene. La gara Apoldul de jos, am depus în 29 Sept. 1945 scrisorile de trăsură pentru obținerea vagoanelor necesare mutării documentelor dela Apold la Cluj. Am intervenit de atunci în repețite rânduri, și prin adrese scrise și telegrafic la Inspekția C.F.R. Brașov pentru aprobarea vagoanelor. Nu le-am putut însă obține nici până în ziua de azi, așa încât documentele noastre și acum se află tot în clădirea școlii primare din Apold. Materialul dela Turda nu a putut fi adus până acum din mai multe motive : mai întâi noi am sosit la Cluj după ce începuseră ploile de toamnă, iar pe un astfel de timp nu puteam risca să facem transporturile cu camioane între Turda și Cluj, apoi nici nu aveam loc pentru depozitarea și a documentelor din Turda, abia putând adăposti pe cele dela Sibiu în încăperile în care Primăria din Cluj, generoasă, ne-a permis să intrăm. Sperăm să putem aduce încurând, tot ce avem în Turda, iar dela Apold îndată ce putem obține vagoanele pentru care intervenim mereu.

În ceea ce privește clădirea însăși a Arhivelor dela Cluj, acesteia i s'au făcut unele mici modificări, Primăria încercând s'o adapteze pentru Pompieri. În general situația ei este rea. Pereții cu tencuiala crăpată, geamurile sparte, și peste tot imobilul lasă impresia unei clădiri fără stăpân. În timpul războiului, extremitatea unei aripi a fost lovită în plin de o bombă. Partea dărâmată a fost în parte refăcută dar neterminată.

Depozitul de documente a devenit o dărăpănătură. Apa de ploaie și zăpada se prelinge prin plafon și trebuie să fim întotdeauna cu mare grijă și să mutăm lăzile cu documente dintr'un loc în altul ca să nu cadă apa peste ele. Ușile sunt stricate, fără chei și fără mânere. În încăperi vecine cu cele unde păstrăm noi documentele, au Pompierii sala de mese și bucătăria, unde desigur se face foc. Tot lângă încăperile noastre se află și W.C.-urile trupei cu conductele de apă întotdeauna defecte, așa încât peste tot e o veșnică scurgere de apă. Dar depozitul nostru nu e utilizat propriu zis numai de Pompieri, ci Primăria l-a transformat în garaj unde își ține camioanele și alte mașini.

Două clădiri aflate în curtea Arhivelor, rămase în bună stare la data plecării noastre în refugiu, au fost compct demolate de Primărie, iar materialul rezultat dus de acolo.

VII. *Deziderate*. Situația clădirii fiind cea arătată mai sus, se impune grabnica ei reparație, în special a depozitului. În acest scop avem nevoie de sume însemnate. Am și luat măsuri pentru întocmirea devizului, urmând ca să facem apoi demersurile necesare pentru aprobarea lui și obținerea banilor trebuincioși, așa încât dacă timpul va permite putem începe lucrările. Până când nu se face o reparație radicală depozitului, documentele nu mai pot fi așezate acolo.

Deodată cu reparațiile făcute clădirii, trebuie să confectionăm și rafturi noi, fiindcă cele vechi, rămase în perfectă stare în depozit la plecarea noastră din Cluj, în 1940, au fost duse și nu am aflat decât o parte din ele la Biblioteca Universității. Pentru aducerea acestora din urmă din nou la Arhivă V'am înaintat un deviz cu rugămintea de a-l trimite Ministerului spre aprobare.

Amândouă aceste lucrări vor trebui executate cât mai neîntârziat, dar înaintea lor trebuie să se facă toate eforturile pentru a intra definitiv în stăpânirea clădirii noastre.

În ceea ce privește revendicările funcționarilor dela instituția noastră aceasta se încadrează în problema salarizării întregului personal dela Arhivele din țară și credem că nu poate fi rezolvată parțial.

Director, **Metes**

III

RAPORT DESPRE ACTIVITATEA DIRECȚIEI REGIONALE A ARHIVELOR STATULUI DIN CRAIOVA PE ANUL 1945

La ordinul D-voastră Nr. 1 din 8 Ianuarie a. c., avem onoarea a vă raporta că în cursul anului 1945 această Direcțiune a avut următoarea activitate :

I. Lucrări de birou.

- a) Întrări : 3132.
- b) Eșiri : 419 rapoarte și adrese, 1.715 copii și certificate.
- c) Mențiuni pe actele stării civile : cca 1.300.
- d) Refăcut opt din opisele de stare civilă ale Municipiului Craiova.
- e) Deasemenea s'a refăcut registrul inventar al documentelor, operația continuându-se cu facerea rezumatelor și inventarierea a încă 800 documente din cele neinventariate, ajungând astfel la un total de 1.591 documente inventariate.

II. Lucrări de arhivă.

Din cauza lipsei de spațiu, și a împrejurărilor speciale create prin starea de război, în cursul anului trecut nu s'a putut ridica decât o importantă donație de planuri de moșii, la inventarierea cărora se lucrează în prezent, ajungând la un total de 1.268 planuri inventariate. S'a continuat însă cu aducerea din evacuare a restului de material ce nu putuse fi adus în cursul anului 1944, operația terminându-se la începutul lunii Aprilie.

Deoarece prin evacuare, făcută foarte repede, majoritatea fondurilor s'au încurcat, iar o parte din acele fonduri necesitau lucrărilor curente ale instituției, am fost nevoiți, cu asentimentul întregului personal, să începem încă din primele zile ale anului, — în plină iarnă — cu reorganizarea arhivei.

Astfel, în biroul din localul Madona Dudu, transformat în sală de triere s'a lucrat pe echipe și prin rotație încontinuu, munca nefiind întreruptă decât atunci când eram împiedecați de lipsa de sfoară. Operația a fost destul de grea și anevoioasă, dar rezultatul ne-a satisfăcut pe deplin, sfârșitul anului găsim-ne cu majoritatea materialului, în special cel mai cercetat, rearanjat în rafturi, așa cum fusese înainte de evacuare.

Cu această ocazie, și pentru a se crea spațiu, s'au scos din fondurile judecătorești dosarele penale fără importanță.

Nu putem să încheem acest capitol fără a evidenția munca depusă de întregul personal al Arhivelor, fiecare dând dovadă de toată înțelegerea și tragerea de inimă, atunci când interesul instituției a cerut-o.

III. Biblioteca

Grație împrejurărilor biblioteca noastră a crescut foarte mult în cursul anului trecut.

Astfel prin Decizia Ministerului Ed. Naționale Nr. 39.883/1945 a preluat ceace a mai rămas din materialul Bibliotecii Centrale fostă cu sediul la Chișinău, iar prin Legea Nr. 298/945, a obținut dreptul de „Depozit legal”. Afară de acestea, atât donațiile cât și cumpărăturile au fost mai mari decât în ceilalți ani.

În cifre situația bibliotecii în anul 1945 este următoarea :

<i>Cărți :</i>	Cumpărate	513
	Donate	461
	Depozit legal.	951
	Preluat de la Bibliot. Centr. Chișinău . .	<u>630</u>

Total . . . 2.555 volume.

Din acestea s'au inventariat numai 1.300 volume, ajungând la sfârșitul anului la 3.348 volume inventariate ; s'au lucrat deasemenea și cca. 3.200 fișe.

<i>Reviste :</i>	<i>Donate.</i>	284 în 2.365 exemplare
	<i>D. legal</i>	478 în 1.324 exemplare
<i>Periodice :</i>	<i>Donate.</i>	8 în 20 exemplare
	<i>Ziare :</i> . <i>D. legal</i> . .	861 în 5.151 exemplare
	<i>Cititori :</i>	62.
	<i>Cercetători :</i>	50.

Din situația de mai sus se observă imediat că există o mare diferență între cărțile intrate și cele inventariate. Aceasta se explică prin faptul că, deși funcționarii bibliotecii au depus o muncă asiduă în tot cursul anului, totuși numărul lor redus n'a putut satisface toate

cerințele. Pentru a se ajunge la o situație normală, am intervenit pe lângă cei în drept spre a se creea noi posturi.

IV. *Venituri și cheltuieli.*

a) <i>Venituri</i>		b) <i>Cheltuieli</i>	
1. Imprimare	lei 50.690	—	—
2. Urgență.	„ 42.660	—	—
3. Sold subv. 1944.	„ 2.968	—	—
4. „ A. P. 1944	„ 4.600		4.600
5. „ Evacuare arhivă „	107.472		107.472
6. „ Mașină scris	100.000		100.000
7. Sfoară	„ 50.000		50.000
8. Fond. chelt. mat. (August, 1944/31 Mart. 1945) .	191.916	Deficit din 1944. .	24.981
		Dela 1/I—31/III 1945	155.323
	Sold	lei 11.612	
9. Fond chet. mat. (1/IV-31/XII 1945)	lei 402.672	Dela 1/IV-31/XII 1945	918.058
		de unde rezultă la sfârșitul anului un deficit de	503.774 lei,
		sumă ce nu s'a ordonanțat încă.	
10. Fond Biblioteca Centr. Chișinău	lei 130.659		22.500
	Sold	lei 108.159	

V. *Personal.*

În cursul anului 1945 numărul funcționarilor noștri a crescut foarte mult prin numiri, transferări și detașări.

Astfel, a fost numit un om de serviciu, au fost transferate cu post cu tot două funcționare, iar alte două în posturi vacante, și detașați: doi funcționari dela Arhivele Statului Constanța, cinci învățătoare dela Inspectoratul Școlar Regional Craiova, un funcționar dela Primăria Municipiului Craiova și un om de serviciu dela Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului.

Deasemenea au fost definitiveate două funcționare, s'a ocupat prin înaintare postul de arhivar registrator și au primit gradații șapte funcționari.

~ *Concluzii*

În general anul 1945 a fost pentru instituția noastră un an de totală reorganizare, urmare firească a sfârșitului războiului și deci a stărilor de nesiguranță care au caracterizat mai ales anul trecut. S'a lucrat astfel temeinic și cu toată tragerea de inimă în toate direcțiile, rezultatele fiind mai mult decât mulțumitoare. Este adevărat însă că ajungerea la aceste rezultate a fost favorizată și de creșterea neașteptat de mare a numărului personalului Direcțiunii.

Director, Dr. **C. S. Nicolaescu-Plopșor**

Arhivar principal **D. Măndroceanu**

IV.

RAPORT DESPRE ACTIVITATEA DIRECȚIUNII REGIONALE
A ARHIVELOR STATULUI DIN BRAȘOV PE ANUL 1945

Nr. 4/1946.

În cursul anului expirat prin decizia No. 59.520/1945 a Ministerului Educației Naționale, Direcțiunea Învățământului Superior, Domnul dr. Constantin Stoide se numește, pe ziua de 23 Martie 1945, arhivar principal fără gradație, în postul vacant dela această direcțiune regională, iar prin decizia No. 114.090/1945, se delegă cu girarea acesteia direcțiuni.

Domnul Maleș-Arhire Gheorghe, utilizat în mod provizoriu la Arhivele Brașov, prin decizia ministerială No. 330.570/1945 se încadrează în postul de arhivar-registrator ajutor vacant la această direcțiune, iar cu data de 1 Decembrie 1945 demisionează din acest post pe care-l ocupa.

Cu decizia No. 343.905/1945, Doamna Aurora Ionescu, arhivar fără gradație, se înaintează, pe data de 9 Decembrie 1945, la gradul de arhivar principal.

Intrucât privește complectarea celorlalte posturi prevăzute în bugetul Ministerului Educației Naționale, pe exercițiul 1945/1946, pe seama acestei Direcțiuni, se va face prin concursul fixat de către Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului, care se va ține la data de 1 Martie 1946, în localul Arhivei din București.

În conformitate cu ordinul No. 1224/1944 al Direcțiunii Generale, s'a readus la sediu tot materialul arhivistic dispersat dela instituția noastră. Din întreg materialul de 127 lăzi, evacuat, până în prezent, s'au despachetat și pus la loc în depozit un număr de 112 lăzi, iar restul de 15 lăzi se vor despacheta de îndată ce se va putea, din cauza temperaturii, lucra în depozit. Cu ocazia despachetării acestui material s'a constatat că el s'a conservat în perfecte condițiuni și corespunde întocmai inventarului de predare.

Veniturile proprii ale acestei Direcțiuni Regionale, întreținută de Primăria Municipiului Brașov, sunt extrem de reduse, rezultate din taxele modeste ale cercetătorilor care în cursul anului expirat au fost de lei 80, la care se adaugă suma de lei 2.737, raportată ca excedent rămas din exercițiul 1944. Din această sumă totală de lei 2.817 nu s'a cheltuit nimic.

Din subvenția de lei 840.000, minus 10%, în conformitate cu dispozițiunile Legii Contabilității Publice, prevăzută în bugetul Ministerului Educației Naționale, pe exercițiul 1945/1946, pe seama acestei arhive, s'a ordonat, până azi, lei 378.000, sumă ce a fost aproape în întregime angajată cumpărării de cărți de specialitate pentru biblioteca arhivei, iar o parte pentru diferite cheltuieli de materiale.

Lucrări oficiale de birou, în afară de chestiunile primite prin registratura Municipiului și lucrate pentru Municipiu, în număr de 21, s'au înregistrat și rezolvat prin registratura proprie a acestei Direcțiuni Regionale, 1204 acte diverse—dintre care 1037 mențiuni de

stare civilă — și 19 ale Direcțiunii M.O.N.T. provenite dela Ministerul Culturii Naționale și Cercul Teritorial Brașov, în total 1.223 piese intrate și eșite.

Lucrarea începută pentru întocmirea indicelui cronologic al documentelor aflătoare în arhivele din țară a trebuit, din cauza împrejurărilor, să fie întreruptă în cursul acestui an.

Fondurile arhivei au fost consultate de 19 cercetători, cărora li s'a pus la dispoziție materialul de studiu necesar, întocmindu-se evidențele corespunzătoare și dându-li-se și referințele necesare. S'au dat spre consultare, în acest scop, 154 cărți (240 volume) și 92 piese arhivistice și anume :

Documente și acte vechi.	63
Registre (condici)	29

S'au dat informațiile cerute la 14 persoane asupra unor probleme limitate, în baza materialului aflător în arhivă, punându-li-se la dispoziție 1.020 piese arhivistice, adică :

Acte vechi	3
Registre (condici)	2
Publicații oficiale	973
Planuri	6

În total deci au fost folosite :

Documente și acte vechi.	102
Registre (condici)	31
Planuri	6
Publicații oficiale	<u>973</u>

Total general 1112 piese de arhivă și
240 volume de bibliotecă.

Pentru serviciile Primăriei s'a căutat și pus la dispoziție materialul cerut în 32 cazuri.

Din materialul nepublicat aflător în depozitele acestei arhive s'au aranjat, punându-se în dosare, în ordine cronologică și numerică, prevăzându-se și cu stampila arhivei, un număr de 1.086 scrisori cirilice-românești, latine, germane, maghiare și grecești, din anii 1611—1832 și 27 de registre de socoteli din anii 1756—1793.

În vederea unor lucrări de inventariere și publicare de material inedit din Arhivele Brașov s'au transcris un număr de 411 acte și scrisori cuprinzând anii 1654—1820, dintre care 379 sunt cirilice-românești, 17 latine și 15 germane.

Au fost inventariate 23 condici de socoteli negustorești ale casei de comerț Constantin și Ion Dan, dintre anii 1752—1774, precum și 135 de acte diferite dintre anii 1681—1790.

În cadrul aceleiași lucrări s'a început transcrierea operei, în parte inedită, a lui (Heyser Christian) „Bathory und Weiss”.

Biblioteca de specialitate a crescut cu 525 volume, cărți și reviste de specialitate, din care 72 au fost primite ca donație, s'au inventariat 424 cărți și numeri de revistă, întocmindu-se fișele de bibliotecă corespunzătoare. Deasemenea s'au lucrat fișele bibliografice la publicațiunile Academiei Române, secțiunea literară și științifică și s'au completat acelea ale secțiunii istorice.

În arhivă se păstrează al doilea exemplar al registrelor de stare civilă în care s'au făcut 1.037 mențiuni de căsătorie, divorțuri și schimbări de confesiune.

Brașov, la 30 Ianuarie 1946.

Director Regional, **Dr. C. A. Stoide**

Arhivar, **M. Runceanu**

V.

RAPORT DESPRE ACTIVITATEA DIRECȚIEI REGIONALE A ARHIVELOR STATULUI DIN BUZĂU PE ANUL 1945

I. Local, instalare și organizare.

În urma însărcinării ce ni s'a încredințat prin delegația Nr. 750 din 4 Iunie 1945 și delegația No. 902 din 21 Iunie 1945 a Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului, în vederea organizării Direcțiunii Regionale a Arhivelor Statului cu sediul în orașul Buzău care să cuprindă județele Buzău, Brăila și Râmnicu-Sărat, dela început, chiar cu sosirea în orașul Buzău, una dintre principalele preocupări a fost aceea a găsirii unui local pentru sediul Arhivelor. Din convorbirile ce am avut cu șefii autorităților din Buzău, am înțeles că găsirea localului este una din cele mai grele probleme în situația specială în care se află orașul Buzău. Problema imobilelor în orașul Buzău, în vara anului 1945, era destul de acută chiar pentru autoritățile locale, care se aflau instalate în imobile particulare și școlile orașului. Totul ce putea fi locuibil, a fost oferit trupelor aliate sovietice, deoarece orașul prezenta un centru de tranzit și de centralizare a materialelor ce decurg din sarcina condițiunilor armistițiului între U.R.S.S. și țara noastră.

În fața acestei situații, autoritățile locale, în special Prefectura județului Buzău, la conducerea căreia se afla D-l Șt. Uțan prim pretor, mi-a dat un sprijin real, intervenind la Comandamentul militat sovietic al garnizoanei Buzău și Comisia de rechiziție a Cercului de recrutare depe lângă Poliția orașului Buzău, pentru a scoate dela rechiziționare un local ce era destinat pentru trupele sovietice spre a-l pune la dispoziția Arhivelor Statului, sub formă de rechiziție, însă cu plată.

Până la găsirea localului, pentru a avea un sediu provizoriu în vederea contactului cu autoritățile locale și perfectarea demersurilor pentru găsirea localului, am apelat la bunavoința P. S. Episcop Antim al Buzăului, care a înțeles greutatea întâmpinate și ne-a oferit sala bibliotecii Sf. Episcopii, unde am instalat cancelaria provizorie a Ar-

hivelor, cu sprijinul referentului cultural al Sf. Episcopiei C. S. Părintele Săndulescu, care ne-a pus la dispoziție tot ce era necesar pentru bunul mers al cancelariei.

Avem plăcutul prilej de a aduce și pe această cale, viile noastre mulțumiri P. S. Episcop Antim pentru deosebitul sprijin ce ni s'a dat și deplina înțelegere a rostului cultural și științific al instituției noastre.

Pe data de 7 Iulie, după multe investigații și cercetări ale clădirilor din oraș, împreună cu delegații comisiei de rechiziție, s'a putut găsi și sediu pentru Arhivele Statului în clădirea din str. Iarca Nr. 6, proprietatea D-lui Stan Săraru, avocat. Pentru a putea ocupa această clădire, ni s'a eliberat, de către Biroul de Cartiruire a Garnizoanei Buzău, fișa de cartiruire Nr. 6341/1945.

Intrați în posesia localului, am început lucrările de reparații intericare și după terminarea lor, pe data de 10 Iulie 1945, am putut instala cancelaria Arhivelor.

În privința mobilierului, în conformitate cu ordinul Nr. 1014 din 11 Iulie 1945 al Direcției Generale a Arhivelor Statului, am stăruit la autorități și particulari, însă nici dintr'o parte n'am putut realiza nimic.

Numai din partea Sf. Episcopiei ni s'a dat puțința să obținem, sub formă de împrumut, o masă, două bănci și o icoană.

La acea dată, averea proprie a Arhivelor consta din : „sigiliu mare, sigiliul mic, pecetea en tâte, împreună cu registrele de intrare și ieșire, inventar pentru cărți, inventar general, condică de expediție, un top de hârtie conceput și unul velină — acestea ni s'au încredințat odată cu delegația Nr. 902/945.

II. *Lucrări de arhivă*

Intrucât noua Direcțiune regională a Arhivelor Statului nu era încă cunoscută, am dat publicității la toate ziarele locale și din capitală o informație despre înființarea ei. Odată cu aceasta ne-am adresat Prefecturilor Buzău, Râmnicu Sărat și Brăila cu rugămintea de a face cunoscută instituția noastră, dând dispozițiuni instituțiilor administrative și publicând în Buletinele Oficiale județene adresa noastră cu caracter informativ și cerând totodată să ni se trimeată următoarele date :

1. O situație a arhivei ce posedă instituția, în care se va specifica totalul dosarelor și registelor în ordinea cronologică ; specia sau secțiunea din care fac parte, după conținutul lor, starea și locul în care sunt păstrate.

2. Un borderou de dosarele ce s'au format în cursul anului.

3. Dacă instituția posedă arhivă, care în conformitate cu dispozițiunile Legii de organizare a Arhivelor Statului, trebuie depusă spre conservare la aceste Arhive, se va solicita trimiterea unui delegat din partea Arhivelor Statului, care va proceda la selecționarea dosarelor și va elibera autorizarea de vânzare a maculaturii rămase, conform art. 1 și 3 din decizia Ministerului Industriei și Comerțului, publicată în Monitorul Oficial Nr. 232, partea I din 15 Octombrie 1942.

„Odată cu aceasta se va semnala orice act de instrăinare a dosarelor, condicilor, registrelor, peceților, sigiliilor, pieselor heraldice, monete și medalii, manuscrite, hărți și stampe precum și alte obiecte vechi ce au legătură cu istoria culturală a Românilor”.

În privința arhivelor Prefecturii și Primăriei orașului Buzău, văzând că parte din aceste Arhive, rămase de pe urma incendiului palatului comunal, se află sub dărămbături la voia întâmplării și răvășită de diverși indivizi cari o vindeau în piețele și băcăniile orașului, am intervenit cu adresa noastră Nr. 12 din 28 Iunie 1945, ca această arhivă să nu fie răvășită, ci adunată în starea în care se află și închisă într'un loc sigur, până la trierea ei de către delegații acestei Regionale a Arhivelor Statului.

La această intervenire, atât conducerea Primăriei, cât și a Prefecturii Buzău, au luat măsuri de orânduire a arhivei din subsolul palatului comunal și pe ziua de 23 Iulie 1945 delegatul nostru, după o muncă de trei săptămâni în condițiunile cele mai grele, a reușit să selecționeze din rămășițele de dosare arse, ude și descusute, 64 pachete de dosare pe diverși ani, cu începere dela anul 1832, majoritate din ele fiind scrise cu cirilica. Pe ziua de 31 Iulie 1945, conform procesului verbal înregistrat la Nr. 50/1945, am luat în primire și arhiva Prefecturii județului ce am selecționat-o din tot ce a mai rămas în ruinele palatului comunal incendiat în timpul războiului, reușind a alege peste 3500 dosare pe anii 1918—1942, ce erau sortite pieirii.

Conform procesului verbal din ziua de 9 Octombrie 1945, delegatul nostru a luat în primire 816 dosare, 8 registre opise și două condici de pomelnice pe anii 1823—1915 a cancelariei Episcopiei Buzăului.

Deci până în prezent avem dosare din arhivele : Primăriei orașului Buzău, Prefecturii județului Buzău și Episcopiei Buzăului.

Toate aceste dosare, din arhivele menționate, sunt importante nu numai prin conținutul lor, ci mai cu seamă prin faptul că sunt puținul ce-a mai rămas din măreața arhivă ce se păstra în palatul comunal al orașului Buzău, arhivă care în cursul războaielor din 1916—1918 și 1940—1944 a fost distrusă, căci iată ce găsim cu privire la această arhivă în *Memoriul Primăriei orașului Buzău asupra pagubelor, vexațiunilor și prejudiciilor materiale și morale cauzate comunei Buzău în timpul războiului 1918/1918*”, aflat în dosarul Nr. 780/1919 al Primăriei orașului Buzău : „Toate registrele și arhiva rămasă în palatul comunal, compusă din dosare începând dela anul 1832 și care conțineau multe acte de importanță capitală ca documente vechi care erau consultate de multe ori de diferiți cercetători și scriitori, toate actele de proprietate ale moșiilor și imobilelor comunei, care nu se mai pot reconstitui deoarece arhiva Tribunalului a fost distrusă, toate dosarele Oficiului Stării Civile dela anul 1864 până la 1914 inclusiv, Buletinele Oficiale care datau de vremea lui Caragea, asemenea dosarele spitalului Gârlași, proiecte de canalizare, alimentare cu apă și electricitate, arhiva comptabilității și *Percepției Comunale* și un drapel din timpul Unirii Principatelor, cusut cu fir, toate acestea cu ocazia ocupării Palatului Comunal de către *Inspekția XV a Etapelor Germane* au fost transportate — o parte în beciul și podul clădirii, ori vândute ca maculatură la comercianți, — iar cea

mai mare parte cu furgoanele au fost duse la marginea oraşului, unde li s'a dat foc. Daunele nici nu se pot evalua, deoarece actele şi documentele nu se mai pot reface întrucât şi arhiva Tribunalului a fost aproape complet distrusă şi această situaţie poate expune comuna la procese de revendicări care nu s'ar putea susţine, lipsind actele şi documentele de proprietate”.

Iată de ce dosarele care le avem acum în păstrarea acestor Arhive, prezintă o deosebită importanţă pentru trecutul oraşului Buzău.

În afară de cele de mai sus, am intervenit la Tribunalul Buzău să ne predea şi arhiva sa, reuşind a selecţiona, după opisele ce ne-au fost prezentate pe anii 1865—1900 circa 30.000 dosare, în posesia cărora nu putem intra, deoarece Tribunalul cu adresa sa Nr. 450/945 ne face cunoscut că : „Tribunalul Buzău, fiind evacuat din localul său şi arhiva veche rămânând în subsolul vechiului local din B-dul Brătianu de unde am fost evacuaţi de Comandamentul sovietic, nu vă putem satisface cererea D-voastră de a vă preda dosarele cerute”.

În prezent, personalul acestor Arhive lucrează la opisarea arhivei Primăriei oraşului Buzău din care s'au reconstituit şi pus în ordine, opisându-se 163 dosare scrise cu cirilica şi arhivei Episcopiei Buzăului, din care s'au opisat până în prezent 650 dosare.

Atât cu prima selecţionare a arhivei Primăriei oraşului Buzău, cât şi cu reconstituirea, punerea în ordine şi transcrierea conţinutului pe coperte şi opisarea acestor dosare a fost însărcinat **D-l Petreanu Ştefan**, arhivar ajutor, iar cu opisarea dosarelor Episcopiei Buzăului, **D-l Gonciariu Constantin**, arhivar ajutor, care mai îndeplineşte şi funcţiunea de bibliotecar.

Cu selecţionarea arhivei Tribunalului, după opisele prezentate, a fost însărcinat **D-l Sahlevici Vlad** arhivar, care mai îndeplineşte şi funcţiunea de registrator şi execută lucrările de contabilitate ale acestei Direcţiuni.

În ce priveşte lucrările de cancelarie, ţinându-se seama că activitatea acestor Arhive a început în luna Iulie 1945, numărul acestora se rezumă la 150 hârtii înregistrate atât la intrare cât şi la ieşire.

III. Personal şi salarizare.

Situaţia personalului dela aceste Arhive se prezintă astfel :

1. D-l Em. Gane arhivar principal cu 3 gradaţii îndeplineşte funcţiunea de director, având vechimea în grad dela 1 Februarie 1935. S'a intervenit cu raportul Nr. 92 din 8 Septembrie 1945, pentru a fi avansat la gradul de arhivar şef cu 1 gradaţie, întrucât timp de 10 ani de serviciu, în gradul de arhivar principal, n'a avut nici o avansare.

2. D-l Şahlevici Vlad, arhivar, prezentat la aceste Arhive cu ordinul Nr. 1097 dela 1 August 1945 al Direcţiei Generale a Arhivelor Statului şi repartizat la aceste Arhive cu decizia Ministerului Educaţiei Naţionale Nr. 337314 din 14 Decembrie 1945. Cu raportul nostru Nr. 166/946 către Direcţia Generală a Arhivelor Statului a fost recomandat pentru a i se acorda gradaţia I, la care are dreptul cu începere dela 1 Aprilie 1946.

3. D-l Gonciariu Constantin, arhivar ajutor cu 1 gradatie, dela Directiunea Arhivelor Statului Constanța, detașat la aceste Arhive pe data de 1 Septembrie 1945 prin decizia Ministerului Educației Naționale Nr. 219.185 din 5 Septembrie 1945.

4. D-l Petreanu Ștefan, arhivar ajutor, prezentat cu ordinul Nr. 1.060 din 20 Iulie 1945 al Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului fiind repartizat la aceste Arhive prin decizia Ministerului Educației Naționale Nr. 337.314/945, cu raportul nostru Nr. 166/946 a fost recomandat pentru a i se acorda gradatia I, la care are dreptul cu începere dela 1 Aprilie 1946.

5. D-l Maleș Arhire Gh. paleograf, repartizat la aceste Arhive cu ord. Nr. 1060/945 al Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului, nu s'a prezentat la post nici până în prezent.

În urma acestui fapt, postul a fost declarat vacant și publicat în Monitorul Oficial Nr. 291 din 19 Decembrie 1945.

În posturile de oameni de serviciu au fost numiți Roșca Grigore prin decizia Nr. 203.809/945 a Ministerului Educației Naționale și Popeangă Nicolae prin decizia Nr. 174.477/945, fiind utilizat la Arhivele Statului din Iași, până la noi dispozițiuni.

Această numire, cât și utilizare a numitului Popeangă Nicolae, ne permitem a menționa, s'a făcut fără să fi cerut aceste Arhive.

IV. *Materiale și întreținere.*

Cu ordinul Nr. 1014 din 11 Iulie 1945, Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului ne-a comunicat că pentru aceste Arhive s'a alocat suma de 600.000 (șase sute mii) lei pentru materiale și întreținere. Din această sumă, în luna Septembrie 1945 ni s'a ordonanțat în total suma de 340.037 lei, care a acoperit numai în parte cheltuielile de întreținere. Ținem să menționăm că, în bugetul anului expirat, n'a fost prevăzut niciun fond pentru organizare, instalare, cumpărare de mobilier și confecționare de rafturi, așa cum ar fi fost necesar pentru o Arhivă nou înființată.

În dorința de a amenaja măcar câteva rafturi pentru depozitul acestor Arhive, numai două rafturi, potrivit ofertelor primite, trecuau peste menționata sumă ce ni s'a prevăzut în buget pentru toate cheltuielile de întreținere și materiale.

Cu toate acestea, în regie și cu puținul material lemnos, am reușit să confecționăm două rafturi ce ne-au costat suma de 250.000 lei.

Pentru ca o Arhivă, abia la începutul ființării, să poată face față nevoilor de conservare a materialului arhivistic, are nevoie de fonduri, în special pentru confecționarea rafturilor și dulapurilor, astfel ca dela început să fie pildă, celorlalte instituții, de bună orânduire și păstrare a materialului arhivistic.

Pentru anul bugetar 1946/47, la data când ni s'a cerut (Septembrie 1945), am propus să se înscrie în total suma de lei 48.3000.000, din care suma de 35.000.000 pentru cumpărare de local. Dar, cum în prezent prețurile s'au mărit vertiginos, atât la clădiri, cât și la materiale, vom fi puși în situația de a nu putea achiziționa nici local și

nici mobilierul și rafturile ce ne-am propus a le confecționa pentru anul viitor.

Să sperăm însă, că starea economică și financiară a țării se va îmbunătăți și măcar în parte vom putea realiza cele propuse.

Un mare inconvenient care prejudiciază interesele materiale ale instituțiilor noastre e că nu dispunem de fonduri proprii, atunci când costul materialelor pe piață oscilează din zi în zi, căci ceea ce se poate cumpăra într-o zi cu un preț mai redus, peste câteva zile același obiect costă înzecit. Și tocmai pentru același motiv, comercianții nu pot elibera în credit materiale, așteptând până la ordonanțarea sumelor de către Minister. Socolim că sistemul de subvenționare a instituțiilor exterioare ale Ministerelor în genere este defectuos.

În speță ne referim la instituția noastră care nu are și nu poate avea venituri proprii.

Un exemplu de absolută neputință financiară îl avem în aprovizionarea cu lemne de foc. Aprobarea către ocolul silvic pentru a ne elibera lemne a sosit prin luna Octombrie. La acea dată, dacă am fi avut o sumă de bani disponibilă, ne-ar fi costat transportul lemnului cu căruțele dela ocol până la sediul Arhivelor 15 lei Kg., ori acum, ni se cere 45 lei kg., deci pentru a transporta 2 vagoane de lemne cu căruțele ne trebuie 900.000 lei, când întreg bugetul acestor Arhive este de 600.000 lei.

Pentru o bună gospodărie a instituției noastre, în sistemul actual de subvenționare, este necesar ca să se acorde avansuri din sumele alocate în buget, pentru ca instituția, dispunând în permanență de bani în numerar, să poată achiziționa materialele necesare contra cost, întocmindu-se și actele justificative pentru descărcarea avansului.

În prezent situația se prezintă cu totul invers, ni se cer acte justificative și apoi ni se ordonancează sumele. Dar, aceste acte justificative implică faptul că deja s'au făcut plățile pentru materialele achiziționate și cum instituția nu dispune de fonduri și nici furnizorii sau mâna de lucru nu eliberează facturi și chitanțe în credit, înseamnă că conducerea instituției trebuie să recurgă la tot felul de subterfugii negustorești, ceea ce nu cadrează cu prestigiul unei instituții de cultură.

V. Propuneri și deziderate.

Nu căutăm câtuși de puțin a atinge modestia firească a D-lui Director General, însă ne permitem a-i aduce cele mai profunde sentimente de recunoștință că, în limita omenescului și puținței birocratice, parte din propunerile din anii trecuți s'au realizat.

Ceea ce încă rămâne de realizat depinde de îmbunătățirea vremurilor și să nădăjduim, în viitor măcar puținel bine, pentru realizarea următoarelor :

1. Modificarea legii de organizare a Arhivelor Statului, în sensul propunerilor anterioare și practicii arhivistice de ani de zile.
2. Regulamentul Arhivelor Statului.
3. Localuri proprii, corespunzătoare măcar în parte cerințelor moderne.

4. Dulapuri și rafturi, dacă nu de metal, măcar de scânduri și suficiente.

5. Putința materială de afirmare științifică a tuturor arhiviștilor prin publicații și lucrări de specialitate.

6. Inzestrarea bibliotecilor prin achiziții noi și depuneri legale obligatorii.

7. Personal suficient și bine pregătit.

8. Avansări, gradații și salarizare echitabilă și corespunzătoare cu nivelul ridicat al vieții.

Până atunci, până la realizarea dezideratelor noastre, ne vedem în liniște de muncă, repetând și noi constatarea dureroasă a D-lui Șt. Metes: „pentru mulți cărora documentele trecutului românesc nu le spune nimic, arhivarul e un maniac sau un om care n'a putut face altceva în viață”.

Director regional, **Em. Gane.**

Arhivar, **V. Șahleviei**

VI.

RAPORTUL ARHIVEI GENERALE A MUNICIPIULUI TIMIȘOARA PE ANUL 1945

Nr. 1/1946.

La adresa D-voastră Nr. 1 din 8 Ianuarie 1946, prin care ne cereți darea de seamă asupra activității din anul trecut a Arhivelor Statului din Timișoara, avem onoarea a vă face cunoscut că toată arhiva este împachetată în lăzi și se află dispersată la cariera de piatră a Primăriei din comuna Șanovița, unde este păstrată în siguranță. După ce se vor îndrepta vremurile și siguranța pe C.F.R. le vom readuce la Timișoara și vă vom raporta despre situația acestor arhive.

Timișoara, la 22 Ianuarie, 1946.

Arhivarul Primăriei, **Gheorghe Târnovan**

(Notă): Deși nu am nici un salariu sau vreo recompensă ca bun român mă interesează ca actele istorice să le păstrăm.

Târnovan

ARHIVA ȘI RĂZBOIUL

Sfârșitul primului războiu mondial, a trezit interesul atât al guvernelor cât și al publicului pentru instituția Arhivelor.

Acest interes se datorește faptului că arhivele au avut de suferit foarte mult, în cele mai multe țări beligerante. În Franța, Belgia, Italia, Serbia, Polonia, Rusia și România, primul războiu mondial a

avut un efect păgubitor. Au fost distruse depozitele de materiale arhivistic, care n'au putut fi evacuate la timp din drumul năvălitorilor. ¹⁾.

La noi s'a întâmplat ca și depozitele care au fost la timp evacuate și bine ferite să nu-și mai vadă locurile de origine. Astfel e cazul cu arhiva evacuată în toamna anului 1916, odată cu amenințarea frontului dela Siret.

Dintre numeroasele cazuri de distrugeri de arhive provinciale, la noi în țară, din primul războiu mondial, este destul de edificatoare, distrugerea arhivelor în orașul și cuprinsul județului Buzău.

Chiar din prima zi a ocupației germane în Buzău, la 2 Decembrie 1916, armata germană, Divizia XII de Cavalerie bavareză și trupele din Inspectia XV a Etapelor germane, cu prilejul ocupării palatului comunal din Buzău, s'au dedat la jafuri și distrugeri.

Memoriul de pagubele pricinuite orașului Buzău, în perioada dela 1916—1918, întocmit și înaintat Ministerului de Interne de către Primăria urbei Buzău ²⁾, rămâne mărturie de neînlăturat despre purtarea barbară a trupelor germane în timpul acestei ocupații, mai cu seamă în privința arhivelor : „Dușmanul a băgat la parter 25 cai. Tot localul a fost devastat. Cassa de fier a fost spartă, mobilierul sfărâmat, iar registrele și toate actele aruncate în picioarele cailor și rupte ; cu parte din ele soldații întreținuseră focul, în timpul nopții ca să se încălcescă”.

Arhiva Primăriei orașului Buzău, în care se păstrau dosarele începând din anul 1831, documente vechi, acte de proprietate ale comunei, cumpărarea de către comună a Moșiei Vatra Episcopiei și alte dosare importante au fost arse. O adevărată podoabă, pentru acea arhivă, mai erau și colecțiile de buletine oficiale de pe vremea lui Ghica-Vodă cât și Monitoarele Oficiale. În această arhivă se conservau și dosarele Spitalului Gârlași, precum și diferite planuri de proprietăți ale Comunei, care căzând pe mâna dușmanului, în setea lui de distrugere, n'a cruțat nimic din toată această arhivă, căci totul a fost distrus, parte ars și parte aruncat la voia întâmplării, iar parte vândut la comercianți ca maculatură.

Pagubele astfel suferite de serviciul arhivistic al primăriei, de pe urma ocupației germane sunt de 90 % dosare, planuri, acte de proprietate și un drapel din timpul Unirii cusut în fire de aur.

Acelaș lucru a suferit arhiva stării civile a orașului Buzău : toate dosarele, registrele și actele de stare civilă din anii 1864—1914, în total 5648 dosare, 60 registre și 16 condici au fost distruse.

Arhiva Episcopiei Buzăului a fost scoasă din lăzi și arsă în curtea Episcopiei.

Arhivele mănăstirilor din județele Buzău și R.-Sărat, au fost deasemeni distruse. Sf. Mănăstire Găvanu din jud. Buzău, cu adresa

1. Contrar celor afirmate de arhiviștii germani, că specialiștii din comandamentele militare, nu numai că au apărat arhivele, dar le-au și organizat. Cf. *Archivalische Zeitschrift*, 3-te Folge, 3-ter Band, pag. 240 sqq.

2. Arhivele Statului Buzău, Dos. 750/919, vol. III (fond. Primăriei urbei Buzău).

Nr. 61 din 25 Iulie 1946 depune spre păstrare la Arhivele Statului Buzău : „un dosar cu 37 file cu acte anterioare anului 1916”, atât cât a mai rămas, căci : „restul de arhivă pe intervalul 1864—1916, s'a pierdut din cauza evenimentelor războiului 1916—1918 și din cauza administrației din acea vreme”.

Sf. Mănăstire Cotești din jud. R.-Sărat cu adresa Nr. 45 din 3 Iunie 1946, ne informează că „arhiva Mănăstirei a fost complet distrusă, în timpul războiului 1916—1918, de către trupele germane și austro-ungare”.

Aceiași soartă au avut și arhivele școlare și cele parohiale, căci „la intrarea trupelor de ocupație, toate școlile primare au fost transformate în grajduri de cai, spitale și cazărmi, iar arhivele și mobilierul distrus complet. Parte din biserici au fost transformate în cazărmi. Din biserici s'au luat lucruri sfinte, cărți, arhivă și au fost scoase clopotele și s'au adus stricăciuni picturilor de pe pereți”¹.

Prin efectul celui de al doilea războiu mondial 1941—1945, toată arhiva, care se afla în palatul comunal, a ars odată cu incendierea acestui palat, care era mândria orașului Buzău.

În luna Iulie 1945, înființându-se Direcțiunea Regională a Arhivelor Statului Buzău, ne-am găsit în fața unei generale apatii din partea conducerii orașului și a județului, la apelul făcut în chestiunea salvării arhivelor. Cu toate acestea, prin stăruința personalului Arhivelor Statului, s'a mai putut salva o infimă parte din tot ceia ce a fost măreața arhivă a administrației regiunii Buzău. Cu acest prilej ne-a izbit totală lipsă de grijă și inconștienta nepăsare a acelor care după izgonirea trupelor germane, în toamna anului 1944, nu s'au grăbit a transporta arhiva ce mai rămăsese după incendiu, în subsolurile palatului Comunal, lăsând-o timp de un an de zile la voia întâmplării, fiind scoasă cu sacii de către diverși indivizi și vagabonzi pentru a fi vândută ca maculatură.

Nimeni, până la data sosirii în oraș a delegatului Arhivelor Statului, nu s'a sesizat în fața acestei stări barbare, iar bieții funcționari arhivari, din serviciul Prefecturii și cel al Primăriei, nu erau ascultați în stăruințele lor pentru a salva acea arhivă.

Dar nu numai atât, chiar și arhivele care au rămas de pe urma războiului, cum e cazul cu arhiva Administrației Financiare, în care după cum se constată din referatul delegatului nostru, înreg. sub Nr. 431 din 8 Aprilie 1946 ; „nu se află dosare mai vechi de anul 1934, cele anterioare acestui an, fiind vândute ca maculatură, fără a avertiza și solicita delegatul Arhivelor Statului ; chiar atunci când încă nu se afla înființată această Direcțiune Regională, se putea solicita delegatul Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului”.

Sesizați de această stare, prin adresa noastră No. 499 din 7 Mai 1946, am atras atenția Administrației Financiare Buzău, ca pe viitor, să țină seamă de dispozițiunile legii de organizare a Arhivelor Statului.

1. Arhivele Statului Buzău, dos. 780/919, vol. II, fond Primăria urbei Buzău.

Deci, perioada modernă și antebelică, mai cu seamă intervalul anilor 1860—1944, rămâne, în multe domenii din trecutul orașului și județului Buzău, necunoscută pentru cercetători. Acest fapt constituie o pierdere irecuperabilă și de neînlocuit, căci o arhivă, contrar bibliotecii, nu se mai poate înlocui cu același exemplare de acte și dosare.

Dar nu numai atât, chiar instituțiile care n'au reușit să-și vândă arhiva ca maculatură nu se grăbesc, ba uneori se opun, sub diverse motive, să predea arhiva lor spre conservare Arhivelor Statului.

Astfel e cazul Tribunalului județului Buzău, care în urma intervenirii noastre pentru predarea arhivei pe anii 1867—1916, a cerut lămurări Ministerului de Justiție, cu rugămintea ca această arhivă să rămână în folosința Tribunalului, care are nevoie de lucrările curente (eliberări de copii și acte după registrele de notariat și stare civilă) chiar dacă această arhivă a trecut vechimea legală de 30 ani.

Ministerul de Justiție, desigur că a aprobat această cerere a Tribunalului dispunând : „*că acel Tribunal având nevoie de actele cu o vechime chiar de 30 ani, nu pot fi depuse spre păstrare Arhivei Regionale Buzău, potrivit art. 2, al d. din legea de organizare a Arhivelor Statului din 5 Aprilie 1932*”.

Deci o arhivă cu vechime din anul 1867 până la anul 1916 nu poate intra în patrimoniul Arhivelor Statului, din pricina interpretării ce se dă legii de organizare a Arhivelor Statului, care nu obligă instituțiile Statului să predea arhivele lor la împlinirea vechimei legale.

Cert este că Legea de organizare a Arhivelor Statului cu modificările ei ulterioare, este în defavoarea organizării Arhivelor Statului, ba mai mult chiar, este dăunătoare unei bune și continue activități de ordin științific al acestei instituții.

În sensul interpretării legii în dauna Arhivelor Statului, acestea devin pe zi ce trece un depozit legal de semimaculatură pe care au bunăvoința s-o depună „spre selecționare și conservare” Arhivelor Statului, instituțiile care abuzează de faptul că legea de organizare a Arhivelor Statului nu este categorică, ci evazivă în obligațiuni până la lipsa totală de sancțiuni în caz de abatere dela predarea în bună stare a arhivelor la îndeplinirea vechimei prescrise de lege.

Deci, dacă în unele țări apusene, iar din cele răsăritene, U. R. S. S. au știut să pună la adăpost și la un nivel demn conservarea arhivelor, în temeiul unor legiuri drastice pentru distrugerea și nepredarea în bună stare a arhivelor instituțiilor publice, tocmai datorită experiențelor din primul războiu mondial, la noi deși s'a reușit a pune o bază legală Arhivelor Statului, totuși am rămas, cu mult în urmă în ceea ce privește acordarea deosebitei atenții în putința de organizare și bunul mers al Arhivelor Statului, tocmai din lipsa unei legiferări bune și punerea în aplicare a unui regulament.

În urma acestui al doilea războiu mondial, soarta arhivelor instituțiilor, va rămâne mult mai grea, dacă nu se va da cuvenita puțință Arhivelor Statului de-a lua grabnice măsuri pentru salvarea arhivelor dela o fatală distrugere.

Pentru remedierea acestor rele, s'au făcut în repetate rânduri propuneri. Spicuum din acestea :

1. Necesitatea modificării legii de organizare a Arhivelor Statului.
2. Alcătuirea unui regulament.
3. Fonduri materiale și localuri adecvate pentru Arhivele Statului.
4. Necesitatea controlului de către organele Arhivelor Statului a tuturor arhivelor instituțiilor.

Pentru scoate ca Arhivelor Statului din penibila situație de-a nu putea acționa în interesul salvării arhivelor, e necesar ca să deosebim două acțiuni în organizarea Arhivelor Statului : una științifică și alta activă de organizare. Cea științifică a excelat prin menținerea Școalei de Arhivistică, editarea buletinelor și revistelor cât și a tot felul de publicații de serioasă ținută științifică, cu toate greutatele inerente vremurilor dintre cele două războaie. Pe când partea activă de organizare, dela început, prin însăși Legea de Organizarea a Arhivelor Statului din 15 Iulie 1925, a avut destule neșanse ; nemai pomenind de pierderi enorme a prețiosului material arhivistic românesc dela unele Regionale ale Arhivelor, prin forța evenimentelor internaționale. Astfel că ar fi necesitat și acum ca și în războiul trecut, în tratatele de pace, să se prevadă clauze privitoare la arhivele naționale.

Pildă în această privință e U.R.S.S., care prin tratatul de pace cu Polonia (dela Riga 1921) a restituit depozitele de arhivă evacuate în Rusia în timpul primului războiu mondial.

Arhivele românești însă, au suferit și mai mult, căci n'au putut fi păstrate și nici nu știu dacă se va reveni în vreo convenție pentru readucerea lor, după acest al doilea război.

Față de atitudinea de adâncă înțelegere a problemelor naționale de către delegații Conferinței de pace dela Paris, mai cu seamă aceasta se vede din cele spuse de D-l Manuilski, delegatul imputernicit al Ucrainei, care a spus : „*Una din condițiile unei păci juste este soluționarea echitabilă a chestiunilor teritoriale și stabilirea unor frontiere care să nu despartă de trupul viu al unui popor, părți din acest trup*”.

România, măcar prin actele și documentele trecutului, să aibă această integritate culturală care să nu despartă din trupul viu al ei, părți din acest trup cultural.

Credem că justa și omeneasca dolianță de integritate culturală a României, e în perfectă concordanță cu dreptul de viață a cetățenilor români prin puțința de a se adapa la acelaș izvor cultural al trecutului.

Em. Gane

DOUĂ CURȚI NOBILITARE DIN TRANSILVANIA ÎN SEC. AL XVIII-lea : ROȘIA (COMIT. ALBA) ȘI TIUREA (COMIT. CLUJ)

Istoriografia transilvană, atât română cât și maghiară, a început în ultimii ani să-și îndrepte atențiunea din ce în ce mai mult asupra cunoșterii vieții țărănești din veacurile trecute. Pentru istoria noastră au o deosebită importanță studiile de natura aceasta, deoarece marca majoritate a acestei țărâni — lipsită de drepturi și libertăți, dar nu și de datorii, — era formată din Români. Sprijinită pe munca trudnică a acestora, s'a putut ridica o clasă nobilitară străină, care veacuri de-a rândul a imprimat Transilvaniei un caracter neromânesc. Dacă se rupe însă această pojghiță subțire dela suprafață și se privește în adâncime, cercetătorului i se desfășoară înaintea ochilor o viață românească. E adevărat că această viață era simplă, dar cu atât mai sănătoasă și mai puternică. Atunci când existența devenea deosebit de grea și când împrejurările erau favorabile, iobagii români încercau să-și scuture jugul ce-i apăsa atât de greu. Istoria veacurilor trecute e plină de mișcări de felul acesta, care au culminat apoi cu sângeroasele răscoale din sec. al XVIII-lea și al XIX-lea.

O bună parte din cauzele acestor mișcări și răscoale pot fi urmărite în amănunțime studiindu-se numeroasele urbarii întocmite în vremurile acelea. În ele sunt dați iobagii cu numele, arătându-se totodată numărul vitelor ce le aveau, suprafața sesiilor iobăgești, prestațiunile la care erau supuși, dijele și impozitele ce le aveau de suportat, credința lor, precum și alte multe amănunte din viața lor de toate zilele.

O colecție bogată de urbarii, mai ales din sec. al XVIII-lea, se află și la Arhivele Statului din Cluj. Spre a atrage atențiunea cercetătorilor asupra lor, dăm mai jos o scurtă dare de seamă asupra conținutului unuia din aceste urbarii, care cuprinde moșiile fiscale ale fam. Bánffy din Roșia (comit. Alba) și Tiurea (comit. Cluj). Urbariul de față, care se prezintă sub forma unui registru compus din 165 de pagini scrise, a fost întocmit la fața locului între 5—20 Noemvrie 1763. Titlul de pe copertă are următorul cuprins : *Conscriptio bonorum Banffyano-Fiscalium in possessionibus Veresgyháza in Albensi et Türe Colosiensi Transylvaniae comitatibus, in anno 1763 peracta.*

Roșia

Pe moșia fiscală a familiei Bánffy din Roșia se aflau două curți nobilitare : una veche și alta nouă. Cea veche a fost clădită pe la începutul sec. al XVIII-lea de baronul Sigismund Bánffy, iar cea nouă la 1755 de baroneasa Maria Bánffy. Amândouă cuțile acestea, dar mai ales cea veche, n'au fost clădite pentruca să locuiască în ele stăpânul, ci doar administratorul moșiei. Înfațișarea lor nu avea nimic din fastul și bogăția reședințelor marilor latifundiari, ce își aveau locuințele permanente la una din moșiile lor, care era mai întinsă și mai bogată. Nu acesta era cazul cu domeniul din Roșia, unde familia Bánffy nu stăpânea decât o parte din moșia satului, restul fiind în proprietatea

următorilor domni de pământ : 1. Clara Kabos, soția lui Francisc Szut-sâki ; 2. Maria Borsai, soția lui Adam Dosa ; 3. Andrei Iarmi ; 4. Stefan Borsai, alias Nagy de Borsa ; 5. Adam Borsai de Borsa ; 6. Daniel Jenei de Aiud ; 7. Eva Borsai, soția lui Ladislau Turi.

În sec. al XVIII-lea, adică odată cu începutul consolidării stă-pânirii austriace asupra Transilvaniei, marii proprietari de pământ au renunțat la curțile lor simple și modeste, clădindu-și castele în stil baroc, vechile locuințe ne mai servind decât pentru funcționari ¹⁾. Curțile dela moșile mai mici au rămas însă și pe mai departe locuințe modeste, dar cu toate acestea îmbelșugate.

Curtea cea veche a domeniului Bánffi din Roșia era caracteristică curților domnilor de pământ din Transilvania în sec. al XVIII-lea.

Locuința era construită din materialul care se găsea mai la îndemână, adică din lemn, ca oricare casă țărănească din sat. Casa întreagă se compunea din două camere mai mari și dintr'o cămăruță care le despărțea. O ușă a cămăruței dădea într'un pridvor sprijinit pe stâlpi de stejar, iar alte două permiteau intrarea în celelalte camere.

Camera întâia avea două ferestre, acoperite cu hârtie transparentă. Într'unul din colțuri era așezat cuptorul, care se întrebuința atât la gătitul mâncărilor cât și la încălzit. Padimentul camerei era făcut din pământ bătut, iar plafonul se sprijinea pe 7 grinzi de stejar. Lungimea ei era de 7 pași și lățimea 5.

Camera a doua avea patru ferestre, din care trei dădeau spre miazănoapte iar a patra spre răsărit. Ochiurile ferestrelor erau din sticlă, în afară de una din ele care era în parte acoperită cu hârtie transparentă. În cameră se afla zidit un cuptor de înfățișare țărănească ce era întrebuințat iarna la încălzit. Pe jos era pământ bătut, iar plafonul încăperii se sprijinea pe grinzi de stejar.

În urbanu nu se găsește însemnat materialul folosit pentru acoperiș, dar probabil că erau paie, ca și la alte curți nobilitare asemănătoare ²⁾.

Hâmbarul în care strângea recolta era construit din lemn și acoperit cu paie.

În afară de grădina pentru legume se afla și una pentru pomi, în care erau plantați 20 de pruni.

Curtea veche devenind cu timpul neîncăpătoare, s'a simțit nevoia să se clădească alta mai mare, cea veche urmând să fie locuită numai de servitori.

În curtea cea nouă, spre nord era așezat hambarul, apoi grădina de legume și în fine spre sud, grădina de pomi. Aici se găsea o căsuță construită din lemn și compusă dintr'o cameră de locuit și o cămăruță, a cărei ușă dădea într'un coridor deschis. Lângă căsuța aceasta, locuită de servitori, se afla cotețul pentru păsări.

1. Biro Vencel, *Az erdélyi u. l. arhádsz gazdasági szerepe a XVII. század második felében*, Cluj, 1945, p. 3.

2. Idem, p. 7.

Locuința cea nouă era clădită în lungime, odăile înșirându-se una după alta. Materialul de construcție întrebuințat a fost lemnul, însă fundamentul era din piatră.

Camera întâia avea o lungime de 8 pași, iar lățimea de 9. Cele patru ferestre ale camerei erau acoperite cu sticlă. Pe jos se aflau podele din scânduri, iar plafonul se sprijinea pe 9 grinzi de fag. Pereții erau și zugrăviți, nu numai spojiți.

Camera a doua avea două ferestre, dar nu mai erau acoperite cu sticlă, ci cu hârtie transparentă. Dimensiunile ei erau de 7×7 pași. Pe jos era podită cu scânduri, iar plafonul se sprijinea pe 6 grinzi de pin. Pentru a se putea comunica mai ușor, o ușă a acestei camere dădea direct în grădina de legume.

Următoarele două camere aveau aceleași dimensiuni ca și cea dinanite, adică 7×7 pași. Un cuptor era zidit în peretele despărțitor dintre ele, spre a fi folosit iarna la încălzit.

Intrarea în casă se făcea printr'o ușă, care dădea în camera a treia. În fața casei se întindea pridvorul, sprijinit pe stâlpi de stejar.

Sub casă se afla o pivniță lungă de aproximativ 15 pași și lată de 9.

Pentru slujitorii dela curte a fost clădită în ogradă o bucătărie ai cărei pereți erau din pământ, iar acoperișul din paie.

Tot în ogradă se afla și un atelier de fierărie, cu dimensiunile de 7×4 pași. Cele două ferestre pe care le avea erau acoperite cu hârtie transparentă.

Lângă fierărie se întindea un grajd spațios, în care încăpeau 12 boi și 12 cai, clădit din lemn de stejar și pin. Despărțământul pentru cai era podit cu scânduri, în timp ce al boilor avea pământ pe jos.

Lângă grajd se afla un șopron mare unde se păstrau căruțele și uneltele necesare la munca câmpului.

Ca la toate curțile se aflau și aici trei grădini, cea dintâi cu hambare, a doua de legume, iar a treia pentru pomi. I se zicea grădină și la cea dintâi, deoarece deobicei hambarele erau înconjurate de pomi roditori. Aici se afla un hambar destul de spațios, acoperit cu paie, ca toate construcțiile de felul acestea. Grădina de pomi era plantată cu 25 pruni, 29 peri și 15 meri. În afară de grădină se mai aflau plantați pe un teren din apropierea curții încă 86 de pruni tineri.

Tot de curte se ținea și o clădire mică ce se întrebuința drept cărciumă. Înfațișarea ei era ca și a unei case țărănești, adică construită din lemn și acoperită cu paie. Se compunea dintr'o cameră mai mare și o cămăruță, amândouă cu pământ bătut pe jos. Intrarea în casă se făcea printr'o ușă care dădea în cămăruță.

Dela această curte, unde locuia administratorul, era dirijată toată economia domeniului. Solul moșiei era împărțit în pământ alodial și sesii iobăgești. Roadele de pe pământul alodial erau în întregime ale stăpânului moșiei, în timp ce de pe pământul iobăgesc nu avea decât dijmă. În schimbul folosirii sesiei, iobagul trebuia să presteze servicii domnului său, în afară de alte cadouri, în bani sau în natură, pe care trebuia să le facă.

Din cauza muncilor grele și a prestațiunilor de tot felul, iobagii fugeau adeseori de pe moșii, căutându-și posibilități de trai în alte regiuni, ba chiar în alte țări. De pe domeniul fiscal al familiei Bánffy din Roșia, au fugit, până la 1763 — data întocmirii urbariului — 36 de iobagi. Din aceștia 3 s'au așezat în Ungaria, 5 în locuri necunoscute, iar restul în Banat, unde condițiile de trai erau mult mai ușoare. În urbariu este trecut câte odată și satul unde se găsește iobagul fugit, în scopul de a se interveni să fie adus înapoi.

Uneori chiar domnul de pământ muta iobagii săi de pe o moșie a sa pe alta atunci când interesele sale o cereau. Urbariul de față nu semnalează decât un singur caz de iobag mutat.

Cât de mare era proporția celor fugiți se vede din faptul că pe domeniul din Roșia n'au mai rămas decât 11 capi de familie iobagi. Aceștia posedau : 5 cai, 14 boi, 11 vaci, 20 de juninci, 84 de oi, 18 porci și 7 stupi. Toate aceste 11 familii lucrau 5 sesii iobăgești. Alte 4 sesii erau pustii.

Cele 5 moșii iobăgești erau formate din 90 de parcele arător și 36 de fânațe. În pământul arător se însămânțau 180 de câble și 3 ferdele de cereale, iar fânațele dădeau 73 $\frac{1}{2}$ de care de fân.

Socotindu-se că pentru însămânțarea unui jugăr sunt necesare 2 câble, întinderea totală a pământului arător din cele 5 sesii iobăgești era de aproximativ 90 de jugăre.

Pământuri arătore și fânațe alodiale se aflau atât în *Hotarul de sus* cât și în *Hotarul de jos* al satului. În pământurile arătore din Hotarul de sus se însămânțau 153 de câble de cereale, iar fânațele produceau 87 de care de fân. În Hotarul de jos se semănau 173 de câble de cereale și se cosiau 63 de care fân. În total se însămânțau 326 de câble de cereale și se produceau 150 de care de fân. Suprafața pământului arător era deci, aproximativ, de 163 de jugăre.

Cum însă tot pământul moșiei nu putea fi lucrat numai cu cele 11 familii de iobagi, s'a recurs și la munca jelerilor, care trebuiau să presteze anumite servicii, în schimbul lotului de pământ ce-l lucrau în folosul lor propriu. Pe domeniul Bánffy numărul lor întrecea pe cel al iobagilor, fiind în total 15 capi de familie. Posedau : 12 cai, 29 de boi, 17 vaci, 18 juninci, 22 de porci și 65 de stupi. Lucrau 7 $\frac{3}{4}$ sesii, formate din 97 de parcele arătură și 31 de fânațe. În total semănau 197 de câble și 1 ferdelă de cereale și se cosiau 64 $\frac{1}{2}$ de care de fân. După calculul de mai sus întinderea pământului arător lucrat de jeleri era de aproape 99 de jugăre.

Fiecare iobag era obligat să lucreze 4 zile pe săptămână, cu palmele sau cu boii, pe moșia domnului de pământ. Era scutit numai judele domnesc, care dealtfel nu plătea niciun fel de biruri și nu era obligat să facă daruri.

Iobagii de pe moșia aceasta aveau, în general, obligații de muncă mai mici decât în alte părți ale Transilvaniei. Astfel pe moșiile din Țara Făgărașului ale principelui Apaffi, contelui Teleki, Paul Inczedi, iobagii trebuiau să lucreze în fiecare zi afară de Dumineca. Dacă stăpânul moșiei nu avea nevoie de munca lor trebuiau să răscumpere în

bani zilele în care nu lucrau ¹⁾. Tot aici erau însă moșii — cum era aceea din Sărata — unde iobagii nu lucrau decât 3 zile pe săptămână ²⁾.

Dacă iobagii erau obligați să lucreze 4 zile pe săptămână, jelerii în schimb nu făceau decât o singură zi pe săptămână, sau 10 pe an cu boii. Invoiala dintre domnul de pământ și jeleri se schimba în fiecare an, după cum cel dintâi avea mai multă sau mai puțină nevoie de brațe de muncă. Stăpânul moșiei nu avea nicio obligație față de jeleri în ceea ce privește menținerea lor de pe un an pe altul, în timp ce iobagilor era obligat să le lase în folosință sesia iobăgească pe care o lucrau, în schimbul muncii prestate. Întinderea unei astfel de sesii iobăgești varia foarte mult dela un sat la altul, ba chiar și pe aceeași moșie. Pe domeniul Bánffi din Roșia sesiile iobăgești nu sunt arătate în unități de suprafață, ci este dată numai cantitatea de cereale ce se însămânța pe ea. Se semănau pe o astfel de sesie între 21—30 de căble de cereale și pe cosiau 7—23 $\frac{1}{2}$ de care de fân. Aceasta însemna că o sesie iobăgească avea o suprafață de 10 $\frac{1}{2}$ —15 jugăre de pământ arător iar de pe fânațe se strângeau 7—23 $\frac{1}{2}$ de care de fân.

Cât de variată era întinderea unei astfel de sesii în Transilvania se poate vedea din faptul că pe un teritoriu relativ mic, cum era districtul Făgărașului, suprafața lor varia între 10—40 de jugăre, găsindu-se însă unele de numai 2 jugăre ³⁾.

În general fiecare cap de familie poseda o sesie întreagă, dar uneori ea era lucrată în devălmășie de 2—3 familii. Accasta se întâmpla atunci când un tată își lucra sesia împreună cu cei doi sau trei fii ai săi, care la rândul lor, fiind însurați, își aveau familiilelor. Slujbele datorate pentru sesie erau prestate în cazul acesta de unul singur dintre ei. Astfel Bucur Șerban lucra numai jumătate din moșia rămasă dela tatăl său, cealaltă jumătate fiind stăpânită de fratele lui, Stan Șerban, dar numai unul din ei presta servicii stăpânului. Tot așa frații Onea și Samuilă Czope lucrau împreună aceeași sesie și din cauza aceasta numai unul din ei trebuia să facă slujbe domnești.

Nu aceeași situație o aveau și jelerii, care chiar dacă nu aveau a sesie întreagă trebuiau să presteze toate muncile hotărâte de stăpânul moșiei. Astfel Iuga Toader deși nu poseda de cât $\frac{1}{4}$ dintr'o sesie, presta aceleași servicii ca și când ar fi avut una întreagă. Tot așa și jelerul Bârsan Șuran, care avea $\frac{1}{2}$ de sesie, lucra pe moșia stăpânului același număr de zile ca un altul ce poseda o moșie întreagă. Jelerii aveau însă avantajul că nu erau obligați să facă decât o singură zi pe săptămână și astfel în restul timpului puteau să lucreze cu plată, fie pe moșia stăpânului, fie pe a altora.

Obligațiile iobagilor și ale jelerilor față de stăpânul moșiei nu se rezumau numai la munci, ei trebuind să facă anual acestuia și diferite daruri în bani sau în natură. Iobagii și jelerii de pe domeniul Bánffi erau obligați să dea anual câte 6 găini și 30 de ouă. În vre-

1. Ștefan Meteș, *Situația economică a Românilor din Tara Făgărașului*. Cluj, 1935, p. 268—275.

2. Id. *ibid.* 1. c.

3. Id. *ibid.* p. LXV—LXVI.

murile mai vechi trebuiau să mai dea împreună și câte un porc în fiecare an. Obligația aceasta a fost înlocuită mai târziu cu o prestație de 2 zile de muncă pentru fiecare cap de familie.

Dreptul de crăsmărit îl avea numai stăpânul moșiei, iobagii însă puteau să-și vândă produsele lor proprii timp de 136 de zile, începând din ziua Sf. Mihail.

Moară domnească nu era în sat, deși pe râul Secaș se află un loc potrivit pentru aceasta, loc care aparținea baronului Sigismund Bánffy.

Pescuitul în râul Secaș nu era interzis în vremurile mai vechi, dar mai nou domnii de pământ din Roșia au oprit țăranii de a mai prinde pește.

Vânatul era liber, dar nu se găsea decât foarte rar.

Orașul cel mai apropiat în care țăranii puteau să cumpere și să vândă era Alba-Iulia, unde în fiecare Marți și Vineri era târg săptămânal. Ei își puteau vinde produsele lor cu următoarele prețuri :

TABLOUL I.

Denumirea mărfurilor	Maxim		Mijlociu		Minim	
	Rfl.	Cr.	Rfl.	Cr.	Rfl.	Cr.
1 bou aici în loc	16	40	12	30	8	20
1 vacă	10	—	6	40	4	10
1 porc gras	5	—	3	20	2	30
1 porc slab	1	40	1	7	—	42
1 purcel de lapte	—	12	—	9	—	7
1 oaie	—	50	—	36	—	24
1 berbec	1	26	1	—	—	42
1 miel	—	30	—	24	—	18
1 găină	—	—	—	4 ½	—	—
1 pui de găină	—	—	—	3	—	—
1 ferdeală de grâu ¹⁾	—	30	—	18	—	15
1 „ „ secară	—	18	—	14	—	10 ½
1 „ „ orz	—	12	—	9	—	7 ½
1 „ „ cucuruz	—	18	—	12	—	7 ½
1 „ „ ovăș	—	9	—	7 ½	—	6
1 ferie de vin ²⁾	—	30	—	17	—	15
1 cruce de paie	—	6	—	3	—	1 ½
1 car de fân	2	30	1	40	1	24
o stup de albine	1	40	1	7	1	—
O zi de seceră	—	7 ½	—	6	—	—
O zi de sapă	—	—	—	6	—	—
O zi de coasă	—	12	—	10 ½	—	—
O zi de plug sau cu carul	—	30	—	12	—	—

1. 1 ferdeică=16 l.

2. 1 ferie=10 l.

Dijma se plătea din toate produsele solului afară de mei și linte, care însă se cultivau foarte rar. Dijma din oi se plătea dând una din zece, dar mieii erau scutiți. Deasemenea erau scutiți de dijmă și stupii. Trebuiau să plătească însă fiscului câte 1 cr. de fiecare miel sau stup.

Iobagul sau jelerul care avea mai puțin de zece oi, nu plătea nimic pentru ele stăpânului moșiei.

Locuitorii din sat sunt cu toții Români de confesiune neunită. Funcționarul care a redactat urbariul arată că țărani au primit mai de mult unirea, dar au renunțat pe urmă la ea, reîntorcându-se la vechea lor credință. În sat erau doi preoți, Popa Simion și Popa Iuon, care au rămas însă uniți. Atitudinea lor este justificată având în vedere faptul că preoții uniți erau scutiți de slujbe iobăgești, în timp ce neuniții trebuiau să presteze aceleași servicii ca orice țăran iobag. Dacă ar fi renunțat și ei la unire, ar fi recăzut în starea de iobagi din care ieșiseră tocmai în urma faptului că au primit unirea cu Roma.

Tiurea

Curtea nobilitară din Tiurea a fost ridicată de baronul Sigismund Bánffy iunior, în anul 1761.

Ograda era înconjurată cu un gard de lemn în care se deschidea o poartă sprijinită pe 3 stâlpi de stejar, având deasupra un acoperiș de șindrilă. Între doi din stâlpi era poarta mare, care permitea trecerea căruțelor, iar lângă ea se afla o porțiță pentru oameni.

În curte se aflau două case de locuit, una pentru administrator și alta pentru stăpânul moșiei.

Casa de locuit pentru administrator a fost clădită din lemn de stejar și fag, iar pe dinăuntru și pe dinafară era lipită cu lut. Cele trei camere ale locuinței și bucătăria se înșirau una după alta, sub una din ele aflându-se o pivniță mică.

În fața casei se întindea pridvorul care era sprijinit pe 7 stâlpi de stejar. Din pridvor se intra în bucătărie, prin singura ușă care permitea intrarea în casă. Plafonul acesteia era construit din 5 grinzi de stejar, iar într'unul din colțuri se afla un cuptor mare. Din bucătărie se comunica cu cele trei camere de locuință, prin două uși laterale.

Camera întâia avea plafonul sprijinit pe 7 grinzi de stejar și fag iar într'unul din pereți se deschideau două ferestre. Lungimea ei era de 7 pași și lățimea 5.

Celelalte două camere avea aceleași dimensiuni, 6×6 pași, iar intrarea în ele se făcea prin bucătărie. Fiecare din aceste camere avea câte două ferestre, una din ele dând spre răsărit, iar cealaltă spre apus. Pe jos se afla pământ bătut, ca de altfel peste tot în locuință.

În camera întâia se afla o ușă, prin care se intra în pivniță, unde se aflau 13 vase de vin, de câte 40 de ferii fiecare.

Locuința destinată stăpânului — atunci când se întâmpla să treacă pe la moșie — era clădită tot din lemn, dar pe fundament de piatră și cu acoperișul din șindrilă. În fața ei se afla pridvorul, sprijinit pe 10 stâlpi de stejar.

Camera întâia avea trei ferestre, care aveau geamuri; pe jos era pământ bătut. Dimensiunile ei erau 5×4 pași. Lângă ea se afla o cămăruță de 3×4 pași, unde se păstrau lucrurile de pe lângă casă.

Camera a doua avea patru ferestre, două dând spre răsărit și două spre apus. Pe jos era podită cu scânduri, iar pereții erau frumos zugrăviți. Lungimea ei era de 5 pași și lățimea de $5\frac{1}{2}$.

Camera a treia era tot așa, podită cu scânduri, dar avea numai două ferestre, iar dimensiunile ei erau de 5×3 pași. Casa nu avea coș, așa că fumul ieșea prin acoperiș.

În ogradă se afla o fântână zidită cu piatră la care se puteau adăpa vitele.

Tot în ogradă a fost clădit un grajd de lemn, cu fundamentul din piatră, în care încăpeau 12 bci.

În apropierea casei se aflau cele două grădini obișnuite, de legume și de pomi. În grădina de pomi erau plantați 250 de pruni, 1 măr și 1 păr.

Tot de curtea nobilitară ținea o căsuță, compusă dintr-o cameră mai mare și o cămăruță, având în fața ei un pridvor. Cămăruța avea două ferestre, și din ea se putea trece în camera mai mare printr-o ușă de pin. Camera mai mare avea și ea tot două ferestre, din care una se deschidea spre răsărit și alta spre apus. Pe jos se afla pământ bătut, iar într'unul din colțuri era zidit un cuptor țărănesc. Căsuța aceasta se întrebuinta drept cârciumă, fiindcă aici se vindea vinul și vinarsul curții.

Pe domeniul fiscal din Tiurea se aflau 9 familii de iobagi, care ocupau 4 sesii iobăgești. Împreună posedau următoarele vite: 20 de boi, 6 vaci, 8 juninci, 2 oi (capre), 13 porci și 2 stupi. În pământul ce-l foloseau se însămânțau 98 de câble și $\frac{1}{2}$ de ferdelă de cereale, iar de pe fânațele lor se cosiau $24\frac{3}{4}$ de care de fân. Socotind pentru jugăr 2 câble de semințe, arătorul din cele 4 sesii iobăgești era în suprafață de 49 de jugăre.

În urbariu sunt trecuți cu numele patru iobagi fugiți, dar conscriptorul care a întocmit urbariul notează că de fapt numărul lor e cu mult mai mare. Nu i-a dat însă cu numele, deoarece în urbariile precedente n'au fost înregistrați și nici nu se știe unde au fugit.

În locurile pustii, rămase așa prin fuga iobagilor, au fost primiți jeleri, care erau în număr de 19 capi de familie.

Averea lor în vite era următoarea: 3 cai, 44 de boi, 21 de vaci, 21 de juninci, 21 de oi (capre), 99 de porci și 40 de stupi. Cele 19 familii lucrau $13\frac{1}{2}$ sesii, în a căror parte cultivabilă se semănau 222 de câble de cereale și se strângeau $68\frac{1}{2}$ de care de fân. Socotind tot câte două câble pentru un jugăr, suprafața totală a pământului arător lucrat de jeleri era de 111 de jugăre.

Iobagii trebuiau să muncească pentru stăpânul moșiei 3 zile pe săptămână, fie cu palmele, fie cu boii. Jelerii datorau două zile pe săptămână, cu brațele sau cu vitele, dar serviciile pe care trebuiau să le presteze aceștia rămâneau, în general, la aprecierea domnului de pământ. În cazul când mai mulți capi de familie stăpâneau o singură sesie, munca datorată o presta unul singur din ei.

Censul îl plăteau atât iobagii cât și jelerii, fiind scutit de această, contribuție numai judele domnesc. Drept cens se dădea în fiecare an câte o găină și 10 ouă.

Locuitorii aveau drept de crâșmărit, dar numai pentru produsele lor proprii, dela sărbătorea Sf. Mihail până la 1 Ianuarie.

Stăpânul moșiei avea o moară cu pietre pe râul Nădaș, unde țăranii își puteau măcina grânele lor.

În hotarul satului se aflau păduri de stejar și fag, așa că locuitorii aveau din belșug lemne de foc și de construcții. În pădurile acestea se afla ghindă, dar nu în cantități tocmai mari.

Dijmă se plătea din toate produsele pământului, ca : grâu de toamnă și de vară, ovăs, mei, cânepă, in și cucuruz.

Se plătea dijmă și din oi sau capre, dacă numărul lor ajungea la zece. În cazul când nu atingea decât șapte, se dădea o mioară, iar până la cinci de fiecare câte 6 cr.

Pentru miei și iezi se plătea fiseului câte 6 cr., dar porcii erau scutiți de orice bir.

După aducea stăpânului moșiei următoarele venituri :

TABLEUL II

Denumirea produselor	Maxim	Mijlociu	Minim
C l ă i ¹⁾			
Grâu de toamnă	30	20	16
Grâul de vară	4	2	1 ½
Secară	—	1 ½	—
Ovăs	7	5	3
Mei	8	—	—
Hrișcă	4	2	1 ½
Cânepă	4	2	1 ½
In	2	1 ½	1
C â b l e ²⁾			
Cucuruz	8	6	4
b u c ă ț i			
Din oi sau capre	7	5	4
Din șapte oi câte o mioară	6	3	1
c r u c e r i			
Până la cinci oi, după fiecare câte 1 cr.	11	12	9

1. Mărimea unei clăi varia dela o localitate la alta ; putea să aibă între 14—28 snopi. V. și Ștefan Meteș, o. c. p. LXXIV (notă).

2. câblă= 4 ferdele.

TABLOUL III.

Denumirea mărfurilor	Maxim		Mijlociu		Minim	
	Rfl.	Cr.	Rfl.	Cr.	Rfl.	Cr.
1 bou aici în loc	25	—	16	40	12	30
1 vacă	8	20	5	50	4	10
1 porc gras	5	—	3	20	2	30
1 porc slab	1	24	—	50	—	42
1 purcel lapte	—	18	—	12	—	7
1 berbec	1	17	—	50	—	42
1 oaie	1	—	—	42	—	34
1 miel	—	24	—	18	—	15
1 capră	1	8	1	—	—	36
1 ied	—	36	—	18	—	12
1 găină	—	4 ½	—	3	—	2
1 pui de găină	—	3	—	2	—	1 ½
1 rață	—	4 ½	—	3 ½	—	3
1 gâscă	—	7 ½	—	6	—	4 ½
1 curcă	—	34	—	18	—	14
1 ferdelă de grâu	—	24	—	18	—	15
1 „ „ mazăre	—	24	—	18	—	15
1 „ „ secară	—	17	—	14	—	10 ½
1 „ „ orz	—	17	—	15	—	12
1 „ „ mei	—	12	—	9	—	7
1 „ „ ovăș	—	7 ½	—	6	—	4 ½
1 „ „ cucuruz	—	14	—	10 ½	—	9
1 „ „ in	—	24	—	18	—	15
1 „ „ linte	—	21	—	17	—	12
1 „ „ hrișcă	—	7	—	6	—	4 ½
1 cupă de oțet ¹⁾	—	3	—	2	—	1 ½
1 ferie de vin	—	30	—	24	—	17
1 cupă de viuars	—	18	—	15	—	12
¼ de cupă de viuars	—	—	—	4 ½	—	—
1 ferdelă de mere	—	—	—	3	—	—
1 „ „ mere pădurețe	—	—	—	2	—	—
1 „ „ prune	—	—	—	3	—	—
1 cupă de sân	—	—	—	12	—	—
1 car de fân	3	24	2	33	1	57
1 claie de paie	—	4 ½	—	3	—	2
1 stup de albine	2	14	1	40	1	7
O zi de lucru la secară	—	9	—	7 ½	—	6
O zi de lucru la sapă	—	—	—	6	—	—
O zi de lucru la coasă	—	—	—	12	—	—
O zi de lucru la plug	—	—	—	30	—	—
O zi de lucru cu carul	—	—	—	24	—	—

1. 1 cupă = 1 ½ l.

Din aceste venituri a patra parte îi reveneau preotului reformat din sat.

Țăranii își puteau vinde produsele lor în fiecare Marți pe piața Huedinului, iar Joia la Cluj. Prețurile pe care le puteau obține erau următoarele : (Vezi Tab. III pag. 164).

Locuitorii români din sat erau de confesiune nenuită, iar Ungurii țineau de religia reformată.

În afară de familia Bánffi, în Tiurea se mai aflau următorii domni de pământ : 1. conesa Caterina Gyulai, 2. Sigismund, Ștefan și Alexandru Keczelei de Farnos, 3. Ioan, Ștefan și Gheorghe Kiss, 4. Samuel Kiss și 5. Ana Pap, văduva lui Mihail Kiss.

Bujor Surdu

DIN LEGĂTURILE FAMILIEI NOBILE TRANSILVANE PETRU BUDAI CU ȚARA ROMÂNEASCĂ

Istoria Românilor din Transilvania este istoria țăranilor din Transilvania spune A. P. Ilarian ¹⁾, de numele cărora Urbariile noastre sunt pline, deși deseori maghiarizate, obârșia acestor nume se recunoaște ușor. Mai puține sunt știrile și numele ce le avem în ce privește familiile nobile românești, cari totuși au fost la început multe, apoi o parte din ele și-au pierdut conștiința națională prin trecerea la religii străine și căsătorii mixte ²⁾, ca și cea a lui Budai Petru, de care ne ocupăm în rândurile de mai jos.

„Boerii” din țara Hațegului, cari stăpâneau moșii pe ambele versante ale Carpaților au avut o mare înrăurire prin prezența lor de ambele părți în viața Românilor din Transilvania. Impunerea unui hotar pe creștetele munților n’a putut împiedeca legătura intimă între cele două părți ale neamului românesc.

Boerul Petru Budai din Hațeg, amintit în scrisoarea de mai jos a avut în nenumărate rânduri roluri de căpetenie la amândouă curțile domnești, din Muntenia și Transilvania, având și misiuni diplomatice la Constantinopol.

Boer Ianos, în misiune diplomatică cu Petru Budai, către Simion Kemeny dă relații asupra situației din Muntenia :

Allaszatos szolgallatomat Ajanllom Nyadk mint voa(n)ak. Isten sok jokkal hoszu ellettel algya meg Ngodt, szivbol kevano(m).

Im én jüvök Budai Peter Deak Urammal utban vagyunk Istennek legyen halla Kged parancsalatja szerint az Vajdanal eö Nganal minden dolgokkot vegben vittem Ngtoknok kedve szerint, hirek felöl

1. Paplu Ilarian, *Tezaur de Monumente istorice*, vol. III, p. 299.

2. I. Civ. de Pușcariu, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*. Sibiu 1895, partea II. Menționăm că scriitorul Budai-Deleanu nu face parte din această familie, după cum afirmă au’orul, ci din familia Budoi din Cigău jud. Hunedoara. Vezi revista *Comara Sărilor*, Blaj, 1924, Nr. 1. Cronicarul sas contemporan Andrei Frank spune că Petru Budai este român de origină. Șincai III², p. 128.

azt irhattom Ngdk Istenek legyen halla minden felöl jo hirek vadnak, egyeb arant csak hogy az Szillisztrai Bassa Fokssanal be jött az orszagban, visza terven molduvabol az Vajda eo Nga sem tudya merre akar menni s mi szandekja, Brassoban be terunk mivel Peter Deak Uram(m)al azt vegeztük az egyenetlenkedő szaszok(na)k adgia ellejekbe ne santikalogyonak, sok szoval iraszom(m)al Ngodt nem terhelm ez level viveö embermtöl szoval es ezen (rupt) szavanak hitelt adgyon Ngod, Isten(rupt) oda veven Ngodk szoval, minde (rupt) megh mondhattok bëveben miket erhetem s rabiztak ezek uttan Isten eö felssege (tartsa) megh Ngodt sokaigh jo egessegeben.

Datum in Hoszszu mezzö. Die 5 Mar (rupt).

Ngdk meltatlan szolgaja Bojer Ianos

Scris pe hârtie, în limba maghiară, mărimea 21×15 cm. ambele colțuri din stânga rupte. Scrisul continuă și pe pagina doua. Pecetea inelară din ceară roșie, puțin degradată. Originalul se află la Arhivele Statului din Cluj.

Traducere

Vă încredințez serviciile după cum urmează. Dumnezeu, vă doresc din inimă, să vă învrednicească cu multe bunuri și cu viață lungă.

Sunt în drum cu domnul meu Budai Petru, Diac, dăm mulțumită lui Dumnezeu, conform poruncii domniei tale lucrurile la Măria Sa Voevodul le-am dus la bun sfârșit, după dorința domniei tale, în afară de știri pot să scriu domniei tale, dând mulțumită lui Dumnezeu, din toate părțile sunt știri bune, pe de altă parte numai că Pașa din Silistra a intrat în țară pe la Focșani, întorcându-se din Moldova, nici Voevodul nu știe unde vrea să meargă și ce gând are; ne abatem pela Brașov fiindcă am hotărît cu domnul meu Petru Diac să-i prevenim pe Sașii certăreți să nu tergiverseze cu multe discuțiuni, eu cu multe vorbe nu vreau să îngreunez pe domnia ta, dar spuselor aducătorului acestei scrisori, domnia ta să dea crezare. Domniei tale îi voi putea spune totul mai pe larg când voi sosi. Acestea spuse Dumnezeu să țină pe domnia ta încă mult timp cu sănătate.

Dat în Câmpulung, în ziua de 5 Martie (?) 1660 (?).

Al domniei tale prea plecat servitor Boer Ian(os)

Boerul Petru Budai face parte din familia Budai de Galați jud. Hunedoara, familie bogată, având în stăpânire multe sate dintre care cele mai importante erau: Cacova, Laz, Limba, Șard (din Alba inferioară), Boșorod, Rus, Ohaba, Valea, Bretea românească, Nădaștea de Jos, Dumbrăvița, Gonțaga, Bunila, Petroșani, Petrilla, Galați, Rușor, Pui, Uric, Lupeni, Poiana, Teliuc, Valea-Iepii (din Hunedoara) ¹.

El este mai ales cunoscut, ca diac al lui Constantin Basarab al Țării Românești, pe care l-a servit cu multă credință, și drept răsplată Domnul muntean îi lasă prin testament cetatea „Solyomkö” din satul Peștiș jud. Bihor „pentru dreapta slujbă a lui Budeu Pătru deac din varmeghia Belgradului o dăm să fie lui și coconilor lui și cocoanelor.

1. *Genealogia Füzetek*. Cluj, 1908, Nr. 12, p. 136.

Iar cine ar vrea să strice și să calce acest testament al nostru, să fie proclat și anatema și blestemat" ¹⁾).

Această cetate fusese cumpărată de Constantin Basarab încă dela Gheorghe Rakoczi II, precum reiese dintr'o scrisoare adresată din refugiu principelui Apaffi, în 11 Aprilie 1674, privitor la moșie : „Își aduce aminte Măria Ta că am cumpărat încă sub răposatul Rakoczy cetatea" Solyomkö" cu câteva sate și cu toate moșiile și locurile aparținătoare cetății cu 33 mii taleri și nu-i iau nici un folos de atâta timp și altul care nu are nici un drept la ea se îngrășe din veniturile ei și eu mă uit din depărtare. Mă rog, ca această moșie să mi se dea înapoi și Măria Ta să-mi satisfacă cererea. Credinciosul meu de atunci diacul Petru Budai poate să vă spună amănunțit, căci el știe" ²⁾).

De această cetate țineau peste 30 de sate, aproape toate cu numiri curat românești : Leta-mare, Margine, Bratca, Vad, Țigănești, Aleșd, Peșteș, Tinod (în acest sat Constantin Vodă a clădit o biserică) ³⁾, Groși, Valea Neagră, Bulz, Remeș, Copăcel, Surduc, Bălaia, Măgești, etc.

Cererea Voevodului mazilit de a i se restitui moșia a rămas fără rezultat.

Dupăce expediția contra Poloniei a lui Gh. Rakoczy II dă greș, Domnii din amândouă principatele care i-au dat ajutor, și-au atras mazilirea din partea Porții. Pe diacul lui Constantin Basarab îl găsim și în serviciul principilor ardeleni.

Rolul lui politic și diplomatic reiese din scrisorile trimise de el sau de alți soli plecați în diferite misiuni. Numele lui este în nenumărate rânduri amintit ca al unui informator de cea mai mare importanță. Că a fost la Constantinopol în 1655 ne-o confirmă scrisoarea lui Keresztesy Ferencz din 9/XII, același an, care comunică lui Gh. Rakoczy, că la sosirea lui la Constantinopol Petru Diacul-a informat despre starea lucrurilor de acolo ⁴⁾.

Un alt trimis al principelui Gh. Rakoczy II, Boros Ianos îi scrie din Târgoviște și-i mărturisește, că diferitele informațiuni pe care i le comunică, i-au fost aduse la cunoștință de Petru diacul ⁵⁾.

Doi reprezentanți ardeleni la Constantinopol Harsányi și Balogh, confirmă primirea scrisorii din Gheorgheni împreună cu anexa lui Petru diac („az Peter deak inclusájával") ⁶⁾.

Intre scrisorile lui Petru diac sunt două, trimise Suzanei Lorantffy (soția lui Gh. Rakoczy II), prin care o înștiințează de even

1. Nicolae Iorga, *Studii și Documente*, vol. IV. p. 54.

2. *Magyar Török Államokmánylár*. Budapesta, 1871, VII, p. 219.

3. Ștefan Meteș, *Moșiile Domnilor și boierilor din Țările române în Ardeal și Ungaria*. Arad, 1925, p. 71.

4. Szilágyi Sándor, *Erdély és az Északkeleti Házorn*. Budapesta, 1850, vol. I, p. 563.

5. Idem. • c., p. 427.

6. Idem. • c., p. 569—572.

tuala năvălire tătară, deși hatmanul cazac le-a promis ajutor, totuși Vodă și boerii sunt neliniștiți de a nu merge iarna în tabără ¹⁾.

După trei zile, la 15 Februarie 1657 ²⁾, Pentru diac scrie din nou Suzanei Lorantffy, prin care urgencează trimiterea ajutorului rugând-o ca aramata să fie gata din timp în preajma muntelui, pentru că atunci când Vodă dorește ea să poată veni în țară aducându-și arme suficiente, aici fiind puține ³⁾.

Informațiile asupra stării de lucruri neliniștitoare din Muntenia pe care ni le dă Pentru Diac în 1657, ne fac să bănuim că și acel drum al Pașei din Silistra, amintit în scrisoarea redată mai sus, întorcându-se din Moldova prin Focșani, trebuie să fie în legătură cu una din deseale năvăliri tătare din acea vreme.

Mai târziu îl găsim și în serviciul principelui Mihail Apaffy, care-l trimite în întâmpinarea soției lui Grigorașcu Vodă. Domnul urmând să fie mazilit, Doamna se refugiază din timp prin Bran, în Ardeal, retrăgându-se la Zărnești. Aici sosi diacul Petru Budai care a dus-o din porunca principelui Apaffy la Vereșmort, într-o locuință mai spațioasă, de unde, dând drumul ostașilor ei, a dus-o în curtea sa de nobil dela Racoșul de jos, lăsând-o acolo cu câteva femei din suita Doamnei ⁴⁾.

Familia Budai avea moșii și dincolo de munți în Oltenia, fiind înrudită și cu familiile boerești de acolo, — precum reiese din mai multe scrisori pe care le amintesc numai în treacăt, — și nu mică le-a fost importanța acestora în menținerea deoparte și de alta a Carpaților a conștiinței naționale.

Satul Jupânești din jud. Gorj este posesiunea familiei Budai care a cumpărat-o dela un alt nobil român din ținutul Hațegului Miclăuș Bărbat, care la rândul său a cumpărat-o dela nobilul Ștefan Fagarasi (acesta pare a fi predicatorul român calvin din Lugoj) ⁵⁾.

Boerul Ion Bengescul scrie din Craiova la 1734 „cinstite și al meu bun și adevărat patron, d-ta liber baron Buda Ianus”, iar Radu Brăiloiul biv Vel Pitar către „cinstita și a mea ca o soră dumneai doamna a domului vărului Budei Lațco” ⁶⁾.

Pentru o mai bună administrare a moșiilor se propune un schimb între cele două familii, Fota Vlădoianu vel Medelnicer, care scrie Doamnei Budai Lațcu (la 1 August 1768) : „Avem două moșii în varmeghia Enidoarei, care moșii rămân sub chivernisirea mătușei Anița.... Voi să trimit om adins, să cerceteze pentru acele moșii, care sunt cumpă-

1. Idem. o.c., vol. II, p. 371.

2. Iată ce scrie el 2 ani mai târziu la 19 Oct. 1659 către Ioan Iosika (Rakoczy al II-lea aștepta ajutor dela Mîlnca Vodă) : „Mă mir ce minte au aceia cari pun ca bază a apărării lor pe Români, pe când Românii din natură sunt dușmanii Ungurilor” Szilágyi Sándor, *Erdély és az Északkeleti Háboru*. vol. II, p. 548—49.

3. Szilágyi Sándor, *Erdély és az Északkeleti Háboru*, vol. II, p. 372.

4. Andrei Veress, *Pribeția lui Grigorașcu Vodă prin Ungaria și aiurea. Mem. Sec. ist.* Tom. III.

5. Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria Romanilor*. vol. XII, p. 219—220.

6. Idem. *ibid.*

rate de Sărdarul Barbul, moșul nostru, și de vei vrea dumneata să stăpânești acolo, și noi vom stăpâni aici, că nici dumneata nu-ți dă mâna aici, nici noi acolo" ¹⁾). Acest schimb se propune după ce nu reușește propunerea de cumpărare a moșiei dela 1722 făcută de Banul Cornea : „fiind acea moșie a dumnului giupan Buda Ianăs aici în Giupănești m'au trimis dumnului Banul Corni la Giupanul Buda Ianăs din Rău-Bărbat, cu scrisori ca să-i vînză acia moșie din Giupănești" ²⁾

Din aceste scrisori redată numai sumar reiese limpede importantul rol politic jucat de acest „nemeș” român, care a servit prin iscusința sa în egală măsură amândouă curțile domnești, din Țara Românească și Transilvania.

Elena Mureșan-Triteanu

DEPENDENȚA ARHIVELOR

Arhivele europene s'au format în decursul vremii pe lângă diferite instituții (guvernative, administrative, legislative, militare, politice, eclesiastice, municipale, comunale, etc.), care s'au îngrijit și de păstrarea lor în condiții cât mai bune. Când s'a introdus publicitatea lor unele au fost concentrate sau centralizate în diferite localități, iar altele au rămas la instituțiile de Stat sau autonome care le creaseră. Cele dintâi au fost repede puse la dispoziția cercetătorilor și au format așa zisele arhive generale, naționale sau de Stat; celelalte, în bună parte, au imitat acest exemplu și s'au organizat în interiorul instituției. Din motive ușor de explicat publicitatea actelor acestora este supusă unei legislații mai riguroase.

Dacă pentru arhivele ministerelor, instituțiilor autonome, municipiilor, comunelor sau particulare, nu s'a pus problema administrării lor printr'un organ de centru și o dependență ministerială, alta decât a ministerului respectiv, pentru arhivele de Stat a trebuit să se pună. Rezolvarea ei a fost și este și în momentul de față, deosebită. Aceasta din cauza punctului de vedere prin care au fost privite arhivele. Casanova, care trece de cel mai reputat arhivist, explică chestiunea în modul următor :

„După țări, acest dicaster nu e totdeauna același. Unele, influențate încă de teoriile Revoluției franceze și de reformele legislative din acea vreme, care au înlăturat importanța documentului și i-au smuls mare parte din semnificația juridică spre a-l reduce la un simplu obiect și material de studiu și de cultură, au pus această ramură de serviciu la Ministerul de Instrucție publică tocmai din considerație pentru largă contribuție pe care o găsește aici cultura. Alte State, revăzând și îndreptând importanța acelor principii, admit deasemeni enorma contribuție pe care arhivele o aduc studiilor, dar le consideră ca institute politico-administrative în care predomină elementul ju-

1. Ștefan Meteș, *Din relațiile Țării Românești cu Ungaria și Transilvania. Revista Arhivelor*, v. I, p. 14.

2. Nicolae Iorga, *Studii și documente*. vol. XII, p. 220.

ridic ; ca atare le fac să depindă de instituția politico-administrativă prin excelență, adică de Ministerul de Interne. În sfârșit, altele vor prefera, întocmai ca toate celelalte organe administrative de interese generale, cum e Consiliul de Stat, Curtea de Conturi, Contenciosul fiscal, etc., să constituie aceea ce se zice ministerul Preșidenției Consiliului de Miniștri”.

În adevăr, dacă luăm arhivele de Stat europene și le cercetăm dependența, făcând abstracție de cele independente, constatăm următoarea situație :

1. Sunt cu totul independente în :

Anglia (de șeful lor Master of Rolls), Islanda, Scoția (de Keeper of the Registers and Records of Scotland), Suedia și U. R. S.S. Aici administrația se face prin legi speciale de a căror executare este răspunzător un director general sau central.

2. Țin direct de Președinția Consiliului de Miniștri în : Austria (de cancelaria Federală țin Haus, — Hof — und Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Hofkammerarchiv și Staatsarchiv des Innern und der Justiz), Hessa (Germania), Luxemburg, Prusia (Germania) unde *Ministerpräsident* este și șeful Arhivelor, Saxa (Germania), Turcia și Vatican. Lucrările curente se fac prin serviciul special al arhivelor de Stat pus sub conducerea unui director general.

3. Țin tot de Președinția Consiliului de Miniștri, dar unde este un Ministru de Stat anume pentru arhive, în : Anhalt (Germania), Brunswick (Germania) și Württemberg (Germania). Directivele le dă ministrul de Stat iar execuția cade în sarcina directorului Arhivelor Statului.

4. Țin de Ministerul Instrucțiunii Publice (Culte și arte, uneori și științe), în : Baden (Germania), Belgia (cele din Bruxelles, Anvers, Arlon, Bruges, Gand, Hasselt, Liège, Pons și Namur), Bulgaria, Danemarca, Finlanda, Franța, Grecia, Letonia, Lituania, Macklemburg — Schwerin (Germania), Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, România, Spania, Thuringia (Germania) și Ungaria (până în 1922 țineau de Ministerul de Interne). În multe din aceste țări există o direcție a arhivelor deosebită, care lucrează direct cu Ministerul ; în altele — cum e în România — aceasta e anexată de direcția învățământului superior.

5. Țin de Ministerul de Interne în : Elveția (de departamentul federal din năuntru), Italia, Mecklemburg-Strelitz (Germania) și Oldenburg (Germania). Deobiceiu este o direcție distinctă în cuprinsul Ministerului.

6. Țin de Guvernământul țării în : Lippe (Germania) și Schaumburg-Lippe (Germania). Autoritatea se exercită printr'un director de arhive.

7. Țin de Ministerul Justiției arhivele din Irlanda.

8. În sfârșit țin de Senat în : Brema (Germania), Hamburg (Germania), Lübeck (Germania) și Danzig.

Se pare că e greu de spus unde ar fi locul central cel mai potrivit la care să se adauge serviciul arhivelor. După considerațiile lui Casanova se vede că cele mai multe țări au rămas sub influența impor-

tanței lor culturale legându-le de Ministerul Instrucțiunii Publice, și sub aceea politico-administrativă trecându-le la Ministerul de Interne. In cele mai importante State însă, ori li s'a dat deplină independență de lucru (ca în Anglia, Suedia și Uniunea Sovietică) ori au fost puse sub tutela organului diriguitor, prin excelență care este Președinția Consiliului de Miniștri, unde adesea apare un ministru de Stat anume însărcinat cu aceasta.

Arhivele trebuie să cuprindă tot felul de acte: dela cele mai vechi pe care le numim documente și sunt în deobște numite istorice, până la hârtiile curente necesare unei bune administrații. Ele se referă la actele ministerelor, la veniturile și plățile Statului, cadastre, stare civilă, state personale, bunuri publice și particulare (proprietăți, dote, ipoteci, etc.), planuri, hărți, construcții, și în sfârșit tot ce atinge interesul individual sau colectiv. Astăzi, mai mult ca oricând, arhivelor nu li se mai poate atribui un interes restrâns. Statul, în interesul colectivității, simte că trebuie să știe, să cunoască și, dacă se poate, să posede tot ce aparține bunurilor culturale sau morale ale societății care îl compune.

Pentru a-și atinge acest țel Statul trebuie să se îngrijească de dovezile care îi vin în sprijin, pe care trebuie să le colecteze și să le păstreze în acest scop. Ori pentru ca o măsură luată în sensul de a împiedeca dispariția sau distrugerea, voită sau întâmplătoare, a acestor dovezi care sunt păstrate în arhive de Stat sau de registratură, el trebuie să ia măsurile impuse de împrejurări și trebuie ca aceste măsuri să devină egal obligatorii pentru toate departamentele și deci pentru toate instituțiile care depind de ele. Dependența arhivelor statului de un departament atrage după sine neluarea în considerație a măsurilor de protecție, ori cât de bune ar fi ele, de către celelalte departamente. Curtea de Conturi, Ministerul de Finanțe, Ministerul de Justiție, multe tribunale, prefecturi, municipalități și comune, după știința noastră, și-au distrus sau vândut arhivele proprii cu toate că încă din 1831 au existat legi bune pentru organizarea Arhivelor Statului. Se pare că eludarea acestor legi a fost un principiu generalizat.

Față de această situație un oficiu special la organismul central căruia să-i fie încredințată administrația superioară a arhivelor generale, ar putea să o remedieze. În stadiul actual al problemei numai o Direcțiune generală pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri poate crea atmosfera favorabilă pentru respectarea arhivelor și păstrarea lor. Aceasta trebuie să lucreze cu concursul unui consiliu de perfecționare compus din cei mai erudiți cunoscători ai problemelor arhivistice din toate domeniile (administrative, militare, judiciare, cadastru, etc.). În modul acesta nu ne îndoiim că Arhivele Statului vor putea să-și împlinească întreaga lor menire și cu autoritate să supravegheze, să strângă, să claseze și să folosească orice arhivă, oricare i-ar fi proveniența și vechimea.

A. Sacerdoțeanu

TESTATORII FILANTROPI AI ORAȘULUI BUZĂU

I. Testamentul *paharnicesei Maria Minculeasa, din 9 August 1792.*

Lasă Spitalului Gârlași :

Moșia Răteasca (ce se zice Cochirleanca) de 1337 stânjeni ;

Moșia Ulmi ;

Moșia dela Căndești ;

24 pogoane vie din dealul Căndeștilor ;

12 pogoane vie din dealul Măceștilor ;

Moșia Gârlași, unde se află spitalul ;

Moara cu două roate depe Gârla Domnească din Târgul Buzăului ;

Prăvăliile cu cărciumă și pivniță ;

Două locuri de cărciumă din târgul Buzăului, unul lângă vameșul Caloian la Biserica Neguțătorilor și altul în târg, lângă casele lui Stoica Cismaru.

S'a mai dat altă avere la nepoți.

Moșia Ulmi ce o am afară de cea dată Spitalului ;

12 pogoane vie din dealul Măceștilor, afară de 12 pogoane ce s'au dat spitalului.

Moșia Gârlași până în malul Gârlei.

Cele ce orânduesc a se face sufletului meu din cele mai sus arătate :

300 talere pentru Sărintare la Sfânta Mitropolie ;

500 talere pentru Sărintare la Sfânta Episcopie ;

200 talere pentru 4 Sărintare la alți arhierei streini ;

500 talere pentru cincizeci Sărintare la biserica de Mir ;

300 talere să se dea la 10 fete sărace câte 30 talere ;

200 talere să se dea și la *obrazе scăpătate* unde se socot.

2000

Să se facă și toate pomenirile până la trei ani după *cinstea neamului meu* cu toate cele trebuincioase

II. Testamentul lui *Costache Ciochinescu din 15 Martie 1887.*

Prin acest testament lasă ca moștenitoare o averei sale pe casa comunei Buzău :

O sfoară de moșie la Blăjeni și o vie la Sorești dată în imbatic.

Locurile dela gara drumului de fier și un loc cu imbatic dela Primărie la capul străzii noi.

Bani, n'are. Celelalte mărunțișuri ce se vor găsi să se vândă și cu banii, ce vor rezulta, să se facă înmormântarea sa.

Pe mormântul său să se pună o piatră de marmură cu inscripția obișnuită și o cruce împrejmuită cu grilaj de fier.

Obligă consiliul comunal ca să înființeze cu cheltuiala din venitul moșiei sale, dela Blăjeni, două paturi la spitalul comunal sub numirea : „Paturile lui Costache Cochinescu și ca să se perpetue aceste nume, se va așeza la capătul acestor două paturi o tablă cu inscripția

„Paturile înființate și întreținute cu legatului Costache Cochinescu”, se va așeza asemenea și portretul său, în ulei, lucrat de pictorul Iordache Tătăărăscu.

Cochinescu a încetat din viață în anul 1890, luna Decembrie, ziua 13. Constatarea s'a făcut prin Tribunalul Buzău la 14 Decembrie 1890 prin procesul verbal dresat când s'a deschis plicul cu testamentul mistic.

III. Testamentul Eftimie Tomaide din 24 Iunie 1888.

Avere.

13 prăvălii, 11 situate la Obor, unele având și case deasupra, iar două pe strada Dacia.

Trei locuri fără construcție, — unul pe strada Dacia, altul — pe strada Carol I și altul lângă gară cu fațada pe strada Călărașilor.

O casă în care locuiesc, cu dependențe și curte pe strada Carol I.

O moară cu două roate cu casă de locuit, situate la Gârlași pe iazul morilor.

O vie în Valea Teancului de 28 pogoane mici cu casă.

Leg și dau Primăriei Buzău :

Patru prăvălii și anume :

Două în culoarea roșie, Dacia — și locul din colț unde erau prăvălii și au ars și două prăvălii situate pe strada Târgului spre Obor.

Nudă proprietatea prăvăliei și magaziiile din curte al căror uzufruct „am legat D-nei Natalia Zisu, adică dânsa se va bucura de venit până va trăi”.

Cu venitul acesta, Primăria va întreține perpetuu atâtea paturi la spitalul Comunal, cât ar ajunge acest venit.

Aceste paturi se vor creia din nou pe lângă cele ce vor exista la moartea mea.

Aceste paturi vor purta numele meu „Eftimie Tomaide”.

Dacă Primăria nu va primi, sau nu va respecta acest legat, în termen de un an, atunci acest legat îl leg spitalului Xenocrat din București, în aceleași condițiuni.

IV. Testamentul Dr. M. Cristescu din 3 Martie 1896.

Lasă epitropiei spitalului Gârlași întreaga sa avere compusă din casa de pe strada Aurorii Nr. 1 și un loc spațios.

Două locuri alăturate cu case pe el în strada Filatropiei Nr. 55 și 75.

Un loc viran în strada Agriculturii.

Una vie din două corpuri alăturate, una de 4 pogoane vie și una liveze și alta de 3 pogoane, — toate situate în comuna Lipia, cătunul Valea Puțului.

Deosebit a mai lăsat diferite sume de bani și instrumente chirurgicale.

Prin testamentul Dr. Cristescu, arată că epitropia nu poate vinde sau înstrăina sub nici o formă locurile cu clădirile pe ele, adică cele din strada Aurorii și Filantropiei, pentru niciodată, — ba din contra, va căuta a le ține în bună stare și îmbunătăți pentru a produce un venit mai mare, cu care să se poată întreține un oarecare număr de paturi pentru căutarea bolnavilor săraci și de preferință a copiilor.

Este liber a vinde locul viran, când se va prezenta lei 200 pe el și via din comuna Lipia când se va prezenta lei 1500, — acești ban și cu sumele ce se vor mai găsi la moartea mea și micile economii ce va mai putea să rezulte să se construiască, când va fi posibil o casă pe partea de pe locul din strada Aurorii.

V. *Donațiunea Nicolae și Aretia Sibiceanu.*

Prin actul de donațiune autenticat la Tribunalul Buzău, sub Nr. 1790 din anul 1914, defuncții Nicolae și Aretia Sibiceanu, donează comunei Buzău un edificiu situat pe B-dul Elisabeta Doamna, compus din 10 camere de locuit, un antreu mare, un coridor, o bucătărie, bae, magazie de zid cu șase despărțituri, etc., care să servească în perpetuitate de azil pentru femei în vârstă și sărace de bună condițiune din orașul și județul Buzău și care să poarte denumirea de Azilul Nicolae și Aretia Sibiceanu.

Pentru întrebuințarea acestui azil, defunctul Nicolae Sibiceanu, depune din averea sa, una sută mii lei, capital care să rămână neatins în vecie și al cărui venit se va întrebuința numai pentru întreținerea azilului, iar dobânzile ce decurg din acest capital să se întrebuințeze tot în scopul sus arătat.

Administrația acestui azil să se facă potrivit dispozițiilor regulamentului azilului, autenticat de Tribunalul Buzău sub Nr. 39 din 9 Ianuarie 1915.

Prisosul din venit se va da — după dorința expresă a donatorilor — ca ajutor bănesc, în părți egale, penseonarelor azilului, lunar sau din șase în șase luni.

Datele expuse aci în extras, se află în dosarul Nr. 135/925 al Primăriei urbei Buzău, din care rezultă și faptul că în fiecare an, de ziua moșilor, conducerea Primăriei or. Buzău, oficia, pentru pomenirea răposaților donatori, parastase cu prilejul cărora se evedențiau pilduitoarele fapte din viața acestor concetățeni mărinimoși și puțini la număr prin exemplul lor, mai cu seamă în zilele noastre de materialism avid și deșanțat.

Em. Gane

CÂTEVA ACTE DIN COSTEȘTI-VÂLCEA

1.

1829 Oct. 26. *Zapisul de împrumut al lui Lazăr din Bărbătești, jud. Vâlcea, dat lui Nicolae Mărăscu.*

Adecă eu Lazăr ginerele lu Gligore Comănescu din Bărbătești, dat-amă bun și încredințat zapisul meu la mâna lui Niculae sin Deacună Ion Mărăscu, precum să să știe că m'amă rugat de dum-

nealui de mi-au făcută bine de talere șasă lei 20 părăle cu sorocu deacum până la sfetu Ion Botezătoru, iară nedându banii la numitu soroc cheltuiala să va mai întâmpla să fie tot dela mine. Și pentru adevărată credință mi-am pus degetu în loc de pecete ca să să crează.
1829, Octomvrie 26.

Eu Lazăr platnic.

D. Niculae adeverez.

Deacunu Ion adeverez.

Deacunu Dicu adeverez.

Și am scris eu Niculae cu zisa și învățătura mai sus numitului.
(Pe margine :) Și doi lei de dobândă.

2.

1850 Martie 20. *Zapisul prin care Dobrineștii din com. Costești-Vâlcea își vând merticul de pământ popei Ion sin Popa Cârstea.*

Adecă noi care mai jos ne vom iscăli, dat-am bun și încredințat zapisul nostru la mâna sfinției sale părintelui Popa Ioan sin Popa Cârstea Popescu ot satul Costești, precum să se știe că de a noastră bună voie nesiliți de nimenea, ne-am vândut merticul nostru de pământ livadie Peste deal din piscul Sanii, moșie de moștenire moștenească ce o avem în hotarul Bodeștilor ce să înparte pă trei frați, întru care mertic al nostru ni se cuvine un metric întreg adică stânjini saispzezece latul iar lungu stânjini saptezeci și cu pădurea din capul livezi de di la vale dupe coastă, până în hotarul Bodeștilor; lungu acești livezi din muchia dialului drept în vale în coastă în pădure spre soare răsare, pe care parte de mertic de livadie de moșie ne tocmirăm la fața locului și primirăm bani gata lei treizeci și șase No. 36 tocmai, bani în mână, că atâta ne-am ajuns, care bani i-am primit toți pe deplin în mână, pe care mertic de loc este pe alătura cu cele două mertice dela ceilalți frați ai noștrii ce l-au vândut tot pomenitului preot iarăș cu zapis. Și această vânzare č-am făcut-o de a noastră bună voie ca să o stăpânească cu bună pace el și copii lui și cine se va trage din trânsul până în veac, ohavnic de tot, statornică piatră, pentru că am vândut-o de a noastră bună voie. Și pentru mai bună și adevărată credință neștiind carte am rugat pe scriitor de ne-au scris acest zapis și noi ne-am pus degetele la numele nostru în loc de pecete ca să se crează, rugându-ne și de jurați satului de ne-au adevărit acest zapis, dupe buna orânduială. Asemenea ne-am mai rugat și de alte obraze de cinste de s'au iscălit de martori când am dat acest zapis.

1850 Martie 20.

† Eu Gh. Dobrinescu ot Costești vânzător dinpreună cu fiul meu Constantin și cu ceilalți copii ai mei Nicolae și Gh. iarăși vânzători.

† Eu Iacov Dobrinescu otam vânzător.

† Eu Ion Nicolae Dobrinescu otam vânzător.

† Eu Ion Tomulete brat Iacov otam vânzător.

† Eu Anghel Dobrinescu otam vânzător.

† Eu Radu Dobrinescu otam vânzător.
 † Eu Vlad Dobrinescu otam vânzător.
 Popa Ion Nistorescu martor.
 Popa Nicolae Nistorescu Duhovnic martor.
 Popa Nicolae Gheorma martor.
 Ion Jidoveanu martor.
 Gh. Jugravu martor.
 Gh. Beleşescu martor.

Şi am scris acest zapis mai jos iscălit cu zisa şi învăătura numiţilor vânzători rugat fiind şi sunt şi martor, Alecu Fulgescu.

Juraţii satului Costeşti.

Cu acest zapis viind înaintea noastră cei întrânsul iscăliţi şi arătându-ne cu viu grăinurile lor, că de a lor bună voie ne siliţi de nimenea a urmat acea vânzare, în temeiul rugăciunii ce ne făcură şi pentru ca să-şi păzească a lui cuprindere cu nestrămutare şi de noi se adeverează.

1850 Martie 20.

Popa Nicolae Duhovnicul Nistorescu ales.

	Nicolae Huidu	} juraţi.
(L. S.)	Nicolae Predescu	
	Constantin Ciortan	

Scriitor Alecu Fulgescu din porunca juraţilor.

3.

1851 Nov. 28. *Contractul între inginerul hotarnic K. Schweder şi moşnenii Costeşti-Vâlcea pentru hotărnicia moşiei lor.*

C o n t r a c t ,

Ce s'au încheiat între mine supţinsemnatul cu moşnenii Costeşti prin care mă îndatorez că potrivit cu adresu Cinstitei Judecătorii Vâlciei cu Nr. 9573 întâiu :

1, să le fac cercetare în faţa locului în pricina prigonirii ce au cu moşnenii Bărbăteşti pentru un codru de pădure.

2, să le ridic plan ingineresc de starea moşii şi a locului de prigonire şi

3, după isprăvirea acestor lucruri să le dau la mâna cartea de alegere şi plan ce să va alătura spre mai bună desluşirea celor coprinse în acea carte de alegere.

Iar dumnealor moşnenii Costeşti drept răsplătirea osteneii mele sânt dator să-mi plătească 45, adică patruzeci şi cinci de galbeni, în trei câşturi însă : galbeni zece acum la încheierea contractului ; galbeni douăzeci la isprăvirea lucrării în faţa locului, iar cusu de galbeni cinsprezece au să-mi răspundă când le voi da în mâna lor cartea de alegere şi planul ; afară de aceasta plata în bani gata susnumiţi moşneni sânt dator să mă ducă din oraşu Râmnicu până la satu lor şi să mă întoarcă precum au şi să poarte de grijă de arana mea şi a oamenilor miei pe cât voi fiu în lucrare, iar dacă la răspunderea banilor

se va pricinui zăbavă sau alte tărăpăneri dumnealor numiții moșneni cad în osânda ce și-au pus ei sânguri după articolu cel după urmă din zăpisu iscălit de dumnealor și adevărit de aleșii satului ce se află în mâna mea — Noemvrie 29 anul 1851 K. Șweder hotarnic.

Suptcârmuitor plaiu Ocolu

Cu acest contract viind în fața suptcârmuiri D-1 K. Șweder inginer și mărturisindu-l că este în adevăr supt a dumisale autografa iscălitură.

După cererea ce și prin osebită reclamație au făcut se adeverează.
Suptcârmuitor I. C. Zugrăvescu (L. S.).

1851 Noemvrie 28

No. 15.344

Zece galbeni No. 10, am primit dela moșnenii Costești ca cel dintâi rând de bani ce s'au răspuns la facerea contractului după coprinderea zăpiselor ce avem între noi.

Noemvrie, 29 anul 1851.

K. Șweder hotarnic

Treizeci și doi de galbeni (Nr. 32) am primit astăzi dela moșnenii Costești ce s'au răspuns acum la lucrare în fața locului.

Septemvrie 3 anul 1852

K. Șweder hotarnic.

Trei galbeni în sfaști am mai primit astăzi dela moșnenii Costești cusuru ce rămăsese a mi se mai da până la împlinirea de galbeni patruzeți și cinci pe care bani i-am primit pe toți deplin după coprinderea contractului nostru și care lucru adeverez aici prin iscălitura mea și punerea de pecetea.

Noemvrie 25 anul 1852.

K. Șweder hotarnic.

(L. S.).

4.

1852 Aprilie 20. *Zăpisul lui Nicolae Popescu din Costești-Vâlcea dat lui Grigore Popescu pentru împrumut.*

Eu suptiscălitul de mai jos, dau acest bun și încredințat zăpisul meu la mâna D-lui Grigore Popescu precum să știe că la pasul meu m-am rugat de m-au împrumutat de lei cinci și pă acești bani să fac D-lui 450 șindrilă bună de trei palme lungu, cu soroc de acum până la Sf. împărați Costandin și Elena, iar de nu voi face acea șindrilă la acel soroc toată cheltuiala ce i să va pricinui D-lui să fie tot dila mine. Și pentru mai adevărată credință neștiind carte am rugat pe scriitor de m-au iscălit și eu mi-am pus degetul acum în loc de pecete ca să să crează.

1852 Aprilie 20

† Eu Nicolae Popescu platnic.

Scriitorul Iliescu fiind rugat.

Eu Nicolae Gheorghe Crăcană martor.

Eu Grigore Ruget martor.

Eu Ioan Bivolaru martor.

5.

1853 Oct. 4. *Zapisul prin care N. D. Popescu din com. Costești-Vâlcea vinde un loc popei Ioan sin popa Cristea.*

Adecă eu Nicolae Dumitru Popescu ot Costești, care și mai jos mă voi iscăli, dau acest bun și încredințat zapisul meu la mâna sfinției sale părintelui popi lui Ion sin popa Cristea otam, precum să știe că având eu o bucată de loc pământ moștenesc numit supt vie denpreună cu văru-meu popa Nicolae și vără-meu popa Ion Nistorescu, osebit de cea vândută de nepoții mei feciori Deaconului Niță văru-meu și osebită de zestrele ce am dat fie-mea Păunii, acum cunoscându-mă întru adânci bătrâneți am vândut-o de a mea bună-voe de tot stătnică pomenitului de mai sus popi Ion pentru care am primit și toți banii pă deplin în mână lei una sută opt, Nr. 108, după tocmeala făcută între noi de a noastră bunăvoință, se aibe a o stăpâni în bună pace el, copii lui și cine se va trage dintrânsul. Și spre a-și avea acest zapis tot temeiul de credit pe deoparte ca unu ce nu am știut carte m'am rugat de scriitorul acestui zapis de mi-au iscălit numele și eu am pus degetul la nume în loc de pecete, iar pe de altă parte am rugat pe depotații satului nostru Costești ca să adeverească acest zapis cu iscăliturile D-lor și cu peceta satului spre a-și avea tot temeiul.

1853 Octomvrie 4

† Eu Nicolae Dumitru Popescu ot Costești vânzător.

† Eu Dina soția numitului de mai sus otam vânzătoare.

Eu Gheorghe Jugravu otam martor.

† Ion Tomulete ginerele numitului de mai sus vânzători sânt martor și adeverez.

Grigore Popescu martor.

Acest zapis l-am scris suptiscălitu cu zisa numiților de mai sus vânzător și sânt martor, Nicolae Popescu.

Jurații satului Costești

Cu acest zapis de vânzare ohavnică viind înaintea noastră cei în dos iscălit vânzători și ne arată că l-au dat de a lui bună voe precum și ginere-său Ioan Tomulete fiind față și în temeiul rugăciunii ce ne făcu și de noi se adeverează cu iscăliturile și punerea peceți satului ca să și păzească cuprinderea în nestrămutare.

1853 Octomvrie 6. No. 375.

Popa Nicolae Nistorescu alesu.

Nicolae Popescu	}	Depotați
Matei Istocescu		
Stancu Bucur		
Griogre Ruget		

Dumitru Popescu Părcălab
Scriitor D. Popescu
Stan Ilea.

6.

1855 Aprilie 3. *Jalba moșnenilor Grămești din com. Costești-Vâlcea împotriva cutropitorilor Bărbătești.*

Cinstitei curți apelative secția a doua din Craiova
Plecată apelare.

Plecați apelarism cinstitei curți împotriva hotărîrii cinstitei judecătoria Vâlcea cu No. 42 pentru pricina de judecată ce am avut cu moșnenii Bărbătești pentru moșia noastră numită Glăvociu de sus, de a căreia coprindere rămîind nemulțumiți.

Deaceia plecați rugăm cinstita curte ca de iznovă să fim sorociți, atîta pă acești Bărbătești cît și pă noi, a veni la cinstita curte și a fi judecați, iară împrejurările ivite la cercetările făcute le vom arăta de față la zioa înfățișerii prin deosebite hîrtii.

1855 Aprilie 3.

Prea plecați jeluitori moșneni Grămești din satul Costești plaiul Cozii Județu Vâlcea.

Popa Nicolae Gheorma
Popa Ion Nistorescu
Dumitru Pavel Grănescu
Ion Tudor Dobrinescu
Dumitru Popescu
Ion Popa Nicolae Nistorescu
Gheorma Grigore Popescu
Nicolae Predescu
Ion Duducă
Marin Chilom

7.

1855 Aprilie 8. *Jalba moșnenilor grămeșteni din Costești-Vâlcea împotriva moșnenilor Bărbătești.*

Cinstit D-lui Prezident al curții apelative secția 2-lea
plecată jalbă.

Plecați jeluim pentru moșnenii satului Bărbătești cu care sînt în prigonire, cu noi pentru tăerea pădurii după moșia noastră numită Glăvociu de sus, pentru că cît am fost în judecată cu dînșii pentru tăerea cea mai denainte pentru care s-au făcut loc de ispașe de noi cu porunca cinstitei subcîrmuiri a plaiului nostru Cozia județu Vâlcea, am fost popriți atîta noi cît și numiții pînă se va da săvârșire pricinei; iar numiții Bărbătești acum, după ce au primit copia de anafora a cinstitei judecătoria Vâlcea, n-au fost îngăduitori pînă se va da săvârșire dela tote stînțiile judecătorești și acum s'au pus și au tăiat mai de tot pari, nuiele și altele lemne mari. Ceaceia plecați ne rugăm ca să se chibzuiască a se stăvili numiții de a nu mai tăia pînă se va da desăvârșită hotărîre.

1855 Aprilie 8

Prea plecați jeluitori moșneni grămești din satul Costești plaiu Cozii județu Vâlcea iscăliți.

Popa Ioan Nistorescu
 Popa Nicolae Gheorma
 Dumitru Pavel Grănescu
 Ion Tudor Dobrinescu
 Dumitru Popescu
 Ioan Popa Nicolae Nistorescu
 Pătru Pavel Grănescu
 Gheorma Grigore Popescu
 Nicolae Predescu
 Ioan Duducă
 Marin Chilom

8.

1856 Ian. 8. *Sfatul satului Costești-Vâlcea dă bilet de trecere la neamuri în Transilvania Mariei Nedelcu Ungureanu.*

Sfatul satului Costești

Plaiu Cozii Jud. Vâlci

Maria soția lui Dumitru Nedelcu Ungureanu dintr'acest sat, find de niamul lor din țara Austrea și s'au sălășluit aici în satul nostru find și tăblași, cerând voe dela acest sfat a i se da voe a se mai duce pela rudele sale fiindcă este aprinsă de dorul lor, pă temeiu chezeșii ce au dat la cancelaria satului de a se înapoere la urmași în soroc de 40 zile, și fincă bileturile tipărite nu s'au primit până acum dela Cinstita Suptcârmuire, i s'au dat acesta supt a noastră ceriere ca în temeiu acestuia și cinstita Suptcârmuire să-i sluboze bilet a trece peste graniță.

1856 Ghenoarie 8

No. 9

Ioan Ispas	}	Deputați
Stancu Bucur		
Gheorghe Popescu		
N. Dima		
Mihail Cozmescu		părcălab

Scriitor N. Popescu

(L. S.).

9.

1856 Ian. 20. *Zapisul prin care Popa Ion Nistorescu vinde un loc în com. Costești-Vâlcea popei Ioan sin popa Cristea.*

Adecă eu popa Ion sin diaconu Nistor împreună cu nepotu-meu Ioan, dăm acest bun și încredințat zapisul nostru la mâna popi lui Ioan sin popa Cristea Popescu din satul nostru Costești, spre a fi știut că i-am vândut un rozor de loc cu prunii ce se găsesc pe dânsul, moșie moștenească numită în Glăvoci. Semnele cărui loc sânt căpătâiul de dila deal despre miază-noapte se hotărește cu Iacov Dobri-

nescu și frate-său, despre apus cu ograda de prun a pomenitului Ioan ce o are cumpărată dela Ilinca Friguroe cu zăpis, pe despre miază zi cu un rozor al lui D. Pavel Grănescu, iar despre răsărit cu un rozor al lui Nicolae Predescu ce-l are și dânsul cumpărat dela D. Ologu. Și lărgimea acestui rozor este stânjini șeaisprezece 16, iar lățimea 4 Nr. 4, pe care loc moștenesc ce-l avem, de bunăvoia noastră l-am vândut pomenitului de mai sus în bani gata lei patruzeci și cinci Nr. 45, tocmai să aibă a-l stăpâni neam de neam și copii din copii săi și oricine se va trage din neamul său, până în veac nesupărat de nimeni, că l-am vândut de a noastră bună voe nesiliți de nimeni. Și nesupărat de nimeni, pentru adevărată credință suptiscălitul preot am iscălit cu mâna mea iar eu al doilea vânzător neștiind carte am rugat pe scriitor de m-au iscălit numele și eu mi-am pus degetul în loc de pecete ca să se crează, rugând și pe sfatul satului de mi l-au adevărit spre mai bun temei.

1856 Ghenarie 20

Popa Ion Nistorescu vânzătoru.

† Ion Popa Nicolae Nistorescu ot satu Costești vânzător.

Ion Jidoveanu otam martor.

Gh. Balentescu martor.

Scriitor acestui zăpis cu zisa susnumiților și martor este N. Popescu.

Sfatul satului Costești

Cu acest înscris zăpis arătându-să înaintea noastră amândoi vânzători cuprinși într'acest zăpis iscăliți, pă carele mai întâi că l-au urmat de bunăvoe și după cererea ce au făcut se adeverează ca să i să păzească copriinderea cu nestrămutare.

1856 Ghenarie 20

Nr. 18

Stan Puică proprietar

Ioan Ispas

N. Dima

Gheorghe Popescu

Stancu Bucur

Scriitor N. Popescu

(L. S.).

} depotați

10.

1858 Ianuarie 13. *Foaia de zestre pe care o face Pătru Oprea Boorâscu fetei sale Ioana.*

† Fie Doamne mila Ta spre noi precum am nădăjduit și noi întrutine.

Foae de zestre ce o dăm noi supt iscăliții fetii noastre Ioana, din toate ce am precum se arată la vale :

1. O vacă cu o mânzată.
2. Un mânzat de un an.
3. Doo oi cu miei lor.
4. O oca de aramă și o pătură.

Și spre a-și avea temeiul această copriindere ne-am iscălit.

1858 Ghenarie 13.

† Eu Pătru Oprea Boorasca dau aceasta împreună cu soția mea Dumitra Alisandru Ciorgan.

Eu Gh. Ion Boarasca

Eu N. Oprea Boorasca.

Și am scris eu supțiscălitul

Preotul C. Constandinescu.

II.

1859 Febr. 15. *Administrația Vâlcei permite lui Dumitru Voineag din com. Costești să țină o pușcă.*

Prințipatele unite Moldoromâne,

Pe temeiul chezașiei ce au depus în administrație Dumitru Voineag din satul Costești, îi acordă voe a ținea la casa sa una pușcă cu'n foc spre apărarea vitelor sale de fiarele sălbatice, cu îndatorire însă a n'o înstreina la alții sau a o întrebuința rău, căci atunci nu numai că i se va lua dar se va supune și la pedeapsa dictată de legi.

Administrator Distr. Vâlcea,

P. Popescu (?)

Secretar, M. Buiescu (?)

(L. S.).

Nr. 10.690.

1859 Fevroarie 15.

12.

1859 Iulie 18. *Zapisul lui Ioan Tudor Dobrinescu pentru un împrumut cu ipotecă dela fratele său Iacov din Costești-Vâlcea.*

Adecă eu care mai jos mă voi iscăli, dau acest bun și încredințat zapis al meu la mâna frate-mieu Iacov Dobrinescu spre a fi știut că pentru lei saptezeci și cinci 75, ce m-au împrumutat la al meu păș și trebuință i-am pus amanet partea acea de livele din moșia din Glăvoci ce o am de moștenire, să o stăpânească până când îi voi răspunde banii și iarba să se socotească dobânda banilor și pentru mai bună și adevărată credință m-am iscălit prin tragerea degetelor și m-am rugat de oameni cinstiți de s-au iscălit de martori și de sfat de l-au formaluit spre temei.

1859 luna Iulie 18

† Eu Ioan Tudor Dobrinescu am dat acest de am ea bună voe. Eu Costandin Ioan ot Păușești Măglași martor.

Sfatul satului Costești

Fiindcă acest zapis este acelaș ce s-au iscălit și potrivit cu cererea făcută, se adeverește ca să-și aibe copriinderea neschmbată.

1859 Iulie 18.

Nistor Diaconescu

Costandin Enescu

Costandin Statie

} Depotați.

Scriitor N. Popescu.

(L. S.).

13.

[ca. 1860]. *Jalba lui Grigore Popescu către subcârmuirea Coziei pentru bătaie în noaple.*

C. Suptcârmuiri a plaiului Horezu cu plecată jalbă.

Cu lacrimi herbinți alergăm căzund la mare noianu mili milostoviri C. Suptcârmuiri, ca să am dreptate cu Grigore Dincă Brodeală și cu fecioru lui Din Sanfiri și cu tovaroșii lor opt : că la 20 ale aceștia nopți m-am pomenit cu ei încujurându-m casa cu împrejurul ei și străntorându-mă groznic ca să le dau pă Ion Popa Nicolae Bădeștiul din satu Bogdănești, zicând că dosind din slujba miliți ar fi fugit. Așadar aflându-mă și eu rudă din părțile m'am pomenit cu dânșii pe la mezul nopții, descuindu-le ușa și cerând ca să le aprinz lumânare le-am și aprins și mi-au căutat toată casa cu împrejurul ei zicând că este la mine acel fugit, la care eu n'am auzit, nu știu, până m'au și bătut cumplit cu pumnul, cu biciu, ghiolduri. Apoi eu văzând aceasta am jurat cu un copil în brațe dinaintea lor că mă spăriasăm de moarte, apoi pă urmă mi-au luat și patru pui de găină i den șură un sflinți, lundu-mă și de călăuză până la satul lor Bogdănești den acest plai și de abia am scăpat cu viață din mâinile lor aflându-mă și cu o boală zebavnică pă mine de nu știu pân cât în va sta viața. Deaceia cu plângere rog C. Suptcârmuire ca să binevoiască a porunci unde se cuvine și să fiu înfățișat cu dânșii, că va fi păcat să mă prade numiții neavând nicio datorie la mine.

Prea plecat jeluitor ot Costești plaiul Cozia
(L. S.). Grigorie Popescu

14.

1871 Dec. 31. *Zapisul prin care Ioan Popa Nicolae vinde lui Iacov Dobrinescu un loc la Valea Gârâi din Costești-Vâlcea.*

Adecă eu care mai jos mă voi iscăli dau bun și încredințat zapisul meu la mâna dumnealui Iacov Dobrinescu, precum să se știe că la trebuința ce am avut de bani pentru plata contribuțiunilor și alte necesități și nemai având alt mijloc am vândut o bucată de pământ moștenesc ce o am în locul numit la aria Iugăi, ce este în mărime de 5, cinci stânjini latu și lungu care se vecinește cu Ion Tomulete pe deoparte și pe dealtă parte cu Nistor Chilom, precum și altă bucată de loc iarăș moștenesc din locul numit deasupra râpii văii Gârâi, ce se mejdinește pe deoparte cu Pătru lui Pavel și pe de altă parte tot cu Ioan Tomulete, iarăș de 5 stânjini latu și lungu, care locuri sunt și trecute în catastihu de măsurătoarea părților noastre la numele meu ca drept mertic. Jumetate aceste locuri ne-am ajuns în preț de lei una sută și opt Nr. 108, pe care i-am și primit în mână pe de plin .

De aceia și dumnealor să aibe drept a-l stăpâni aceste locuri statornic hohavnic, nesupărat de nimeni, că i le-am vândut de a mea bună voe nesilit de nimenea. Și pentru ca să-și aibe tăria acest zapis

am rugat pe scriitori de mi-au scris numele și eu am pus degetu la nume în loc de pecete ca să se crează, rugând și pe alți oameni cinstiți de s-au iscălit de martori precum și de domnu Primar de l-au legalizat spre a-și avea tăria și urmarea întocmai.

† Eu Ioan Popa Nicolae vânzător de bună voe.

Gg. Predescu martor.

I. I. Popa Cristea martor.

Eu Radu Dobrinescu martor.

Scriitor și martor N. Popescu.

Toate actele sunt în posesia mea.

Publicate de
Pr. Ioan S. Constantinescu
com. Costești, jud. Vâlcea

NAE IONESCU

Tăcut, înmormântat de viu în mijlocul neprețuitei sale comori, și-a sfârșit suferințele morale un om de bine. Căci Nae Ionescu zis Barbă a fost întâi de toate un om de bine. A făcut bine pentru școală, bine pentru artă, bine pentru litere. Pentru cea dintâi ca distins director de liceu : „Directorul dela Matei Basarab” i-a rămas ca un titlu de glorie până la sfârșit cu toate că între zidurile școlai chipul lui scund și gros de mult va fi fost uitat. Pentru artă a făcut sacrificii ca să adune lucruri de cea mai netăgăduită valoare. Un El Greco a rămas aproape pierdut la o expoziție în străinătate iar promisiunile de răscumpărare, oricât de sus au venit, au rămas promisiuni. Și simpaticul bătrân nu cerea decât *un loc* în care să așeze tot tezaurul său *pentru Stat*. Grigorescu, Andreescu și alte nume s’ar fi prezentat acolo cu opere de mână întâi. Știe cineva unde va ajunge impresionanta sa colecție pe care o arăta cu atâta plăcere oricui? Raritățile lui de bibliofil au stat deasemeni la îndemâna tuturor. Și dacă el n’a scris, n’a publicat decât mărunte note informative, mai ales în revista elevilor lui, a contribuit totuși în largă măsură la cultura noastră, cu materialul pe care îl strânsese cu pasiune ori de unde s’ar fi ivit el.

Fără să-l știu l-am văzut ani de zile răvășind domol rafturile anticarilor. Mi se părea un maniac bătrân care răscolește fără să ia nimic. Și numai mai târziu, când l-am cunoscut, mi-am dat seama că putea găsi așa de puțin lucru care să-l mai intereseze sau care să-i lipsească. Din ce avea mi-a pus la dispoziție orice am cerut pentru cercetările mele sau pentru expunere, fără ca să-l rețină valcarea lucrurilor.

Primăria Municipiului București se angajase să-i înlesnească întemeierea unei fundații, dar ceeace i se dăduse abia putea adăposti îngrămădit totul în cea mai grea stare. Iar bătrânul stătea în frigul iernei bolnav și fără foc. Acum a plecat dintre noi. De bună seamă că a rămas îndurerat pe veșnicie : visul lui de a înzestra nația cu o comoară nu și l-a văzut împlinit. Se vor bucura în schimb necrofagii.

ȘTEFAN GR. BERECHET

S'a stins prematur un îndușmănit al soartei. Neodihnită viață nu i-a cruțat nici chinul morții. Căci Ștefan Gr. Berechet a fost un chinuit dela început și până la sfârșit.

Avea vocație pentru studiile migăloase de istorie, prin cercetare și interpretare de texte. Starea materială nu i-a îngăduit să facă ceea ce vrea și a trebuit să se pregătească pentru cariera militară. Cu spiritul lui de împlinirea datoriei a făcut bună carieră sub arme. Războiul întregirii naționale a dat posibilitate căpitanului Berechet să se afirme. Odată asigurat pentru nevoile zilei, retras într'un colț de țară scump, și-a reluat studiile, care se îndreptau către vechiul drept românesc. Activitatea lui din acest timp s'a impus atenției istoricilor, care nu puteau ocoli noutățile pe care le aducea ofițerul care semna „doctorand în drept”. A devenit astfel și unul din bunii noștri slavisti.

Când s'a considerat destul de pregătit a părăsit cariera militară pentru o catedră universitară. Acolo a dat directive noi pentru cercetarea vechei noastre justiții așa cum era ea înfățișată în hrisoave și în pravile. Gândul lui mergea chiar mai departe decât mijloacele de care dispunea. Cu toate acestea ne-a dat un instrument de lucru de mare importanță. : Schița vechiului nostru drept.

Această activitate neîntreruptă nu i-a adus prietenii. Pe lângă o exagerată invinuire de plagiat s'a crezut de cuviință să i se ia și dreptul de muncă. O nedreptate se adăuga la alta și nimeni nu a căutat să îndrepte situația în care era aruncat. Puterea lui de muncă a fost zdrobită astfel și ani de zile și-a căutat numai dreptatea, care nu mai ajunge niciodată la oamenii independenți.

Am cunoscut pe căpitanul studios la cursurile dela Vălenii de Munte, unde spiritul lui Nicolae Iorga îi dădea îndemnul de care avea nevoie. După aceea drumurile ni s'au întâlnit adesea. Îi plăcea să discute despre oameni și despre opera lor. De multe ori nu ni se potriveau părerile. La Iași mai totdeauna au fost multe „bisericiuțe” și nu înțelegeam să mă fac părtașul uneia sau alteia. Distanța îmi permitea libertatea de exprimare, fapt care pe mulți îi supăra. Berechet îmi dădea dreptate și nu stăruia. Mai apoi îmi vorbea mai mult de necazurile lui care nu se mai isprăveau. Dorea să se întoarcă la Iași, în căsuța lui, ca să-și reia preocupările. I-a fost dat să se reîntoarcă dar numai spre a plăti ultima datorie.

Un cuvânt bun a avut și pentru mine într'un moment crucial al existenței mele. A făcut-o unde și când trebuia, fără să o trâmbezeze și fără să mă considere dator. Pentru dreptate. Îi aduc aci pioasa mea recunoștință.

ALEXIE PROCOPOVICI

De numele lui Al. Procopovici am luat cunoștință mai întâi dintr'o notă critică a lui Eugen Lovinescu. Imaginea aceea, poate nedreaptă, a zeului necunoscut venerat în Academie, a stăruit multă vreme în mintea mea.

Mai târziu însă, când studiile filologice dela Cluj s'au impus atenției tuturor, Procopovici s'a dovedit și el ca un bun reprezentant al școalei clujene în colțul cel mai scump al patriei mele. Nici nu se putea să fie altfel căci își arătase puterea de muncă și spiritul erudit încă mai denainte când, împreună cu maestrul său Sextil Pușcariu, a dat o bună ediție de text coresian pentru aceea ce a fost atât de serioasa Comisie Istorică a României. Stăruie însă părerea de rău că nu a dat decât primul volum al *Cărții de învățătură*. Pe urmă a devenit unul dintre cei mai harnici colaboratori ai *Dicționarului Limbii Române*, care și acela Dumnezeu știe când se va isprăvi. Un *Mic tratat de lingvistică* și-a ajuns deasemenea scopul pentru care a fost alcătuit.

Astăzi încrucișează brațele încă un muncitor. Rândurile vechi gârzi se răresc și din nicio parte nu se vede apropiindu-se schimbul gârzii.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Disparația lui Pompiliu Constantinescu este cu totul neașteptată. Prin tinerețe, prin spirit, prin ce a dat, abia a arătat ce ar fi putut face. Moartea însăși l-a răpus la masa de lucru.

Mai vrâstnicul meu coleg de Universitate era un independent. Prin muncă și-a croit drumul, un drum drept și care nu era al tuturor. Și nu pe teren sigur și lipsit de antipatii. În general critica nu se bucură de osanale. Iar dacă este și impresionistă neapărat trebuia să numere mai mulți adversari. Însă condeiul lui Pompiliu Constantinescu a știut să placă și să dezarmeze. Deaceea elevul lui Eugen Lovinescu n'a putut avea neprieteni.

Cu mai bine de un sfert de veac în urmă medita pe băiatul gazdei mele. Conștiincios în obligații își făcea ingrata datorie cu regularitate de ceasornic. Ori care ar fi fost materia zilei el venea întotdeauna cu o carte de literatură în mână. În sus și în jos străbătea strada Sf. Apostoli, pe care stăteam, întorcând paginile cărții care adesea era franțuzească. Preocuparea cetitului, a informației, i-a fost constantă și după aceea. Așa a și sfârșit mult prea de vreme. E istovirea tinereței în eforturi intelectuale prea mari sau nația e păscută de un destin tragic?

Pr. HARALAMBIE ROVENȚA

Rândurile comilitonilor mei puțințel mai vrâstnici se răresc azi cu încă unul: preotul Haralambie Rovența, profesor la Facultatea teologică bucureșteană. Fiul popei Pătru din Hodoreasca-Gorj pleacă dintre noi în al 48-lea an al vieții sale, înainte de a fi putut cristaliza gândirea sa teologică, pe care a avut-o cu prososință. Căci, după cursurile seminariale la Râmnicul-Vâlcii și cele teologice la București, a înțeles să urmărească atent studiile biblice sub toate aspectele posibile: protestante, catolice, anglicane și ortodoxe, la universitățile teologice din Strasbourg, Oxford și Atena. Observăm că era singurul nostru teolog care a înțeles să facă studii de paleografie asupra textelor biblice.

Nu îndoiala asupra credinței l-a făcut să urmărească astfel de cercetări, ci convingerea că adevărul nu poate fi decât unul, prezentat sub forme variate. Cunoașterea acestor forme l-a întărit mai mult în credința sa dar i-a dat și un plus de înțelegere umană care înlătura orice exclusivism. De aici, din adâncirea textelor sacre, a răsărit firea lui stăpânită, spiritul lui înțelegător, vorbirea lui claiă, sinceră, convingătoare, deși nimic nu era militant în el. O bunătate excepțională și un spirit de iertare excesiv dominau întreaga lui gândire. Așa l-am cunoscut în lungul șir al anilor de colegialitate profesorală la Seminarul pedagogic univesitar din București. Așa cred că a rămas întipărit și în sufletul tuturor celor care l-au cunoscut și care au înțeles să-l petreacă la capătul ultimului drum.

În fața unei teologii minore, interesate, dezorganizate și deorientate de sus până jos, figura părintelui Rovența se impune categoric, precis, imaterial. El n'a tranzacționat nici cu spiritul, nici cu materia. El a înțeles că Biserica noastră este și simbol al libertăților poporului. Și pentru punerea lui în lumină el a înțeles să fie ziditor încă dela început. Și a fost fără a aluneca pe făgașele greșite ale generației sale. Prin aceasta, vorba cronicarului, se vede ce fel de om deplin a fost.

Opera scrisă a părintelui Rovența nu este întinsă ; e însă de maturitate și ar merita să fie strânsă la un loc pentru prestigiul studiilor noastre teologice și spre îndrumarea teologilor noștri. Și prin aceasta el și-a împlinit chemarea ca exeget al Noului Testament.

Dr. NICOLAE LUPU

În ziua patronului său, sfântul făcător de minuni, prietenii au așezat în locul de veci pe doctorul Lupu, el însuși un făcător de minuni. A fost feciorul popei din Arsura Fălciului, unde, cu ochii și simțirea copilăriei, a cunoscut și a înțeles pe țaran, pe adevăratul țaran român ; a fost doctor în medicină și s'a înspăimântat de suferința fizică a aceluiași țaran ; a fost prefect de județ și s'a îngrozit de sărăcia lui, de care nu era cu nimic vinovat. Cu acest prilej a eșit la iveală spiritul adânc uman al doctorului Lupu. În timp ce alții așterneau liniștea morții peste trupurile istovite de foame și mizerie, el a adus cuvântul blând și înțelegător împreună cu promisiunea de a lupta pentru o viață mai bună a lor, a celor mulți. De atunci pornește cariera politică a „doctorului”, a cărui *văzvrătire* s'a impus atenției publice.

A fost un om care a luptat pentru un ideal pe care nu l-a atins. Îl va atinge cineva vreodată și pentru oropsita noastră țărănime ? E greu de întrezărit.

Dar doctorul Lupu nu l-a atins și din cauza instabilității. Grăbit întotdeauna să-și pună principiile în practică a crezut că înfeodările în partidele politice îl întârziiau prea mult și s'a rupt de fiecare în parte tocmai când putea fi pus în locul potrivit pentru împlinirea aspirațiilor sale. De aceea a rămas un opoziționist permanent.

Doctorul Lupu a fost și un creștin sincer, lucru rar în lumea noastră politică. Aici însă a căzut într'o eroare, care a dus la mari

frământări în masele țărănești : a crezut că introducerea stilului nou în calculul calendaristic este o greșală și a susținut pe *stiliști*. De aici a urmat în sânul bisericii o frică neexplicabilă, care a dus la schimbarea pascăliei. Și azi calendarul ortodox român este încă în această anomalie, îngăduind mutările paștelui între 4 Aprilie și 8 Mai în loc de 22 Martie și 25 Aprilie.

O a doua eroare a făcut-o doctorul Lupu intrând, cu toată combativitatea sa, în domeniul istoriei. Dar aici și-a dat seama că apucase pe drum nepotrivit și n'a mai stăruit, ceea ce este o mare calitate.

Acum doctorul Lupu nu mai este. Cu el se duce însă o credință sinceră, o voință neînfrântă, o bunătate aleasă și o combativitate necesară. Trecând peste undulările sale politice, mai ales în clipele cele mai grele ale neamului, și peste alunecările pe cărări nesigure, figura lui rămâne reprezentativă pentru ideea pe carea ilustrat-o patruzeci de ani : *țăranul*.

† S I M E O N R E L I

La 10 Octomvrie 1945 s'a stins la Suceava Simeon Reli, fost profesor de istoria bisericii române la Facultatea de teologie din această localitate. Scos din făgașul său, dânsul nu și-a găsit liniștea sufletească până nu s'a întors la plaiurile de unde venise. S'a stabilit la Suceava, trăind astfel în mijlocul vestigiilor trecutului, pe care dânsul nu odată le evocase la cursurile, în conferințele și în lucrările sale științifice. Nimeni nu bănuia că această istorică localitate, unde dânsul se așezase vremelnice, va deveni peste puțin timp lăcașul de veșnică odihnă al lui, care din reîmprosopătarea trecutului nostru religios și profan își făcuse un crez. Căci se știe că Reli n'a fost numai un profesor care se consuma în împlinirea obligațiilor sale didactice, ci a fost un asiduă cercetător al trecutului nostru, ale cărui urme le căuta prin biblioteci, arhive și pe teren.

Născut la 25 Iulie 1882 în satul Pătrăuți pe Sirete, S. Reli, fiul unor țărani nevoiași, a urmat Școala primară moldovenească din Cernăuți, călcând astfel pe urmele marelui Eminescu, care în această școală a învățat buchile. A trecut apoi la Liceul de băieți din aceea localitate, pentru a-l termina în anul 1904. După trecerea balaureatului, a urmat cursurile la Facultatea de teologie din Cernăuți, pentru a fi pe rând preot de sat, profesor de religie la Școala Normală de băieți din Cernăuți, la Liceul de băieți din Coțmani și la Liceul de băieți „Aron Pumnul” din Cernăuți. Trecând examenul de docență, dânsul a fost înaintat la 1929 profesor agregat, iar puțin timp mai târziu titularul catedrei de istoria bisericii române la Facultatea de Teologie din Cernăuți. Astfel a devenit urmașul lui Eusebie Popovici, care prin mai multe decenii a ilustrat ca nime altul această catedră.

În cursul laborioasei sale vieți, S. Reli a activat un timp și la Arhivele Statului din Cernăuți. Dela anul 1924, anul înființării acestor Arhive, până la trecerea lui la Facultatea de Teologie, dânsul

a avut greaua sarcină a le organiza, a le da forma definitivă. A făcut aceasta cu multă hărnicie și cu multă dibăcie. Dosarele administrative alcătuite pentru scopuri birocratice au fost orânduite, pe cât s'a putut, după un plan nou în vederea utilizării lor științifice. În această dublă formă cu dosare vechi ordonate cronologic și cu noul material orânduit după materii conform cerințelor științifice, la 1924 Arhivele Statului dela Cernăuți și-au deschis porțile, invitând lumea dornică de cercetări să-și satisfacă curiozitatea, răsfoind hârtiile îngălbenite de vreme.

Dar S. Reli nu s'a mărginit a propovădui numai știința depe catedră sau a facilita altora studiul prin aranjarea practică a dosarelor de prin arhive, ci el, stăpânit fiind de un nestîns dor de muncă, a urmărit cu asiduitate problemele trecutului nostru, fie că-și căuta material complementar pentru elucidarea unor evenimente fragmentar cunoscute, fie că se străduia să descopere material cu privire la unele fapte și întâmplări rămase necunoscute. Astfel S. Reli din organizator de arhive și profesor, a ajuns cercetător, descoperind material documentar nou și îmbogățind astfel cu ajutorul studiilor ce le publica bibliografia noastră istorică cu opere de o reală valoare științifică.

Opera lui S. Reli este vastă și multiplă. Scopul primordial pe care îl urmărea a fost să trateze trecutul religios al poporului nostru. Dar cetind, dar mai cu seamă răsfoind dosare prin arhiva din Cernăuți și prin cele ale Vienei, dânsul a dat de multe alte probleme ale trecutului nostru rămase necunoscute. Dânsul nu le-a omis, nu le-a neglijat, ci s'a oprit notându-și știrile descoperite și concretizându-le în studii. Fie că a dat de urmele unei cruci din împrejurimile Vienei la care se închinaseră soldații români când cu asediul Vienei din 1683, fie că a aflat însemnări valoroase despre costumele boerești și preoțești folosite pe vremuri, Reli le nota cu grijă, dând mai târziu în vileag studii, a căror valoare documentară nu va putea fi tăgăduită de nimeni.

Dar ceea ce caracterizează opera lui Reli, nu este atât varietatea cuprinsului, ci forma în care se prezintă textul, stilul în care obișnuia să scrie. S. Reli a avut fără îndoială calități de povestitor. El a fost stăpânit de dorul a oferi publicului o lectură atractivă, captivantă. Dânsul era preocupat foarte mult de forma în care dorea să-și îmbrace fondul. Pentru a reuși, și-a alcătuit un stil afabil, plăcut curgător. Lucrările lui se citesc cu ușurință și cu plăcere. Cetitorul nici nu simte efortul pe care îl face citind. E captivat dela început de eleganța formei, de frumoasele cuvinte și fraze în care sunt îmbrăcate ideile. Cetitorul nu dorește decât să termine mai repede cartea pentru a cunoaște sfârșitul.

Dar această stăruință cheltuită întru găsirea unei forme afabile influențează și diformează fondul. Fondul se împeștează cu știri inutile, menite să schimbe înțelesul urmărit de autor. Omitând în parte metoda rigidă a cercetării critice care nu admite decât utilizarea faptelor îndeajuns controlate și verificate, și neglijând câteodată recurgerea întru găsirea adevărului la izvorul primordial, se

oferă publicului o lectură din cele mai plăcute, dar mai puțin valoroasă din punct de vedere științific. Dacă peste această formă se mai varsă o notă elegiacă discret aplicată pentru a impresiona, atunci fără să ne dăm seama am făcut trecerea dela istorie la literatură, dela lucrarea istorică la roman.

Nota romantică predomină în lucrările lui S. Reli. Trecutul este prezentat — admitem cu talent — în culorile cele mai frumoase. El este eroic, spre deosebire de vremurile de față cărora le lipsește această notă simpatică. Nota patriotică este foarte bine venită, dar ar putea lipsi când nu se urmărește decât cunoașterea adevărului. „Nu-i adevărat, dar e frumos” este un principiu care desigur este de natură să producă efecte binefăcătoare, dar trebuie abandonat când este vorba de descrierea trecutului, așa cum a fost, cu toate calitățile și defectele sale.

Cu toate micile sale scăderi, opera lui S. Reli este importantă, considerându-se varietatea și vastitatea cuprinsului ei. Devierile dela linia severă trasă de principiile istoriografiei moderne se explică mai mult ca o urmare a unei conformații sufletești speciale, ca manifestării ale unui suflet nostalgic, inamorat de trecut, decât ca omiteri în aplicarea de metodă științifică. Valoarea operei sale va putea fi cunoscută atunci, când se va relua, la timp potrivit, firul întrerupt de evenimente și când se vor putea consulta în tihnă știrile furnisate de el. Atunci se va vedea câtă muncă s'a cheltuit pentru a o produce și a o prezenta în forma simpatică în care a fost alcătuită. Valoarea operei sale va crește, când se va afla că multe din documentările utilizate de el sunt definitiv pierdute. Pentru cunoașterea anumitor fapte, a anumitor evenimente, scrisul său va fi singurul izvor de informație.

Teodor Balan.

BIBLIOGRAFIE

I. DĂRI DE SEAMĂ

The National Archives. *Your government's Records in the National Archives*, Washington 1946. IX + 81 p.

Arhivele Naționale ale Statelor Unite au luat ființă în 1934. Cu toată criza care a urmat de atunci în coace ele au izbutit totuși să-și ridice cel mai important și mai modern palat, din a cărui înzestrare nu lipsește nimic, și să dea la lumină o serie de publicații informative de un deosebit interes documentar. Lucrarea de față, care poartă ca publicație No. 46—18, arată pe scurt ce arhive guvernamentale erau depuse aici până la 30 Iunie 1945. Prefața le numește: „arhiva faptelor națiunii noastre” (a record of our Nation's experience) și cuprind deocamdată 700.000 picioare cubice. Descrierea se face pe grupul arhivistic, care își păstrează titlul și numărul sub care a fost depus. Sunt în total 212 grupuri arhivistice. De notat că în anul 1945 instituția a făcut 154.000 servicii ca răspuns la cereri de informație sau folosință a arhivei, și a fost deschisă publicului zilnic dela 8.45 a. m. la 10 p. m., afară de Sâmbătă, când sunt deschise numai până la 5.15 p. m. Arhivele celui de al doilea Războiu mondial ocupă un loc impresionant.

Spicuiam câteva fonduri și grupe :

I. *Guvernul general al Statelor Unite* : a) General Records of the United States Government, cu constituții, legi tratate etc. dela 1778 până în 1945 ; b) Records of Boundary and Claims Commissions and Arbitrations, 1794—1941 ; și c) Records of United States Participation in International Conferences, Commissions and Expositions. In total 3.906 picioare cubice.

II. *Congresul* : a) Records of the United States Senate, 1789—1944 ; b) Records of Joint Committees of Congress, inclusiv Biblioteca și Imprimeria, 1789—1937 ; c) Records of the Government Printing Office 1849—1936 ; d) Records of Exposition, Anniversary and Memorial Commissions of Congress, 1928—1944 ; și e) Record of the Temporary National Economic Committee, 1938—1941. In total 7.276 p. c.

III. *Judecătorești* : a) Records of District Courts of the United States, 1789—1929 ; b) Records of the United States Court of Claims, 1855—1940 ; c) Records of the United States Commerce Court, 1910—1913 ; și d) Records of the Administrative Office of the United States Courts, 1908—40. Total 9.828 p. c.

IV. *Biroul executiv al Președintelui* : a) Records of the White House, cu 5 diviziuni 1857—1913 ; b) Records of the Bureau of the Budget, 1910—1933 ; c) Records of the National Resources Planning Board, 1931,—43 ; d) Records of the office of Government Reports, 1933—42 ; și e) Records of the Office for Emergency Management, 1940—43. Total 3.202 p. c.

V. Arhivele ministerelor. 1. Department of State, cu 3 grupe; 2. Department of the Treasury, cu 11 grupe; 3. Department of War, cu 31 grupe; 4. Department of Justice, cu 9 grupe; 5. Post Office Department, cu 1 grupă; 6. Department of the Navy, cu 16 grupe; 7. Department of the Interior, cu 13 grupe; 8. Department of Agriculture, cu 21 grupe; 9. Department of Commerce, cu 8 grupe; 10. Department of Labor, cu 6 grupe;

VI. Federal Security Agency, cu 6 grupe.

VII. Federal Works Agency, cu 45 grupe.

VIII. National Housing Agency, cu 5 grupe.

IX. Servicii diverse, cu 58 grupe, în care intră instituții, societăți, opere de binefacere etc.

X. Fostele guverne ale teritoriilor adăuguite, cu 2 grupe: Records of the Danish Government of the Virgin Islands, 1672—1917, și Records of the Spanish Governors of Puerto Rico, 1750—1898.

Pentru fiecare grup în parte se dă o scurtă notă informativă asupra actului și datei întemeierii și activitatea instituției.

Din cele de mai sus se poate vedea că în clasificarea americană se păstrează integritatea fondului, clasificarea originală și proveniența. Fiercărui grup intrat în arhivă i se atribue un număr de ordine definitiv, care este al arhivei generale (sp. ex. R. G. 185, se referă la *Records of the Panama Canal*, 1897—1902, din *Department of War*). Observăm de asemenea că Arhivele Naționale primesc și arhive cu totul recente, până la doi ani în urmă. Este evident că prin acest procedeu se cere o muncă uriașă serviciului arhivistic spre a răspunde la atâtea cereri de informații curente, dar nu-i mai puțin adevărat că procedându-se astfel se asigură păstrarea arhivelor. Pentru aceasta au însă prevăzut și personalul necesar: la 1 Dec. 1940, cum arată raportul de atunci, erau 9 inși în administrația generală, 20 șefi la diviziunile profesionale (departamente, cataloage, repertorii etc.) și 7 șefi în diviziunile administrative. La aceasta se adaugă personalul ajutător și de serviciu. În felul acesta se poate lucra în adevăr și deaceia atâtea arhivă a putut fi pusă în ordine în mai puțin de 11 ani. Dacă ne referim la sistemul nostru de arhivare, arhiva amintită mai sus ar trebui depozitată în nu mai puțin de 744 depozite de $77 \times 12 \times 4$ m. A. S.

N. Băneșu, *Vechi legături ale țărilor noastre cu Genovezii, în Închinare lui Nicolae Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*, Cluj 1931, p. 32—37.

Autorul, pe lângă studiile de bizantinistică pe care ni le dă de mai mulți ani, nu ocolește nici domeniile apropiate ori de câte ori are ocazia să aducă vreo noutate. De data aceasta aduce câteva acte scoase din arhivele genoveze, prin care se documentează odată mai mult legăturile Românilor cu Genovezii din contoarele lor din Crimeea și în special din Caffa, unde se duceau ai noștri ca funcționari sau negustori. Se vede acum că chiar după 1412, când Cetatea Albă trece în stăpânire moldovenească directă legăturile Moldovei cu Genovezii n'au încetat. Un șir întreg de Români sunt deasemeni în serviciul Caffei încă dela 1431. La cei relevați de N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe*, București 1900, și *Acte și fragmente cu privire la istoria Românilor*, III, 1. București 1897, se adaugă acum un *Stoycha Ungarus de Belgarda* și un *Siancho Ungarus de Belgardo*, adică din Cetatea Albă. Deși sunt numiți *Ungari* totuși numele lor românesc e incontestabil. La ei se mai adaugă un *Michael Balși Ungarus*, care însă e un *Balș*. Se scoate de asemenea în relief acel *Theodor ca de Telicha*, care apare în socotelile Caffei dela 1455 la 1472. Autorul înclină să-l creadă Moldovean din Telița, sat mai sus de gura Bicului, în adevăr menționat și pe o hartă a lui Dimitrie

Cantemir. Nouile documente aflate arată acum și locuitori de ai Vicinei în slujba acestorași colonii, ca notarul *Constantin de Vecina*, *Ioan de Vecina* secretar la Soldaia (Sudak) și un turc *Iusuț de Vecina* la Cazacii Samastri. Toate arată că orașul nu d'ispăruse încă în sec. XV. Se adaugă 19 anexe extrase din *Officium Provisionis Romaniae* și din *Massaria Caffa*.

În ceea ce privește identificarea ca Români a celor numiți *Ungari*, pe lângă notele date de Iorga și contribuțiile aduse de Gh. I. Brătianu, *Noms romans dans les registres des notaires genois de Crimée à la fin du XIII-e siècle*, în *Romania*, LI (1925), Paris, p. 268—272, cu privire la aceste identificări m'am ocupat și eu în *Guillaume de Rubrouck et les Roumains au milieu du XIII-e siècle*, Paris 1930, p. 119—122, unde pentru Teodor de Telița se adaugă un act din 1471, în care se vede că e recomandat ca magistrat, apoi un altul prin care donează averea comunității din Caffa „ad pias causas”. Actele erau date în *Codicile* lui Vigna, dar rămăseseră neobservate, colecția neavând indice. Deasemeni găsim și pe Ioan de Vicina tot acolo, încă odată atestat acum și de d. Bănescu. În Vigna se menționează că e căsătorit cu Theodora fiica lui Paolo d'Oria, consul genovez din Caffa. Constantin de Vecina e și el menționat acolo, și de aci de mine, p. 123 n. 3 (unde citez pentru el și Iorga, *Chilia*, p. 136, deși nu-l menționează, însă în n. 4 citează exact locul din Vigna). Și aici nouile însemnări ale d-lui Bănescu completează odată mai mult actele menționate de Vigna. Și ele toate arată aflutul moldovenesc spre răsărit.

În ceea ce privește Telița, în adevăr este și azi un târg pe Nistru, mai sus de Tighina, cu acest nume (v. harta 17, Grigoriopol 1 : 100.000) dar el nu este pe nici un drum comercial, mai sus fiind Dubăsari iar mai jos Tighina. Deci fiind vorba de oameni legați de mare, cred că e mai bine să-l punem în legătură tot cu Dunărea, așa cum vor fi fost și cei din Vicina. Cred dar că e vorba mai degrabă de Telița din Tulcea, pe valea râului cu același nume, dealungul căruia este importantul și cunoscutul drum Isaccea—Nicolieț—Telița—Cataloi (azi M. Kogălniceanu) — Babadag. (v. hărțile 57 Tulcea, și 72 Babadag).

A. S.

N. Bănescu, *Le déclin de Famagouste. Fin du royaume de Chypre. Notes et documents*. București 1946. 116 p. (Institut roumain d'études byzantines. Nouvelle série IV).

Inchinată memoriei lui Vasile Pârvan „qui terras fodens per antiquas audax felix pristina patriae fata ceu vates legit”, urmărește un capitol al splendidei vieți franceze „d'outre mer” pe care cu atâta pasiune a prezentat-o în repetate rânduri regretatul Nicolae Iorga. Famagusta, aproape trei sute de ani guvernată de regii ciprioți ai familiei Lusignan, a dominat comerțul oriental al Mediteranei. D. Bănescu aduce nouă lumini asupra acestui port pe baza actelor din cele două registre „Officium Provisionis Romaniae” din arhiva Genovei. Genova s'a instalat acolo și rivalitatea dintre ea și Veneția va aduce căderea insulei. În 1426 va cădea pradă jafului lui Bursbai cu Mamelucii săi. Documentele noi arată administrația nouă a Famaguste sărăcite, care încearcă tot felul de alianțe, până și cu aventurosul Alfons V al Aragonului, numai să scape de pretențiile exagerate ale Genovei. Rezultatul e că Genova pierde cetatea, care trece însă la Republica venețiană, prin cesunea Caterinei Cornaro în 1489. Optzeci de ani mai târziu Famagusta va trece apoi la Turci, care nu vor a stăpâni-o nici ei definitiv. 43 de documente, majoritatea în extenso, aduc neprețuite lămuriri de amănunt. Sunt pagini dureroase, frumos scrise de d. Bănescu, spre a arăta cum intriga și amestecul străin au adus ruina minunatei înfăptuiri a celor dintâi Lusignani.

A. S.

Olimplu Boltoș, Lupta lui G. Barițiu, în 1847, pentru introducerea căilor ferate în Transilvania, Brașov 1945, 25 p. (Extras din „Observatorul Social — Economic”. Nr. 4—5, Iulie—Octombrie 1945).

Este încă unul din multiplele aspecte ale activității lui Barițiu. D. Boitoș dovedește că și aici Barițiu n'a fost un intrus. Intervențiile încep în 1847, când merge în delegație la Viena. Din lupta între Timișoara și Ardeal a izbutit cea dintâi. Barițiu nu se lasă înfrânt și continuă propaganda demonstrând că este greșită ideea după care drumul de fier ar distruge cărbușia. Dar, în această propagandă, Barițiu vede și mai departe: înlesnirea comunicațiilor poate aduce uniune vamală și pace universală. Punctul principal al dorinței sale este însă ca linia ferată să treacă prin Brașov spre Țara Românească. Ideea nu va fi aplicată însă decât mult mai târziu. Este meritul d-lui Boitoș că a putut pune în lumină și acest aspect al activității barițiene.

A. S.

Comitetul de inițiativă pentru reînființarea arhiepiscopiei din Craiova, *Memoriu* Craiova 1946, 8 p.

Bine documentată cererea oltenilor pentru a li se reda măcar o arhiepiscopie. Și este în adevăr necesară. Cei 1.700.000 ortodocși de acolo merită, comparativ, mai mult, adică o mitropolie la Craiova și o Episcopie la Râmnic. Numai așa se răspunde nevoilor locale. Nu e vorba de creații ci de reînvierea unor tradiții vechi de când e țara însăși. Alungarea oamenilor necorespunzători locului — cât de subiectivă e această apreciere! — nu trebuia să atragă după sine desființarea instituțiilor. Prin aceasta prestigiul Bisericii însăși a fost grav atins. Cu regret constatăm că n'a avut cine să-l apere. Sf. Sinod a jucat cum i s'a cântat. N'a fost niciun Prinț al Bisericii care să se opună aruncării mitrei arhieresti în gunoiu. Dacă Biserica nu merită reabilitarea prin ea însăși, suntem siguri că Guvernul, care este mai aproape de popor, va ști să o facă spre cinstea lui.

A. S.

N. Corivan, Tudor Vladimirescu și istoricii români A. D. Xenopol, N. Iorga, E. Vârtoșu, I. C. Filitti, D. Bodin, A. Oțetea. Iași 1946 (Extras din *Studii și cercetări istorice*, XX) 18 p.

D. Corivan a fost impresionat de numărul mare al istoricilor care s'au ocupat și se ocupă de figura răzvrătitului de peste Olt. Mai totdeauna ei par să fie în opoziție, ba chiar în critică vehementă, ceea ce ar motiva efluorescența tudoritologiei. Din analiza minuțioasă a d-lui Corivan se constată însă cu totul altceva: sunt numai două grupe, Xenopol—Iorga—Vârtoșu — Bodin (*sic*) de o parte și Filitti — Oțetea de alta. Iar marea diferență dintre ele e adâncirea mai mult sau mai puțin a raporturilor lui Tudor cu Țeria, căci materialul documentar „uneori este același” (p. 16).

Gândul de sintetizare cu care a pornit la lucru d. Corivan este lăudabil arătând că nu tot ce se scrie e nou. Deci se cere mai mult discernământ tuturor celor care atacă o problemă, punându-și întrebarea: *ce aduc nou?* Altfel ne vom sufoca sub grămețile maculaturei poligrafiate. E ceea ce vroise să demonstreze și d. Oțetea punând chestiunea la punct.

A. S.

Mihail P. Dan, Cehi, Slovaci și Români în veacurile XIII — XVI, Sibiu, 1944-47 p. (Universitatea „Regele Ferdinand I” Cluj—Sibiu. Biblioteca Institutului de Istorie Națională, XIV).

În această lucrare de început d. Dan a consultat tot ce se putea consulta : 3 arhive, 3 biblioteci, 68 colecții de documente cu sute de volume, 133 izvoare narative multe în mai multe volume, 167 opere generale și 466 opere speciale (din care 4 sunt ale autorului, una încă în manuscris). Este deci explicabil de ce merge până în amănunt în toate chestiunile care privesc cele trei națiuni în răstimpul cercetat și dincolo de el (cf. lungă listă a studenților trnavensi din sec. XVII, p. 268—271). Se vor găsi aici și fapte din sec. XVIII, și chiar din XIX, cum arată lungă notă dela p. 279—282. La sfârșit 13 anexe, bibliografie și indice. Cititorul trebuie să meargă negreșit la această meritorie sinteză, alcătuită adesea priu intermediari, căci va găsi de toate.

Am avut ândva neferi irea să găsesc un izvor medieval în care se vorbea și de neamul nostru și l-am prezentat cum am crezut de cuviință în vreo zece pagini de revistă. Cu mai multă competență d. Dan reia discuția pe alte zece pagini (p. 26—35) spre a dovedi că epoca stabilită de mine cu privire la evenimente. Nov. 1276 — 26 Aug. 1278 „ceea ce e mult prea vag” și că „nu aduc nicio dovadă în acest sens” pentru fixarea evenimentului în 1277 (p. 27). Toate însă rees dela sine, dovadă și amănuntele date de d. Dan. Apoi „în primul rând, identificarea lui Sacerdoșeanu, Pruteni-Ruteni, este cu totul imposibilă” (p. 28) și aduce argumente și din sec. XV spre a dovedi că Brutenus = Prutenus = Prusian. Însă „Nicolaus de Hollant (Prutenus”) (p. 31 not.), o spune singur că e Olandez și se știe că în regiunea Danzig au fost coloniști olandezi. Rămân deci la convingerea că Prutenus poate fi și altceva decât vrea d. Dan. Aceasta și pentru că d-sa, după toată negația ce-o face, ajunge la concluzia „totuși la un *Continuator Cosmae* ad annum 1206 se face confuzie între Pruteni și Ruteni numindu-se aceștia din urmă cu numele celor dintâi” (p. 33 n. 45), după emandăția lui Roepell, pe care o admite. În sfârșit cercetează și informații anexă a lui Tuscus, căci de el este vorba, care „se adevărește” în timp ce aceasta a doua nu, deci „nu dovedește niciun conflict teutono-valah și cu atât mai puțin unul ruteano-valah”. Mi-a fost imposibil să mă gândesc la conflictul teutono-valah. Dar nu pot primi nici concluzia d-lui Dan : „Așa stând lucrurile, încercarea lui A. Sacerdoșeanu de a afla în Tuscus dovada pentru un conflict româno-rutean în 1277 este nereușită, și deci întâmplarea această inexistentă nu trebuie înregistrată de istoriografia română” (p. 35 nota). Conflictul rămâne. Poate cu alte localizări, cum presupune d. Gh. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, București 1945, p. 165-178, care socotește pe Tuscus izvor demn de atenție deosebită. Alt răspuns nu mai am de dat.

Mă simt dator însă, pentru a determina un echilibru în aprecierile definitive și categorice ale d-lui Dan, să observ că în frumoasele pagini atribuite predecesorilor nu se faceosebire între *natura și scopul* studiilor ce analizează : un studiu special e tratat la fel cu o conferință sau notă informativă. Adesea însă aprecierile sunt cam acestea : H. Jarník : „o prezentare cu atâtea generalizări sentimentale, cu exagerări și inexactități, imaginea... nu este dintre cele mai fidele” (p. 2) ; J. Huškova Flajhansova : „Succintă trecere în revistă, fără control critic și fără aparat științific” (p. 3) ; N. Iorga : „Fără trimiteri, fără adâncirea relațiilor, cu afirmațiuni necontestate, această broșură de propagandă nu are decât o valoare redusă din punctul de vedere al analizei metodice și migăloase a raporturilor istorice ceho-române” (p. 6) ; Ioachimescu - Kudrnáč : „Fără nicio pretenție de a înfățișa științific chestiunea” (p. 6) ; Nistor întrebuințează „oarecare material bibliografic.... Este, împreună cu ultimul capitol, partea cea mai bună a volumului... este singurul care a încercat pe bază mai serioasă zugrăvirea relațiilor ceho-slovace-române din trecut” (p. 7—8) ; Horia Petra-Petrescu : „este de mică valoare”. A. Sacerdoșeanu (o conferință pentru elevii Seminarului din

Buzău) : „Totul este tratat într'un stil telegrafic și fără nici un control critic. Studiu lipsit de orice valoare științifică” ; M. P. Dan : „rapidă trecere în revistă a relațiilor slovaco române din cele mai vechi timpuri până azi” (p. 8). Nu l-am cîtit să văd dacă pe lângă *rapid* e ceva acolo și telegrafic ! Mai sunt și alți autori asupra cărora n'a căzut verdictul d-lui Dan decât în general : „nu stau în picioare decât prin autorii lor” (p. 11). Acesta este un fel de a interpreta ; dar alături mai este și altul. I. Lupaș : „Sugestivă, plastică evocare a colaborării româno-slovace dela finele veacului XIX.” (p. 9) ; Elena Eftimiu : „Expunere succintă a legăturilor româno-cehoslovace în trecut” ; I. Lupaș : „Expunere asupra relațiilor româno-slovace, mai ales în epoca mai nouă” (p. 10). Deosebirea de tratament este evidență : nu e bun ceea ce nu aparține școalei dela Cluj, Nu era n obişnuîți cu acest fel de interpretare în bloc, de către școala istorică clujeană care, din nefericire, se apropie spre identificare cu o nenorocită școală bucu-reșteană. Și nu e bine nici pentru una nici pentru alta. O regretăm pentru d. Dan, fiindcă „forma” suficienței apare în tot cursul lucrării și ea denotă subiectivism adesea nejustificat. Noi, cu toate puterile noastre, luptăm împotriva acestui spirit nenorocit ca : e, găsindu-și o practică tot mai întinsă, nenorocește studiile noastre istorice.

A. S.

Iovan Dueci, *Comoara împăratului Radovan. Cartea despre soartă*. Traducere de B. Pisarov. București, Librăria Universitară, 1946. 421 p.

Bine a făcut d. I. Cărbăș că a scos a doua ediție a cărții „nebunilor”, care se adresează lecturii unei întinse păături de cetitori. Sunt aici însemnările unui cetitor eclectic și inteligent, care a putut să noteze impresiile sale cu privire la marile probleme ale vieții : fericirea, iubirea, prietenia, etc., probleme care în sine nu au deslegare deși toată lumea aleargă după ele. Nimeni nu poate afla comoara regelui Radovan, dar aceasta nu înseamnă că nu trebuie să mai fi : cărtăță. Traducerea e ade ; stângace. D. Teodor Manolache a îndreptat cât a putut. O nouă ediție va eși în condiții și mai bune. Cartea o merită.

A. S.

N. Grigoraș, *Când a intrat Ștefan cel Mare în Moldova?* Iași 1946. 8 p. (Extras din *Anuarul liceului Național*, Iași, anii 1942—1945).

Pe temeiul unui document din 1456 d. M. Costăchescu emisese ipoteza că Ștefan cel Mare și-ar fi început domnia încă din acel an în Moldova de jos. D. Grigoraș reia izvoarele istorice spre a ajunge la acei și concluzie, cu mențiunea că luptele dela 12—14 Aprilie 1457 au avut loc în țara de sus „chiar dacă documentul a mintit din 18 Oct. 1456 ar fi un falsificat”. Documentul nu e fals. Altădată l-am luat în considerație și am descris astfel acea vreme : Ștefan „a trecut în ținutul Putnei” cuprinzând Țara de Jos a Moldovei, unde în Oct. 1456 era domn deplin și a lărisoave. Acolo, ajutat și de multe alte neamuri care erau în acea parte, cum și de acei Moldoveni care nu vroiau să mai asculte de Petru Aron, s'a hotărît să-și i-a tronul cu războiu. Și când a început să se deschidă câmpul și să înfrunzească codrul în primăvara următoare, 1457, el a apucat drumul pe Siret în sus către Scaunul Sucevei. Petru Aron se aștepta la aceasta și strângea oaste de sîrg. Ba cerea mereu ajutoare de la Poloni, iar în caz de va fi învins cerea să i se dă voie să se retragă în țara lor. Tremura de frică bietul Domn căci vedea cum zi de zi e părăsit și de Moldovenii lui care treceau în tabăra dușmanului. Intâia luptă s'a dat la Doljești pe Siret, în județul Roman. Era acolo un loc mlăștinos și plin de răchitiș sau lărească, peste care nu se puteau desfășura armatele. Nu știm dacă Petru sau Ștefan au ales acel loc ca să-și

asigure izbânda, știm însă că Petru a fost învins „la locul numit Hr asca la Doljești” în tină. Totuși Ștefan s'a dat puțin îndărăt spre apa Bistriței, de aceea Petru nu s'a dat încă bătut, ci strângându-și oastea „a doua luptă a dat-o cu dânsul la Orbic”, lângă Buhușii de azi în codrii Neamțului, unde „de iznoavă s'au bulucit”. Dar Petru a fost iar zdrobit și silit la fugă”.

Însă articolul meu s'a tipărit într-o revistă populară (*Albina*, Nr. 14 din 6 Aprilie 1934) și de aceea a rămas neobservat. Acum cred ac lașilucru, însă cred că pot adăuga : nu s'a retras Ștefan la Orbic ci e mai probabil ca Petru să fi fugit spre Ardeal, căci drumul până la graniță era mai scurt de cât spre Polonia, și Ștefan l-a ajuns din urmă și l-a zdrobit definitiv.

Observ că Iorga (*Istoria Românilor*, IV. *Cavalerii*, București 1937, p. 125) admite legătura cu Putnenii prin Teoctist mitropolitul. În ceea ce privește Doljeștii, numele apare (ca mănăstire?) și în Pomelnicul Bistriței : *Пон Петръ... въ Должеи* (ed. D. P. Bogdan, p. 60 aparat și 97 ap., ceea ce arată partea mai nouă a pomelnicului. Numele lipsește din indice). A. S.

Dr. C. Groșorean, Banatul de altădată și de totdeauna. Sinteza problemelor istorice și social-politice. Timișoara 1946, 77 p. (Publicații: Institutului Social Banat — Crișan:).

Lucrarea face parte dintr'un plan întins de cercetări asupra Banatului care să aducă material cert de documentare în eventuale dispute internaționale. Aici se dă o sinteză în care partea istorică e destul de întinsă. *Arhidava* lui Buerebista e revizată Vărădiei (p. 10). Pentru Aizi = Ezeriș (p. 12) e o întrebare dacă nu e un topic transmis. Altfel breviarul istoric e destul de bine prezentat. Cu mai multă pasiune e însă viața politică, adeseori acuzată că n'a dat atenția cuvenită Banatului (p. 47). Pactul dela Ciucea a fost în adevăr o turpitudine politică (p. 52). Regimul minorităților dela noi până în 1940, e bine înfățișat. E de remarcant că a fost prea larg, mult mai larg decât pentru Românii în își. Realizările bănățene sunt de admirat și prezentarea d-lui Groșorean însușită. E o carte utilă. A. S.

Torvald T-son Højer, England, Ryssland och den Centralasiatiska frågan 1859—1885. Uppsala—Leipzig (1944), 196 p. + 3 pl. (Uppsala Universitets årsskrift 1944 : 7 — Recueil de travaux publié par l'Université d'Uppsala).

O largă cercetare a crizei asiatice din veacul trecut, în care Afganistanul stă pe linia întâia, în conflictul care era să izbucnească între cele două puteri. Misiunile Lord Mayo, Northbrook, Lyttons, Ripan, ca și străduințele lui Salisbury, Neville Chamberlain și Cavagnari au evitat aceasta, fără a fi putut împiedeca totuși masacrele dela Kabul și Jakub din 1871. Unii se mulțumesc și cu o *satisfaction d'amour propre* (p. 171). Rămâne o contribuție interesantă la istoria diplomației contemporane. A. S.

N. Iorga, Acte românești și câteva grecești din arhivele Companiei de comerț oriental din Brașov, publicate cu o introducere despre istoria Companiei, Vălenii-de-Munte 1932. LII + 360 p.

Cartea aceasta cuprinde o *introducere* în care se arată cum au fost găsite aceste acte, fixându-li-se și importanța (p. III—IV). Urmează câteva cuvinte despre comerțul negustorilor orientali, dus cu mare greutate în Ardeal de către Greci, și despre pri-

vilegiile lor în trecut ; apoi, cine sunt negustorii și cum introduc ei limba românească în corespondență, care a fost organizația lor, cum au vroit să-și ridice la Brașov în Șchei o biserică prin care se evindețiază o luptă între Greci și Sârbi, cum au dus luptă împotriva unui popă Cristofor, care nu știu limba românească și în sfârșit cum a mers conflictul până când legile maghiare s'au înăspriț iar biserica Sf. Nicolae a pierdut din importanța ei (p. V—XXI). Se dau apoi în latinește, după o copie din 1772, făcând de negustorul Costa Gianli, articolele care privesc comerțul oriental al Companiei din privilegiile date la 1588, 1600 (foarte important pentru măsurile prohibitive luate mai ales împotriva Românilor, care sunt uzurpatori fiindcă „ruina et perniciēs nostra ab ultraque Valachia profluērit”), 1609 prin care se revocă măsurile din 1600 fiindcă umblarea negustorilor greci prin țară „potius prodesset regno” și după care a urmat întemeierea legală a „Companiei”, 1664, 1667, 1670, 1674, 1676, 1678, 1679, 1682, 1685, 1687, 1689, 1697 (p. XXIII — XXXIII). Se dă și *Cronica vice-notarului Companiei grecești* : *Antonie Constantin* (p. XXXV — XLI), cu interesante note de viață locală. El notează la 1811 moartea și înmormântarea prințului Emanuel Brâncoveanu, 1813 ciuma la Brașov, 1817 moare o Săsoaică ucisă cu bolovani de catane și a vizitei Împăratului și Împărătesei la Brașov, 1818 vine și pleacă fugarul Caragea-Vodă. Domnița Luxandra Caragea e îngropată la Brașov (cf. p. 303 doc. 87) ; 1821 vestea că a fost spânzurat Patriarhul, moartea Brâncovenesei (cf. și p. 303 doc. 86) slujită de Vlădica Dionisie al Pogonianeii, dacă nu va fi vreo confuzie cu băjenarul Dionisie Lupu, care mai târziu la 1822 slujește și la moartea generalului Costachi Ghica adus dela Brașov și îngropat la Bucov.

Urmează două serii de documente publicate integral sau în regeste : I-a de 276 acte și a II-a de 95. Cele mai multe sunt românești, altele însă grecești care se dau și în traducere. La sfârșitul introducerii se dă câte o tablă de nume, lucruri și lexic, iar pentru documente tot așa cu una în plus : onomastic.

Pe lângă știrile de caracter istoric pe care ni le aducē această interesantă colecție de acte, ni se semnalează și deosebite aspecte de viață locală, care e interesant să fie reținută întrucât se întâlnesc mai multe neamuri care trăesc în strânsă legătură în acest colț de țară care este Brașovul. Ceea ce ne interesează pe noi în primul rând aici, e să scoatem la suprafață elementul românesc sud-dunărean care activează aci. Prin acesta se constată odată mai mult ce rol important a jucat el aici, așa cum juca și în restul monarhiei cum și în Peninsula Balcanică. Întâi, numai după numele de Costa, însuși inteligentul negustor Costa Gianli, tip curios care falsifică și o pecete a Companiei pentru care fapt e închis un an (p. 56), pare a fi macedonean deși stăruie atât pentru susținerea Grecilor. Apoi un Nicolae Κουτζό „Schiopul” trebuie să fie macedonean (p. 7 ; și identificarea p. IX), Pețo (p. 4) Εἰνός în rom. Cșena (p. 5), Μουρμούρας (p. 11), Constantin Κρητσόβλιος (Crețu) care ar putea fi și localnic (p. 23). Un Gămulea negustor la Ploiești (p. 42), Κρόσιας Τσαλῆς Gheorghe Hagi *Pádou și Apostol Hagi Radu care iscălește chiar românește (p. 49—50), Mavrodin Șafranos (p. 77). Tot așa Constantin Pansiot Copan „oriundus ex Macedonia civitate Melenik dicta, cuius soror Ieraklina a lui Lasskar Veradini... residents” (p. 90), care-și face testamentul în românește și a căruia soție e Assana (p. 91) ; are și servitoare din Melenic tot Assana lui Matrafess (p. 93), Chiriac Μαρμαρίτου (p. 134), Dumitru Chiriți (p. 118, 128, 141), Carcalechi. De reținut și Nicola Gheorghiu din Ioanina divorțat de o făgărășeană Tița Corodi, care mărturisește că cu lungimea procesului „s'ar fi întâmplat să fiu căzut în vr'un păcat cu tineretele mele, dar aceia eu până la moarte zic că nu sânt vinovată” (p. 224), Hagi Gheorghe Bojină născut în Bitolia (p. 297), la care se pot adăuga fără îndoială și alții ca Hagi, Nica, Polizu, etc., care nu toți apar-

țin Grecilor deoarece ce scriu în românește. De reținut lexicul : Βλάχοι πλεοστήματοι care nu e în indice (p. 4) și această notă pe un document din 1788 : ἡ ἀπὸ τῆς κοινῆς διαλέκτου τῶν Γραικῶν λαχικὴ μετάφρασις τῶν λατινικῶν ἐκφαντικῶν ἄντων.

A. S.

Mirocea Manceag, *Opinii estetice și literare*, (București), Casa Școalelor 1945. 227 p.

Tânărul autor ieșan adună la un loc un mănunchiu de note literare și estetice din ultimii ani „uncori îndepărtate intervale de timp”, și grupate în două capitole : opinii estetice (p. 9 — 91) și opinii literare (p. 95—226).

Sunt bucuroși să află la un filosof, care se întemeiază pe nume ilustre ca Nietzsche și Croce, că fondul incontestabil al artei este lirismul, dar că acesta nu se poate realiza fără „modelarea materialului concret” (p. 16). Aceasta este ceea ce noi numim tehnica, metoda de lucru, fără de care nu se poate face nimic durabil în nicio disciplină. Și mai departe se sintetizează acciași concluzie : „Arta prețuiește atât cât poate realiza talentul specific și creator” (p. 24). D. Manceag are dreptate când afirmă că arta nu trebuie interpretată numai individualist sau numai social (p. 26). Ideile noi în estetică sunt bine prezentate în discuția dintre explicarea psihologică și cea fenomenologică a artei (p. 27), și deaceia mi se pare nemotivată explicarea pe care o dă artei și idealului colec. iv (p. 53—57) care nu poate exista (cf. și p. 101).

Arta ca produs al contrastelor sufletești după concepțiile deosebite ale lui Schiller și Freud, e socotită ca „micul refugiu al marilor talente de câte ori viața le-a refuzat posibilitatea nelimitată a realității” (p. 45). Bună prezentare a raportului între artă și spiritualitatea creștină, care a căpătat o adâncă „semnificație umană” (p. 51). Colectivitatea nu poate fără individualism în artă. Și orice explicație s'ar da prin „idealismul social” (p. 57) nu se poate menține. Sunt îndreptățite apropierea dintre artă și joc (p. 58—64). Inclîn către explicația lui Bächer : omenirea de totdeauna a căutat să ușureze sudoarea muncii chiar când munca n'a fost socotită un blestem. Exact raportul între generația tânără și viața estetică, văzut cu maturitate de gândire (p. 65—70), cum și reminiscența în poezie, așa de bine văzută de Guyau (p. 74). Este adevărat că în artă limita între *frumos* și *urât* e greu de făcut (p. 78). Analiza acestei probleme e convingătoare. Cred că societatea de azi are mai multă nevoie de „vitalitatea” lui Nietzsche decât de „suferința” lui Schopenhauer (p. 86—91).

Opiniile literare privesc pe norvegianul Johan Bojer, care deși tinde să fie un *homo faber* (după concepția lui Bergson), rămâne totuși un erou al ezitării ; pe englezoaica Mary Webb, al cărei animism e categoric, dar care reprezintă o literatură descriptivă, echilibrată și ponderată (p. 110) ; germanul Thomas Mann cu al său cald umanitarism și tristețe chinuitoare (p. 114) ; realista germană Vicki Baum, căreia i se caută o explicație cu care nu mă unesc : nu orice turpitudine poate deveni ușor literatură ; desțărutul Joseph Kessel pictorul exilațiilor, e prezentat cu multă simpatie, pe care o cred îndreptățită ; Leonahrd Franck, psiholog de mare calitate și realist observator al mediului social fără a cădea în abjecție (p. 132). André Maurois, pe care toți îl simpa izăm, e apreciat aproape encomiastic. Odile și Philippe ne sunt apropiați, Trăim și înțelegem totul împreună cu ei, dar nu se poate spune că paginile lui Maurois sunt sortite perenității. Apare și puțin cunoscutul Maurice Martin, alături de S'gurd Christiansen, amândoi analiști ai unor stări sufletești puțin obișnuite. E bine nuanțată și noutatea lui Maurice Constantin - Weyer. John Steinbeck e apologetul american al proletarietului agricol înspăimântat de spectrul foamei. Tolstoi postum e cel cunoscut cu noua lui religie creștină. Problema pe care și-o pune D. stojewski față de cetitorii săi ar fi bine să și-o pună toți scriitorii (p. 170). Ar fi în folosul lor. Romaniera Pearl Buck apare cu noutate subiectelor ei, unde cultul muncii este o reali-

tate (p. 174). Găsesc drepte rândurile : „Când simpatia lui pentru umanitate era jignită și speranțele îi erau înșelate, Panait Istrati — cu o perfectă sinceritate — pleda procesul conștiinței proprii în fața omenirii, pe care o considera mistificată și trădată de insul uman individualizat” (p. 187). Ele explică bine pe P. Istrati și înlătură presunerile dela p. 188—189, care sunt subiective. G. Ibrăileanu e lăudat pentru *Adela*, care totuși nu are nimic din ce se cere unei cărți bune. Cartea d-lui Mancaș se încheie cu figuri din literatura U. R. S. S.

Fiecare capitol este prezentat în cadrul unor considerații estetice care măresc interesul cititorului. Înă nu mă pot uni cu „putem spune, cu drept cuvânt, că indiferentismul sau lipsa de comprehensiune artistică se datoresc imixtiunii exagerate a intelectualismului rigid și izolator, tot atât cât sunt caracteristice simplității rudimentare, ce evită orice atitudine idealistă și gratuită” (p. 10), căci intelectualismul, fie el și rigid, mărește totdeauna puterea de înțelegere. Deasemeni „palida artă poetică plastică și muzicală, a evului mediu exprima sentimente de pietate, de iubire umană sau dimpotrivă sentimentul cavaleresc, adesea sângeros și factice” (p. 55), care nu este nici palidă, nici factice ci extrem de colorată și adânc simțită, trăită. Observ deasemeni că la p. 79, între rândurile 16 și 17 lipsește un rând ; fraza n'are sens.

A. S.

Prinos închinat Înalt Prea Sfințitului Nicodim, Patriarhul României. Cu prilejul împlinirii a optzeci de ani de vârstă, cincizeci ani de preoție și șapte ani de patriarhat, București, Tip. Cărților Bisericești, 1946. XXX + 321 p.

Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii ortodoxe române a înțeles ca, prin ajutorul unui mănunchiu de colaboratori, să aducă un omagiu de durată pentru aniversarea celor trei date importante din viața Înaltului păstor, căci, ceea ce uimește în adevăr, rar se întâlnește prilejul ca la o vârstă așa înaintată să mai fie cineva în activitate.

Volumul, impunător și prin format, se deschide cu autograful M. S. Regelui Mihai, scurt, clar, cuprinzător. Urmează un scurt portret al Patriarhului, de Dr. Pătru Groza în care se recunoaște că „orientările guvernului nostru au fost îmbrățișate în chipul cel mai înțelegător de către I. P. S. S. Patriarhul Nicodim”. Cuvântul înainte care urmează precizează că zguduiri prin care am trecut fac ca să ne lipsească „aproape tuturor vederea limpede a zărilor și măsura oamenilor”. Ceea ce este adevărat. Scrisoarea patriarhală prin care se interzice colaborarea tuturor persoanelor din administrația eparhiei „din pricină de firească discreție”, nu află că e justificată. Era chiar un prilej pentru Înalt Prea Sfinția Sa să-și cunoască oamenii : cugete cinstite și frunți senine, sau vorbe goale și vertebre încovoiate se recunoșteau imediat, iar posteritatea ar fi avut un material istoric de întâiul ordin cu care să construiască statua ponderosă a înaltului Chiriarh. Este și acesta un punct de vedere, al meu, impus chiar de înaripatul, vaporosul și cu dar literar articol care urmează : † *Nicodim Arhiepiscopul Bucureștilor, Mitropolitul Ungro-Vlahiei, Locțiitor al Cezareei Capadociei, Patriarhul României* (p. XV — XXX) datorat inimosului sânguitor întru realizarea acestui volum, d. prof. I. D. Ștefănescu. Dovadă că un bun mănunchi al condeiului nu poate depăși marginile discreției. Aș reține pasajul în care, cu durere, constată ateismul din învățământul religios (p. XX), de acum patruzeci de ani. Dar nu e cazul să stăruim : Biserica n'a făcut nimic să-l schimbe și azi el este mai accentrat iar preoția de mult nu mai e o misiune ci o meserie și nici aceasta nu e totdeauna ținută cu demnitate : în ultimii douăzeci și cinci de ani n'am cetit în nicio parte mai multe acuzații de plagiat decât în rândurile dascălilor teologi, care spun totuși tuturor, în fiecare clipă :

să, nu furi. De aceea aducem toată lauda frumoasei opere pe care Inaltul Păstor a putut să o facă vieții de obște dela Neamț, unde a izbutit să fie înțeles și fiecare călugăr să-și onoreze protigul său. Amintirile pe care le împletește d. Ștefănescu în ritmul vieții marelui arhieru, sunt deasemeni prețioase. Cu vremea ele se vor împleti și mai mult cu altele spre a ajunge astfel la prezentarea fidelă a întregii lui figuri. Că este posibil acest lucru sunt dovadă înseși cuvintele ponderate ale I. P. S. mitropolit al Ardealului, Nicolae (p. 1—2), ale P. S. Cosma episcopul Dunărei-de-jos. Nu se poate spune același lucru despre notele Benjaminului Sf. Sinod, căci nu spun nimic și nu deslușim la ce epocă se referă alegațiunea de „mult prigonița ortodoxie ardeleană” (p. 7). Bun și calm portret al Patriarhului povestitor de Nicolae al Clujului (p. 8—9). Cred că forma episcopul „Orăzii” întrebuințată aici (p. 9) e mai corectă decât al „Oradiei” din titulatura precedentă (p. 7). Se deosebesc de acestea cu totul cuvintele ritmice ale părintelui Iosif episcopul Argeșului (p. 10—12). Nu mi se pare fericită expresia „front al tuturor Bisericilor Ortodoxe din lume” (p. 12). Poate *frățietate* era mai bine, căci Biserica lui Hristos nu pornește la Războiu ci în misiune și nu se apără cu toroipanul sau bomba atomică ci cu propovăduirea. Cred că e de aceeași părere și Prea Sfințitul Argeșul. Amintirile care urmează își au valoarea lor documentară. Mă întreb însă ce măsuri a luat biserica pentru a întoarce la rândul ei pe cei rătăciți și de ce nu se face discriminare între parohiile care pot și care nu pot da cei 5 % și 1 % (p. 15). Este sigur deasemeni că Biserica nu va mai putea trăi mult în forma statală : ce măsuri înțelege ea singură să ia ca să-și furnizeze atât personalul liturghisitor cât și îngrijitor ? Știm iarăși că sunt dulăi care mușcă și față cu stăpânul și atunci se pun în lanț (p. 16). Prea Sfințitul Antim al Buzăului scrie cu miez (p. 19—21). Atanasie locotententul Râmnicului Noului Severin (am descifrat așa de greu semnătura !) prezintă *Mîndstirea Neamțu. O cetate a naționalismului și a ortodoxiei românești* (p. 22—38) din timpul activității Inaltului ierarh, pe bază de acte, la care se adaugă și actele alegerii sale ca mitropolit al Moldovei. Nu se poate o mai frumoasă prezentare a momentelor celor mai însemnate ale marelui Chiriarh, decât este în scrisoarea d-lui prof. Al. Lapedatu (p. 39—43). General Pompiliu Georgescu, *Inalt Prea Sfințitul „Președintele nostru”* (p. 44—45) la Așezământul Național Regina Maria. Gala Galaction, *Pe când tr. duceam sfânta Scriptură* (p. 46—48), o amintire de pe când traducea *Cântarea Cântărilor* la Mănăstirea Neamțului. General Nic. Sc. Negreanu, I. P. S. S. Patriarhul Nicodim în calitate de Președinte activ al „Așezământului Național Regina Maria” pentru cultul eroilor (p. 49—51). Arhim. Dr. Vasile Vasilache, *Vasian dela Procov* (p. 52—64), despre Neonii tipograful dela Neamț și ucenicul lui Vasian Panait neîntrecut gospodar, care a fost călău și lui Niculae Munteanu din Pipirig actualul Patriarh. A murit ca schimnic în 1903. Episcop Dr. Antim Nica, *Misionari streini în România (1841—1941)*, (p. 67—73) sunt misionari scoțieni, britanici, londonezi, norvegieni și suedezi organizați în societăți, mai ales pentru convertirea Evreilor. I. Barnea, *Sfântul Chiril Patriarhul Alexandriei. Studiu iconografic* (p. 74—84) urmărit în diferite picturi. C. Bobulescu, *Din trecutul mănăstirii Niamțului. Răvașe gospodărești 1764—1794* (p. 85—108), despre care am vorbit în altă parte. Măcar aici era necesar să semneze *Preotul C. B.*, așa cum toată lumea îl cunoaște. Prof. T. Bodogae, *Un document din 1763 în legătură cu emigrarea peste munți a Românilor ardeleni* (p. 109—112) în care ar fi vorba și de propaganda făcută de un „seducător”. Diacon O. Bucevschi, *Eutanasia* (p. 113—117) pe care Biserica n-o admite. Și totuși pentru a curma suferința fizică a unui incurabil cred că poate fi admisă. Păcat că nu dă literatura la care se referă. Știm însă din sentințele justiției câte cazuri nenorocite se pot ivi în chinuita noastră viață. Preotul Mihail Bulacu, *Educația creștină pentru copii*

și tineret după Sf. Ioan Hrisostom. *Studiu catehetic în lumina principiilor pedagogiei moderne și contemporane. Introducere* (p. 118—138). Lungă introducere cu referințe la propria-i operă. Din nota bibliografică a lucrărilor i se reconstitue perfect și *curriculum vitae* ! T. G. Bulat, *Știri nouă cu privire la tipăritura unei Istorii Bisericești universale în grecește, în veacul al XVIII. Traducerea și răspândirea ei în limba românească* (p. 139—147), tratează despre celebra carte a lui Meletie de Arta scrisă înainte de 1714, tipărită la Viena în 1783—1784 de Polizoe Lampanițioti, care promitea și o completare cu un al IV volum și tradusă și tipărită de Veniamin Costachi. „Anexele edificatoare inedite „(p. 147) nu sunt anexate ! Preotul Ioan G. Coman, *Cenzura invidiei la Plutarh, Sf. Cyprian și Sf. Vasile cel Mare* (p. 148—163) „Cenzura” are alt sens la noi și nu pe acela de analiză a unui sentiment uman, fie el și inferior. Nu înțeleg stilul : „un procedeu propriu gândirii mitologice antropomorf, care operează cu interferența planurilor existențiale” (p. 149). Episcop Gherontie (Nicolau), *Cuvânt înainte la Anastasimatar* (p. 164—166), explicând, la cei 80 de ani ai săi, nevoia uniformizării cântării bisericești. O dorim și noi. Constantin C. Giurescu, *Matei Basarab, cel mai mare ctitor bisericesc al neamului nostru. Știri noi despre lăcașurile lui* (p. 167—176), despre care am vorbit aiurea. Irineu [Mihălcescu], *Purcederea Sfântului Duh și adausul Filio,ue* (p. 177—184) oficial adausul n’a fost admis de romano-catolici în 1014, iar Orientalii l-au admis silnic în 1439, fără a-l respecta. Poate că sunt formule dogmatice care să aibă mare importanță teologică. Dar ceea ce desparte cele două Biserici, spre marea lor daună, este atât de neînsemnat și de nerațional încât a mai stărui înseamnă o gresală de neiertet în sec. XX, când trebuie să pornim la înfrățirea generală socială și spirituală. Aceasta cu atât mai mult cu cât biserica ortodoxă devenind națională nu mai e o forță spirituală și a fost silită la multe abdicări dogmatice fundamentale. Observ că dacă într’un studiu se adoptă forma actuală a localităților atunci și *Aquisgranum* (p. 179) trebuia numit *Aachen* sau *Aix-la-Chapelle*, Irineu [Mihălcescu], *Căsătoria diaconului și a preotului, monahismul Episcopului* (p. 185—189) în care se face istoricul celor trei instituții arătându-se că pot fi episcopi și preoții, conform can. 48 Trulan, cu condiția să se despartă de soție, care să intre în monahism unde poate ajunge și diaconiță și să se îngrijească de copii. Dacă în trecut condițiile istorice au permis aceasta, acum nu mai e posibil. Cred chiar că ar fi mult mai bine ca episcopii să nu mai fie aleși decât dintre „monahii desăvârșiți”, căroră însă, dacă nu le-a ars trupul pentru o femeie, să nu le fie îngăduit a le arde în alt chip condamnat. Pentru că, oricâte argumente evanghelice sau patriotice s’ar aduce, cel ce a avut fam lie tot pentru ea lucrează mai mult și tot mai puțin misionarism face. Aceasta o vedem în mod constant și la noi și de ce să nu spunem lucrurilor pe nume ? E drept că avem și cazuri de preoți văduvi sau divorțați care au ajuns arhieriei desăvârșiți, dar numărul lor e covârșit de al celorlalți. Și biserica trebuie să fie întâi de toate *abdicare* dela lumesc și *propovăduire* pentru ceresc. Dr. Vasile Gh. Ispir, *Organizarea misionarismului ortodox* (p. 190—200), al cărui scop ar fi propovăduirea Evangheliei, adâncirea spiritului creștin, iubirea între oameni, promovarea adevăratei vieți morale și sociale și clădirea Bisericii creștine. Mă îndoiesc că cele nouă centre ortodoxe (p. 195) pot separat contribui la marea înfrățire ; ele sunt centre naționale care înălțură ubinitatea ortodoxă. Dar și așa numai o Biserică creștină nu poate fi univ-sală. Deci dacă e vorba de un frumos misionarism și asupra celorlalte culte e necesară mai întâi o unire între toți creștinii. Aceasta plecând dela principiul inițial că biserica creștină are cele mai alese însușiri umane și divine. Nu trebuie însă să credem că și alte culte nu au principii morale și umane de care trebuie să ținem seama. Biruința viitorului va sta în sincretismul a tot ce este omenesc, moral, bun și con-

vinșător în omenire, dinco'o de ra'e și pes'e națiuni. S. Măhedinți-Soveja, *O mărturie despre Creștinism* (p. 201—212). Diaconul Gheorghe I. Moisesescu, *Știri noi despre Anton Pann — dascăl de psaltichie* — (p. 213—223), aduce lămuriri noul pe temeiul unor dosare aflate în arhiva Mitropoliei Ungro-Vlahiei. Teodor M. Popescu, *Mărtiriul Sfântului Dasius*. I. Textul (p. 224—230), dela Durostorum, petrecut în 302—304. Prof. Dr. Milan Šesan, *Simbolul din Psaltirea Scheiană* (p. 231—235) e apropiat de textul Sf. Atanasie cel Mare al Alexandriei socotit de editorul Migne între „spuria”, dar de fapt după o redacție oficială latină și una greacă de prin 1440—1450, ca urmare a sinodului florentin și ca produs al propagandei catolice. „Mihăilescu I.” (p. 235 n. 1) trebuie cetit I. Mihăilescu. D. Stăniloae, *Elemente de Antropologie Ortodoxă. Omagiu I. P. S. Sale Patriarh Nicodim* (p. 236—243) : „omul” văzu de sfinții părinți. I. D. Ștefănescu, *Monastere de Neamțu* (p. 244—271), despre caret am vorbit cu alt prilej. I. D. Suciu, *Protopopul Dimitrie Petrovici Stoichescu, 1807—1861* (p. 272—279), născut în Belinț jud. Severin, fost profesor la Caransebeș și un fel de „căr unar” bănățean, implicat chiar într-un complot pe la 1834, revoluționar la 1848, judecat, caterisit, degradat și condamnat la închisoare. Urită purtarea episcopului Timișoarei Pantelimon Jivcovic (p. 279). D. Tudor, *Oglinzi romano-bizantine din plumb și sticlă găsite în România* (p. 280—290). Diacon Emilian Vasilescu, *Limitele cunoașterii științifice. R. flecții pe marginea unei cărți noi* (p. 291—298). Cred totuși că îndoielile d-lui Al. Miromnescu sunt solide și credința singură nu poate înlocui îndoiala științifică. Preotul Petre Viintilescu, *Sensul Cuvintelor Dărzăș și ἀκολουθία în terminologia liturgică* (p. 299—309), care ar însemna respectiv rânduiala și slujba liturghiei, care cu vremea s'au confundat în accepțiunea comună. E o bună glosare a cuvintelor.

Cu aceasta se măntue volumul apărut în bune condiții tehnice deși a fost lucrat într-un timp extrem de scurt : 50 zile, ceea ce e un record de lăudat pentru lucrătorii de azi. Observăm, din punct de vedere al ordinii în volum, că nu se respectă nici ordinea alfabetică nici cea ierarhică a colaboratorilor. Nu știm ce criteriu a stat la bază dar se vor mira toți că nici ordinea sinodală nu a fost observată. Și noi suntem obișnuși să ținem seamă de această ordine oricâte ori interpretăm un act diplomatic. Și un astfel de volum are toate caracterele unui act. A. S.

D. Prodan, *Teoria imigrației Românilor din Principatele Române în Transilvania în veacul al XVIII-lea — Studiu critic* — cu o prefață de Prof. I. Lupăș, Sibiu 1944—, 172 p. (Biblioteca Institutului de Istorie rațională : XVIII).

Lucrarea începe cu prezenta ea în întregime a temei maghiare asupra imigrației românești în „Ungaria” așa cum o vede cunoscutul istoric Szeckfi. Pasajele traduse integral (p. 7—13) arată cât de jos poate scobori istoria și de câtă platitudine poate fi stăpânit un istoric, altfel cum o cut, ca Szeckfi. La această vorbă e d. Prodan înțelege să opună date concrete și raționamente sănătoase. Și o face cu răbdare, inteligent și serios. Cum discuția pleacă dela statisticile sec. XVIII, care dau Românilor o majoritate absolută, afară de cea mai veche, pe la 1700, care dă numai una relativă (pe care cu străznicie o urmăresc Ungurii), d. Prodan face o critică dezvoltată a acestor statistici și a interpretărilor lor, lăncșă Benedek și Ácsády Ignác (p. 15—57). Treacănd la temeiurile documentare ale teoriei Prodan arată cât de nejustificate sunt. Cauze sociale, economice, politice fac ca în sec. XVIII să fie multe mișcări de populație (Banatul se repopulează aproape în întregime ; la 1700 nu avea niciun Ungur !). Motivele care au provocat migrațiunea Românilor sunt aceleași și pentru Unguri, care mai ales în Ungaria propriu zisă migrează în proporții mai mari decât locuitorii Transilvaniei. Deci nu „nomadismul” Românilor e motivul ci altul general și egal pentru toate naționalitățile. De aceea migrațiunile se fac în cea mai mare parte pe plan intern,

iar cele externe nu se fac în sens unic (p. 58—74). Din comparația sarcinilor pe care le aveau jobagii din Transilvania și țărani din Principate reiese că, cu tot regimul fiscal exagerat sub Fanarioți, cei din urmă erau mult mai avantajați de cât cei dintâi. Aceasta explică de ce curentul de emigrare din Transilvania era mai accentuat decât cel de imigrare. Ceva mai mult : „nomadismul valah” e numai în sens unic, păstorii vin numai din Transilvania. Nu se citează n’ciun caz invers. Prodan arată cu date certe că de iluzorie este teoria „păstoritului” românesc. Procentul de oi și capre pe cap de locuitor sau de familie e mult mai redus în Transilvania decât în Ungaria însăși (unde e dublu) și nimeni nu susține că Ungurii sunt păstori sau seminomazi (p. 128—130). În fața acestei aserțiuni se pune și a doua : rolul civilizator al Maghiarilor. E inexistent față de Valahii nomazi. Aceștia n’au luat avânt decât când „au putut face saltul peste această ba ieră maghiară” ajungând de drept la izvor (p. 163). Lucrarea aceasta minuțioasă nu are alt scop decât să „descompună” teoria maghiară a imigrației românești în Transilvania sec. XVIII. Și izbutește. S’ar putea ca această teorie atât de falsă să fie descompusă definitiv și pretutindeni de aceea e necesar să fie împărțită lumii și în altă limbă. Să ia astfel cunoștință de ea și ascultătorii lui Ștefan Bethlen dela Cambridge (p. 164).

A. S.

Petru Râmneanțu, Problema iradierii Românilor din Transilvania în Principatele Române, Cluj 1946. VII + 163 p. (Institutul de Igienă și Biopolitică din Cluj. VII).

Largă prezentare istorică a emigrațiilor de peste munți în Principate, care contrazice teoria inversă ungurească (p. 14). Tot astfel se înfățișează și imigrarea ungurească, în special Săcuii supuși totalei desnaționalizări dacă nu erau sprijiniți de catolicismul lor, care totuși în parte au devenit Români catolici (p. 16—30).

Datele istorice d. Râmneanțu le coroborează cu cele sero-antropologice, prin grupele de sânge, fragmentația irisului și a părului, de care se leagă apoi onomastica, portul și tradiția populației. Cercetarea biologică localizează și mai bine originile elementelor iradiate. Cât de greșite sunt hărțile ungurești se poate vedea din aceea a lui L. Mikecs, care pune comuna Magheru ca existentă în sec. X—XII și deci ungurească, când de fapt este nouă și poartă numele generalului Magheru (p. 63). Din cercetarea atentă a realității se poate vedea cum din Jina pleacă Vaideenii și Corbii, din Berivonii-Mari și Mici Berevoeștii-Ungureni, din Moeciul-de-Jos Piatra și Slobozia etc. Adăugăm că Vaideeni-Vâlcea apare chiar din sec. XVI (p. 66).

Lucrarea de față are o deosebită importanță nu numai pentru faptul că arată și pe altă cale decât aceea istorică iradierea Transilvaniei în Principate, fapt care nu se constată și invers, dar și pentru că va sprijini mai mult limpezirea trecutului nostru în veacurile depărtate. Credem că au fost Unguri care au trecut pe versantul sudic al Carpaților, dar nu în măsură să poată stăpâni efectiv și nu mai temporu de sec. XIII. Suntem de asemenea înclinați să vedem depasarea Românilor în aceeași direcție într-o vreme destul de veche, dar nu într-atât încât să constituie un „descălicat”. Drumurile și delimitările de iradiere pe care le fixează autorul între grupurile locale sunt categorice în acest sens. Transilvania a dat Principatelor un surplus de vitalitate care le-a înlesnit ridicarea la forma independentă statală, fapt pe care ea însăși nu-l mai putea săvârși din cauza suprapunerii formeii statale ungurești. Dar și acolo tendința de formațiune politică proprie, întreruptă la venirea Ungurilor, se va păstra în forme mai modeste de țări și va izbucni îndată ce coroana Sf. Ștefan va fi aruncată în morcirla dela Mohaci. D. Râmneanțu ne dă un argument și o dovadă în plus. Pentru aceasta se servește și de onomastică (des gur și toponimia i-ar fi de folos). De aceea nu trebuie să încetăm de a recomanda tuturor cercetătorilor unui sat să culeagă orice

nume (ce botez sau de familie) și orice topic (propriu sau apelativ). *Flurnamen* la Germani a putut provoca adevărate revelații istorice și lingvistice. E cazul să le adunăm și noi. Tabelele onomastice ale d-lui Râmneanțu sunt concludente. A. S.

Al. Rosetti, *Istoria limbii române. Noțiuni generale* București 1942. 56 p.

Minunată carte de introducere în subiect; nu se poate ceva mai scurt și mai clar. Ipotezele istorice evident că nu sunt ale istoricilor: în unele însă sunt foarte apropiate, ca de ex. locul de formare a limbii române (p. 44—46; cf. și p. 52). Rămân însă nelămurit asupra vechiului habitat al Albanezilor: „Albanezii s’au instalat târziu în cursul Evului Mediu în locuințele de astăzi sau, ceea ce e mai probabil, că ei locuiau și la nordul teritoriului lor de astăzi și că erau instalați din vechime în locuințele lor actuale” (p. 45). Au venit târziu sau sunt din vechime acolo? Coroborat cu un pasaj de mai sus: „Domeniul limbii ilire se întindea, la vest, până la Marea Adriatică iar la nord limita ilirei corespundea în mod aproximativ cu limita albanezei de astăzi” (p. 42), cred că e vorba de autohtonism. Numeralul *sulă*, „e de origine slavă”, (p. 36), dar tot d. Rosetti îl considera o enigmă neresolvată (cf. *Bulletin linguistique*, VIII p. 160). *Mire*, pentru care Al. Philippide depune multă osteneală să-l facă pe ceneo-cuman (*Origina Românilor*, II, p. 377—278), e trecut în domeniul latin (*miles*), dar *ceră*, *corabia* și *Rusalii* (p. 49) în cel slav.

A. S.

D. Șandru, *Mocanii în Dobrogea*, București 1946, 239 p. (Institutul de Istorie Națională din București).

Din mozaicul etnografic al Dobrogei d. Șandru desprinde permanența Românilor la care s’au adăugat Cojanii și Mocanii. Interesant numele Românilor vechi, *Dicieni*, pus de Vâlsan în legătură cu Vicina-Dicina (p. 12). Documentar așezarea Mocanilor, în Dobrogea nu se poate atesta decât din veacul trecut. Ținând însă seama de atestarea transhumanței în Țara Românească (începe în sec. XIV) și obiceiul de a trece și Dunărea, e de bănuat că au trecut și în Dobrogea încă de multă vreme. Mulți dintre acești Mocani au și rămas acolo (p. 15—43). Se urmărește apoi contribuția Mocanilor în viața economică dobrogeană ca agricultori, negustori, industriași, cultură și religie (p. 44—78). Cea mai mare parte după cercetări proprii, cu bogate liste onomastice. Situația actuală a Mocanilor cuprinde cea mai mare parte din lucrare. Interesant că unul Ronciu trece la mahomedanism din cauza ochilor lui Aișe din Anadolchioi (p. 85). Ca origine cam un sfert din populația dobrogeană este din Ardeal (p. 108). Concluzia pe care o pune autorul e chiar aceasta: „ei au cucerit Dobrogea” (p. 129), pentru că ei i-au dat viață.

Lucrarea se întemeiază în bună parte pe tradiții și amintiri culese la fața locului pe care le folosește în text și le redă integral în anexe, alături de alte indicații mai vechi (p. 131—194). Evident că și acestea sunt și mai ales vor deveni documente. Cred însă că nici documentele propriu zise nu vor lipsi. Ceva se va putea scoate chiar din miile de tapiuri care se află la Arhivele Statului din București și mai ales din corespondența turcească de acolo, a cărei inventariere a trebuit să înceteze deocamdată. Lucrarea d-lui Șandru se așează între lucrările serioase publicate în ultima vreme. Ea vine ca o confirmare în plus a concluziilor d-lui D. Prodan cu privire la teoria imigrației. Observ că nu s’a folosit *O condică de pomeni dobrogeană (în 1859)*, publicată de N. Iorga în *Revista Istorică*, XI (1925) p. 204—216 din care, ca filolog, putea să tragă unele concluzii și să ajute la cunoașterea economică a Dobrogei din 1859.

A. S.

Dr. L. Strominger, Colibacilosa. Studiu clinic și terapeutic, (București) 1945, 364 p. (Biblioteca medicală „Universul” No. 2).

Amintim această carte aici, nu pentru cuprins în sine, asupra căruia nu ne putem pronunța, ci din cauza bogatei literaturi medicale pe care o folosește. Și cum mărturisește autorul (p. 14), *Fichiers Médecins* i-au adus mare profit în cercetările medicale. Este aceasta încă o dovadă a nevoii de a se organiza munca științifică și de a fi ajutată prin alcătuirea lucrărilor bibliografice. Ne face plăcere că o mărturisesc înșiși specialiștii.

A. S.

Constantin Tureu, Profesorul Mihai Costăchescu (contribuție bibliografică). Extras din Anuarul Liceului Național Iași pe anii 1942—1945). 32 p

Nu se poate lăuda îndeajuns gândul bun al d-lui Turcu, de a ne da pe scurt viața și opera istoricului Moldovei d. M. Costăchescu, feciorul popei Gheorghe Costăchescu din satul Goesti, com. Sârca jud. Iași. De fel e mocan „de dincolo”, răstrăbunicul Vintilă Roman venind la 1811 din Cășuni-Transilvania. În sprijinul notei se adaugă o serie de acte personale. Bibliografia, analizată în amănunt, este de mare folos cercetătorilor, care cu greu puteau cunoaște răspândita activitate mărunță a d-lui Costăchescu. Sperăm că în curând ea va fi adăugită și cu volumele compacte de documente ale tuturor domnilor din sec. XVI.

A. S.

Türkische, tatarische und persische Urkunden im schwedischen Reichsarchiv. Verzeichnet und beschrieben von K. V. Zetterstéen. Uppsala 1945. XV + 132 p.

Cuprinde: I. *Turcica*. A. Scrisori de ale Sultanilor (Nr. 1—53, an. 1587—1862). B. Scrisori de ale marilor Viziri (Nr. 54—111, an. 1659—1859). C. Scrisori dela diferite persoane (Nr. 112—134, fără dată). II. *Tatarica* (Nr. 135—213, an. 1637—1742). III. *Persica* (Nr. 214—218, fără dată).

Arhivele suedeze posedă multe acte privitoare la relațiile cu puterile orientale. În parte au fost publicate. Multe altele sunt în arhivele din Istambul pentru cercetarea cărora s'au trimis misiuni (p. III nota 4). Încă din 1932 Helge Almquist, arhivarul regatului suedez, a început catalogarea întregului material oriental din Suedia. Zetterstéen continuă această inițiativă. Lucrarea de față cuprinde numai o parte din planul general întocmit în două părți: I: 1. *Turcica* (1—134), 2. *Tatarica* (135—213), 3. *Persica* (214—218), 4. *Tripolitana* (219—269), 5. *Tunisica* (270—720), 6. *Algerica* (721—748) și 7. *Maroccana* (1749—868); II. 1. *Turcica* (869—1733), 2. *Tatarica* (1734), 3. *Persica* (1735—1740), 4. *Tunisica* (1741—1747), 5. *Algerica* (1748—1750). Volumul de față cuprinde primele trei puncte din partea I.

După o scurtă prezentare a bibliografiei chestiunii autorul dă câteva lămuriri cu privire la redacția actelor turcești. Domină „*Dîwānitypus*” (Nehai sau Ryk'a). Uneori și *Nesta lik*. La jumătatea sec. XIX este și eleganta formă de „*Ry'katypus*” în numele Sultanului sau al Marelui Vizir. În diplomele tătărăști apare adesea tipul *plwān* și *Ryk'a*, cu unele modificări. Obșnuit e *Neshitypus* (p. VII). Actele persane sunt în frumosul tip *Nesta'lik* și uneori în greu de citit *Şikeste*. Uneori scrisul păstrează urmele nisipului de aur cu care a fost uscat. Deasemeni poartă și Pence semnul numelui Marelui Vizir. Editorul s'a văzut silit să fie inconsecvent în transcrierea cuvintelor orientale din lipsa unor reguli ortografice (p. VIII). Numele lunilor se transcriu în forma arabă (*Muharram*, *Safar*) și nu turcească (*Muħarrem*, *Şafer*). Datele islamite au fost stabilite după tablele Wüstenfeld-Mahler; apar diferențe de o zi și adesea chiar mai mult. Când actul e datat cu decada se dă numai începutul ei. Dimensiunea

actelor se dă numai întâmplător, când au mai multe aceiași dată. Unele scrisori sunt puse în săculețe când se trimit stăpânitorilor străini (cele turcești în plicuri). Unele sunt închise cu pecete de ceară roșie (p. IX). Cele turcești și tătarăști aveau adresa anexată pe o bucată de hârtie, numită *Kulak*, care s'a pierdut de cele mai multe ori.

Relațiile Suedezilor cu Tătarii încep în sec. XVI, prin tratatul din 14 Sept. 1556, îndreptat împotriva Rusiei (p. X). S'a simțit atunci nevoia unui tălmăciu, căci scrisorile pe care le-au adus trimișii „neque haebreo (sic) neque graeco neque latino sermone constarent aut alio vulgari, qui in Europa intelligi possit, et ipse harum linguarum omnino rudis esset” (p. XII nota). Alianța s'a încheiat pe principiul de „prieteni al prietenilor voștri și dușman al dușmanilor voștri” (p. XIII). După pacea dela Küçük Kainarǵe încetează relațiile cu Hanul Crimeei (p. XIV).

Cuprinsul actelor este foarte variat: donația satului Zeitun către Mehmed Pașa Vizir și Bejlerbej al Rumeliei la 1587 (Nr. 1), o scrisoare către Ioan Casimir al Poloniei (Nr. 2), către autoritățile din jurul Mediteranei (Nr. 3—6), felicitări reginei Ulrika Eleonora la urcarea sofului ei în scaun, din 1720 (Nr. 7); idem sofului (Nr. 8), un pașaport pentru un căpitan suedez (Nr. 9) altul pentru două persoane (Nr. 11). Unul este pentru autoritățile dela Adrianopol la Hotin (Nr. 12). Interesante comenzile de armament din 1739 (Nr. 14). Condoleanțe pentru moartea reginei Ulrika Eleonora (Nr. 15), a regelui Frederik I (Nr. 17), anunțarea morții lui Mahmud I (13) Dec. 1754 și urcarea în scaun a lui Osman III (Nr. 18 și 82), pacea cu Suedia din 1727/8 (Nr. 20), anunțarea morții lui Mustafa III (21 Ian. 1774) și venirea în scaun a fratelui său Abdulhamid I (Nr. 26 și 90); apoi a acestuia (7 April 1789) și venirea nepotului Selim III (Nr. 30 și 93); notificarea urcării în scaun a lui Mustafa IV la 29 Mai 1807 (Nr. 35), a lui Mahmud II între 25—28 Iul. 1808 (Nr. 36) și moartea lui la 1 sau 2 Iulie 1839 (Nr. 37). Abdulmegid anunță regulat nașterea copiilor (Nr. 38—47) și tratatul de comerț medo-turc din 1862 (Nr. 53). Sunt multe acreditări de consuli, însărcinări de afaceri și notificări de protocol.

Scrisorile Vizirilor, în general nedatate, dau informații mai multe, ca pentru liniștirea Cazacilor la 1649/50 (Nr. 54—55). Porunca Marelui Vizir Mehmed dată din lagărul dela B'j'ük Çekmege (fără dată) către Voevodul Ștefan al Moldovei să asculte necondiționat iertarea marelui său stăpân (Nr. 571), e probabil că se adresează lui Gheorghe Ștefan și va fi ajuns în Suedia și prin Voevodul însuși ori prin Spătarul Milescu. E de dorit cunoașterea textului întreg. O scrisoare a Marelui Vizir Mehmed e dată din lagărul de iarnă din Babadag (Nr. 64), ca și a doua din 1737/8, cu multe amănunte asupra situației politice și războinice (Nr. 66, p. 33—38). Osman III moare la 30 Oct. 1757 (Nr. 83). Aceste scrisori conțin mult mai multe date. Tot astfel și cele ale altor persoane (Nr. 112—134), remarc pe cele privitoare la expediția dela Prut în 1711 (Nr. 117—120), scrisorile lui Carol XII (Nr. 122—127) și cele privitoare la situația dela Bender.

Și scrisorile tătarăști sunt pline de interes. Hanul Bahâdur Gerej bin Sclâmet Gerej notifică urcarea sa pe scaun, în decada mijlocie a lui Șafar 1047 (începe la 25 Iunie 1637) și propune înnoirea alianței cu Suedia (Nr. 135). Știri diverse și despre lupta dela Varșovia din Iulie 1656 (Nr. 164). Multe informații sunt de cules cu privire la Hanii tătari, la relațiile lor diplomatice, comerciale și eforturile depuse pentru păstrarea independenței. Cele mai multe sunt din vremea lui Carol XII. Cele cinci scrisori persane (Nr. 214—218) sunt ocazionale.

Intenția editorului nu a fost să dea izvoare ci să aducă la cunoștință ce se poate afla în arhivele și bibliotecile suedeze. Sistemul de catalogare e simplu: nu reține decât emitentul, locul și data, transcrie incipitul actelor, scoate în evidență numele actului și dă un scurt rezumat însoțit de descriere, format și literatura lui. În mod

consecvent reproduce notele tergele. Sistemul, mai apropiat de interesul arhivistic, nu este însă urmat consecvent. Uneori interesul actului nu l-a putut reține de a nu da amănunte mai multe de care se poate profita acum. Ar fi fost mult mai bine ca să fi încercat fixarea unei date pentru actele nedatate; se înlesnea mult cercetarea.

E de remarcat interesul pe care îl depun Suedezii pentru scoaterea la lumină a oricărei informații istorice, ori cât de greu ar fi aceasta. A. S.

II. CUPRINSUL PERIODICELOR

Analele Academiei Române. Desbaterile. Tomul LXIV, 1943—1945. București 1946. 676 p.

Se prezintă lucrările Academiei pe ultimii doi ani. Sunt de reținut multe elemente interesante de informație istorică pe lângă partea oficială de manifestare a înaltului for în țară și în străinătate. De ce atâta discuție pentru publicarea sau nepublicarea rapoartelor nefavorabile privitoare la cărțile depuse spre premieră? (p. 17—21). E chiar fără sens propunerea d. Brătescu-Voinești ca „nici chiar să nu se facă rapoarte despre scrierile fără merit” (p. 21). Poate fi cineva sigur pe ce spune și face? Să o facă. Chiar d-sa are un *Păcat* comis. I se putea refuza atunci. Dacă Academia institue premii și se prezintă candidați, operele lor oricum vor fi trebuie cetite și recenzate și toate rapoartele trebuie publicate. Frica derăspunder, prezentă sau viitoare, nu trebuie evitată nici chiar de academicieni. Mai ales de ei! Bune îndemnurile regretatului Simionescu pentru a ne face cunoscuți în străinătate (p. 25—28). Un moment greu: controlul persoanelor juridice (p. 63—68). Se ia poziție și în fața teoriei d-lui P. P. Panaitescu despre *Rumâni = șerbi* (p. 75—77). În Mai 1944 n'a fost sesiune generală (p. 101). Nu știu de ce țin atât de mult academicienii să facă excepție la legea pensionării din învățământul universitar (p. 129—131). Corect este să nu fie excepții: pentru că sunt savanți și literați și în afară de Academie și motivele de continuare a activității sunt valabile și pentru ei; pentru că sunt academicieni care nu sunt profesori și aceasta ar însemna de drept să concludem că nu lucrează sau, în tot cazul, că nu pot beneficia de avantajele acordate colegilor lor; pentru că nu trebuie create privilegii în funcțiile statale; și în sfârșit pentru că *un bun profesor* la catedră e mai potrivit decât un savant sterp la suflet. Părerea d-lui Dr. M. Ciucă (p. 131) îmi întârește convingerea: oriunde și oricând poți lucra, dacă vrei și poți. Largă desbatere în chestiunea *Consiliului Național de Cercetări* (p. 142—143, 148—158, 171—184). Luăm notă cu plăcere că d. G. I. Brătianu s'a angajat să facă la Institutul de istorie universală *îndicele* Istoriei Românilor a veneratului N. Iorga (p. 189—190). De remarcat donația S. Mehedinți (p. 198—200) dar pe care Confederația generală a Muncii refuză să o dea (p. 363). Se discută pe larg și propunerea d-lui Tistu de a se crea din biblioteca Academiei o Bibliotecă Națională (p. 350, 359—362). Hotărât lucru: nu, biblioteca Academiei poate deveni Națională, dar Statul poate și trebuie să creeze o astfel de instituție, cu seriozitate și consecvență. Nici pomenile, nici pospăelile nu folosesc culturii noastre sau, măcar, nu o pot servi cât trebuie. E momentul să înceteze Statul mendiant. La 21 Mai 1945 sunt propuși pentru a fi aleși membrii corespondenți *Teofil Sauciuc Săveanu*, C. Daicoviciu, *Al. Costin*, *Anibal Teodorescu*, G. Sofronie, *G. Fotino*, *Victor Bădulescu*, V. Papacostea, I. D. Ștefănescu, C. Caradja, I. Ionașcu și N. Pelrescu (p. 380), din care o parte au fost propuși plenului și aleși (p. 412—421 și 586). Se face o propunere de mare importanță: întocmirea *Bibliografiei românești moderne*, 1831—1862 (p. 473—482). Numai de s'ar realiza. Așezământul Cultural Ion I. C. Brătianu trece la Academie (p. 503). Poate acum va fi pusă și biblioteca sa la îndemâna publicului. Se publică numai rapoartele lucrărilor premiate.

Sunt demne de reținut eforturile d-lui General Radu Rosetti pentru evacuarea tezaurului Academiei și străduințele sale gospodărești pentru bunul mers al instituției a' cărei conservator a fost. Volumul cuprinde neobișnuit de multe necroloage, toate frumoase. Observăm că nu sunt indicate titlurile unor comunicări ale d-lor Șt Ciobanu și I. I. Nistor; dacă n'au fost publicate în *memorii*, identificarea lor e greu de făcut. De îndreptat: părintele Ciuhandu nu s'a ocupat de Românii din câmpia Ardealului ci a „Aradului” (p. 25).

A. S.

Anuarul Institutului de Istorie Națională, publicat de I an Lupaș, IX (1943—1944), Sibiu 1944. IX + 672 p. (Universitatea „Regele Ferdinand I” Cluj—Sibiu).

Frumosul volum începe cu Dimitrie Bral aru, *Chestiunea română în Italia în timpul Memorandumului* (p. 1—130), titlul după „cuprins”. O scurtă introducere asupra spiritului de împotrivire la Românii ardeleni dela Bobâlna până la Memorand. Pe larg antecedentele lui și activitatea lui Roberto Fava pentru cauza română (p. 9—21). Procesul are un mare răsunet în Italia, unde este privită întreaga chestiune română. Sunt multe nume care ne-au ajutat, pe larg prezentate aici, atât în timpul procesului cât și după. Fava, care a stat și la București, este în centrul acestor preocupări. În anexă se dau 16 scrisori ale lui Fava din 1892—1914. Bun și amănunțit studiu privind relațiile româno-italiene, care niciodată nu trebuiau să fie schimbate. Rolf Kutschera, *Guvernatorii Transilvaniei 1691—1774* (p. 133—222) și Helmut Klima, *Guvernatorii Transilvaniei 1774—1867* (p. 225—328), două lucrări prețioase pentru istoria administrativă a Transilvaniei. N. Sulica, *Cronica protopopului Vasile din Brașov* (p. 331—343). I. Lupaș, *Trei documente relative la istoria militară a Transilvaniei* (1763, 1766, 1847), (p. 343—356), ediție fără comentariu și fără indicarea depozitului. Ștefan Pascu, *Știri noi privitoare la revoluțiunea lui Horia* (p. 356—403) scoase din arhivele vaticane, conturând și mai bine epoca. Marina Lupaș-Vlasiu, *Un caz semnificativ de autocritică benignă* (p. 404—411), cu observații asupra operei istorice a lui L. Găldi. Mihail P. Dan, *Ziar ceh contemporan despre bătălia dela Gorăslău* (p. 411—422) text, traducere și comentariu a unui ziar crezut pierdut dar cunoscut prin redacția germană. Valeriu L. Bologa, *Câteva precizări biografice pentru istoria medicinei românești* (p. 422—429), dr. Ioan Nicolide de Pindo și dr. Constantin Pomuțiu. K. Horedt, *O contribuție la istoria epocii prenațale a voevodatului Transilvaniei* (p. 430—448), cu punerea unor probleme inteligente și serioase, care trebuie urmărite și sub acest aspect. Formula adreiană „a Waras usque in Bo olt” (p. 442) rămâne încă de discutat, ca și problema slavă (p. 438). Ion Moga, *Contribuțiuni la istoria colonizărilor din Transilvania. Numirile satului Cristian și semnificația lor istorică* (p. 448—476), prin care se documentează că stratul popular unguresc este mai nou decât cel românesc. Âx. Banciu, *Studenții academici din Cluj de acum un veac* (p. 477—498), cu publicarea conșpectului auditorilor împreună cu o scrisoare a lui Vasile Gherasim, „Cinului din Geja” (p. 497) trebuie să fie hinului, finului. I. Crăciun, *Știri despre Mihai Viteazul la cronicarul transilvan Francisc Mihó* (p. 498—508), cu traducerea fragmentelor referitoare, lucrare foarte folositoare. I. Lupaș, *Importanța istorică a zilei de 1 Decembrie 1918* (p. 508—517), cuvântare frumoasă, care capătă valoare de document prin însăși participarea la evenimente a cuvântătorului. T. Bodogae, *Un document în legătură cu căsătoria doctorului Ioan Piuaru-Molnar* (p. 518—523).

Urmează bogate dări de seamă (p. 527—624). Observațiile d-lui M. P. Dan sunt judicioase (p. 617—618) și aștept slavistul care să completeze lacunele. În stadiul actual al publicațiilor noastre „procedeu regresiv” preconizat nu este posibil. Un necro-

log pentru *Ilie Minea* de I. Lupaș (p. 624—627). Tabla numelor și cronica institutului încheie volumul.

Idem. X (1945), Sibiu 1945, XII + 728 p.

I. Lupaș, *Fizele istorice în evoluția constituțională a Transilvaniei* (p. 1—54). I. Moga, *Voevodatul Transilvaniei. Fapte și interpretări istorice* (p. 55—148). Ștefan Pascu, *Contribuțiuni documentare la istoria Românilor în sec. XIII și XIV* (p. 149—220). T. Bălan, *Eudoxiu Hurmuzachi și colecția lui de documente* (p. 223—256). Mihail P. Dan, *Știri privitoare la Mihai Viteazul în câteva broșuri germane contemporane* (p. 256—290). Ivan Domșa, *Referințele lui Giorgio Tomasi despre Transilvania și țările române* (290—324), secretarul lui Sigismund Bathori. Coriolan Petranu, *Biserica Reformată din Siget și bisericile de lemn din Maramureș* (p. 324—333). Marina Lupaș-Vlasiu, *Contribuțiuni documentare la relațiile dintre Italia și Transilvania în secolul al XVI-lea* (p. 334—343). Coriolan Petranu, *Biserica Sf. Nicolae din Brașov și odorele ei. Cu ocazia apariției unei monografii* (p. 344—348), note pe marginea lucrării d. Candid Mușlea. Lia Dima, *Pașaportul sanitar din 1809 al unui comerciant din Macedonia* (p. 348—349), pentru Dimitrie Papa-Eftimie. Alexandru Neamțiu, *Un capitol din relațiile Țării Românești cu Transilvania în vâcoul al XVI-lea. Relațiile lui Neagoe Basarab cu Sibiul (1512—1521)* (p. 350—375), un capitol dintr-o monografie în lucru. Ștefan Pascu, *O conscripție delu 1773* (p. 375—391). [I. Lupaș], *Historia militans* (p. 392—393), observații cu privire la opera lui Szekfű.

Urmează dări de seamă (p. 397—521). Reținem cu mulțumire observațiile d-lui Teodor Onișor, cu privire la bibliografia lui V. A. Urechia, și atât eu cât și colaboratorii mei vom ști că profităm de ele (p. 478—482). De asemenea pe ale d-lui I. Crăciun (p. 500—501), numai că problema nu e așa ușoară: cum se distinge un titlu în care numele autorului e înainte și cum când e după titlul lucrării; dacă autorul își pune „cravata în ceafă” nu trebuie să se vadă aceasta? Cât privește indicația formatului, mai ales pentru tipurile actuale de hârtie, însemnarea in-⁰, in-¹ etc. nu o cred suficientă (cf. și p. 504). Lămurim că „cifrele cabalistice” (p. 505) se datoresc tipografului care n'a ținut seama de corectura noastră și se referă la locul din volum unde sunt titlurile respective. De reținut și observațiile pe marginea revistei *Scriptum* (p. 515—521), ca interesându-ne în deaproape.

La volum se mai adaugă, în spirit polemic, studiul d-lui I. Moga, *Voevodatul Maramureșului. Probleme istorice și chestiuni de metodă istorică* (p. 522—576), de care ne vom ocupa, poate, cu alt prilej. După acesta vine *tabla numelor* (p. 577—608). Însă volumul se încheie cu prezentarea ședinței comemorative din ziua de 4 Februarie 1945 (p. 609—728) privind cei 25 ani de activitate ai Institutului de istorie națională. Mi se pare că termenul de *aniversare* era mai potrivit, comemorarea referindu-se la ceva dispărut, ceea ce nu o dorim în ruptul capului. Se dă și bibliografia acestei activități. Această sărbătorire este și un rămas bun pe care îl ia dela creștinerea sa animatorul ei, prof. I. Lupaș, care se pregătește pentru *honestas missio*.

A. S.

Baleania, IV, București 1941, 564 p.

Cuprinde: Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea clericală în țările românești 1821—1822* (p. 1—408), de care am vorbit în altă parte. M. Berza, *La Mer Noire à la fin du moyen âge* (p. 409—435). A. Sacerdoțeanu, *Arhivele de Stat din Peninsula balcanică* (p. 437—450). Ion-Radu Mircea, *Țara Românească și închinarea raelii Brdila*, (p. 451—478). Nici una din notele de trimitere dela o pagină la alta nu corespunde. De asemenea nu pot identifica fondul „A. St. G. Ist.” (p. 456 n. 1).

Cartea lui Veress, *Acta et epistolae* a apărut în 1914, nu 1934 (p. 454 n. 4) iar la p. 477 data 1715 este o greșeală de tipar. Este neobișnuită prescurtarea *Ap.* pentru *Aprilie* la data documentelor (p. 456, 457, 459, 467, 468, 469 note, însă *Apr.* la p. 455 n. 4); de altfel nu e consecvență nici în altele: Fev. și Februarie (p. 455 n. 3). Actul cu fuga lui Șerban Banul cu Cărlig Orbul dela Arh. Stat. București, M-reă Bistrița, pach. 7 netrebnice e pierdut? (p. 473 n. 4). Trebuia dată o explicație. In ceea ce privește trădarea lui Radu Paisie și a boerului său Coadă Vornicul, care cedează raiaua, ea nu este probabilă. O asemenea cutezanță care călca tradițiile și așezămintele țării, nu putea trece neobservată, dacă nu la noi cel puțin la vecinii noștri tot așa de interesați să nu vadă întinzându-se hotarul împărătesc și în niciun caz nu poate fi „lipsa de interes a contemporanilor” (p. 461). Însăși duplicitatea Domnului (p. 463—464) e o dovadă în acest sens. Căci aceasta venea după o abilită și îndrăzneală politică creștină a Domnilor noștri, pe care d. Mircă o putea afla la T. Palade, *Radu dela Afumași*, București 1939 (și o ediție mai veche, Ploiești 1923) și I. Ursu, *Moise Vodă*. An. Ac. Rom. seria II, Sect. Ist. t. XXXVI (1914), și care îi puteau folosi pentru introducere (p. 451—457). Dealtfel actul nou adus în discuție, din 1643, nu poate fi concludent, mai ales când în acea discuție s’au adus și „cărți mincinoase” (p. 478). Cedarea Brăilei nu e o cedare ci o ocupare cu forța. Const. Moisil, *Michel C. Soutzo. Sa vie et son oeuvre* (p. 479—502). Victor Tufescu, *O mărunță populație balcanică în Banat: Crașovenii* (p. 503—529). Ion Nestor, *Câteva rectificări* (p. 531—541) este „o punere la punct imediată” (p. 531) ca între arheologi. Victor Papacostea, *Amintirile unui contemporan despre personagiile din „Tragedia Moldovei”*, (p. 543—564), după un manuscris rămas dela Hasdeu, foarte interesant și pentru psihologia vremii.

A. S.

Lévéltári Közlemények. A Magyar Országos Levéltár folyóirata. Szerkeszti Sinkovics István. Huszadik-huszonharmadik évfolyam (= *Comunicări arhivistice*. Revista Arhivelor Statului Maghiar. Sub redacția lui Ștefan Sinkovics. Colecția anilor XX—XXIII), 1942—1945, Budapest IV + 424 p.

Cuprinde: Dionisie Jánossy, *Cuvântul redacției* (p. 1—3). Ludwig Bittner, *Istoriografia și administrarea științifică a arhivelor* (p. 4—28) cuprinzând comunicarea pe care regretatul arhivist vienez a ținut-ola institutul Pazmany din Budapesta la 12 Mai 1943, sub titlul: *Die Richtungen der Geschichtschreibung und der Archivkunde, ihre Wechselwirkung*. Gaspar Klein, *Defectuositățile regulilor juridice privitoare la arhive* (p. 29—40), în care sunt analizate legislațiile din 1723, 1729, 1752, 1772, 1827 (când actele civile trebuie să fie redactate în două exemplare din care unul „ad archiva iurisdictionum reponendis et conservandis” (p. 31). Ștefan Ioan Bakács, *Protecția arhivelor de familie* (p. 41—51). Desideriu Sümeghy, *Ordonanța arhivelor departamentale* (p. 52—65). Mai vechile clasificări au fost modificate în 1848—1849 după proveniență și categorii. Ludovic Kovács, *Seleționarea arhivelor municipale din Budapesta* (p. 66—85). Articolul ar merita să fie tradus și în limba noastră. Vendelin Jankovič, *Observații asupra problemelor arhivelor slovace* (p. 86—99). Ludovic Pásztor, *Arhivele Vaticanului* (p. 100—129) cu amănunțită menționare a fondurilor și a literaturii mai noi. Albert Gárdonyi, *Arhivele particulare din capitulul vechi Buda* (p. 130—140). Francisc Galla, *Procesele-verbale din arhivele Vaticanului privind examenul canonic al candidaților la episcopat* (p. 141—186), mai ales cu privire la episcopii maghiari, cu o lungă listă a proceselor-verbale dela 1612—1768, între care și ardeleanul Andrei Illyes la 1699 (p. 175), Ioan Antalffy la 1724 (p. 176), Gheorghe Sorger și Inocențiu

Clain la 1729 (p. 178), Stoica Sigismund Antal la 1749 (p. 181), Petru Pavel Aar on la 1752 (p. 182), Iosif Batthyány la 1757 și Atanasie Rednich la 1761 (p. 183). Albert Gárdonyi, *Arhivele comitatelor și municipiilor din Ungaria în sec. XVIII* (p. 187—195). Antal Föglein, *Cel dintâiu depozit permărent de arhive comitale* (p. 196—254), de care se îngrijește legislația încă din sec. XVIII : Archivum unde omnis securitas et fide dignitas comitatus dependet (p. 199) ; Aradul din 1741, Bihor din 1734, Ceanad 1745, Caraș 1779, Maramureș 1557, Sătmar 1754, Timiș 1754, Torontal 1779. Mai multe pagini (238—254) sunt rezervate numai Ardealului : Alba inferioară 1788, Arieș sec. XVII, Solnocul Interior 1787, Bistrița 1770, Ciuc 1802, Pobăca 1740, Alba Superioară 1774, Făgăraș 1788, Trei-Scaune 1764, Hunedoara 1793, Cluj 1788. Rupea (Cohalm) 1770, Chioar sec. XVI, Solnocul Mijlociu 1785, Crasna sec. XVII, Târnave 1763, Mureș 1746, Șinca Mare sec. XVIII, Năsăud sec. XVIII, Sibiu 1826, Miercurea 1876, Turda sec. XVIII, Odorheiu 1769, Nocrich 1876 și Zărand 1741. E un studiu care ne interesează direct, mai ales că nu mai avem arhivele celor mai multe. /latko Tanodi, *Evoluția istorică a arhivelor naționale ale Croației din Zagreb* (p. 255—259). Emeric Sobcs, *Contribuție la istoria arhivelor comitatului Heves* (p. 260—289), incluzând și Solnocul exterior. Bela Iványi, *Contele Adam Batthyány ordonator de arhive* (p. 260—309). Ladislau Papp, *Activitatea cancelariei palatinului Prințul Pál Esterházy (1681—1713)*, (p. 310—344). Vic'or Ember, *Incercare istorică asupra direcției construcției în Ungaria* (p. 345—375) cu privire la arihiva departamentului Lucrărilor Publice (inclusiv Ardealul). La comunicări mărunte : Col'oman Baán, *Arhivele de familie ale micii nobilimi* (p. 375—383) și Ivan Borsa, *Primul registru al arhivelor episcopale din Veszprém (1352)* (p. 384—388). Dări de seamă, între care remarcăm pe cea privitoare la Ștefan Hajnal cu privire la dezvoltarea și răspândirea scrisului în sec. XII—XIII, și apariția fasc. I din tom. II al repertoriului critic al documentelor arpadiene de Emeric Szentpétery. La notițe, necro'oage despre Iosif Herzog. Arpad Károlyi, Geza Istványi, Lothar Gross și dări de seamă despre *Archivi 1941—1942*, italiană și *Library Literature* din New-York 1936—1939.

A. S.

Revista Istorică. Fondator N. Iorga. Director N. Bănescu. Vol. XXIX, n-le 1—6 Ianuar—Iunie 1943 (Institutul de Studii Sud-Est european).

Stanislav Wadkiewicz, *Nicolae Iorga*, trad. de T. Gostyński și E. Chișcă din *Przegląd Współczesny*, nr. 26 Iunie 1924, ca un omagiu de cum au văzut străinii pe marele dispărut și ce am făcut noi pentru a recunoaște imensa și fecunda sa operă (p. 1—43). N. Bănescu, *O școală nenorocită și exemplarul său* (p. 45—50) vehementă critică asupra unor lucrări mai vechi ale d-lui D. Crânjălă. Judicioase observațiile dela p. 50. Acum d. Crânjălă alias Krandjalov este un spirit cumpănit și ceea ce se critică e și produsul profesorilor săi. Căci în nicio parte, mai mult ca la noi, n'am văzut dorința expresă a *maștrilor* de a vedea pe *discipoli* atacând pe adversari. E o mentalitate nenorocită care nu va înceta decât când *maștrii nu vor mai sprijini* pe cei ce se dedau la astfel de acte imorale și-și vor îndrepta atenția către acei elevi care lucrează tăcut construind și nu dă-câmând. M. Holban, *Accente personale și influențe locale în unele scrisori latinești ale Domnilor români* (p. 51—86). Constantin I. Karadjă, *Karadjă—nume peceneg în toponimia românească* (p. 87—92) pornind della Argyos Karatzas amintit de Anna Comnena. Ipoteza e interesantă dar greu de admis. V. Mihordea, *Un agent politic al țărilor noastre : Daniel Fonseca* (p. 93—131), Evreu! din sec. XVIII, fost preot spaniol apoi agent al ambasadei franceze la Constantinopol în care calitate e în legătură cu Brâncoveanu și urmașii lui. Cu acest prilej d. Mihordea dă multe elemente de politică contemporană. Fonseca moare la 1733 (p. 115). Adausul

despre articolul lui Silva Carvalho (p. 116—120) putea lipsi sau, mai bine, se putea mărgini la concluzie. Dăce spirit polemic aprins în lucruri mici? Nu se știe că *de minimis non curat praetor*? Urmează 17 anexe. Tr. Ionescu-Nișcov, *Alexandru Hașdeu* (p. 133—150), încheie studiul său cu bogată informație și date noi. C. Georgescul-Munteanu, *Un antimis rar la mîndșirea Brădetul (Argeș)* (p. 151—158), din 1604, modest, sfințit de mitropolitul Leca. Ca să știm unde e Brădetul ni se dă și o hartă a regiunii! N. Bănescu *Henri Focillon* (p. 158—160) și *Kostis Palamas* (p. 160—161) două frumoase necroloage, la care adaugă unul și V. Mihordea, *Ilie Minea* (p. 162—163).

Urmează dări de seamă semnate de N. Bănescu, V. Slăvescu, Tr. Ionescu-Nișcov, M. Vlasu-Lupaș, V. Mihordea și V. Costăchel. Se adaugă cronica și notițele obișnuite. Ce se va fi făcut manuscrisul de care vorbește aci A. Sfetea (p. 200)?

Vol. XXIX N-le 7—12, Iulie—Decembrie 1943.

V. Laurent, *Argyros Karatzas, protokurapalates și duce de Philippopoli* (p. 203—210), aduce în sprijinul documentării numelui *Καρατζάς* = Karadja un sigiliu din 1087. N. Bănescu, *Sfârșitul unei legende „Slovo o polku Igoreve”* (p. 211—214), care, după André Mazon, e un fabricat din timpul Caterinei II. C. Göllner, *Prezența Domnilor romîni în „Militia Christiana”* (p. 215—228) din timpul lui Mihai Viteazul. Jean Gouillard, *O scrisoare inedită a lui William Wake, arhiepiscop de Canterbury către Nicolae Mavrocordat* (p. 229—233). Ioan Sabău, *O nouă listă a episcopilor catolici din Moldova* (p. 235—242) aflată la Propaganda Fide și publicată cu adnotări. D. Berciu *Toporul tracic dela Criș, jud. Turnava-Mare* (p. 243—246). V. Mihordea, *Fuga lui Alexandru Mavrocordat în Rusia și întrevvederele dela Kerson (1787)*, (p. 247—266). La documente se dau documente despre Molachi, spionaj unguresc, anexarea Basarabiei și altele.

Urmează dări de seamă și cronica. „Diplome și acte mult mai vechi decât data” la care ne-am oprit în *Culegerea de facsimile* nu există în Arhivele Statului. Mai noui da și vom continua cu ele. Reproducerea se adresează paleografilor și nu e vorba de o ediție de texte spre a le da integral. Reproducerea stau la îndemîna oricui pentru orice îndreptări de lectură, pentru care mulțumim și noi și, sunt sigur, cei ce le vor edita. Volumul se încheie cu notițe (p. 321—330).

Vol. XXX, N-le 1—12, Ianuar—Decembrie 1944.

N. Bănescu, „Colonizare”, nu imigrație. *O nouă teorie maghiară* (p. 1—5), împotriva tendințelor din studiul lui E. Darkó din *Recueil P. Nikov*. Theodor Bucur, *Un ofițer al ocupației austriace din vremea războiului Crimeii (1854—1857)*, (p. 7—17), despre memoriile lui Moritz Edlen von Angeli publicate în 1900. D. Berciu, *Trei jibule tralice la Nord de Dunăre* (p. 19—31). A. Cazacu, *Câteva considerațiuni asupra fragmentelor așa-zisului Taparcha Gotticus* (p. 33—53) studiu interesant cu comentariu erudit; se dau în traducere fragmentele. T. Gostyński, *Cine a fost autorul bisericii Golia?* (p. 55—60). V. Costăchel, „Beneficiul” în Sud-Estul european (p. 61—86), în care se determină *πρόνοια* bizantină egală cu *služba* la noi. Prin comparația instituției la Bizantini, la popoarele balcanice și la noi, ca și în Lituania și Rusia, constată existența proprietății convenționale, dar nu cred că la noi poate fi deosebire între *a ținea și a avea* (p. 84). V. Mihordea, *Ecoul morții lui Cavour în România* (p. 87—95), după acte din Arh. Stat. M. Berza, *Metodă istorică și falsă erudiție* (p. 97—107), cu observații judicioase. Cred însă că trebuie făcută o distincție: fără material nu se poate face sinteză. Ori acest material trebuie publicat ca material în sine, cu metoda cea mai riguroasă, fie ea și a sec. XIX, dacă azi nu avem una mai bună. Comentariile mai mult încurcă decât desleagă probleme, căci nu orice mănunchiu de acte

rezolvă o problemă. Iar sinteza nu poate veni numai din cunoașterea informației generale ci și din fărâmele de viață pe care le prezintă actele aparent neînsemnate. Noi, elevii lui N. Iorga, știm cât de mult erau acestea prețuite de marele nostru dascăl și cât de umană și înțelegătoare era prezentarea lor în admirabile lecții de sinteză. În ceea ce privește spiritul lui Russo, care și-a dat seama de o lacună a istoriografiei noastre, nu este el vinovat că alături de el s'a creat un *russoism fals*. Uneori profesorii nu sunt vinovați de greșelile elevilor lor ci de nestrunirea lor,

Documente publică V. Mișordea și Nicușor Lazăr (p. 109—135). Dările de seamă, cronica și notițele încheie volumul (p. 137—178).

Vol. XXXI, N-le 1—12, Ianuar-Decembrie 1945.

N. Bănescu, *Nicolae Iorga și ideia națională* (p. 1—9), un vibrant îndemn de întoarcere la principiile Titanului. N. Bănescu, *Un mare învățat și prieten francez: Charles Diehl* (p. 11—18), scurtă și frumoasă prezentare a operei marelui bizantinist. V. Laurent, *Asistat-a arhiepiscopul de Tomis la sinodul din Chalchedon (451)?* (p. 19—27), din care rezultă că n'a asistat dar a semnat în anul următor. M. Berza, *Domnia lui Carol cel Mare. Străduințe și rezultate* (p. 29—34). R. Ciocan, *Notă despre Bibl'a lui Luther și însemnătatea ei* (p. 35—38). V. Mișordea, *Note cu privire la Antich Cantemir* (p. 39—85). N. A. Constantinescu, *Chestiunea celei mai vechi organizații ostășești la Români — Vitejii și Arimanii* (p. 87—97). Este evident că dacă izvoarele istorice tac nu înseamnă că faptele istorice n'au putut exista. De aceea, orice informație, de oriunde ar veni ea, trebuie luată în considerație. Și cred că d. Constantinescu are dreptate: ceea ce a fost aiurea poate să fi fost și la noi. A. Cazacu, *Patronatul și Domnia* (p. 99—111), studiu excelent. Trebuie totdeauna făcută distincția în *Voevod* și *Domn*. Preciziunile pe care le aduce d. Cazacu, în legătură cu *patronatul*, vin în sprijinul acestei deosebiri care se confundă adesea: Domnul poate fi și Voevod dar pot fi și Voevozi care nu sunt Domni. V. Costăchel, *Dreptul feudal și „preadalica”* (p. 113—124). Constantin I. Karadja, *Note despre câțiva boieri ai lui Vasile Lupu (din familia Caradja)*, (p. 125—129). T. Gostyński, *În jurul unui poem al lui Miron Costin* (p. 131—153), cu observații asupra „Cronicei țării Moldovei și Munteniei” de ținut în seamă. Caius Jiga, *Cozani, un orașel din vestul Macedoniei grecești* (p. 155—165), după însemnările călătorilor. Iosif E. Naghiu, *Teotim episcop de Tomis* (p. 167—171) și *Epitaful sfântului Ioan Capistran* (p. 173—174).

Documente publică I. E. Naghiu, N. Lazăr, V. Mișordea și N. A. Constantinescu. Dările de seamă (replica p. 241—242, putea lipsi), cronica și notițele încheie volumul (p. 211—264) la care se adaugă necrologul pentru D. Tomescu de N. Bănescu (p. 265—266 și pentru tânărul Nicușor Lazăr de G. Bezviconi (p. 267).

Vol. XXXII, N-le 1—12, Ianuar-Decembrie 1946.

N. Bănescu, *Pomenirea lui Mircea-cel-Bătrân* (p. 1—7), cuvânt comemorativ cu frumoase caracterizări. Amintim una: ideia nu se improvizează și nu se importă (p. 7) M. Berza, *Nicolae Iorga, moralist* (p. 8—36), un nou capitol din înfățișarea marelui îndrumător. V. Laurent, *Argeșul din Valahia și Argeșul din Armenia sau isprăvile omonimiei* (p. 37—54), în care fixează odată mai mult în Armenia mult discutatele mitropolia Keltzene și Artzesi din lista lui Leon VI. Valeriu Papahagi, *Catalani și Vlași în Europa Sud-orientală a secolului al XIV-lea* (p. 55—91), un frumos capitol al expediției Almogavarilor ai lui Rogerii de Flor în ținuturile Vlahilor balcanici, care pare să fi rărit rândurile Vlahilor ceea ce a permis infiltrația albaneză și în Valahia Mare și istoria Catalanilor în Grecia continuă pentru tot sec. XIV, cu o uimitoare informație.

Emil Vîrtosu, *Nou despre Riga Veleştinul* (p. 92—114), care a fost şi în ţara noastră, unde are încurcături băneşti şi moşie, cum reese din acte noi aflate la Arhivele Statului şi publicate aci. E. Lăzărescu, *Despre relaţiile lui Nicolae-Alexandru Vlădod cu Ungurii* (p. 116—139), despre care ne ocupăm în alt loc. Em. Em. Săvoiu, *Câteva documente din Gorj* (p. 140—144) privitoare la moşia boeri'or Gâlceşti.

Urmează dări de seamă (p. 145—179). Problema transcrierii topice'or şi onomasticelor străine, mai ales greco-latine (p. 149) e mai complicată şi ar trebui rezolvată într'un fel sau altul, cum am propus de multă vreme. Cei competenţi trebuie să ia o măsură, să se pună de acord şi să decidă. Numai după aceea, întrebuiţând altă metodă, se cade în greşală. Astfel rămânem totdeauna în domeniul gâlcevei. Sigur Casini (p. 150) este o greşală care surprinde. Bune punerile la punct ale erorilor lui Makkai (p. 153—160). La cronică sunt tot dări de seamă, mai scurte (p. 180—187). Notiţele (p. 188—192). „Danezul” din articolul d. Naghiu citat la p. 189, n'a rămas neobservat editorului publicaţiei, căci acolo la indice s.v. *Boetius* se spune (i. e. Danus) Volumul se încheie cu necrologul pentru *Profesor Radu Sbiera* de T. Sauciuc-Săveanu (p. 193—195).

Minunata publicaţie a lui N. Iorga îşi continuă drumul cu prestigiu şi autoritate.
A. S.

Revista Istoriei Române. Vol. XIII (1943), fasc. I.

Constantin C. Giurescu, *Haria Stolnicului Constantin Cantacuzino. O descriere a Munteniei la 1700* (p. 1—27) amănunţită descriere şi identificare de localităţi, cu elementele politice, economice, arheologice şi circulaţia hârtii. D. Bodin, *Carlo Alberto preamărit de contemporanii săi din Galaţi şi Brăila* (p. 29—54) : mult şgomot pentru nimic. I. Ionaşcu, *Un plan inedit al curţii Vechi din 1799* (p. 55—76) descoperit în arhiva Eforiei Spitalelor Civile, prezentat cu largă analiză şi reproduce: e. Alexandru Al. Vasilescu, *Privilegiul comercial latinesc al lui Mircea I cel Bătrân din 25 August 1413. acordat Braşovenilor, este fals* (p. 78—96), la care răspundem că nu este fals. C. C. Giurescu, *Târgul Soci* (p. 97—98), se fixează în jud. Bacău. Nestor Camariano, *Câteva completări la volumul II din Bibliografia greacă a lui D. Ghinis* (p. 99—101). 7. Păclişanu, *Diploma din 14 Mai 1494 a regelui ungar Vladislav II* (p. 101—105) prin care leagă mănăstirea din Peri-Maramureş de episcopul Transilvaniei. Publicând textul după original înlătură discuţia ivită în jurul acestui act. Se promite o revenire. Octavian Mărculescu, *Un pension la Vaslui în anul 1859—1860* (p. 105—108). Recenzii şi notiţe bibliografice. La sfârşit se publică decretul-lege şi regulamentul lui de înfiinţare a Institutului de istorie naţională din Bucureşti, sub auspiciile căruia apare acum revista.

Fasc. II. Teofil Sauciuc-Săveanu, *Inscripţia unui capac de vas farmaceutic găsit la Mangalia* (p. 1—7), dela 1603, de provenienţă veneţiană. Z. Păclişanu, *În jurul ierarhiei Românilor ardeleni în secolul XV* (p. 9—16), comentând diploma din 1494, crede că *archiepiscopo de Transsylvania* s'ar referi la episcopul de Vad, pus de Ştefan cel Mare. E probabil. În niciun caz nu putea mănăstirea Peri să fie sub jurisdicţia episcopului catolic de Alba Iulia. D. Bodin, *Tudor Vladimirescu în Bucureşti* (p. 17—32). Nu pot adăuga decât *nîl mirari* ! Orice om cu minte cumpănită nu poate crede că N. Iorga a scris „urâte”... pagini (p. 18) despre Tudor. I. Ionaşcu, *Data morţii mitropolitului muntean Ignatie Sârbul* (p. 37—51), fixat în Dec. 1662 şi nu a se confunda cu Ignatie Grecul, mort în 1668. Despre transcrierea documentului ne vom ocupa în alt loc. Radu I. Perianu, *Raiua Turnu. Un plan topografic al Raialei* (p. 22—59), precizează hotarele în 1831. Z. Păclişanu, *Când a ajuns Ştefan cel Mare stăpân al Ciceului* (p. 61). C. S. Nicolăescu-Plopşor, *O pcevestire în versuri necunoscută privitoare*

la omorirea lui Constantin Vodă Hangerli (p. 62—68). Caius Jiga, *Insemnări din trecutul orașelor Transilvaniei: Sașii și Ungurii la Cluj* (p. 67—71).

Se adaugă rubrică nouă *Addenda et corrigenda*, totdeauna binevenită. Urmează recenzii și notițe bibliografice. Un necrolog pentru *Ilie Minea*, însoțit de lista lucrărilor mai importante, notă despre *Siebenbürgen* publicat de institut și colocviile acestuia din 1941.

Fasc. III. I. D. Ștefănescu, „*Arta balcanică*” și arta religioasă a țărilor românești (p. 1—17) pare a se observa și originalitate la noi. Z. Păclișanu, *Vechile districte românești de peste munți* (p. 19—30): Streiul, Hațegul, Hunedoara, Deva, Zărand, în Banat Sugya, Jupan, Turd, Bel, Icuș Lypko, Găvoșdia, Duboz, Haram, Burjor, Chery, Mănăstur, Marginea, Sculea, Beregsău. Mai sus: Beiuș, Zeplak (Suplac), Călățele, Ardud, Chioir (Kővár), Medișă (Megyes), Maramureș, Bereg și Dobâca. I. Barnea, *Contribuțiuni la studiul creștinismului în Dacia* (p. 31—42). Nestor Camariano, *Goethe și Grecii moderni, Iphigenia în Taurida tradusă în limba neogreacă* (p. 43—52) de Ioan Papadopoulos în 1818. Z. Păclișanu, *Un scandal științific* (p. 54—57), arată că în lucrarea d-lui Gályás Pal, viața și operele scriitorilor maghiari, în cari sunt trecuți Petru Pavel Aron, Teodor Aron, Vasile Aron, Ion Agârbiceanu, Octavian Goga, Gheorghe Barițiu, Simion Bărnuțiu, Ion Bîanu, Ion Bogdan, George Coșbuc și alții. Frumoașă îmbogățire! C. C. Giurescu, *Movila, târg moldovenesc* (p. 57). I. Ionașcu, *Ceva nou în legătură cu boala mintală a poetului Grigore Alexandrescu* (p. 58—60). I. Ionașcu, *O soră necunoscută a lui Vlad Inecatul* (p. 61—63) anume Dragosina. Aurel H. Golimas, *Moise Vodă Movila locatar al Bogdan Seraiului în 1630* (p. 63—64) unde găsește că „data înscăunării lui Alex. Coconul e greșită la dl. A. Sacerdoțeanu” (p. 63 n. 3), adică Iunie 1629 și propune domnia dela 22 Sept. 1629 până la 18/28 Aprilie 1630, citând Veress, *Documente*, IX, p. 292—294, care publică o scrisoare a lui Alexandru datată Iași 28 Sept., în care spune că Sultanul i-a dat „scaunul voevodal în ziua de 22 Sept.”, și Hurmuzachi, *Doc. supl. I*, 1, p. 231, unde la 30 Aprilie Cesy scrie că Moise Movila a înlocuit pe Alexandru Coconul, fără mențiunea zilei. D. Golimas găsește greșeli unde nu pot fi, sau sunt și la alții (de ex. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor* ed. II, București (1944), p. 520: „Iulie (înainte de 8) 1629—28 Aprilie 1630”) în lucrări posterioare și celele a mea și notei d-sale. Ceea ce înseamnă că rectificarea sa la greșala mea n’a fost luată în seamă. Și iată pentru ce. Chiar în Hurmuzachi vol. cit. de d. Golimas p. 230 (una mai sus!) Cesy scrie la 8 Iulie (deci 29 Iunie) că Barnovschi a fost înlocuit cu Alexandru care trebuie să plece din Constantinopol spre țară „dans peu de jours”. Sultanul vroia să-l schimbe ca urmare a înfrângerii suferite de Barnovschi dela Tătări. Care sunt acele zile? Un raport olandez din 23 Iunie 1629, deci 13 Iunie spune că vizirul și-a pus în gând a mazili pe Domnul Moldovei, iar altul din 7 Iulie, deci 27 Iunie, spune că Domnul e mazil și în locul lui e Alexandru (cf. Iorga, *Studii și doc.*, IV, p. 187—188). Deci mazilirea și înlocuirea au avut loc între 23 Iunie — 7 Iulie 1629 (sau st. v. 13—27 Iunie) și „greșala” nu stă la mine ci la izvoare sau la cei care nu le pot înțelege, căci scrisoarea publicată de Veress poate arăta că acele „peu de jours” s’au scurs dela numire până la intrarea în Iași la 28 Sept. Ceeace este altceva. Și în niciun caz în șase zile (22—28 Sept.) nu putea ajunge alaiul domnesc dela Constantinopol la Iași. E lesne de înțeles. I. D. Suciu, *Câteva precizări privitoare la arhimandriul Patriciu Popescu* (p. 64—66). Urmează recenzii, notițe bibliografice și cronica (p. 67—144).

Fasc. IV. Alexandru A. Vasilescu, *Diplomele lui Sigismund I, regele Ungariei, și Ioan Huniade, Voievodul Transilvaniei, dela mănăstirea Tismana, sunt false* (p. 1—114). Argumentele nu sunt valabile iar diplomele nu sunt false. Nestor Camariano

Despre un manual de patriotism publicat la Iași în 1829 (p. 116—126) e o traducere din grecește de Iancu Nicola (Buznea sau Nicolae Moldoveanu) după Nicolae Scrifos. A. P. Todor, *Frumusețea Româncelor cântată de un poet ungur la începutul secolului al XIX-lea* (p. 127—129) de Nemeșul Antoniu Szirmay de Szirma. A. P. Todor, *Sfânta Coroană ungară* (p. 129—131), după constatările prof. Csekey, este o legendă. Aurel H. Golimas, *Despre un pretins ginere al lui Miron Moghilă Barnovschi* (p. 131—133), care ar fi George Bogdan. Nu e posibil ca George Bogdan de pe la 1630 să fie identic cu cel decapitat în 1689 (p. 133). Aurel H. Golimas, *Al doilea hram al mănăstirii Bârnova* (p. 133—134), care ar fi Sf. Gheorghe. Fl. D. Stănculescu, *O precizare în legătură cu Petru, fratele lui Ștefăniță-Vodă* (1517—1527), (p. 134—136. O precizare care nu precizează nimic, căci d. Stănculescu discută două pasagii din Iorga, *Istoria Românilor*, IV, p. 318—319 și 325, privitoare la un Petru, fratele lui Ștefăniță, răzvrătit cu boerii în 1523 și omorât de acesta. „Intr'o parte spune că Petru va dispărea „în mijlocul supremei încordări”, ca mai târziu să afirme cu totul altceva”, (p. 136). Acest *cu totul altceva* e scris așa la Iorga : „Ștefan, care-și înmormântă în Septembrie fratele Petru” (p. 325). Vede cineva contradicția ? Eu unul nu. Rezultă numai că Petru moare și atât. Dar d. St. declară „greșită” (termenul e foarte des întrebuițat de tinerii noștri istorici !) și informația polonă din 1523. În aceasta se spune numai că mulți boeri moldoveni au vrut să pună Domn în locul lui Ștefăniță pe „fratrem illius minorem” (Hurmuzaki-Densusianu, II, 3, p. 438 nr. CCCV). Nici aceasta, nici altele cu același obiect, nu dau numele acestui frate, pe care Iorga l-a numit Petru, probabil printr'o legătură cu acel Petru care se afla la Marienburg în 12 Nov. 1514 (*ibid.*, p. 183) și de care se vorbește și mai târziu 1516—1517 (*ibid.* p. 257) Pe temeiul acestei inexactități care nu este în izvorul polon, d. St. mai declară „greșită” și o altă informație din „1516” privitoare la moartea lui Bogdan și urcarea în scaun a unui copil de 11 ani (*ibid.*, p. 248 nr. CXCVI). Inșă data 1516 nu aparține documentului ci copistului dela *Acta Tomicianas* sau editorului. Deci ea poate fi tot așa de bine și 1517, căci pentru acest an informația e perfect exactă. Propunerea e a lui Iulian Marinescu, *Bogdan III cel orb*, București 1910. p. 95, lucrare necunoscută d-lui St. Așa dar niciuna din informațiile polone nu poate fi nici măcar bănuită. D. St. încheie notița cu un sfat (dat postum lui Iorga !) : „din cele arătate se poate vedea... încă o învățătură pe care trebuie s'o avem în vedere : știrile polone trebuiesc controlate cu știrile interne, altfel ești supus să faci anumite erori” (p. 136). E greu să știm care sunt acele *anumite* erori, dar cred că orice știre istorică, nu numai polonă, trebuie controlată cu oricare altă știre internă sau externă. Înaintea oricărui lucru trebuie însă bine precizată *data lor*. Și fiindcă prin aceasta atingem problema metodei de lucru, d. St. însuși observând într'un loc (p. 135 n. 8) că „indicația nu corespunde”, dar fără a arăta pe cea corespunzătoare, atragem atenția că d-sa citează „Densusăeanu” (p. 134 n. 4) când la volum este limpede „Densusianu”, iar la n. 5 : „*Ibidem*, p. 186, nr. CLXII”, indicație care nu corespunde, căci acolo e o scrisoare din 1514, a regelui Sigismund către Bogdan, adevărata știre fiind la p. 248, nr. CXCVI. Nu mai amintim deficiența gramaticală : „un amestec a (sic) lui Petru” (p. 134, repetat p. 135), ci pe cea informativă : de ce, pentru dovedirea domniei lui Bogdan și în 1517 se citează numai hrisovul lui din 17 Ian., când se cunoaște înscrispția de pe mormântul lui cu data morții 20 Aprilie 1517 ? E și acesta un document intern.

Urmează recenzii (p. 137—150), notițe bibliografice (p. 151—198), cronica institutului și indicele. Ne surprinde inovația paginătăii nouă la fiecare fascicolă, când știut este că se ușurează munca dacă volumul are paginația continuă.

Vol. XIV (1944), fasc. I.

Al. Rosetti, *Cele mai vechi traduceri românești de cărți religioase. Considerații asupra datării și localizării lor în lumina cercetărilor nouă* (p. 1—14), fixându-se în Maramureș și Ardealul de nord, între 1530—1559, sub înrăurirea Reformei lui Luther. Ca istoric cred totuși că sunt mai vechi. Intre 1550 și 1600, când apar documente românești, timpul e prea scurt pentru ca evoluția limbei să fie așa de mare. D. Bodin, *Premize la un curs despre Tudor Vladimirescu* (p. 15—38). I. Ionașcu, *Unde a fost Salul Cârstienești* (p. 40—55), unde a fost ales Domn Radu Șerban la 1601, e lângă satul Sălătrucul-de-Jos, jud. Argeș, între dealurile Cărbunaru și Cârstanu. I. Corfus, *Asediul Silistrei din anul 1854. După un manuscris polon contemporan* (p. 57—77). Se dă și textul în traducere. Ștefan Ciobanu, *Un document inedit din timpurile lui Ștefan cel Mare* (p. 79—83). Documentul e chiar dela Ștefan Vodă din 8 Ian. 1473; d. Ciobanu traduce **АНЧТЪ** prin *foaie* (p. 82). Al. Rosetti, *Răspuns d-lui Alexe Procopovici* (p. 83—89) la o recenzie. Lucian Grigorevici, *Proiectul economistului Nicolae Preda asupra constituirii unui „mare institut financiar popular al Franței”* (p. 89—94) în 1893. Mihail P. Dan, *Un document slav dela Bogdan cel Orb (Intregiri și îndreptări)* (p. 95—101). Octavian Mărculescu, *Spada de fier din Domneștii-Noi-Vaslui* (p. 101—103). Nicolae I. Șerbănescu, *Știri noi din vremea păstoriei mitropolitului Veniamin Costache* (p. 103—109). Ionel D. Dârdală, *Din însemnările unui luptător ardelean necunoscut: Iacob Popa* (p. 109—116) din 1890.

Urmează recenziile (p. 117—126), notițe bibliografice (p. 127—152) și cronica (p. 153—156).

Fusc. II. D. Tudor, *Granița de Nord-Est a Daciei Inferioare* (p. 157—164) I Barnea, *Opaițe creștine din Scythia Minor (Colecția Dr. Horia Slobozianu)*, (p. 166—177) Z. Păclișanu, *Ungaria și acțiunea catolică în Orient* (p. 180—197), *Criterii greșite* (p. 197—199), cu privire la un studiu al lui L. Makkai. I. D. Ștefănescu, *Pictorul Paul Baudry și ȋdrile românești* (p. 199—200). C. A. Stoide, *Schitul Făldciune și despre satele Cernuești și Praja* (p. 200—217). Ariadna Camariano, *În legătură cu „Teatrul politic” al lui N. Maurocordat. Răspuns domnului V. Mihordea* (p. 217—223), răspuns cumpănit și concludent. Ioan M. Neda, *Centrul de iconari din comuna Laz (Alba)*, (p. 224—228).

Urmează recenziile, notițe bibliografice (la nota ce mă privește, p. 251, am de adăugat că atât am socotit necesar să scriu despre Aricescu; că știam mai mult decât îmi indică recenzentul, se poate deduce și din faptul că posed copia amintirilor sale întregi și totuși n'am găsit cu cale să scriu altfel) și cronica (p. 229—296).

Fusc. III. (Redactor D. Bodin). I. D. Ștefănescu, *Le monastère de Snagov. Le décor peint de l'église* (p. 297—306). D. Bodin, *Grigore Decapolitul și Ioan de Capistrano* (p. 307—314), demonstrează, după literatura mai nouă a noastră, că identificarea moaștelor dela Bistrița cu rămășițele lui Capistrano nu e posibilă, cum susține literatura străină respectivă. Ștefan Ciobanu, *Domnitorul Moldovei Petru Rareș în literatura rusă veche* (p. 316—352), cu date interesante. Se dă textul în rusește și în traducere. D. Berclu, *Două topoare tracice din județul Arad* (p. 354—374). I. I. Russu, *Sarmizegetusa capitala Daco-Getilor* (p. 376—399) pentru care propune o nouă etimologie geto-dacă: *Zer-mi-sege-tu-sa*. C. A. Stoide, *Despre Alexandru Davidel* (p. 401—407), fost în serviciul regelui polon Ion Sobieski. I. Barnea, *O nouă legătură de evanghelie dela Brâncoveanu* (p. 407—410).

Urmează recenziile, notițe bibliografice și cronica (p. 411—436).

Fasc. IV. I. D. Ștefănescu, Sava Popovici un protopop transilvănean, cărturar ales și pictor necunoscut (p. 437—441). I. D. Ștefănescu, *Restaurarea monumentelor istorice* (p. 442—447). D. Bodin, *Glose și știri noi privitoare la comisul Ionică Tăutu* (p. 448—456) prezentat ca inginer hotarnic. I. Ionașcu, *Din relațiile mănăstirii Curtea-de-Argeș cu orașenii argeșeni* (p. 458—466) care sunt de nemulțumire. Maicol Romanescu, *Introducere la istoria costumului românesc* (p. 467—479). Nestor Camariano, *Influența greacă asupra prefeșii gramaticii lui Ioan Heliade Rădulescu* (p. 483—494), de către At. Hristopol, Ioan Vilaras din Epir, Daniil Filipide și Gr. Costandas, care apără greaca vorbită.

Miscellanea începe cu D. Bodin, *Pentru D. Al. Tzigara-Samurcaș și pentru cei care nu-l cunosc* (p. 496—502), fiind chestii personale în discuție nu văd motivul pentru care figurează în această revistă; tonul deasemeni este inadmisibil. I. D. Ștefănescu, *O icoană pictată de Tădărescu pentru Alexandru Ioan Cuza* (p. 502). George Potra, *Testamentul jupănesci Bălașa Băleanu din 1751* (p. 502—508) fata biv vel logofătului Șerban Greeceanu și soția biv vel postelnicului Radul Filipescu și apoi a biv vel comisului Constantin Băleanu, foarte interesant. Aurel H. Golimas, *O însemnare inedită despre hainia lui Mihnea al III-lea (Mihail Radu)*, (p. 509—511). Nu știu de ce nu i se pare potrivită caracterizarea lui Iorga de „bizar erou al creștinătății”. Nu e o bizarerie să îmbraci costumul unui predecesor destul de îndepărtat? Deasemeni nu văd ce înțelege prin „republicile serenissime”; eu nu cunosc decât una : *la Serenissima*. Însemnarea în sine e interesantă; 4 Sept. 1659 a fost în adevăr într-o Duminică, dar Luni 30 nu mai corespunde; cred că e mai degrabă o lectură greșită pentru Luni 29 Sept. Idem, *Un epitet mai puțin cunoscut al lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare* (p. 512). Idem, *Brodina sau brudina un izvor însemnat de venit* (p. 512—513). Octavian Mărculescu, *Seceri de bronz din Tansa, județul Vaslui* (p. 513—514). Ioan M. Neda, *Câteva precizări cronologice și de fapte istorice din trecutul românesc* (p. 514—517).

Urmează recenzii (nu înțeleg cuvântul „înderimante”, p. 524), notițe bibliografice, cronică și indicele (p. 518—569). La cronică d. Bodin dă pe larg activitatea institutului în trei ani de activitate, în care singur are o impresionantă activitate. Nu știu însă întrucât fac parte din o nouă „școală istorică” (p. 548), *ex. gr.* Gr. Niculescu, W. Hoppe, Radu Perianu, general Gr. Costandache, I. Clinciu, Vasile Grecu, Al. A. Vasilescu și alții, care și-au terminat studiile universitare cam acum 35 ani. La indice e bine că figurează acum și numele autorilor recenzați sau bibliografiați. E o inovație pe care o apreciem.

Vol. XV (1945), fasc. 1.

D. Bodin, *Priviri generale asupra istoriei Românilor* (p. 1—14), despre care vorbim în altă parte. I. Ionașcu, *Mărturiile relative la cronicarul Radu Popescu* (p. 17—34), cu multe știri noi. Nu înțeleg de ce D. Ionașcu amestecă „pașoptismul” cu edițiile Simache-Cristescu, care sunt izvorite din alt motiv decât acela al erudiției și pe care îl satisfac suficient. Când firmele oficiale îndreptățite să dea edițiile pe care le dorim toți nu o fac și dau locul desgropării unor erori fără valoare și mai adesea închipuite, e bine ca măcar din „sburătuială” să cetească ceva lumea dornică de a ști ce au scris cronicarii noștri. C. A. Stoide, *Prima domnie moldovenească a lui Gheorghe Duca Vodă* (p. 36—73), în care uimește informația. Notele din *miscellanea* nu sunt numai de circumstanță, fapt care e atenuant, dar nici n’au ce căuta într-o publicație serioasă fiind o ofensă adusă logicii istorice : *rudis indigestaque moles*. De reținut lista vizitatorilor dela Curtea-de-Argeș acum un veac, precizările d-lui Gos-

tyński cu privire la legăturile lui Ciprian Bazylik cu Despot Vodă și informațiile d-lui I. M. Neda despre *jurământul cu trăistile* (p. 85—95).

Urmează recenziile, în care d. Bodin continuă invențiile împotriva operei regretatului Iorga, care într-o vreme când examinatorii erau *mai corecți*, n-l-au putut scoate *evident* dela primul concurs profesor universitar (p. 97). Notițele bibliografice la p. 105 nr. 13, cu toată corectura repetată n'am putut obține transcrierea corectă a numelui, care în original e λοντζιάνι, nu λουτζιάνι; țin să rectific aici). Cuvântarea cu care se încheie cronica e anacronică.

Fasc. II. I. D. Ștefănescu, *L'aër de la Princesse Malina* (p. 129—132). Id., *Iconografia și studiile de artă religioasă* (p. 133—137). D. Bodin, *Elemente naționale și influențe străine în revoluțiile din Sud-Estul Europei dela începutul secolului XIX* (p. 138—148), din care cităm și aplicăm : „Căci, câte nu ne mai sunt date să citim și să auzim debitându-se pe aceeași temă !” (p. 138). D. Tudor, *Arderea cetății Sucidava* (p. 149—155). Ion Zaborovschi, *Vasile Lupu ca dregător înainte de Domnie* (p. 157—170), atentă cercetare a carierei marelui Domn, adesea cu informație nouă. Dan Berindei, *Revoluția dela 1848 în Franța și tinerii Români aflați la Paris* (p. 171—190), îngrijit și ponderat comentariu la o scrisoare necunoscută; informația largă și bine aleasă.

La *Miscellanea* se publică un bun necrolog al lui N. Cartoian, de Dan Simonescu, însoțit de bibliografia dispărutului. Și aici se găsește „uşurința cu care sălta Iorga” (p. 205). George Potra, *O foaie volantă ardelenască din anul 1789* (p. 215—217). Ilie Corfus, *O descriere a mândstirii Curtca de Argeș din anul 1813* (p. 217—220). Id., *Un vag ecou al războaielor lui Napoleon la mândstirea Neamfului* (p. 220—223). Ion Const. Chițimia, *Edițiile operei lui Matei Michevici* (p. 223—225). Gh. Drulă, *Protocolum* (sic) *pentru însemnarea morților pe seama bisericilor neunite din Paloș* (p. 225—226). Ioan M. Neda, *Din istoricul școlii militare* (p. 226—228), cea înființată de Știrbei Vodă. I. D. Dârdală, *Ceva despre criza din 1866—67* (p. 228—230), foamea din Moldova când ajunsese „ocaia de mălai un leu”. De corectat (p. 230) : „mână de țărână”, așa se zice, căci și cea de „boier” putrezește. Dl. Dârdală a rupt și luat cu sine foaia de *Penticostar*, în care a aflat acea însemnare.

Urmează recenzii, notițe bibliografice (p. 249 nr. 24, citește Romanescu Marcel) și cronica, cu necrolog despre Ion Andrieșescu.

Fasc. III (director Constantin C. Giurescu, secretari de redacție D. Bodin, C. Grecescu). Constantin C. Giurescu, *Ţivres turcs imprimés à Bucarest (1701 et 1768)*, (p. 275—286). Radu I. Perianu, *Raiatul Brăilei—Noi contribuțiuni*—(p. 287—332), totdeauna cu informație nouă, largă analiză a planului topografic, a hotărâniciei, a satelor, populației și funcției sociale a raialei. Se reproduce planul și statisticele din 1831. Ilie Corfus, *Hotarul raialei Brăila la 1695* (p. 335—342) fixează o dată diferită de d. I. R. Mircea pentru ocuparea Brăilei. Pentru problema hotarului actual adus la cunoștință e deosebit de interesant. D. Tudor, *Imitații barbare după monete imperiale romane târzii* (p. 343—348). Fl. D. Stănculescu, *A fost un spătar Coman?* (p. 351—358), nu aduce nimic nou căci N. Iorga „într-o notă minusculă” (p. 353) înlăturase numele eroului creat de Asachi în două rânduri : „După Długosz, la 1422. De aici s'a iscodit povestea lui Coman Spătarul. Dar un Coman nu se află între boierii de mai sus, și Moldova n'avea Spătar” (*Istoria Românilor*, IV, p. 7 n.4). Că părerăa lui Iorga e și „gratuită” se datorește faptului că pe atunci (1937) nu erau institute care să o plătească ; de altfel el nu primise pe „Coman” nici în 1905 (*Geschichte des rumänischen Volkes*, I, p. 308 n.1 : „das moldauische Hilfskorps focht nach 1422 gegen die Deutschherren”). I. Ionașcu, *Neamul lui Colțea Doicescu, un etilor al bise-*

ricii Colțea (p. 359—365). Aurel Decei, *Din tipăriturile orientale la București în secolul al XVIII-lea* (p. 365—371), cu corecturi față de Bianu-Hodoș. Nicolae I. Șerbănescu, *Un așezământ monahal pentru mândstirea Slatina* (p. 371—373), după „ponturile” din 1803. Vasile Cărăbiș, *Două topoare de piatră neo-eneolitice din județele Gorj și Argeș* (p. 373—376). Dan Al. Berindei, *Note genealogice* (p. 376—377), despre familia Merișanu.

Urmează recenzii, note bibliografice și cronică (p. 379—412). Vedem lipsa d-lui D. Bodin.

Fasc. IV. Constantin C. Giurescu, *În legătură cu Mircea cel Bătrân* (cu prelejul apariției lucrării : P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, București 1944, 365 p. în 8°), (p. 413—430), câteva observații de amănunt care pot fi luate în seamă ; problemele de metodă preconizate aici trebuie aplicate însă de toți. Gr. Florescu, *Cetatea Turnu* (Turnu-Măgurele), (p. 432—463), despre care am vorbit în alt loc. Aurel Decei, *Tratatul de pace — Sulhname — încheiat între sultanul Mehmed II și Ștefan cel Mare, la 1479* (p. 465—494), text, traducere și comentariu bogat. I. D. Ștefănescu, *Tâmpla și icoanele împărătești din Văntorii-Pietrii* (p. 495—498). Ilie Corfus, *Contribuții la Bibliografia Românească Veche* (p. 498—500). Iosif Naghiu, tot așa (p. 500—504).

Urmează recenzii, notițe bibliografice, cronică și indice (p. 505—556).

A. S.

Studii și cercetări istorice, vol. XIX (vol. II din seria nouă), București 1946 249 p. (Institutul de istorie națională „A. D. Xenopol” — Iași).

Prefața direcțiunii arată un nou plan de lucru : „o apropiere între știința istorică română și sovietică” ceea ce ar fi „un comandament de utilitate publică” Dl. A. Boldur, *Privire generală asupra colaborării ruso-române în domeniul științei istorice* (p. 3—8), enunță de fapt câteva momente interesante din relațiile ruso-române propunând câteva probleme de cercetare. Dl. Dan Simonescu, *Activitatea lui D. Cantemir în Rusia* (p. 9—17), o comunicare bine prezentată. Gh. Ivănescu, *Reparația geografică a nămurilor slave în patria lor primitivă* (p. 18—25), discutată pe bază lingvistică ; reduce teritoriul fixat de Niederle pentru Croați, mai spre Nord (p. 25). Nicolae Grămadă, *A existat la Români instituția eraldică?* (p. 26—32), întrebare la care răspunde negativ ; chiar boierii care aveau blazon străin nu-l întrebau pe juridic în Moldova sau Muntenia. Pr. Scarlat Poreescu, *Cinci scrisori trimise de Mihail Kogălniceanu episcopului Melchisedec* (p. 33—40), aflate în arhiva personală a fostului episcop de Roman. Nu ni se spune unde se păstrează acum. Teodor Pălan, *Lămurirea unei confuzii istorice* (p. 41—46) cu privire la hotarul de nord al Moldovei. A. Boldur *Expediția dela Prut din 1711* (p. 47—86), cu fargă folosire a izvoarelor rusești. În a doua redacție la tratatul lui Cantemir cu țarul se prevedea și : „Din Moscali să nu se amestece la boierii Moldovei, nici să se însoare în țară, nici moșii să nu cumpere... bir să nu dea țara niciun ban” (p. 59). A. Boldur, *Jurnalul lui Petru cel Mare ca izvor de informație pentru Istoria Românilor* (p. 87—100), utilă prezentare în românește. Sanda Diaconescu, *Raporturile literare ruso-române, cu specială privire la opera lui Tolstoi* (p. 101—117), notă bibliografică. Nu cunoaște însă bibliografia dată cândva de d. Miasnicoff în *Adesea literar*. Teodor Bălan, *O scrisoare a lui Xenopol din 1871* (p. 118—122) către fostul preot Arcadie Clupercovici, egumenul Putnei, ajuns apoi mitropolitul Bucovinei, prin care îi cere pe fiica sa Aglaia în căsătorie. Foarte frumoasă scrisoare, care însă nu și-a ajuns scopul. N. Grigoraș, *Logofdu Mihail* (p. 123—173), reia un subiect tratat, un însă cu mai mult noroc. A. Boldur *Însemnarea Moldovei* (p. 174—193), note pe marginea studiilor d-lui G. I. Brătianu

A. Boldur, *V-n-n-t-r din scrișoarea cahanului Iosif și N-dr-r al lui Gardizi* (p. 194—197), după studii rusești înlătură ipoteza că N-dr-r ar fi Români. Despre acesta ne-am ocupat eândva și noi. O reexaminare este necesară.

Urmează recenzii și note bibliografice (p. 198—217) și revista publicațiilor periodice (p. 218—241). Volumul se încheie cu cronică institutului de istorie națională din Iași (p. 242—245) și rezumate în franțuzește.

A. S.

I N F O R M A Ț I I

— *Situația frecvenței personalului Arhivelor Statului din București pe anul 1945.*
Anul a avut 365 zile : 272 lucrătoare și 93 sărbători și vacanțe.

Nr. crt.	Numele funcționarului	Concedii			Mobilizare	Delegații	Absențe		Total absențe	zile efectiv lucrate
		odihnă	medical	diverse			Mot.	Nemot.		
1	I. C. Dolrescu	—	—	—	—	—	—	1	1	271
2	Em. Virtosu	29	—	216	—	—	—	—	245	27
3	I. Virtosu	33	—	13	—	—	—	5	51	221
4	M. G. Regleanu . . .	31	—	—	—	—	1	—	32	240
5	I. R. Mircea	31	15	31	2	—	5	2	86	186
6	M. Dumitrescu . . .	31	—	1	—	—	20	—	52	220
7	G. Lunțaru	31	—	2	—	—	5	—	38	234
8	Fl. Condurachi . . .	31	—	2	—	—	22	8	63	209
9	I. Șucu	30	—	6	—	8	9	—	53	219
10	V. Antoniu	31	—	3	—	—	—	—	34	238
11	I. Fănuică	30	—	—	—	—	13	—	43	229
12	I. Comănescu	30	—	2	—	5	3	—	40	232
13	I. G. Vasile	—	—	1	83	—	—	1	85	187
14	A. Damaschin	30	26	—	—	6	—	—	62	148
15	S. Dimitriu	30	—	1	—	—	2	9	42	236
16	Ileana Leonte	31	—	5	—	—	3	—	39	233
17	Elena Piru	31	—	5	—	—	2	—	38	234
18	V. Brădescu	28	—	4	—	—	9	—	41	231
19	N. Popescu	30	—	173	—	—	7	—	210	62
20	M. Pietraru	28	—	—	139	—	16	—	183	62
21	L. Dumitrescu	31	—	1	—	—	—	—	32	240
22	A. Marinescu	30	24	—	—	—	2	—	56	216
23	St. Bogdan	30	—	—	62	—	—	—	92	116
24	St. Petreanu	4	—	23	—	—	—	—	27	52
25	V. Șahlevici	30	—	23	—	—	—	—	53	58
26	Em. Gaue	—	—	—	57	30	—	—	87	—
27	C. Popescu	—	—	—	—	—	—	5	5	38
28	C. Gonciarui	30	—	2	—	—	2	—	34	74
29	Al. Băleanu	—	—	7	—	—	4	—	11	111
		701	65	521	343	49	125	13	1.835	4.828
Total zile om. 6.663										

— Personalul Arhivelor Statului din întreaga țară este ținut a colabora la această revistă cu lucrări categoric arhivistice. Trebuie să arătăm ce posedă arhivele noastre și să înlesnim cercetătorilor folosirea materialului existent. Fără astfel de lucrări înseamnă că nu ne facem datoria de arhiviști.

	Pag.
III. Bibliografie	184—215
1. <i>Dări de seamă</i>	184—201
The National Archives, <i>Your government's Records</i> (de A. S.)	184—185
N. BĂNESCU, <i>Vechile legături ale țărilor noastre cu Genova</i> (de A. S.)	185—186
N. BĂNESCU, <i>Le déclin de Famagouste</i> (de A. S.)	186
OLIMPIU BOITOS, <i>Lupta lui G. Barișin în 1847 pentru introducerea căilor ferate în Transilvania</i> (de A. S.)	187
Comitetul pentru arhiepiscopia Craiovei, <i>Memoriu</i> (de A. S.)	187
N. CORIVAN, <i>Tudor Vladimirescu și istoricii români</i> (de A. S.)	187
MIHAIL P. DAN, <i>Cehi, Slovaci și Români</i> (de A. S.)	187—189
IOVAN DUCICI, <i>Comoara împăratului Radovan</i> (de A. S.)	189
N. GRIGORAS, <i>Când a intrat Ștefan cel Mare în Moldova?</i> (de A. S.)	189—90
Dr. C. GROFSOREAN, <i>Banatul de altădată și de totdeauna</i> (de A. S.)	190
TORVALD T-SÖN HÖJER, <i>England, Ryssland och den Centralasiatiska fragan</i> (de A. S.)	190
N. IORGA, <i>Acte românești și câteva grecești din Brașov</i> (de A. S.)	190—192
MIRCEA MANCĂȘ, <i>Opinii estetice și literare</i> (de A. S.)	192—193
Prinos închinat Inalt Prea Sfințitului Nicodim (de A. S.)	193—196
D. PRODAN, <i>Teoria imigrației Românilor din Principatele române</i> (de A. S.)	196—197
PETRU RĂMNEANȚU, <i>Problema iradierii Românilor din Transilvania</i> (de A. S.)	197—198
AL. ROSETTI, <i>Istoria limbii române</i> (de A. S.)	198
D. ȘANDRU, <i>Mocanii în Dobrogea</i> (de A. S.)	198
Dr. L. STROMINGER, <i>Colibaciloza</i> (de A. S.)	199
C. TURCU, <i>Profesorul Mihai Costăchescu</i> (de A. S.)	199
K. V. ZETTERSTËEN, <i>Türkische, tatarische und persische Urkunden</i> (de A. S.)	199—201
2. <i>Cuprinsul revistelor</i>	201—215
Analele Academiei Române, <i>Desbaterile</i> , t. LXIV (1943—1945), (de A. S.)	201—202
Anuarul Institutului de Istorie Națională, IX—X (1943—1945), Cluj (de A. S.)	202—203
Balkanica, IV (1941) (de A. S.)	203—204
Levéltári Közlönyek, XX—XXIII (1942—1945) (de A. S.)	204—205
Revista Istorică, XXIX—XXXII (1943—1946) (de A. S.)	205—208
Revista Istorică Română, XIII—XV (1943—1945) (de A. S.)	208—214
Studii și cercetări istorice, XIX (1946) (de A. S.)	214—215
IV. Informații	216
Figuri.	
1. Model de copie legalizată la Arhivele Statului	6
2. Organizarea Arhivelor Statului	119
3. Structura interioară a Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului	120
4. Structura interioară a unei Direcțiuni regionale	121

Plașe afară din text.

Zapisul Postelnicului Mitrea din 1 Sept. 1626	I
---	---

PUBLICAȚIILE ARHIVELOR STATULUI

I. Revista Arhivelor, București :

- Vol. I, Nr. 1—3 (1924—1926), 2 f.+433 p. cu 1 fig. și VIII planșe.
 Vol. II, Nr. 4—5 (1927—1929), 2 f.+IV+456 p. cu 32 fig.
 Vol. III, Nr. 6—8 (1936—1939), 2 f.+462 p. cu 8 fig. și III planșe.
 Vol. IV, (1940—1941), VIII+490 p. cu 22 fig. și IX planșe.
 Vol. V, (1942—1943), VII+520 p. cu 4 fig. și XI planșe.
 Vol. VI, (1944—1945), VII+376 p. cu 12 fig. și IV planșe.

II. Biblioteca Arhivelor Statului, București :

1. *Inventarul Arhivelor Statului*, 1939, 420 p.
2. *Catalogul documentelor Țării Românești, 1369—1600. Secția istorică*, Fasc. I—II, de Ion-Radu Mircea, 1946, 256 p.

III Colecțiile Arhivelor Statului, ediții îngrijite A. Sacerdoțeanu :

- Seria română* : Fasc. I, de A. Sacerdoțeanu, 1942.
Seria latină : Fasc. I, de Maria Holban și Virginia Sacerdoțeanu, 1942.
Seria greacă : Fasc. I, de A. Sacerdoțeanu și M. G. Regleanu, 1942.
Seria slavă : Fasc. I, de A. Sacerdoțeanu și D. P. Bogdan, 1943.
Seria turcă : Fasc. I, de H. Dj. Siruni, 1943.
Seria complementară, Fasc. I, (Nr. 1—31) : *Facsimile de texte și documente byzantine din veacurile XIV—XV privitoare la istoria Bisericii române*, de V. Laurent și P. Ș. Năsturel, (1946).
 — *Album de paleografie românească (scrierea chirilică)*, de Biau-Cartoian, ed. III, 1940, 12 p.+XLIV planșe.
 — *Proiecție pentru palatul Arhivelor Statului*, de A. Sacerdoțeanu, 1940, 32 p.+III planșe.

PUBLICAȚIILE ȘCOALEI DE ARHIVISTICĂ

I. Hrisovul, Buletinul Școalei de Arhivistică, București :

- Vol. I (1941), 560 p. cu 13 fig. și V planșe.
 Vol. II (1942), 306 p. cu 9 fig. și II planșe.
 Vol. III (1943), 164 p. cu IV planșe.
 Vol. IV (1944), 168 p.
 Vol. V (1945), 216 p. și III planșe.
 Vol. VI (1946), (sub tipar).

II. Lucrările Școalei de Arhivistică, București :

1. Alexandru Jordan, *Bibliografia scrierilor lui V. A. Urechia*, 1942, 63 p.
 2. *Lecții de deschidere. Inaugurarea cursurilor și catalogul expoziției*, Noembrie 1942, 1943, 160 p. cu 6 fig. și II planșe.
 3. Mircea Tomescu, *Revista pentru istorie, arheologie și filologie. I—XVI (1882—1922). Repertoriu bibliografic*, 1945, 60 p.
 4. Damian P. Bogdan, *Caracterul limbii textelor slavo-române*, 1946, 43 p.
- *Carnetul Studentului*, 1939, 24 p.
 — *Carnetul Studentului*, ed. II, 1945, 86 p.